

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

The sustainability of the industrial community amid the diversity of
the Pattani Province.

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
Sustainability of a peaceful community amid diversity in the Southern
Border Provinces

โดย

นายอำพร มณีเนียม

ดร.สุชาติ ใหม่อ่อน

พระครูสุตกิจสโมสร

นายไชยยุทธ อินบัว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765033

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

The sustainability of the industrial community amid the diversity of
the Pattani Province.

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดน
ภาคใต้

Sustainability of a peaceful community amid diversity in the
Southern
Border Provinces

โดย

นายอำพร มณีเนียม

ดร.สุชาติ ไหมอ่อน

พระครูสุตกิจสโมสร

นายไชยยุทธ์ อินบัว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765033

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research sub-project 2

The sustainability of the industrial community amid the diversity of
the Pattani Province.

Under Research Plan

Sustainability of a peaceful community amid diversity in the Southern
Border Provinces

BY

Umpron Mameeniam

Suchat Maion

Phrakhrusutakitsamoson

Chaiyut Inbua

MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity, Pattani Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded

By Thailand Science Research and innovation Fund.

MCU RS 800765033

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่
จังหวัดปัตตานี

ผู้วิจัย: นายอำพร มณีเนียม
ดร.สุชาติ ไหมอ่อน
พระครูสุตกิจสโมสร
นายไชยยุทธ์ อินบัว

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๕

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ๒) เพื่อพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐ ภาคชุมชน และผู้นำภาคเครือข่ายจำนวน ๖ คน ทำการจัดกิจกรรมความยั่งยืนของอุตสาหกรรมชุมชน ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ๓) การพัฒนาความร่วมมือ และทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดปัตตานี จำนวน ๑๕ คน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรม ประกอบด้วย ๑) รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม ๒) รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม ๓) รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และ ๔) รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอุตสาหกรรม มีขั้นตอนการดำเนินการ คือ ๑) การกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์และขอบเขตของกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ๒) ผลการออกแบบกิจกรรม ๓) ผลการดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ๔) การประเมินผลการจัดกิจกรรม การเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนภาคอุตสาหกรรม คือ ๑) พัฒนาศักยภาพของแกนนำ ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน ๓) การกระจายงานและแบ่งภาระหน้าที่ให้ชัดเจน ๔) มีระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงร่วมกัน ๕) มีกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ๖) มีการติดตาม ประเมินผลและการรายงานผล ๗) มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่

Research Title: The sustainability of the industrial community amid the diversity of the Pattani Province. Researchers:
 Umpron Mameeniam
 Suchat Maion
 Phrakhrusutakitsamoson
 Chaiyut Inbua
 Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Pattani Buddhist College
 Fiscal Year: 2565/2022
 ResearchScholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research is a qualitative research The objectives are 1) to study the sustainability model of the industrial community among the diversity in the Pattani province ; 2) to develop participatory activities among the diversity in the Pattani area ; 3) to strengthen the network among the diversity in the provincial area. Pattani by interviewing leaders of government sector, community sector, and network sector leaders, totaling 6 people, organized community industry sustainability activities consisting of 1)promoting learning 2)developing products 3) developing cooperation and conducting specific group discussions (Focus) Group Discussion) with the target group participating in the research project. Pattani Province, 15 people

The results showed that The sustainability model of the industrial community consists of 1) the sustainability model of the group 2) Sustainability model of community and society 3) economic sustainability model and 4) environmental sustainability model. Developing participatory activities for the industrial community There are steps to be taken: 1) Determining goals, objectives and scope of participatory activities. 2) the results of the activities design; 3) the results of the participatory activities 4) Evaluation of activities Strengthening networks of community in the industrial sector are 1) developing the capacity of the leaders; 2) defining clear objectives. 3) the distribution of work and the division of duties clearly; 4) there are rules and regulations consensus 5) There are activities that give members the opportunity to meet and exchange ideas. 6) There is a follow-up, evaluation and reporting of results. 7) A new generation of leaders is created.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาช่วยเหลือจาก พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. และพระมหาชุตีภัก อภินนโท ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบ ปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้การศึกษาค้นคว้ามีความถูกต้อง สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาค้นคว้าขอขอบพระคุณ เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ที่พักและอำนวยความสะดวกในการเก็บ ข้อมูลทุก ๆ ด้าน

ขอกราบขอบคุณผู้บริหาร คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ ปัตตานี ที่เมตตาและเป็นกำลังใจ แรงผลักดัน และให้การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นอย่างดีมาตลอด

ขอขอบคุณบุคคลในครอบครัว ผู้ร่วมงานที่เป็นแรงสนับสนุน ให้การช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจ ในการศึกษาจนสำเร็จลุล่วงด้วยดีคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัยฉบับนี้ขอมอบบูชาพระคุณ บิดา คุณมารดาคุณครูบาอาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน

นายอำพร มณีเนียม และคณะ
ตุลาคม ๒๕๖๕

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข

กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพประกอบ.....	ซ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๕
๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๕
๑.๔ ขอบเขตและกรอบแนวคิดการวิจัย.....	๖
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๘
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๒.๑ แนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม.....	๙
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	๑๑
๒.๓ แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม.....	๒๗
๒.๔ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	๓๒
๒.๕ แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการชุมชน.....	๔๖
๒.๖ แนวคิดเรื่องการสร้างเครือข่าย.....	๕๕
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๘
๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๗๐
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	๗๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๒
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๗๕
๔.๑ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนภาคอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี.....	๗๕
๔.๒ รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี.....	๘๐
๔.๓ กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี.....	๑๑๒
๔.๔ การเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี.....	๑๒๕
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๑๓๘
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๔๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๔๒
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๕๐

๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๕๓
บรรณานุกรม.....	๑๕๗
ภาคผนวก.....	๑๕๘
ภาคผนวก ก เครื่องมือการวิจัย	๑๕๙
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์หลังพื้นที่วิจัย	๑๖๔
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายกิจกรรม	๑๖๙

สารบัญตาราง

ตาราง

หน้า

- ตารางที่ ๑ ชุมชนอุตสาหกรรม
ตารางที่ ๒ กิจกรรมการฝึกอบรม

๘๐
๑๑๙

สารบัญแผนภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

- ภาพประกอบที่ ๑ กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

๘

ภาพประกอบที่ ๒	ความเป็นมาและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	๑๓
ภาพประกอบที่ ๓	การมีส่วนร่วม	๓๓
ภาพประกอบที่ ๔	กระบวนการแบบมีส่วนร่วม	๔๐
ภาพประกอบที่ ๕	แผนที่จังหวัดปัตตานี	๗๗
ภาพประกอบที่ ๖	ขั้นตอนการขอใบรับรองแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน	๗๙
ภาพประกอบที่ ๗	สมาชิกกลุ่มร่วมกันผลิตสินค้า	๘๒
ภาพประกอบที่ ๘	ผลิตภัณฑ์จากย่านตอไห่	๘๓
ภาพประกอบที่ ๙	ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่	๘๔
ภาพประกอบที่ ๑๐	ผลิตภัณฑ์จากฟางข้าว	๘๕
ภาพประกอบที่ ๑๑	ผังการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง	๘๗
ภาพประกอบที่ ๑๒	สาธิตการใช้เครื่องซีลสุญญากาศ	๙๒
ภาพประกอบที่ ๑๓	ผังการบริหารจัดการกลุ่มยาริงบาติก	๙๕
ภาพประกอบที่ ๑๔	เพจเฟสบุ๊คกลุ่มยาริงบาติก	๙๗
ภาพประกอบที่ ๑๕	เข้าเฝ้าฯ ในงานประกวดผ้าลายขอพระราชทาน	๙๘
ภาพประกอบที่ ๑๖	สีย้อมผ้าจากครามธรรมชาติ	๑๐๒
ภาพประกอบที่ ๑๗	ผ้าสำเร็จรูปจากการผลิตในชุมชน	๑๐๓
ภาพประกอบที่ ๑๘	ผังการบริหารงานกลุ่มสตรีสันติสุข	๑๐๔
ภาพประกอบที่ ๑๙	สินค้าของกลุ่มสตรีสันติสุขจัดจำหน่ายภายในที่ทำการกลุ่ม	๑๐๕
ภาพประกอบที่ ๒๐	เพจเฟสบุ๊คกลุ่มสตรีสันติสุข	๑๐๖
ภาพประกอบที่ ๒๑	การทำการตลาดออนไลน์ผ่านเพจเฟสบุ๊คส์	๑๐๗
ภาพประกอบที่ ๒๒	สรุปองค์ความรู้เรื่องรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี	๑๑๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาคธุรกิจอุตสาหกรรม เริ่มมาตั้งแต่ปีค.ศ. ๑๙๘๐ โดย John Elkington ได้เขียนหนังสือเรื่อง The Ecology of Tomorrow's World Industry's Environment ที่ได้กล่าวถึงการจัดทำรายงานผลการประกอบการธุรกิจที่ยั่งยืน เรียกว่า “Triple Bottom Line” ซึ่งเป็นรายงานที่ไม่ได้มุ่งเน้นการนำเสนอผลประโยชน์ประกอบการและผลกำไรทางธุรกิจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับคุณค่าทางสังคมและการใช้ทรัพยากรของภาคธุรกิจด้วย การพัฒนาอย่างยั่งยืนมุ่งเน้นการสร้างสมดุลใน ๓ ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ (Economic) สังคม (Social) และสิ่งแวดล้อม (Environment)^๑

ในขณะที่กระแสความทันสมัยและโลกาภิวัตน์ได้สร้างมาตรฐานการพัฒนาให้กับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ประเทศมหาอำนาจ องค์การระหว่างประเทศ และระบบตลาดได้เข้าไปมีบทบาทในการกำกับการทำงานของรัฐบาลซึ่งถือเป็นตัวแทนของการพัฒนาประเทศ โดยจุดมุ่งหมายสำคัญของการพัฒนาก็คือการมุ่งไปสู่สังคมทันสมัย (Modernity) การเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) หรือการไล่ตามประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้ว ซึ่งการพัฒนาเช่นนี้ได้ถูกตั้งคำถามเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยอาจไม่ใช่สิ่งที่น่าดึงดูดอีกต่อไปเพราะสิ่งที่ติดตามมาของความทันสมัย อุตสาหกรรม และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสภาพสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นสากลตามแบบประเทศตะวันตก (Westernization) นอกจากจะไม่ได้ให้คุณค่าต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรมแล้ว การพัฒนาในหลายสิบปีที่ผ่านมาของประเทศในแถบแอฟริกา ลาตินอเมริกา และเอเชียใต้ยังไม่มีท่าทีว่าจะประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวัง การพัฒนาตามมาตรฐานแบบตะวันตกก่อให้เกิดความแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เรียกว่า “พัฒนา” (Developed) กับ “ด้อยพัฒนา” (Underdeveloped) ซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งในการพัฒนาระดับโลก ภูมิภาค ประเทศ และภายในประเทศ เช่น การแบ่งแยกโลกฝ่ายเหนือ- ฝ่ายใต้ ความแตกต่างระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้ว กับประเทศด้อยพัฒนา จนถึงความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท อิทธิพลจากจากประเทศตะวันตก ทั้งในบริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจส่งผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม การพาณิชย์ และความทันสมัยในระดับโลกหรือนานาชาติ ระดับภูมิภาค ระดับชาติ จนถึงระดับเมือง และทำให้เกิดข้อขัดแย้งของการพัฒนา อาทิ ประเทศด้อยพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนาในประเทศโลกที่สาม จนถึงชุมชนท้องถิ่นในชนบทห่างไกลที่ยังอยู่ภายใต้บริบทของวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่นักพัฒนาในประเทศโลกที่หนึ่งหรือโลกตะวันตกสร้างขึ้นเพื่อมุ่งไปสู่ความทันสมัยของประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทย เป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน (Unsustainable development) เพราะเน้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคและอุตสาหกรรมอย่างเข้มข้น ทำให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อมสูงขาดการ

^๑J. Elkington, Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business, Oxford, 1997.

พัฒนามนุษย์ ครอบครัว และสังคม เป็นเหตุให้สังคมชนบทล่มสลาย และเกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา เช่น การอพยพเข้าเมือง อาชญากรรม โสเภณี การละเมิดสิทธิเด็ก และอุบัติเหตุต่าง ๆ^๒

ในขณะที่เดียวกันการพัฒนาประเทศไทยช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) อยู่ในห้วงเวลาของการปฏิรูปประเทศเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานหลายด้านที่สั่งสมมานานท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้น การแข่งขันด้านเศรษฐกิจจะเข้มข้นมากขึ้นสังคมโลกจะมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้นเป็นสภาพไร้พรมแดน การพัฒนาเทคโนโลยีจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและจะกระทบชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมาก ขณะที่ประเทศไทยมีข้อจำกัดของปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์เกือบทุกด้านและจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ชัดเจนขึ้น ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ นับเป็นจังหวะเวลาที่ท้าทายอย่างมากที่ประเทศไทยต้องปรับตัวขนานใหญ่ โดยจะต้องเร่งพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมให้เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกด้านเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยท่ามกลางการแข่งขันในโลกที่รุนแรงขึ้นมากแต่ประเทศไทยมีข้อจำกัดหลายด้าน อาทิคุณภาพคนไทยยังต่ำ แรงงานส่วนใหญ่มีปัญหาทั้งในเรื่ององค์ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ สังคมขาดคุณภาพและมีความเหลื่อมล้ำสูงที่เป็นอุปสรรคต่อการยกระดับศักยภาพการพัฒนา โครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัยส่งผลให้ขาดแคลนแรงงานจำนวนประชากรวัยแรงงานลดลงตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ และโครงสร้างประชากรจะเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ภายในสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ร่อยหรอเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นทั้งต้นทุนในเชิงเศรษฐกิจและผลกระทบร้ายแรงต่อคุณภาพชีวิตประชาชน ในขณะที่การบริหารจัดการภาครัฐยังด้อยประสิทธิภาพ ขาดความโปร่งใส และมีปัญหาคอร์รัปชันเป็นวงกว้าง จึงส่งผลให้การผลักดันขับเคลื่อนการพัฒนาไม่เกิดผลสัมฤทธิ์เต็มที่ บางภาคส่วนของสังคมจึงยังถูกทิ้งอยู่ข้างหลัง ท่ามกลางปัญหาท้าทายหลากหลายที่เป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศในระยะยาวดังกล่าว ก็เป็นที่ตระหนักร่วมกันในทุกภาคส่วนว่าการพัฒนาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในระยะยาวได้นั้น ประเทศต้องเร่งพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ในทุกด้านได้แก่ การเพิ่มการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กับการเร่งยกระดับทักษะฝีมือแรงงานกลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่ตลาดแรงงานและกลุ่มที่อยู่ในตลาดแรงงานในปัจจุบันให้สอดคล้องกับสาขาการผลิตและบริการเป้าหมาย และการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี รวมถึงการพัฒนาคนในภาพรวมให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุกช่วงวัยที่สามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตได้อย่างดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทุนมนุษย์จากการยกระดับคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ และยกระดับคุณภาพบริการสาธารณสุขให้ทั่วถึงในทุกพื้นที่ พร้อมทั้งต้องส่งเสริมบทบาทสถาบันทางสังคมในการกล่อมเกลาสรางคนดี มีวินัย มีค่านิยมที่ดีและมีความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนั้น ในช่วงเวลาต่อจากนี้การพัฒนาต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเชิงพื้นที่และเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของเมืองต่างๆ ให้สูงขึ้นภายใต้การใช้มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะการใช้ที่ดินการจัดระเบียบผังเมืองและความปลอดภัยตามเกณฑ์เมืองน่าอยู่

^๒ประเวศ วะสี. (2548). การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ. และความสุข. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.

เหมาะสมเพื่อกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทั่วถึงและเป็นการสร้างฐานเศรษฐกิจและรายได้จากพื้นที่เศรษฐกิจใหม่มากขึ้น ซึ่งจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำภายในสังคมไทยลง และในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันจากการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ เป็นพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ทั้งตอนในและตามแนวจุดชายแดนหลัก^๓ถึงอย่างไรก็ตามการพัฒนาประเทศของไทยให้พัฒนาไปพร้อม ๆ กันต้องมองถึงสภาพความแตกต่างทางสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อนำการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม เมื่อเรามองถึงการพัฒนาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาที่ส่งสมมายาวนานมีความละเอียดอ่อน ซับซ้อน และเชื่อมโยงกันในหลายมิติ ทั้งความไม่เข้าใจ ในวัฒนธรรม การดำเนินนโยบายบางประการของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ในพื้นที่ ได้ก่อให้เกิดปัญหาทั้งระดับวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจหรืออุดมการณ์ และปัญหาระดับโครงสร้าง ที่เป็นพื้นฐานของจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งปัญหาระดับผิวหน้า อันเป็นอาการที่แสดงออกในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการก่อเหตุร้ายรายวันเริ่มบานปลายขึ้น ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ลดลง สภาพสังคมโดยทั่วไปไม่เกิดการพัฒนา ด้วยเหตุนี้หลายฝ่ายทั้งภาครัฐเอง หรือภาคประชาสังคมก็ตีความให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เหตุการณ์ต่างๆ คลี่คลายลง และเพื่อให้สภาพชีวิตและสังคมเกิดการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผ่านมาหลายฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ด้วยวิธีที่หลากหลายบนฐานความคิดความเชื่อมีแนวคิด แนวทางปฏิบัติและอุดมการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะของหน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ^๔ ซึ่งในปัจจุบันนี้ สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ชายแดนดีขึ้นตามลำดับ จะเห็นได้ว่าจำนวนเหตุการณ์ จำนวนผู้ได้รับบาดเจ็บและจำนวนผู้เสียชีวิตลดลงต่อเนื่อง ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล ราษฎรและเอกชน ร่วมกันปกป้องดูแลพื้นที่ไม่ให้เกิดการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ นำไปสู่การสร้างสันติสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่

ดังนั้น การพัฒนาอย่างเต็มรูปแบบ จึงได้นำมิติเศรษฐกิจมาเป็นแนวทางหลักนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างโอกาสการพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน มีเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจจังหวัดชายแดนใต้และเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อให้เกิดผลต่อเนื่องไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนในพื้นที่ เน้นการสร้างโอกาสและการเข้าถึงโอกาสให้กับประชาชนในพื้นที่อย่างเท่าเทียมกัน การยกระดับคุณภาพชีวิตที่ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เพิ่มมูลค่าด้านการท่องเที่ยว เพิ่มอัตราการจ้างงานเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ลดปัญหาความยากจนของประชาชน และเป็น การสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยให้กับประชาชน นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน เป็นกลยุทธ์สำคัญที่มุ่งไปสู่การแก้ไขปัญหาในมิติด้านความมั่นคงและพัฒนาในจังหวัดภาคใต้ชายแดนสอดคล้อง และเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี(พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals :

^๓สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานยกรัฐมนตรี.แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔. หน้า ๑.

^๔ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (๒๕๖๒). อนาคต/ทิศทางการแก้ปัญหา ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ : กองศึกษาวิจัยทางยุทธศาสตร์และความมั่นคง. หน้า ๑๑.

SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ที่ว่าการปฏิรูปประเทศและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัญชาทางในการพัฒนาประเทศสืบเนื่องไป

แนวคิดการแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยใช้ระบบเศรษฐกิจที่ได้ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในพื้นที่นั้นทำให้ประชาชนได้มีการรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเป็น อุตสาหกรรมชุมชน ผลผลิตสินค้าออกจำหน่ายทำให้มีรายได้เลี้ยงชีพดูแลครอบครัวส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอุตสาหกรรมชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจฐานรากที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ช่วยลดปัญหาความยากจนในชุมชนชนบทได้ ซึ่งทำให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง แต่เพื่อให้อุตสาหกรรมชุมชน มีศักยภาพในการดำเนินธุรกิจได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน สามารถแข่งขันได้ในตลาดทุกระดับ พร้อมทั้งเป็นการพัฒนาให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจยุคปัจจุบัน อุตสาหกรรมจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งด้านการผลิต การบริหารจัดการ ด้านการจำหน่าย ด้านการเงิน รวมทั้งด้านการเชื่อมโยงเครือข่ายในห่วงโซ่อุปทานเพื่อเสริมสร้างพลังในการแข่งขันในระดับสากล ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับความต้องการ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งประกอบด้วย ผู้ประกอบอุตสาหกรรมชุมชนที่ได้รับการ ที่ปรึกษาเครือข่าย ผู้ประกอบการค้า และหน่วยงานภาครัฐที่เป็นหน่วย ร่วมดำเนินงานผ่านกระบวนการประเมินศักยภาพและ จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของอุตสาหกรรมชุมชน^๕ จากฐานข้อมูลกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ปี ๒๕๖๔ จังหวัดปัตตานี มีจำนวน ๖๔๒ หมู่บ้าน หมู่บ้านหลายแห่งรวมกันเป็นชุมชน ซึ่งเป็นฐานรากของสังคมไทย แต่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมชุมชนยังประสบปัญหาจากการประกอบธุรกิจ เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการอย่างมีระบบ การพัฒนาสินค้าและบริการให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การใช้เครื่องมือสารสนเทศ รวมถึงขาดความรู้ในการวางแผนการพัฒนาธุรกิจให้มีความเติบโตอย่างมั่นคง ทั้งนี้ ปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อการเติบโตของเศรษฐกิจฐานราก และการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ^๖

ดังนั้น การศึกษาเรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี” จะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยส่งเสริมการทำให้กิจกรรมด้านเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนบนความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และประชาชนในพื้นที่ให้เกิดความร่วมมือในการสร้างสังคมเข้มแข็งและสันติสุขในจังหวัดปัตตานี และในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

^๕ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. สืบค้นเมื่อ ๕ กันยายน ๒๕๖๔ จาก <https://www.dip.go.th/th/category/>

^๖ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. เรื่องเดียวกัน.

๑.๒.๓ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับและหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ก. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้รูปแบบเป็นแนวทางการเสริมสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๒. ชุมชนเกิดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๓. ชุมชนต่าง ๆ มีเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสันติสุข

ข. หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. โรงเรียนและมหาวิทยาลัยทั้งภาครัฐและเอกชน นำผลการวิจัยไปใช้ในการเรียนการสอน การศึกษาการเสริมสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่

๒. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจในงานวิจัยครั้งนี้ ได้นำข้อมูลรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่ไปเป็นแนวทางการกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลาย และการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายเพื่อการพัฒนาสังคมนั้น ๆ ต่อไป

๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี” เป็นการศึกษาโดยใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตที่ศึกษาบูรณาการมาจากแนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม แนวคิดแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม แนวคิดเรื่องการจัดการชุมชน และแนวคิดเรื่องการสร้างเครือข่าย โดยมุ่งเน้นเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development (R&D)) ใน จังหวัดปัตตานี ทั้งในระดับนโยบาย และพื้นที่ โดยมีวิธีการกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

๑. ผู้นำภาครัฐ ภาคชุมชน และผู้นำภาคเครือข่าย ในจังหวัดปัตตานี ที่มีการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๒. ตัวแทนกลุ่มอาชีพในจังหวัดปัตตานี ที่มีการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

การเลือกพื้นที่ในการศึกษาวิจัยโดยการพิจารณาจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชน โดยการนำเอาทรัพยากรภายในชุมชนมาสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นรายได้ให้แก่ชุมชน ได้แก่

๑. กลุ่มสตรีสันติสุข ต.คลองมานิง อ.เมือง จ.ปัตตานี
๒. กลุ่มกลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
๓. กลุ่มจักสานไม้ไผ่บ้านท่ามะนาว ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๔ วันที่สิ้นสุด ๓๐ กันยายน ๒๕๖๕ รวมเป็นระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเนื้อหา

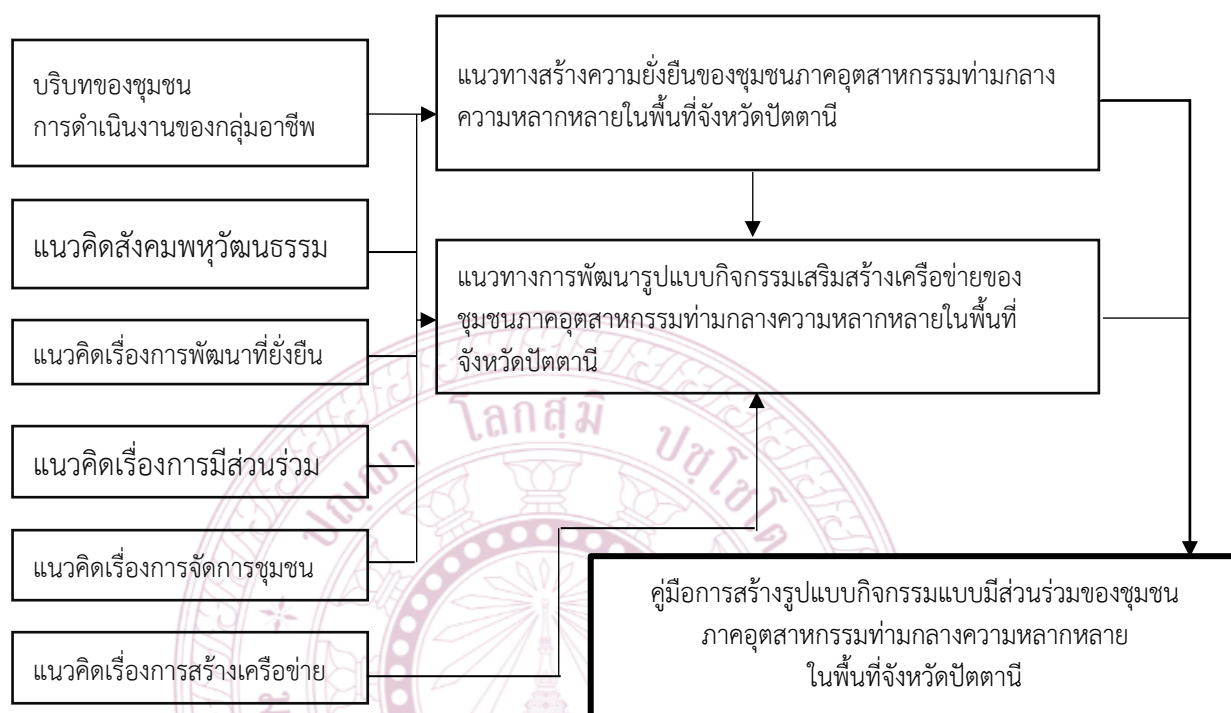
ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตที่ศึกษาบูรณาการมาจากที่ศึกษาบูรณาการจากแนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเรื่องมีส่วนร่วม แนวคิดเรื่องการจัดการชุมชน และแนวคิดเรื่องการสร้างเครือข่าย โดยมุ่งเน้นเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development (R&D)) ใน จังหวัดปัตตานี ทั้งในระดับนโยบาย และพื้นที่ อีกทั้งเพื่อเป็นการศึกษาวิจัยให้ครบทุกมิติจึงได้ทำการศึกษาขอบเขตด้านเนื้อหาประกอบผลการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

- การดำเนินงานของกลุ่มอาชีพ
- ความเป็นมาของกลุ่ม
- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- วัตถุประสงค์การผลิตสินค้า
- การบริหารจัดการกลุ่ม
- การตลาด
- ความร่วมมือกับองค์กรภายนอก
- การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ

๑.๔.๕ กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี” ได้ใช้แนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเรื่องมีส่วนร่วม และแนวคิดเรื่องการจัดการชุมชน ภายใต้บริบทการเป็นพื้นที่ความขัดแย้งเชิงรัฐศาสตร์ ซึ่งครอบคลุมทั้งในระดับนโยบาย พื้นที่ และความร่วมมือของชุมชนภาคอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี นอกจากนี้ยังใช้แนวคิดเรื่องการสร้างเครือข่าย เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีอีก

ด้วย ซึ่งผลการศึกษาวิจัยทั้งหมดจะพัฒนาเป็นคู่มือการสร้างรูปแบบกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีต่อไป ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ความยั่งยืน หมายถึง ความสามารถในการดำรงสภาพอยู่ได้ต่อไปยังอนาคต ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัด ตามวงจรการเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก

๑.๕.๒ ชุมชนภาคอุตสาหกรรม หมายถึง การรวมกลุ่มของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน ในเขตจังหวัดปัตตานี โดยการนำเอาทรัพยากรภายในชุมชนมาสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นรายได้ให้แก่ชุมชน

๑.๕.๓ กิจกรรมแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การดำเนินงานที่คนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนในชุมชนและคนชุมชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ และมีส่วนรับผิดชอบ ดูแลพื้นที่ของชุมชน ผู้อยู่อาศัยสามารถแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในงานต่าง ๆ

๑.๕.๔ การสร้างเครือข่าย หมายถึง เป็นการขยายหรือเพิ่มจำนวนสมาชิก และสร้างพันธมิตรโดยการเชื่อมโยงหรือส่งเสริมสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความร่วมมือระหว่างกลุ่ม ซึ่งไม่เพียงแต่เฉพาะกลุ่มชุมชนด้วยกันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกลุ่มชุมชนกับหน่วยงานและองค์กรพัฒนาทั้งรัฐและเอกชนด้วย

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการดำเนินการวิจัย โดยแบ่งตามหัวข้อดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม
- ๒.๒ แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ๒.๓ แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม
- ๒.๔ แนวคิดเรื่องการจัดการชุมชน
- ๒.๕ แนวคิดเรื่องการสร้างเครือข่าย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑. แนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่มีวัฒนธรรมอยู่อย่างหลากหลาย ในสภาวะของความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น จึงเป็นไปได้ยากมากที่จะสร้างหรือที่จะมีวัฒนธรรมที่เป็นเนื้อเดียวกัน (coherence) หรือเป็นเอกภาพ^๗ ซึ่งการปฏิสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรมจึงย่อมต้องเกิดขึ้น

อมรา พงศาพิชญ์ ได้กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมไว้ ดังนี้^๘

๑) การปรับตัว (adaptation) ทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือกลุ่มคนอื่นเกิดขึ้น ในอดีตมีการตั้งคำถามว่าการปรับตัวนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางธรรมชาติโดยสิ้นเชิง หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดได้ ควบคุมและบังคับทิศทางได้ แต่ในปัจจุบันคงต้องยอมรับว่าการปรับตัวนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นหากแต่มนุษย์สามารถควบคุมได้

๒) การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม หรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (assimilation) เกิดขึ้นเมื่อปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างสองกลุ่มคนที่มีสังคมวัฒนธรรมต่างกัน และมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน แต่ในกรณีที่มีสังคมวัฒนธรรมที่มีปฏิสัมพันธ์กันมีพลังไม่เท่ากัน คนกลุ่มหนึ่งมีแนวโน้มที่จะยอมรับวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่ง และมักพบว่ากลุ่มที่มีพลังน้อยกว่าจะถูกผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่มีวัฒนธรรมที่มีพลังมากกว่า ในขณะเดียวกันก็อาจมีการแลกเปลี่ยนกันได้ สุดท้ายถ้าวัฒนธรรม ๒ ชุดถูกผสมผสานรวมกันเป็นชุดเดียวกันไม่ว่าจะมีส่วนของชุดใดมากกว่ากันก็จะเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (assimilation) ที่เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ซึ่งการผสมผสานทางวัฒนธรรม ต้องการลดความรู้สึกลึก

^๗ธเนศ วงศ์ยานนาวา, ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม. (กรุงเทพฯ : สมมติ, ๒๕๕๒). หน้า ๗๐.

^๘อมรา พงศาพิชญ์, มนุษย์กับวัฒนธรรม. สังคมและวัฒนธรรม, (พิมพ์ครั้งที่ 9), (สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

แตกต่างและลดความรังเกียจเดียดฉันท์ซึ่งกันและกัน ด้วยการปรับตัวรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งเข้ามาปฏิบัติ จนมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม โดยทั่ว ๆ ไปฝ่ายที่มีอำนาจน้อยกว่าทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองจะเป็นฝ่ายปรับตัวเข้าหาฝ่ายที่มีอิทธิพลเหนือกว่า^๙ ขณะที่ R. Teske and B. Nelson ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าโนทัศน์ “acculturation” หรือการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการศึกษากระบวนการที่รับและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มที่เกี่ยวข้องมีทัศนคติที่ดีต่อกัน และในการผสมผสานวัฒนธรรมนี้ต่างก็อาจจะมีการเปลี่ยนความหมายให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิมของแต่ละกลุ่ม อย่างไรก็ตามการผสมผสานทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นในสภาพการณ์ที่ถูกบังคับ^{๑๐}

๓) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) และทวิลักษณ์ทางวัฒนธรรม (double ethnic identity) คือการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมคือการมีวัฒนธรรมที่หลากหลายร่วมกันและไม่มีการพยายามครอบงำซึ่งกันและกัน ดังที่ ธเนศ วงศ์ยานนาวา กล่าวว่า เมื่อไม่มีวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งมีความยิ่งใหญ่เหนือกว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่ง วัฒนธรรมที่หลากหลายก็ดำรงอยู่ได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ในสังคมปัจจุบันเมื่อเกิดรัฐประเทศและพบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ภายในอาณาเขตของรัฐประเทศ ถ้าปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมสมัยใหม่มีลักษณะยอมรับซึ่งกันและกันย่อมหมายความว่าเกิดบูรณาการทางวัฒนธรรม บางครั้งใช้คำว่าพหุวัฒนธรรม (cultural pluralism) โดยการยอมรับพหุวัฒนธรรม หมายถึง กฎหมายและกฎระเบียบที่ใช้ในการบริหารหรือการจัดการมีลักษณะไม่เคร่งครัด เปิดโอกาสให้มีทางเลือกในการปฏิบัติการใช้โดยไม่มีวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งครอบงำ (dominant culture) และวัฒนธรรมอื่นถูกครอบงำ (subordinate culture) ในกรณีประเทศไทยในช่วงเปลี่ยนผ่านจะพบว่ามีคนหลายกลุ่มมีวัฒนธรรมที่ผสมผสานในลักษณะทวิลักษณ์ (double identity) เช่นกลุ่มคนจีน ไทยมุสลิม ไทยเขมร ไทยลาว เป็นต้น^{๑๑}

๔) ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (cultural conflict) เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมที่อาจเกิดความขัดแย้ง ถ้าสมาชิกในกลุ่มไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน โดยปรกติกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และภาษาพูดร่วมกันมักจะไม่มี ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมีการปะทะสังสรรค์ของวัฒนธรรมที่ต่างกัน การปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมนี้เกิดจากการแพร่ของวัฒนธรรมหนึ่งหรือทั้งสองชุด ทั้งนี้อาจเกิดจากการอพยพย้ายถิ่น การขายดินแดนของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การล่าอาณานิคมของสังคมตะวันตก หรือ อิทธิพลของการสื่อสาร สื่อมวลชน ระบบการศึกษา และเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งหากความขัดแย้งทางวัฒนธรรมมีความรุนแรง อาจเกิดเป็นขบวนการต่อต้าน เช่นขบวนการแบ่งแยกดินแดนหรือขบวนการก่อการร้าย เป็นต้น

^๙สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม : แนวความคิด วิธีวิทยา และทฤษฎี. (ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒), หน้า ๓๑.

^{๑๐}R. Teske and B. Nelson, (๑๙๗๓) , อ้างใน ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, ทบทวนแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ข้ามยุคสมัยกับการศึกษาในสังคมไทยในว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์. (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๗), หน้า ๒๙-๓๐.

^{๑๑}ธเนศ วงศ์ยานนาวา, เพิ่งอ้างถึง, หน้า ๘๙.

นอกจากนี้ บัญญัติ ยงยวน ได้กล่าวถึง ความเป็นรัฐชาติ หรือประเทศมักไม่ได้ประกอบไปด้วยวัฒนธรรมเดียวเพียงอย่างเดียวแต่ยังประกอบไปด้วยวัฒนธรรมย่อย ๆ อีกมากมาย วัฒนธรรมที่คนในชาติส่วนใหญ่ยึดถือปฏิบัติร่วมกันเรียกว่า วัฒนธรรมหลักหรือวัฒนธรรมชาติ (macro culture) ขณะที่กลุ่มคนหรือสังคมย่อย ๆ ก็จะมีวัฒนธรรมเฉพาะเป็นของตนเอง จึงเรียกว่าวัฒนธรรมรอง (micro culture) ซึ่งชาติ หนึ่ง ๆ อาจมีวัฒนธรรมรองมากน้อยแตกต่างกันไปตามคุณลักษณะของประชากรที่อยู่อาศัยในประเทศนั้น ๆ^{๑๒}

สรุปได้ว่า สังคมพหุวัฒนธรรม มีสถานะที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นไปได้อย่างมากที่จะสร้างหรือที่จะมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกภาพ ซึ่งการปฏิสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรมจึงย่อมต้องเกิดขึ้นจากการปรับตัว การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและนำมาบูรณาการการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกัน พร้อมทั้งยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมไว้เพื่อลดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

๒.๒ แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

๑. ความเป็นมาของการพัฒนาที่ยั่งยืน

เมื่อประมาณสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมานับตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา ทิศทางการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั่วโลกมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทุกด้าน จึงทำให้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในปริมาณมากเพื่อผลิตสินค้าให้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเหลือน้อยลงจนใกล้จะหมดไปหรืออยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมลง จนไม่สามารถสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างไร้ขีดจำกัด แม้ว่าปรากฏการณ์การพัฒนาดังกล่าวจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้า แต่ในขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของมนุษย์เกิดความเสื่อมโทรมด้านคุณธรรมจริยธรรม คุณภาพชีวิตของมนุษย์ถูกบั่นทอนลงเรื่อยๆ เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้สังคมโลกต้องตกอยู่ในภาวะสังคมมีปัญหาและการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน จากสภาพปัญหาที่หลายประเทศทั่วโลกประสบกับภาวะความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาดังกล่าว ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ทั่วโลกต่างแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็นอยู่ของทุกด้านอย่างสมดุล เพื่อก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้สังคมที่มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ดีกินดีควบคู่กันไปกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพเดิมและดีขึ้นอย่างยั่งยืน

วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั่วโลกได้กระตุ้นให้หลายประเทศเกิดความตระหนัก ที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และเห็นควรให้มีการจัดการประชุมระดับโลกเพื่อร่วมมือกันพิจารณาหามาตรการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่ประเทศต่างๆ กำลังเผชิญอยู่เป็นครั้งแรกเมื่อพ.ศ. ๒๕๑๕ ซึ่งการประชุมนี้มีชื่อว่า "การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Conference on Human and Environment)" จัดขึ้น ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน

^{๑๒}บัญญัติ ยงยวน, การส่งเสริมพัฒนาเด็กในบริบทของความหลากหลายวัฒนธรรม: ๑๐ ปี ทศวรรษเพื่อเด็กและภูมิปัญญาของครอบครัว. (นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐-๑๑.

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) นั้น เป็นคำที่ใช้กันมากในการพัฒนาประเทศ มีการให้คำนิยามแตกต่างกันไปตามการแปลความของประเทศต่างๆ และได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายทัศนะ ดังนี้

คณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา^{๑๓} (World Commission on Environment and Development) หรือที่เรียกในอีกนามหนึ่งว่า คณะกรรมการบรินต์แลนด์ (Brundtland Commission) กล่าวไว้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นต่อมาที่จะตอบสนองความต้องการของพวกเขา” (Sustainable development is development which meets the needs current generations without compromising the ability of future generations to meet their own needs) ทั้งนี้ การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีระบบสังคมที่เป็น สังคมธรรมรัฐ มีระบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีประชาชนรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นฐานในการผลิตเพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ^{๑๔} นอกจากนี้ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ยังเสนอเพิ่มเติมว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนควรตั้งอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมที่ยึดถือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วย

Brown^{๑๕} กล่าวถึง ความยั่งยืนเป็นความคิดเชิงนิเวศวิทยาพร้อมกับนัยทางเศรษฐกิจ นั่นคือ ความเจริญเติบโตและการกินดีอยู่ดีของมนุษย์ขึ้นอยู่กับพื้นฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่งเสริมสนับสนุนระบบการดำรงชีวิตของมนุษย์และสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable society) ก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่กำหนดระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบการส่งเสริมสนับสนุนชีวิตได้รับการดูแลรักษาไว้

พระธรรมปิฎก^{๑๖} กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่มีดุลยภาพครบทั้งสามด้าน ประกอบด้วย ชีวิตมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่เพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ ลดการเบียดเบียนกัน และเกื้อกูลต่อกันให้มากขึ้น

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ^{๑๗} กล่าวว่า แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวความคิดที่ประนีประนอมระหว่างกลุ่มที่นิยมการพัฒนากับกลุ่มที่นิยมสิ่งแวดล้อม ทั้งโลกที่ร่ำรวยและโลกที่ยากจน ต่างก็มีความพึงพอใจในแนวคิดนี้เนื่องจากเป็นแนวคิดที่

^{๑๓}World Commission on Environment and Development. (๑๙๘๐). Our common future. Oxford, Great Britain: Oxford University Press. P.๔๓

^{๑๔}Brundtland Commission. (๑๙๘๗). Our common future: Report of the world commission on environment and development. Retrieved from <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>.

^{๑๕}Yomi, N. (๑๙๙๑). Environmental education for sustainable development: Synthesis of world environment day. Glasgow, Scotland: Jordanhill College. P.๑-๒.

^{๑๖}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๔๙). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง. หน้า ๑๐๖.

^{๑๗}ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (๒๕๔๙). วิถีใหม่แห่งการพัฒนาวิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทย(พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทำให้การพัฒนาและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ไปด้วยกันได้กล่าวคือ เป็นแนวคิดที่ไม่ได้ปฏิเสธความเจริญก้าวหน้าและมองว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่จำเป็น และสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีการทำลายสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนยังหมายถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาที่นำเอาทรัพยากรทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติมนุษย์ การเงิน และทรัพยากรกายภาพ มาจัดการเพื่อก่อให้เกิดความมั่งคั่ง ความอยู่ดีกินดีและความสุขสมบูรณ์ การพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้นอยู่กับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยสรุปแล้วคือการพัฒนาที่อยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางนิเวศ

ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์^{๑๘} กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาในลักษณะบูรณาการเป็นองค์รวมที่ตัวแปรทั้งหลายต้องมาประสานกันครบองค์อย่างมีดุลยภาพแม้ว่าจะอยู่ในบริบทที่มีความหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นความพยายามในการทำให้ดีขึ้นอย่างมั่นคงถาวร บนพื้นฐานของศักยภาพและทรัพยากรที่มีจำกัด โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสมดุลทุกมิติ เน้นการพัฒนาบนฐานทรัพยากร จุดแข็ง และศักยภาพของตนเอง รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืนตลอดไป

นิตยา กมลวาทนิตา^{๑๙} ได้ให้แนวคิดว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือ การกระทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ซึ่งการพัฒนาตามแนวคิดนี้ ยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลายประเทศไทยได้รับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้ ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) รัฐได้เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเน้นการพัฒนาอย่างองค์รวม โดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ -๒๕๔๙) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศที่ได้อัญเชิญและยึดแนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปรัชญานำทางในการบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลางมุ่งการพัฒนาที่มีดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกันสู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม โดยประชาชนที่ส่วนร่วม มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างถาวร

^{๑๘}ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์. (๒๕๔๖). การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องอยู่บนฐานทรัพยากรของตนเอง. วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ๔๐(๒), หน้า ๙-๑๓.

^{๑๙}นิตยา กมลวาทนิตา. (๒๕๔๖). บริบทไทยว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ๑๔(๒), หน้า ๑๔-๒๐.

จากนิยามที่กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความต้องการในอนาคต เป็นดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างองค์รวมให้มีความสมดุลอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่นๆทุกมิติรอบด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ไม่ปฏิเสธระบบเทคโนโลยีเพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา คำนึงถึงความเป็นองค์รวมในเชิงบูรณาการโดยพิจารณาผลเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

๓. องค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในการศึกษาแนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน มีนักวิชาการในหลากหลายสาขาและสถาบันต่างๆ ได้ให้ความหมายและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๒๐} กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่เน้นให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และให้มีการดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และยุคต่อไป อย่างเท่าเทียมกันหลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างสมดุลระหว่าง ๓ มิติของการพัฒนา อันได้แก่

๑. มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย

๒. มิติการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

๓. มิติการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากร ประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้

แนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์^{๒๑} ซึ่งกล่าวว่า กระแสในการพัฒนาแบบใหม่มี ๒กระแส กระแสแรกเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (CSD) คือมุ่งพัฒนาควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร ส่งผลให้เกิดปัญหา

^{๒๐}กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.(กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖). หน้า ๑๒.

^{๒๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. (พิมพ์ครั้งที่๑๒). (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๒)

ทรัพยากรย่อยหรือ และการเกิดมลภาวะ กระแสที่สองคือ การพัฒนาตามแนวคิดของยูเนสโก (UNESCO) ที่ให้ความสำคัญแก่คุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาสำหรับชาวพุทธแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนควรเป็นการพัฒนาเพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืน ควบคู่กับตอบสนองความต้องการของตนได้ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสัตว์โลก และประชาชนรุ่นต่อไป ในอนาคตต้องเตือนร้อน นั่นหมายความว่า การทำกิจกรรมของมนุษย์ต้องสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ต้องบูรณาการทั้งเศรษฐกิจและธรรมชาติเข้าด้วยกัน เพื่อจะพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ และกำจัดความยากจนออกไป ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมีแนวทางสรุปได้ดังนี้

๑. ต้องมีการวางนโยบายประชากรให้เหมาะสม เช่น ควบคุมจำนวนประชากรด้วยการวางแผนครอบครัว ในการแก้ปัญหาประชากรที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการแก้ปัญหาทางการศึกษาเพราะจะครอบคลุมไปถึงการแก้ปัญหาด้านอื่นๆ ทั้งหมด ทั้งปัญหาความยากจน สาธารณสุขตลอดจนการอนุรักษ์ธรรมชาติ

๒. ต้องอนุรักษ์หรือสงวนทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายวิธี เช่น การประกาศพื้นที่เป็นป่าสงวน วนอุทยานอุทยานแห่งชาติ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า การฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติที่เสื่อมโทรม การรักษาดิน น้ำและอากาศให้ปลอดสารเคมีและมลภาวะ

๓. การผลิตเทคโนโลยีกำจัดน้ำเสีย ตลอดจนการปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตไม่สุรุ่ยสุร่ายประหยัดพลังงาน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จได้จะต้องพัฒนาคนให้มีจริยธรรม พระพรหมคุณาภรณ์^{๒๒} ได้สรุปให้เห็นว่า ปัญหาในการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่ประสบความสำเร็จนั้น เกิดจากกิเลส ๓ อย่าง ที่ขัดขวางจริยธรรม คือ ตัณหา มานะ และทิฐิ เราจึงต้องพัฒนาคนและเศรษฐกิจให้คู่ขนานไปกับการพัฒนาจริยธรรม ดังนั้น ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงขึ้นกับ ๔ ปัจจัย ได้แก่

๑. มนุษย์: ต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน

๒. สังคม: จัดระบบสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร ตลอดจนกิจการต่างๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ความเป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียน บรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาสและความสามารถต่างกัน

๓. ธรรมชาติ: วิธีการพัฒนาต้องยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและดำรงชีวิตให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ

๔. เทคโนโลยี : การพัฒนาเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ นำของเสียมาผลิตเวียโนใช้ประโยชน์ใหม่ สังคมไทยต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเองต้องใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประดิษฐ์เสกสรรของมนุษย์อย่างไม่ประมาทและเพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตดีงาม สมบูรณ์ มีอิสรภาพและสันติสุข

^{๒๒}เรื่องเดียวกัน

แนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๒๓} ซึ่งสรุปว่า

๑. เป็นการพัฒนาที่ดำเนินไป โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต

๒. เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือมองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสิ่งอื่นๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้จึงยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป

๓. การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ระบุว่าต้องปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย

วรัญญู เวียงอำพล^{๒๔} กล่าวว่า การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องเป็นการสร้างสรรค์ให้ชีวิตและสังคมดีขึ้น โดยต้องมีการพัฒนา ๔ องค์ประกอบ คือ ธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อมสังคม จิตใจ/ มนุษย์และเศรษฐกิจ ดังนี้

๑. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ยังคงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้เหมือนเดิมที่สุดไม่ควรให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปมากนัก หรือถ้าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงต้องชดเชยหรือทดแทนธรรมชาติที่เสียไป มนุษย์ต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะสู่สิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาล เอกชน และประชาชนจะต้องได้รับความสนใจทั้งในระดับนโยบาย ระดับการวางแผน และระดับปฏิบัติ

๒. สังคมคือ ประชาชนมีคุณภาพดีกินดีอยู่ดี สังคมปลอดภัยสงบสุข เป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ยังคงมีวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

๓. จิตใจและมนุษย์ ต้องมีการพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็งและสมบูรณ์อยู่เสมอโดยเฉพาะในเรื่องของจิตใจ

๔. เศรษฐกิจ ต้องมีการหมุนเวียนของรายได้มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น มีการผลิตที่เหมาะสมกับทรัพยากรและความต้องการของผู้บริโภค โดยที่การผลิตต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์แบบใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วประหยัด และปลอดภัยให้แก่ชุมชนรวมทั้งเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร

สมพร แสงชัย^{๒๕} อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืน ไว้ดังนี้

๑. ระบบการพัฒนามนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา หากต้องการจะแก้ไขปัญหาการพัฒนาอย่างแท้จริงและทำเอามนุษย์ที่พัฒนาแล้วมาเป็นแกนกลางของการพัฒนามนุษย์จึง

^{๒๓}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์**. (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗). หน้า ๒-๔.

^{๒๔}วรัญญู เวียงอำพล. **การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย**. (กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖). หน้า ๒๙-๓๐.

^{๒๕}สมพร แสงชัย. **สิ่งแวดล้อม: อุดมการณ์ การเมืองและการพัฒนาที่ยั่งยืน**. (กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐).

จะเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีชีวิตที่ดีงาม และช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ การพัฒนามนุษย์มี ๓ ระดับคือ

๑.๑ ระดับพฤติกรรม โดยการสร้างพฤติกรรมเคยชินที่ดี พฤติกรรมเคยชินอิทธิพลต่อจิตใจและปัญญา หากพฤติกรรมเคยชินเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมเกิดขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรม และวินัยการบังคับควบคุมหรือการใช้อำนาจก็ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้น

๑.๒ ระดับจิตใจ ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและปัญญา จิตใจประสานกับพฤติกรรม และทำให้พฤติกรรมยั่งยืนด้วยการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้สึกสันโดษอย่างฉลาดและมีจุดหมาย การมีสติไม่ปล่อยตัวและใจให้ตัวเองขึ้นต่อวัตถุและสิ่งบริโภคมามากเกินไป การมีอุดมคติและปณิธานในหน้าที่การงาน และการบรรลุจุดหมายแห่งชีวิต และการมีทางจิตที่ดี

๑.๓ ระดับปัญญา ซึ่งเป็นตัวแก้ปัญหา และจัดปรับพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี เพราะปัญญามองเห็นระบบปัจจัยสัมพันธ์แห่งสรรพสิ่งชักนำให้คิดและพิจารณาถึงเหตุปัจจัย ทำให้เกิดความพอดีเพราะบริโภคด้วยปัญญา ตรวจสอบพฤติกรรมโดยไม่ประมาท และขจัดความเชื่อถือ ค่านิยม และแนวคิดที่ผิด ๆ พร้อมทั้งส่งเสริมสิ่งที่ดีงามเข้ามาแทนที่

๒. ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากต้องมีมนุษย์ที่พัฒนาแล้วเป็นแกนกลางของการพัฒนาในฐานะทรัพยากรมนุษย์แล้วยังต้องมีสังคมที่เกิดจากเจตจำนงของมนุษย์และเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ สังคมต้องเกื้อกูลต่อธรรมชาติไม่เบียดเบียนมนุษย์ แต่ส่งเสริมมนุษย์และธรรมชาติสร้างความสมดุลแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วยมัชฌิมาปฏิปทาที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ช่วยเหลือผู้อื่นและสิ่งที่มีชีวิตกับระบบนิเวศลดความต้องการทางวัตถุลง บริโภคเพื่อคุณค่าแท้จริงของชีวิต ทำงานเพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ลดการแข่งขันและเพิ่มความร่วมมือเพื่อคุณภาพชีวิต และสร้างระบบเศรษฐกิจที่รู้จักประมาณพอดีส่วนเทคโนโลยีซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องถูกใช้อย่างมีสติและเป็นคุณอย่างแท้จริง รู้จักประมาณและมีสัมมาทิฐิรู้จักพัฒนาและควบคุมตนเอง และเน้นการพัฒนาคุณภาพของคนและให้คนเข้าถึงธรรมชาติการศึกษาต้องเน้นการพัฒนามนุษย์โดยบูรณาการจริยธรรมเข้ากับวิชาการและวิทยาการทั้งหมด และการเมืองต้องมาจากประชาชนและเป็นธรรมาธิปไตย

๓. ระบบธรรมชาติจะถูกอนุรักษ์ได้ถ้ามนุษย์มีทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติและเห็นว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเพราะมนุษย์ทุกคนอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ มนุษย์ไม่ควรแปลกแยกจากธรรมชาติและมนุษย์ควรทำความดีคืนให้แก่ธรรมชาติด้วย

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

๑. เศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และยุคต่อไป อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต มีการผลิตที่เหมาะสมกับทรัพยากรและความต้องการของผู้บริโภค โดยที่การผลิตต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ รวมถึงเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น และมีการกระจายรายได้ให้อ่อนโยนต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย

๒. สังคม เป็นการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน พัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้รวมถึงการจัดระบบสังคมตลอดจนกิจการต่างๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ความ

เป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เปื้อนเปื้อน บรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาสและมีความสามารถต่างกัน คนในสังคมมีคุณภาพดีก็ยินดีอยู่ดีเป็นสังคมปลอดภัยสงบสุขและมีวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

๓. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต คงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้เหมือนเดิมที่สุดไม่ควรให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปมากนัก หรือถ้าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง ต้องชดเชยหรือทดแทนธรรมชาติที่เสียไป ต้องอนุรักษ์หรือสงวนทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากร ประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้วิถีการพัฒนาต้องยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและดำรงชีวิตให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ มนุษย์ต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะสู่สิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาลเอกชน และประชาชน จะต้องได้รับความสนใจทั้งในระดับนโยบาย ระดับการวางแผน และระดับปฏิบัติ

๔. มนุษย์เป็นการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา ต้องมีการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็งและสมบูรณ์อยู่เสมอให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยันอดทน รับผิดชอบ มีสติไม่ปล่อยตัวและใจให้ขึ้นต่อวัตถุและสิ่งบริโภคมามากเกินไป มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน การสร้างพฤติกรรมเคยชินที่ดี หากพฤติกรรมเคยชินเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมเกิดขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรมและวินัยการบังคับควบคุมหรือการใช้อำนาจก็ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้น

๕. เทคโนโลยีเป็นการพัฒนาเทคโนโลยี โดยใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์แบบใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลายใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและเป็นคุณอย่างแท้จริง รู้จักประมาณและมีสัมมาทิฐิรู้จักพัฒนาและควบคุมตนเอง ต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเอง เพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตดีงาม สมบูรณ์ มีอิสรภาพและสันติสุข

๔ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ๑๗ ประการของสหประชาชาติ^{๒๖}

เป้าหมายที่ ๑ ขจัดความยากจน (No poverty: End poverty in all its forms everywhere) จากประชากรโลกมากกว่า ๗๐๐๐ ล้านคนพบว่ามากกว่า ๘๐๐ ล้านคนยังคงมีชีวิตรอดอยู่ด้วยความยากแค้น โดยมีรายได้น้อยกว่า ๑.๒๕เหรียญสหรัฐต่อวันหรือน้อยกว่า ๔๐ บาทต่อวัน หลาย

^{๒๖}สยาม อรุณศิริมรกต และยงยุทธ วัชรกุลย. เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ๑๗ ประการของสหประชาชาติเพื่อโลกอนาคต. วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย. ๑๑(๓), ๒๐๑๖. หน้า ๑-๗.

คนยังขาดอาหารที่พอเพียง น้ำดื่มที่สะอาด สุขอนามัยที่ดีแม้ว่าประเทศต่าง ๆ จะมีการพัฒนา เศรษฐกิจและเจริญเติบโตไปได้อย่างรวดเร็ว เช่น จีนและอินเดีย ได้ช่วยให้หลายล้านคนพ้นจากความ ยากจนแต่เป็นการเจริญเติบโตที่ไม่เท่าเทียมกันโดยผู้ที่มีแนวโน้มจะมีความยากจนมากกว่าผู้ชาย อันเนื่องจากผู้หญิงไม่ได้รับค่าจ้าง ไม่ได้รับการศึกษา และมีทรัพย์สินไม่เท่าเทียมกับผู้ชาย เป้าหมายใน ข้อที่หนึ่งจึงเน้นการจัดความยากจนในทุกรูปแบบให้หมดสิ้นไปภายในปี ค.ศ.๒๐๓๐ หรือ พ.ศ. ๒๕๗๓

เป้าหมายที่ ๒ การขจัดความหิวโหย (Zero hunger : End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture) การเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจและการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ได้ทำให้ ประชากรที่ขาดแคลนอาหารลดลงเกือบครึ่งหนึ่งที่เคยเป็นอยู่ในอดีต ประเทศกำลังพัฒนาหลาย ประเทศที่เคยเผชิญปัญหาความอดอยากและความหิวโหย ปัจจุบันสามารถจัดอาหารและโภชนาการ ให้แก่ผู้ด้อยโอกาส โดยประเทศในเอเชียกลางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอเมริกาและประเทศในกลุ่มแคริ เบียน มีความก้าวหน้าอย่างมากในการจัดสรรอาหารและโภชนาการให้เพียงพอกับประชากรโดยมี ความมุ่งมั่นในการขจัดความหิวโหยและความอดอยากทุกรูปแบบให้หมดไปภายในปีค.ศ.๒๐๓๐ หรือ พ.ศ.๒๕๗๓ เพื่อให้แน่ใจว่าทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและผู้ด้อยโอกาส สามารถเข้าถึงอาหารที่มี โภชนาการที่เหมาะสมและเพียงพอตลอดทั้งปีเป้าหมายยังเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการผลิตทาง การเกษตรอย่างยั่งยืนและปลอดภัยการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และกำลังการผลิตของ เกษตรกรขนาดเล็ก

เป้าหมายที่ ๓ การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี (Good health and well-being: Ensure healthy lives and promote well-being for all) จากการพัฒนาที่ผ่านมา ๑๕ ปีได้มี ความพยายามในการลดการเสียชีวิตของเด็กแรกเกิด การพัฒนาการบริการทางการแพทย์แก่สุขภาพ ของมารดา และลดการติดเชื้อเอชไอวีและโรคอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยปี พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นต้น มาอัตราการเสียชีวิตของเด็กทั่วโลกลดลงกว่าร้อยละ ๕๐ และการเสียชีวิตของมารดาลดลงร้อยละ ๔๕ ในระหว่างปี พ.ศ.๒๕๔๓ ถึง พ.ศ.๒๕๕๖ ภาวะการติดเชื้อเอชไอวีลดลงร้อยละ ๓๐ และมากกว่า ๖.๒ ล้านคนปลอดภัยจากโรคมาเลเรีย การเสียชีวิตที่ผ่านมามีความเสี่ยงโดยการป้องกันและการ รักษา การศึกษาการรณรงค์การฉีดวัคซีนป้องกัน การดูแลสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนมีความมุ่งมั่นที่จะหยุดการติดเชื้อเอชไอวี โรค มาเลเรีย และ โรคติดต่อชนิดอื่น ๆ ภายในปีพ.ศ.๒๕๗๓ และกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อให้บรรลุหลักประกันสุขภาพ ถ้วนหน้า และจัดให้มีการเข้าถึงวัคซีนและยาที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัยสำหรับทุกคน การ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาวัคซีนก็เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการนี้เช่นเดียวกับการเข้าถึงยารักษา โรคในราคาที่ซื้อหาได้

เป้าหมายที่ ๔ การได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ (Quality education : Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all) ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นต้นมามีความก้าวหน้าในการจัดบริการการศึกษาระดับ ประถมศึกษาถ้วนหน้าเป็นอย่างมาก อัตราการได้รับการศึกษารวมของประเทศกำลังพัฒนาเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๙๑ ในปีพ.ศ.๒๕๕๘ และจำนวนเด็กทั่วโลกที่ไม่ได้รับการศึกษาลดลงเกือบครึ่งหนึ่ง นอกจากนี้

อัตราผู้ที่มีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ยังเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากเด็กหญิงได้เข้าเรียนหนังสือมากขึ้นกว่าเดิม การจะให้มีการศึกษาที่มีคุณภาพและทั่วถึงสำหรับทุกคนนั้นได้ต่อยอดความเชื่อที่ว่า การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งในโลกที่สำคัญที่สุดและอยู่เหนือบทพิสูจน์ใด ๆ การศึกษาจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายนี้สร้างความมั่นใจว่าเด็กหญิงและเด็กชายทุกคนจะสำเร็จการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายภายในปี พ.ศ.๒๕๗๓ นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายในการเข้าถึงการฝึกอบรมอาชีพในราคาที่เหมาะสมและอย่างเท่าเทียมกัน

เป้าหมายที่ ๕ ความเท่าเทียมทางเพศ (Gender equality: Achieve gender equality and empower all women and girls) ตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๗๓ สหประชาชาติและประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันระหว่างเพศเป็นหลักในการทำงาน และการดำเนินการดังกล่าวได้บรรลุความเท่าเทียมกันทางเพศในการให้การศึกษาระหว่างเด็กชายและเด็กหญิง และปัจจุบันผู้หญิงสามารถทำงานนอกบ้านและได้รับค่าแรงที่ไม่ใช่จากการทำการเกษตรถึงร้อยละ ๔๑ เมื่อเทียบกับปีพ.ศ.๒๕๓๓ ซึ่งมีเพียงร้อยละ ๓๕ เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน มีจุดมุ่งหมายในการต่อยอดความสำเร็จนี้เพื่อให้แน่ใจว่าการยุติการเลือกปฏิบัติต่อเด็กหญิงและผู้หญิงในทุกที่อย่างถาวร ถึงแม้ในบางภูมิภาคยังมีความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงการจ้างงานที่ให้ค่าตอบแทน และยังมีช่องว่างของค่าแรงระหว่างชายและหญิงในตลาดแรงงาน และประเด็นที่ยังเป็นอุปสรรคสำคัญในการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศคือความรุนแรงทางเพศ การฉวยประโยชน์ทางเพศ งานบ้าน งานดูแลสมาชิกในครอบครัวที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนแต่อย่างใดหรือไม่ได้รับการปกป้องดูแลทางกฎหมายแรงงาน

เป้าหมายที่ ๖ การมีน้ำสะอาดและการมีสุขอนามัยที่ดี (Clean water and sanitation: Ensure access to water and sanitation for all) ปัญหาด้านการขาดแคลนน้ำอาจส่งผลกระทบต่อประชาชนทั่วโลกมากกว่าร้อยละ ๔๐ แต่สิ่งที่น่าตกใจคือ นักวิทยาศาสตร์คาดการณ์ว่าปัญหาการขาดแคลนน้ำจะมีความรุนแรงมากขึ้น พร้อมกันกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและอุณหภูมิโลกที่สูงขึ้น ถึงแม้ประชากรโลกจำนวน ๒๑๐๐ ล้านคนจะสามารถเข้าถึงน้ำสะอาดและการมีสุขอนามัยที่ดีตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๓๓ แต่แหล่งน้ำดื่มที่ปลอดภัยนับวันจะมีน้อยลงยังคงเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบในทุกทวีป การที่มีน้ำดื่มที่สะอาดและปลอดภัยในปี พ.ศ.๒๕๗๓ จำเป็นต้องมีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม โดยจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขอนามัย การส่งเสริมสุขอนามัยในทุกระดับประชาชน สิ่งจำเป็นในการป้องกันและฟื้นฟูระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น ความสมบูรณ์ของป่าไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำและแม่น้ำ เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการ

เป้าหมายที่ ๗ การมีพลังงานที่สะอาดและราคาถูกลง (Affordable and clean energy: Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all) ในระหว่างปีพ.ศ.๒๕๓๓ ถึง พ.ศ.๒๕๕๓ มีจำนวนประชากรที่มีไฟฟ้าใช้เพิ่มขึ้นอีก ๑๗๐๐ ล้านคน แต่ด้วยจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความต้องการพลังงานที่ราคาถูกลงก็เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน เศรษฐกิจโลกที่พึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิล และการเพิ่มขึ้นของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงต่อสภาพภูมิอากาศ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลถึงทุกประเทศในทุกทวีปทั่วโลก เป้าหมายที่จะเข้าถึงไฟฟ้าในราคาที่เหมาะสมในทุกที่ภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ หมายถึงการลงทุนในแหล่งพลังงานที่สะอาด เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ลมและความร้อน การนำมาตรฐานการประหยัด

ค่าใช้จ่ายที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในอาคารและอุตสาหกรรมสามารถลดการใช้ไฟฟ้าทั่วโลกได้ถึงร้อยละ ๑๔ ซึ่งหมายถึงการลดการสร้างโรงไฟฟ้าขนาดกลางถึง ๑๓๐๐ โรงงาน

เป้าหมายที่ ๘ ส่งเสริมงานที่มีคุณค่าและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Decent work and economic growth : Promote inclusive and sustainable economic growth, employment and decent work for all) ในช่วง ๒๕ ปีที่ผ่านมาจำนวนผู้ใช้แรงงานที่ยากจนมีจำนวนลดลงอย่างมาก ถึงแม้โลกจะเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงปีพ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๕๒ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบระยะเวลายาวนานในประเทศที่กำลังพัฒนา ประชากรชนชั้นกลางได้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้นเกือบสามเท่าของทศวรรษที่ผ่านมา เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มั่นคงยืนนานอันเป็นผลมาจากการผลิตที่ดีขึ้นด้วยนวัตกรรมทางเทคโนโลยี การสนับสนุนนโยบายที่ส่งเสริมการประกอบการทางธุรกิจและการสร้างงานเป็นประเด็นสำคัญ เช่นเดียวกับการมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการหยุดการใช้แรงงานกดขี่ การใช้แรงงานบังคับ การใช้แรงงานทาส การค้ามนุษย์ภายในปีพ.ศ.๒๕๗๓ เป้าหมายคือการจ้างงานที่เต็มรูปแบบและมีประสิทธิภาพโดยเป็นการทำงานที่มีคุณค่าสำหรับผู้หญิงและผู้ชายทุกคน

เป้าหมายที่ ๙ การส่งเสริมอุตสาหกรรม นวัตกรรมและโครงสร้างพื้นฐาน (Industry, innovation and infrastructure: Built resilient infrastructure, promote sustainable industrialization and foster innovation) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีถือเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เช่น การจ้างงานใหม่ๆ การส่งเสริมการใช้พลังงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด การส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ยั่งยืน และการลงทุนในงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์และนวัตกรรม เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานให้แข็งแกร่งและส่งเสริมนวัตกรรมเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาซึ่งการบูรณาการการพัฒนามีความสำคัญอย่างยิ่งและยังส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าในเป้าหมายอื่น ๆ อีกด้วย

เป้าหมายที่ ๑๐ ลดความเหลื่อมล้ำ (Reduce inequalities: Reduce inequality within and among countries) เป็นที่ทราบกันดีว่าความเหลื่อมล้ำของรายได้ของประชากรที่กำลังเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จำนวนร้อยละ ๑๐ ของคนที่ร่ำรวยที่สุดมีรายได้มากถึงร้อยละ ๔๐ ของรายได้รวมทั่วโลกขณะที่ผู้ที่ยากจนที่สุดร้อยละ ๑๐ มีรายได้เพียงร้อยละ ๒-๗ ของรายได้รวมทั่วโลก ในประเทศกำลังพัฒนาความเหลื่อมล้ำของรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑ ตามการเจริญเติบโตของประชากรความเหลื่อมล้ำของรายได้เป็นปัญหาระดับโลกที่ต้องการหาทางออกร่วมกัน โดยการปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับการตรวจสอบตลาดการเงินและสถาบันการเงิน การส่งเสริมความช่วยเหลือการพัฒนา การลงทุนโดยตรงจากต่างชาติไปยังภูมิภาคที่ยังต้องการความช่วยเหลือมากที่สุด

เป้าหมายที่ ๑๑ การพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable cities and communities: Make cities inclusive, safe, resilient and sustainable) การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนาควบคู่ไปกับการเพิ่มขึ้นของการย้ายถิ่นฐานจากชนบทสู่เมือง อันจะนำไปสู่การขยายตัวของเมืองขนาดใหญ่ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ มีเมืองขนาดใหญ่จำนวน ๑๐ แห่งที่มีพลเมืองมากกว่า ๑๐ ล้านคน แต่ในปีพ.ศ.๒๕๕๗ มีเมืองขนาดใหญ่เกิดขึ้นเป็น ๒๘ แห่งที่มีประชากรอาศัยอยู่ ๔๕๓ ล้านคน รัฐบาลระดับชาติและท้องถิ่นกำลังจัดการกับการเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่เหล่านั้นซึ่งมาพร้อมกับปัญหาความยากจน การกระจุกตัวของที่อยู่อาศัยการทำให้เมืองปลอดภัยและ

ยังยืนหมายถึงการสร้างหลักประกันในการเข้าถึงที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย และราคาที่เหมาะสมรวมทั้งการยกระดับชุมชนแออัด การลงทุนเรื่องการขนส่งสาธารณะ การสร้างพื้นที่สีเขียวสาธารณะ การปรับปรุงการวางผังเมืองและการจัดการโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน

เป้าหมายที่ ๑๒ มีการบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืน (Responsible consumption and production) การบรรลุเป้าหมายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องส่งเสริมการบริโภคและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีการเปลี่ยนวิธีในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการบริโภคและการผลิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกหรือที่เรียกว่า รอยเท้าคาร์บอน (carbon footprint) และกิจกรรมที่ใช้น้ำมากที่สุดกิจกรรมภาคเกษตรกรรมเป็นภาคที่มีการใช้น้ำมากที่สุด โดยปัจจุบันสัดส่วนการใช้น้ำในการชลประทานเพื่อการเกษตรอยู่ที่ร้อยละ ๗๐ ของปริมาณน้ำจากกิจกรรมของมนุษย์ทั้งหมดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและวิธีการกำจัดการที่เป็นพิษคือเป้าหมายสำคัญในการบรรลุวัตถุประสงค์นี้ การส่งเสริมให้ภาคอุตสาหกรรมภาคธุรกิจและผู้บริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การลดปริมาณขยะเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับการสนับสนุนให้ประเทศกำลังพัฒนาก้าวสู่แผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืนภายในปีพ.ศ.๒๕๗๓

เป้าหมายที่ ๑๓ การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate action: Take urgent action to combat climate change and its impacts) ทุกประเทศในโลกได้รับผลกระทบและความรุนแรงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การปล่อยก๊าซเรือนกระจกยังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และขณะนี้ระดับของก๊าซเรือนกระจกในบรรยากาศได้เพิ่มสูงขึ้นกว่าร้อยละ ๕๐ จากระดับในปี พ.ศ.๒๕๓๓นอกจากนี้ภาวะโลกร้อนยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระยะยาวกับระบบภูมิอากาศซึ่งผลลัพธ์ที่ตามมาอาจไม่สามารถแก้ไขได้ถ้าหากไม่เริ่มดำเนินการตั้งแต่บัดนี้การเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง และความสามารถในการปรับตัวของมนุษยชาติต่อภูมิอากาศประเทศที่เป็นเกาะและมีพื้นที่ติดทะเลอาจถูกน้ำท่วม การเตรียมพร้อมต้องดำเนินควบคู่ไปกับการสร้างความตระหนักรู้และการบูรณาการมาตรการต่าง ๆ ในนโยบายและกลยุทธ์ระดับชาติด้วยเจตจำนงทางการเมืองและการพัฒนาเทคโนโลยีที่รวดเร็วทำให้ยังคงเป็นไปได้ที่จะจำกัดการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลก ได้ถึงสององศาเซลเซียสที่สูงกว่าระดับยุคก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรมสิ่งนี้จำเป็นต้องดำเนินการร่วมกันอย่างเร่งด่วน

เป้าหมายที่ ๑๔ การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน (Life below water : Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources) มีประชากรมากกว่า ๓๐๐๐ ล้านคนที่อาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเล มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจบริเวณชายฝั่งทะเลและในทะเล และพึ่งพาอาศัยความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเลและชายฝั่งทะเล แต่ในปัจจุบันร้อยละ ๓๐ ของปลาทะเลของโลกได้ถูกใช้เกินกำลังการเสริมสร้างของสิ่งมีชีวิตต่ำกว่าระดับจำนวนที่ปลาทะเลจะสามารถแพร่พันธุ์ได้ทันตามความต้องการของประชากรเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้สร้างกรอบการทำงานเพื่อจัดการและปกป้องระบบนิเวศทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืนจากภาวะมลพิษที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์บนบก

เป้าหมายที่ ๑๕ การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก (Life on land: Sustainable manage forests, combat desertification, halt and reverse land

degradation, halt biodiversity loss) เป็นการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืนของระบบนิเวศ การจัดการป่าไม้และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งที่ผ่านมาจะพบความเสื่อมโทรมของที่ดินอย่างมากมาแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน พื้นที่ป่าไม้สูญเสียมากถึง ๑๒ ล้านเฮกเตอร์ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผู้ที่ยากจนทั่วโลก นอกจากนั้นยังเกิดการสูญเสียที่ดินทำกิน ๓๐-๓๕ เท่า มากกว่าที่เคยเกิดขึ้นมาในอดีต ความแห้งแล้งและการขยายตัวของทะเลทรายก็ยิ่งเพิ่มขึ้นทุกปีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน มุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูประโยชน์จากระบบนิเวศทางบกภายในปี พ.ศ.๒๕๖๓ เช่น การเพิ่มพื้นที่ป่าไม้พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่กึ่งแห้งแล้งและภูเขา การส่งเสริมการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน การป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าอย่างจริงจังจะช่วยบรรเทาผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ พร้อมกันนั้นต้องมีการดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อที่จะลดความสูญเสียถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของมนุษยชาติ

เป้าหมายที่ ๑๖ การสร้างสังคมสันติสุข การสร้างคุณธรรมและสถาบันอันเป็นที่พึงของส่วนรวม (Peace, justice and strong institutions: Promote just, peaceful and inclusive societies) สันติสุขความมั่นคง สิทธิมนุษยชน และการปกครองที่มีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของหลักนิติธรรมเป็นกลไกที่มีความสำคัญอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ปัจจุบันโลกมีการแบ่งแยกมากขึ้นบางภูมิภาคมีความสงบ ความมั่นคงและความเจริญอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่บางภูมิภาคตกอยู่ในวงจรของความขัดแย้งและความรุนแรงที่ดูเหมือนจะไม่มีวันสิ้นสุด สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สามารถหลีกเลี่ยงได้และควรจะต้องได้รับการแก้ไขเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนมุ่งมั่นที่จะลดความรุนแรงทุกรูปแบบ และเป็นแนวทางร่วมกันระหว่างรัฐบาล และชุมชนเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความไม่มั่นคงได้อย่างยั่งยืน การสร้างความเข้มแข็งทางกฎหมายหรือนิติรัฐ

เป้าหมายที่ ๑๗ การมีส่วนร่วมของประชาชนในเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Partnerships for the goals: Revitalize the global partnership for sustainable development) โลกในปัจจุบันคือยุคแห่งการสื่อสารเนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการสื่อสารอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์การกระจายความรู้อย่างมากภายในระบบอินเทอร์เน็ต การแบ่งปันข้อมูลข่าวสารการเสริมสร้างนวัตกรรม การประสานงานด้านนโยบายจะช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาในการจัดการความรู้และการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันการส่งเสริมการลงทุนในการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน เป้าหมายนี้มุ่งเน้นที่จะสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศที่กำลังพัฒนา (North-South) และความร่วมมือระหว่างประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยกัน โดยสนับสนุนแผนระดับชาติเพื่อการบรรลุถึงเป้าหมาย การส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศและการช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาได้เพิ่มการส่งออก

๒.๓ แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

๑. ความเป็นมาของการมีส่วนร่วม

การเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีพลังและประสบความสำเร็จเกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชนกลุ่มน้อยที่ถูกกดขี่ ขาดการเข้าไปมีส่วนร่วมและขาดการยอมรับถึงการเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมกันและสมบูรณ์ ในปัจจุบันประชาชนในสังคมส่วนมากมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่การลงคะแนนเสียงอย่างเท่าเทียมกันเป็นเพียงข้อกำหนดอย่างน้อยที่สุดของการเท่าเทียมกันในทาง

การเมือง การปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยให้ทุกกลุ่มมีส่วนร่วม (inclusive democracy practice) หรือ ประชาธิปไตยแบบพหุภาคี (pluralism democracy) เป็นการส่งเสริมให้เกิดความเป็นธรรม เพราะประชาชนมุ่งหวังที่จะชักนำผู้อื่นให้ตระหนักถึงความเป็นธรรม ความรู้และสติปัญญาของเขา และมีการเปิดรับฟังความคิดเห็นของพวกเขาและมีความเข้าใจในเรื่องที่พวกเขาสนใจ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการในที่สุด ซึ่งที่ผ่านมานักทฤษฎีทางด้านประชาธิปไตยมักตั้งสมมติฐานว่าการอภิปรายทางประชาธิปไตยที่เหมาะสมควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสนใจและทำความดีร่วมกัน โดยที่จริงแล้วการเมืองต้องเป็นทั้งการแข่งขันระหว่างกลุ่มหรือปัจเจกชนที่มีความสนใจและทำความดีร่วมกัน โดยที่จริงแล้วการเมืองต้องเป็นทั้งการแข่งขันระหว่างกลุ่มหรือปัจเจกชนที่มีความสนใจและความเห็นที่ขัดแย้ง ผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองมักเลือกเข้าข้างที่เขาสนใจและช่วยกันสร้างความสนใจร่วมของสาธารณะอีกด้วย

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุก ๆ คน การมีส่วนร่วมของประชาชนยังจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น เพราะประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้ที่รับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกัน โดยสรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจการลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ

๒. ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำ การตัดสินใจใช้ทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำในกลุ่ม^{๒๗} กระบวนการที่ให้ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียมีโอกาสแสดงทัศนะแลกเปลี่ยนข้อมูลแสดงความคิดเห็นแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่างๆ ตลอดจนร่วมรับผิดชอบในผลที่จะเกิดขึ้นทั้งผลประโยชน์และผลกระทบทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วม ในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผลเพื่อให้เกิดความเข้าใจและรับรู้ - เรียนรู้ร่วมกันซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย การแลกเปลี่ยนความรู้ ทัศนคติ ความต้องการ และ วัฒนธรรมการพัฒนาของผู้แสดงทางสังคมทุกภาคส่วนเพื่อมีส่วนร่วมในอำนาจของการตัดสินใจและรับ ประโยชน์จากการพัฒนา

การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายแขนงทั้งทางด้านจิตวิทยาสังคมซึ่งได้อธิบายถึง ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งใน สถานการณ์กลุ่มการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสังคม ทางด้านการเมืองให้ทัศนะว่าการมี ส่วนร่วมเป็นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้แก่สมาชิกในสังคม สร้างความเท่าเทียมกันและเพิ่ม พลังอำนาจให้แก่สมาชิกทุกคนทางด้านการพัฒนายังให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการ ที่ผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางในการพัฒนาด้วยตัวเอง พร้อมทั้งมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์และผลเสียที่เกี่ยวข้องจากการพัฒนา^{๒๘}

การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการที่ เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและการพัฒนาชุมชนทั้งในด้านการให้และรับรู้ข้อมูลข่าวสารการให้ความ คิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบายการจัดทำแผนงานโครงการหรือ กิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การ จัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน รวมทั้งการปฏิบัติการติดตามและประเมินผลตาม นโยบายแผนงานโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ^{๒๙}

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นครบถ้วนทุกขั้นตอนในการดำเนินงานข้างต้นนั้นย่อมเรียกได้ว่าเป็นการมี ส่วนร่วมอย่างมีความหมาย (Meaningful Participation) เป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ เสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการ

^{๒๗} วีระกิตติ์ หาญปริพรรณ์ และคณะ, การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๘.

^{๒๘} เบลูจมาศ อยู่ประเสริฐ, การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร, ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัย เพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรหน่วยที่ ๙, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๐.

^{๒๙} พระมหาประภาคิด จิตปสิทธีกร, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบในจังหวัดนครปฐม, (วารสารวิชาการ มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, ๑(๑), ๒๕๕๙). หน้า ๕๓-๖๒.

นี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผลเพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้-เรียนรู้การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกันซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย^{๓๐}

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วม Participation = Cooperation + Coordination + Responsibility การมีส่วนร่วม=ความร่วมมือร่วมใจ+การประสานงาน +ความรับผิดชอบความร่วมมือร่วมใจ หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มตามห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมหรือการทำงาน ความรับผิดชอบหมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ^{๓๑}การพัฒนาที่จะเป็นผลดีและเป็นธรรมนั้นประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา นับตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการกำหนดเป้าหมายและแนวทางของการพัฒนาซึ่งการพัฒนาดังกล่าวย่อมต้องอ่อนอ่อนต่อความแตกต่างของท้องถิ่น ตลอดจนแนวทางการพัฒนาย่อมต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและตัดสินใจของประชาชนเจ้าของท้องถิ่นอย่างมาก^{๓๒}ความหมายของการมีส่วนร่วมหมายถึงการนำคนในท้องถิ่นที่รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างแท้จริงมาร่วมกันทำงานทั้งในรูปความคิดการตัดสินใจและการกระทำโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน^{๓๓}

ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและทบวงมหาวิทยาลัย^{๓๔} ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมในกระบวนการของการพัฒนา ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การบริหารจัดการ และการติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากโครงการ

การจำแนกระดับการมีส่วนร่วมโดยให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการรายละเอียดดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการตัดสินใจนั้นประการแรกสุดที่จะต้องกระทำก็คือการกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้องการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นการตัดสินใจช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้โดยประชาชนร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

^{๓๐}อรทัย ก๊กผล และฉัตรระวี บริสุทธิญาณ, บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า ๕๒ ด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓), หน้า ๙.

^{๓๑}นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘๕.

^{๓๒}วราภรณ์ วัฒนโย, การจัดการองค์กรท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : พิชัยอักษร, ๒๕๔๐), หน้า ๘๐.

^{๓๓}Philip, H, Development Dilemmas in Rural Thailand, (Oxford : Oxford University Press, ๑๙๙๐), pp.๑๘๕-๑๘๖.

^{๓๔}สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๔.

รวมตลอดจนความต้องการชุมชนร่วมค้นหาสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการบ้างและจำประโยชน์ได้ โดยวิธีใดเช่นการช่วยเหลือด้านทรัพยากรการบริหารและประสานงานและการขอความช่วยเหลือโดยประชาชนร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อแก้ไขและสนอง ความต้องการของชุมชนร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมร่วมปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นั้นนอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้วยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย โดยประชาชนร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามความสามารถของตนเองและหน่วยงานร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้โดยประชาชนร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ตลอดไป

สำหรับชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ชนิด^{๓๕} คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ ริเริ่มดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจปฏิบัติการ

๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัสดุผลประโยชน์ทางสังคมหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

สรุป การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งโดยที่การพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน จะมีความเจริญก้าวหน้าและเกิดความยั่งยืนในการจัดการเกี่ยวกับการนำสิ่งที่เป็นประโยชน์นำมาทำให้เกิดเป็นการผลิตโดยความร่วมมือกันของคนชุมชนมาช่วยกันจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาสร้างรายได้ให้เกิดกับประชาชนในชุมชนเอง และเกิดเป็นรายได้ภายในชุมชน การสร้างความร่วมมือกันโดยคนในชุมชนมาประสานความคิด ความร่วมมือกันพัฒนาอุตสาหกรรมภายในชุมชนให้เกิดเป็นความเข้มแข็งของชุมชนและรายได้กับชุมชน ทำให้เห็นการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน

^{๓๕} Cohen, J.M. and Uphoff, N.T., *Participation's Place in Rural Development Seeking Clarity Through Specificity*, (World Development: Earthscan, ๑๙๙๐), pp.๒๑๓-๒๑๘.

๒.๔ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

๑. ความเป็นมาทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นมาก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ การผลิตสินค้าต่าง ๆ เป็นการผลิตด้วยมือในครอบครัวหรือในโรงงานขนาดเล็ก ต่อมา การพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้มีการนำเครื่องจักรมาช่วยในการผลิตโดยเฉพาะแนวคิดเชิงความสัมพันธ์ของมนุษย์ (Human Relations Approach) ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานในองค์กรเป็นปัจจัยที่ทำให้การทำงานขององค์กรดำเนินไปอย่างราบรื่น และการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้พนักงานสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน รูปแบบการสื่อสารนอกจากจะเป็นแนวคิดจากบนลงล่างแล้ว ยังเป็นแนวระนาบระหว่างพนักงานด้วย

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมอาจมีอยู่มากมายหลายทฤษฎีด้วยกันสามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ ทฤษฎีความเป็นผู้นำ (Representative) และทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)

๑) ทฤษฎีความเป็นผู้นำ (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้นำและผู้แทนของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง/ถอดถอนผู้นำเป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกัน การบริหารงานดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้เน้นเฉพาะการวางโครงการสร้างสถาบันเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น เช่นการเลือกตั้งทั่วไป การเลือกตั้งโดยการนับคะแนนลับและประชุมปรึกษาหารือประจำปีจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมตามนัยของทฤษฎีนี้ได้เปิดโอกาสให้ผู้ตามได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริงและผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้าสมัครรับการเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นแค่ไม้ประดับเท่านั้น

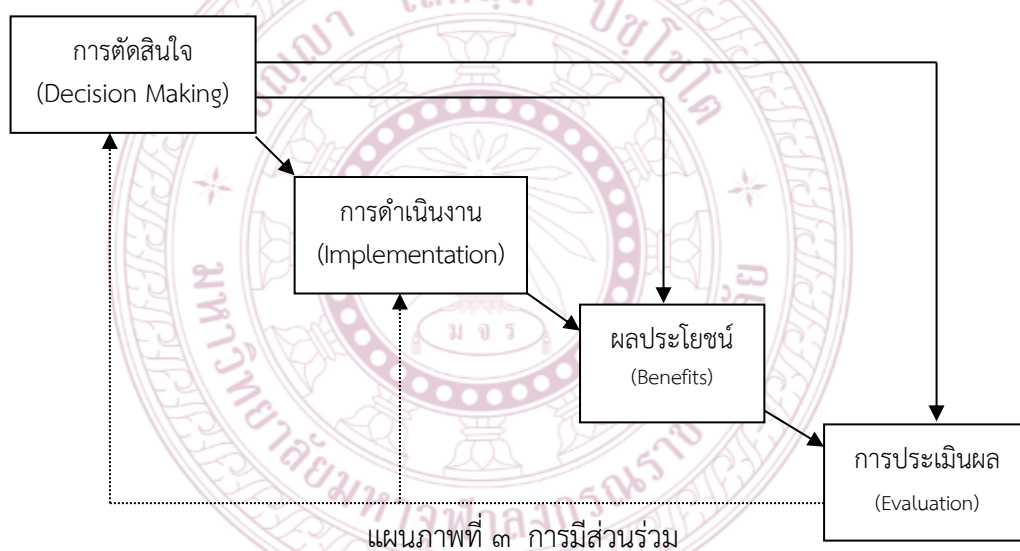
๒) ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ตามแนวความคิดทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแต่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้งหรือ ถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษาและพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบ นั่นก็คือการไม่ยอมให้มีส่วนร่วมนับว่าเป็นภัยคุกคามตามเสรีภาพของผู้ตาม^{๓๖} ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน โดยเป็นทางรัฐศาสตร์ในเรื่องของการปกครองตนเอง (Self-government) คือ ต้องการให้ประชาชนได้เข้าไปตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทุก ๆ แขนงซึ่งการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ (Decision Making) แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการ(Implementation) ด้วย เช่น ในการจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น การตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefit) และการประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการปฏิบัติการ แต่ก็เกี่ยวข้องกัผลประโยชน์และการ

^{๓๖} ดิน ปรัชญพฤทธิ, **ทฤษฎีองค์กร**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๖๒.

ประเมินผลด้วยเหมือนกัน โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการปฏิบัติการ และผลประโยชน์ก็จะมาเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้น^{๓๗}

กรอบความคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทไว้ว่า มี ๓ มิติ (Dimensions) และ ๒ บริบท (Contexts) ทั้งนี้ ในมิติของการมีส่วนร่วม ได้แก่

มิติที่ ๑ การมีส่วนร่วมอะไร (What) แบ่งเป็น ๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ๓) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ และ ๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงานด้วย เช่น ในการจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมการพัฒนา เป็นต้น และการตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์และการประเมินผล สำหรับบริบทของการมีส่วนร่วมนั้น หมายถึง ลักษณะของโครงการ โดยพิจารณาจากลักษณะของสิ่งนำเข้าประโยชน์ที่ได้รับ และรูปแบบที่ต้องกำหนด รวมทั้งสภาพแวดล้อมของงานหรือกิจกรรมตามโครงการ เช่น ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางด้านกายภาพและธรรมชาติ และปัจจัยทางสังคม

มิติที่ ๒ มีส่วนร่วมกับใคร (Who, Whom) ได้แก่ การพิจารณาองค์ประกอบของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านในแต่ละขั้นตอน เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และองค์กรที่เงินทุน ทั้งนี้ให้พิจารณาคุณลักษณะทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ ของผู้เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่อง เพศ อายุการศึกษา อาชีพ รายได้ ระดับชั้นในสังคม ระยะเวลาอยู่อาศัย การถือครองที่ดิน เป็นต้น

มิติที่ ๓ มีส่วนร่วมอย่างไร (How) แบ่งเป็น ๑) ลักษณะของการมีส่วนร่วม เช่น ความเต็มใจเข้าร่วม การได้รางวัลตอบแทน หรือการถูกบังคับให้เข้าร่วม ๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม เช่น การเข้าร่วมโดยตรง หรือผ่านองค์กรของชุมชน ๓) ขนาดของการมีส่วนร่วม เช่น ความถี่ และระยะเวลาในการเข้า

^{๓๗} อคิน รพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การนโยบายสาธารณะสุข, ๒๕๔๗), หน้า ๓๒๐.

ร่วม ๔) ผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ซึ่งอาจเป็นการเสริมพลังหรืออำนาจขององค์กร หรือเป็นการปฏิสัมพันธ์ธรรมดาเท่านั้น^{๓๘}

ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและทรัพยากรต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกันอันมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และวิธีการที่ประชาชนเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อตน ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของคำว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้แก่

๑. การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร
๒. เน้นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ในระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน
๓. อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้นจะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน
๔. เพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
๕. มีความยืดหยุ่นได้ กล่าวคือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้มีความโปร่งใสและคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม
๖. การมีส่วนร่วมของประชาชนมีทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ^{๓๙}

พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ในสังคมนั้นไม่ว่าในระดับบุคคลหรือระดับกลุ่มเราจะเห็นว่ามียุ ๕ รูปแบบใหญ่ ๆ คือ ความร่วมมือการแข่งขัน ความขัดแย้ง การประนีประนอม และกลืนกลาย ซึ่งทั้ง ๕ รูปแบบนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์โดยตรงหรือโดยอ้อมในการมีส่วนร่วมของประชาชน^{๔๐} ฉะนั้น การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชนเพื่อทุก ๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพล และจัดเป็นกระจายอำนาจ เปิดโอกาสต่อการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของประชาชนในกระบวนการทางการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจจนถึงปัจจุบัน ได้มีความพยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom - up) ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Oakley ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient)^{๔๑} ดังนั้น การมีส่วนร่วมใน

^{๓๘}Norman Uphoff, อ้างใน มนตรี กรรพุมมาลย์, ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่, รายงานวิจัย, (เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ๖๑.

^{๓๙}สถาบันพระปกเกล้า, แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ : ปัญหา อุปสรรค และทางออก, (นนทบุรี : ธรรมดาเพรส จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๔๐}จำนง อติวัฒนสิทธิ์, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘.

^{๔๑}Oakley, P., Approaches To Participation In Rural Development, (Geneva : International Office, ๑๙๘๔), p. ๑๗.

ความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วม นั้น ๆ ได้นำไปสู่การตัดสินใจใด ๆ อย่างมีคุณค่า และอย่างชอบธรรมหรือไม่ ซึ่งในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า “Meaningful Participations” คือ การมีส่วนร่วม นั้น ๆ ทำขึ้นหรือวางระบบขึ้น ไม่ใช่เพียงเพื่อว่าได้จัดทำให้มีแล้วเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วม นั้น ๆ ได้นำไปสู่การพิจารณา ตัดสินใจ หากสมเหตุสมผล ต้องมีความชอบธรรมก็นำไปปฏิบัติ หากผู้มีอำนาจ คิดว่าไม่เหมาะสมก็ต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรม (Legitimacy) ในการตัดสินใจนั้น ๆ ที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้ ซึ่งอาจจะขัดกับผลของการมีส่วนร่วม^{๔๒}

แต่ถึงอย่างไรก็ตามแนวทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Reeder William W. ได้มีความพยายามอย่างมากที่จะอธิบายถึงปัจจัยหรือสาเหตุที่มีผลต่อการกระทำทางสังคม และการตัดสินใจบนพื้นฐานของประชาธิปไตยในรูปแบบเฉพาะของสังคม ได้แก่

๑. สถานการณ์การกระทำของสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมซึ่งแต่ละคนก็มีเหตุผลแต่ละอย่างตัดสินใจในการกระทำ
๒. บุคคลหรือองค์การ จะตัดสินใจหรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่มเหตุผลซึ่งตัดสินใจเองได้ว่ามันสอดคล้อง หรือตรงปัญหาและสถานการณ์นั้น ๆ
๓. เหตุผลบางประการอาจสนับสนุนการตัดสินใจ และเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ
๔. เหตุผลในการตัดสินใจให้น้ำหนักแตกต่างกัน การเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
๕. เหตุผลในการตัดสินใจนั้นมีขึ้นมาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง
๖. การตัดสินใจของกลุ่มเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทุกโอกาส
๗. กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้นย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลง
๘. สำหรับกรณีเฉพาะอย่างภายใต้การกระทำทางสังคมจะมีบ่อยครั้งที่ทางเลือกสองหรือสามเพื่อที่จะต้องสนองต่อสถานการณ์นั้น ๆ

๙. ผู้กระทำและผู้ตัดสินใจอาจเลือกทางใดทางหนึ่ง

๑๐. เหตุที่จะตัดสินใจสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว^{๔๓}

เหตุผลและปัจจัยทั้ง ๑๐ ประการ ย่อมทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกและความต้องการเป็นเจ้าของร่วมกันมีความเป็นอิสระ มีอำนาจในการตัดสินใจในการมีกิจกรรมร่วมกันสามารถแก้ไขปัญหาและการพัฒนาได้ด้วยตนเอง รวมพลังสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชนการมีส่วนร่วม เช่น การมีส่วนร่วม การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและแผนการ (Implementation) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมและประเมินโครงการและการพัฒนา

^{๔๒} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๓.

^{๔๓} Reeder William W, Some Aspects of the Informal Social Participation of Form Families in New York State Cornell University, (Unpublished : Dissertation, ๑๙๗๔), pp. ๓๙-๕๐.

(Evaluation) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของการพัฒนา (Benefit) การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนควรที่จะเป็นไปในรูปแบบของกระบวนการที่ต่อเนื่องกันไปอย่างน้อย ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาและหาสาเหตุของปัญหา
๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ซึ่งมีความคิดเห็นคล้ายกับ Ram P.Yadav ได้ระบุว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

๑. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
๒. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและแผนงาน (Implementation)
๓. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมและประเมินโครงการและการพัฒนา (Evaluation)
๔. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของการพัฒนา (Benefit)^{๔๔}

สำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วมให้เห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นที่ได้เพิ่มเติมขั้นตอนการมีส่วนร่วม ๕ ขั้นตอนเพราะมองว่า ความซับซ้อนของกระบวนการไม่ได้สิ้นสุดลงไป คือ

๑. การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาในชุมชน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความสำคัญนั้น

๒. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ แนวทางในการดำเนินงานกำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่ใช้

๓. การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานหรือโครงการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔. การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการพัฒนาเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากโครงการ หรือมีส่วนร่วมในการรับผลเสียที่อาจเกิดจากโครงการ ซึ่งผลประโยชน์หรือผลเสียนี้อาจเป็นด้านกายภาพ หรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคลได้

๕. การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการพัฒนาที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปวอยอดของโครงการทั้งหมด^{๔๕}

^{๔๔}Ram P. Yadav., Peodple'sParticipation : Focus on Mobilization of the Rural Poor, (Bangkok : UN(ADI), ๑๙๗๙), p.๓.

^{๔๕}ธีรพงษ์ แก้วหาวัชร์, กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓-๒๕.

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นสองประเภท คือ

๑. การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

๒. การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อการจัดการทรัพยากรโดยอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน และประชาชนสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง”

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิดตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเองเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน แก้ปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง^{๔๖} และ Fonaroff ก็ยังได้มีความเห็นไปในรูปของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยอย่างน้อย ๑ ใน ๔ ประเภทของการมีส่วนร่วม คือ

๑. การวางแผน ซึ่งรวมทั้งการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ใช้ ตลอดจนการติดตามและประเมินผล

๒. การดำเนินงาน

๓. การใช้บริการจากโครงการ

๔. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์^{๔๗}

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทยได้ถูกบัญญัติไว้ตามกรอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนและการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมกำหนดให้ส่วนราชการจัดหาหรือสนับสนุนกลไกในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของภาครัฐมากขึ้นดังความในมาตรา ๗๘ (๕) ซึ่งบัญญัติให้รัฐต้อง “จัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นเพื่อให้การจัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน” และใน

^{๔๖}ปาริชาติ วลัยเสถียร, เอกสารประกอบการศึกษาวิชา สค. ๖๕๑ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

^{๔๗}Fonaroff ,A. Community Involvement in Health System for Primary Health Care, (Geneva : World Health Organization , ๑๙๘๐), p. ๑๐๔.

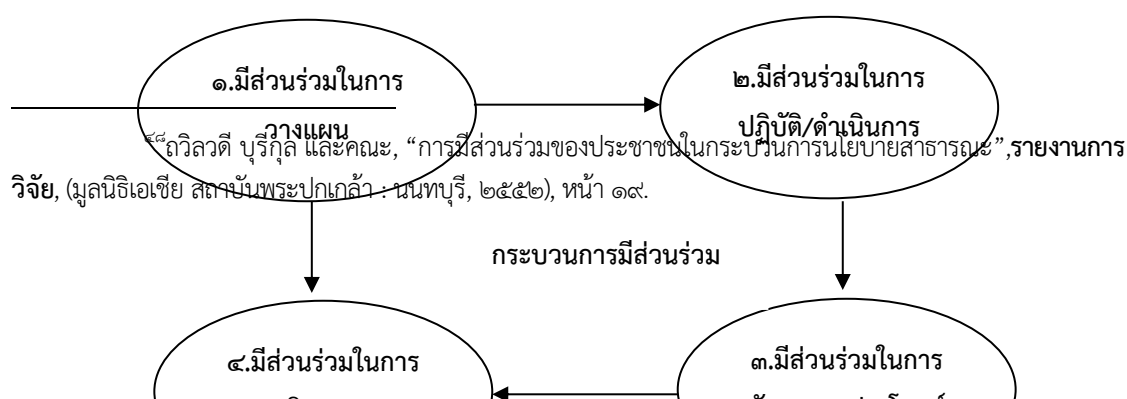
มาตรา ๘๗ กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมประชาชน โดยต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ อย่างครบวงจรเริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ จนถึง การติดตามตรวจสอบ โดยเห็นถึงประโยชน์จากแนวคิดการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. ๒๕๕๑ – พ.ศ. ๒๕๕๕) จึงทำให้หน่วยงานในภาครัฐ องค์กรต่าง ๆ ได้ดำเนินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมผ่านช่องทางหรือกลไกในการให้ข้อมูลข่าวสารและรับฟังความคิดเห็น และให้หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ศึกษาเรียนรู้การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมหรือการบริหารราชการในระบบเปิดจากการปฏิบัติจริง และพัฒนาระดับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐมากขึ้น เพื่อกระตุ้นการปรับเปลี่ยนสู่การบริหารราชการที่เปิดเผย โปร่งใส เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และพัฒนาระบบราชการเพื่อตอบสนองความต้องการและเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งทางด้านฉวีวดี บุรีกุล และคณะ^{๔๘} ได้มีการนำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วม สามารถจัดแบ่งขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

กระบวนการที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการวางแผน ได้แก่ การรับรู้ เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผน และร่วมวางแผนกิจกรรม

กระบวนการที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ ได้แก่การเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ และการตัดสินใจ

กระบวนการที่ ๓ มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรประโยชน์ หรือผลของกิจกรรม หรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น

กระบวนการที่ ๔ มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ได้แก่ความพยายามที่จะประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผลของโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ และพิจารณาวิธีการที่จะดำเนินการต่อเนื่องต่อไป ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องกับการกำหนดเกณฑ์การประเมินหรือกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย ซึ่งผลการประเมินนี้ ก็จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอน ซึ่งเป็นขั้นตอนของการวางแผนต่อไป

จากแผนภาพที่ ๓ แสดงให้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง ๔ ประการ ได้ลงลึกไปยังรายละเอียดให้เห็นรูปธรรมโดยการแบ่งออกเป็น ๔ แบบ คือ

๑. แบบการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการแสดงออกด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหาหรือทางเลือกที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาโดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้ยังแบ่งย่อยออกเป็น ๓ ส่วนได้แก่

๑.๑ การมีส่วนร่วมในขั้นต้น (Initial Decision) เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริงซึ่งเป็นวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของโครงการ

๑.๒ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนเตรียมการ (Ongoing Decision) เป็นการหาโอกาสหรือช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ

๑.๓ การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ (Operation Decision) เป็นการหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันตามประเพณี เช่นกลุ่มสตรีหรือกลุ่มหนุ่มสาวเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิกร่วมดำเนินการคัดเลือกผู้นำและการสร้างกำลังอำนาจให้แก่องค์กร

๒. แบบการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงานและเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏในขั้นตอนนี้และยังแบ่งออกมาให้เป็น ๓ ส่วนคือ

๒.๑ การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) ได้แก่การมีส่วนร่วมสละแรงกาย การสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์ และการให้คำแนะนำซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะช่วยให้ด้วยความเต็มใจ

๒.๒ การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Administration and Coordination) จะมีส่วนร่วมด้วยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ การฝึกอบรมผู้ที่เข้าปฏิบัติในโครงการหรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการและเป็นผู้ประสานงานในโครงการด้วย

๒.๓ การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ มักพบว่ามักมีลักษณะเป็นการบังคับให้เข้ามาปฏิบัติในโครงการมากที่สุด การมีส่วนร่วมในการบังคับให้ปฏิบัติจะต่างจากการให้ความร่วมมือ เพราะความบังคับให้ทำนั้น ผลประโยชน์ (Benefits) จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำคัญแต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจนั้น จะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังเกิดการมีส่วนร่วมด้วย

๓. แบบการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์(Benefits) ยังแบ่งออกได้ ๓ ส่วนคือ

๓.๑ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Material Benefits) ได้แก่การมีส่วนร่วมในการเพิ่มผลผลิต รายได้ หรือทรัพย์สิน

๓.๒ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม (Social Benefits) ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคมเช่น โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่นการเพิ่มคุณภาพชีวิต การเกิดระบบน้ำประปา

๓.๓ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล (Personal Benefits) ได้แก่ ความนับถือตนเอง (Self-Esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (Political Power) ความคุ้มค่าของผลประโยชน์ (Sense of Efficacy)

๔. แบบการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึงการมีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีข้อบกพร่องเพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป แต่การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ส่วนใหญ่บทบาทดังกล่าวจะเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยจะเป็นการประเมินผลของงบประมาณที่จัดสรรนั้นนำไปใช้อย่างไรบ้างกรณีแม้แต่เจ้าหน้าที่เองยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าว การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพลังงานความคิดของมวลชนที่จะทำให้โครงการพัฒนาหรือสามารถนำมาประยุกต์ใช้ต่อไป^{๔๙}

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมเสนอปัญหาแก้ไขปัญหาร่วมกระบวนการตัดสินใจโดยมีระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมที่เริ่มตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลโดยประชาชนหรือการแจ้งให้ประชาชนทราบ (Notification) และการปรึกษาหารือ (Consultation) จนการร่วมตัดสินใจ (Decision making) และประเมินผล (Evaluation)^{๕๐} ทางด้านนันท กอแก้วทองดี ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น ๓ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑ ประชาชนไม่มีส่วนร่วม ซึ่งรัฐจะเป็นผู้กำหนดนโยบายจัดการและประกาศหรือแถลงการณ์ให้ประชาชนได้รับทราบและปฏิบัติตาม

ระดับที่ ๒ ประชาชนมีส่วนร่วมปานกลาง โดยรัฐจะมีการปรึกษาหารือขอความคิดเห็นจากประชาชน ซึ่งมีเพียงบางส่วน หรือ ส่วนน้อย ที่เป็นกรรมการ

^{๔๙} นันทวัฒน์ บรมานันท์, การบริหารสาธารณะในระบบกฎหมายปกครองของฝรั่งเศส, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนิติธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๕๙.

^{๕๐} ฤวิลาดี บุรีกุลและคณะ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ”, รายงานวิจัย, (นนทบุรี : มูลนิธิเอเชีย สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐.

ระดับที่ ๓ ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยเต็มที่ ซึ่งรัฐและประชาชนจากมีส่วนร่วมเท่าเทียมกันในการกำหนดนโยบาย โดยให้ประชาชนเป็นผู้ควบคุมดูแลเป็นบางส่วน และประชาชนเป็นผู้กำหนดสิ่งที่ต้องการและร่วมกันจัดการ^{๕๑}

จากแนวความคิดของนักวิชาการ สามารถกล่าวโดยสรุปตามกระบวนการขั้นตอนการมีส่วนร่วมมีโดยทั่วไปอยู่ ๕ ขั้นตอน ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมคิด คือ ร่วมประชุมปรึกษาหารือในปัญหาและการกำหนดกิจกรรม วิธีการดำเนินงานเพื่อให้กิจกรรมได้ผลตามวัตถุประสงค์

๒. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ คือ เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือ ต้องร่วมกันตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด

๓. การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม คือ เข้าร่วมกิจกรรมตามวิถีทางและแนวทางให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

๔. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ คือ ร่วมในการรับผลประโยชน์อันเกิดจากผล ของกิจกรรมหรือการดำเนินงานของสมาชิกเอง

๕. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ ร่วมในการประเมินผลการทำงานของกลุ่มและประเมินสถานการณ์ภายนอกด้วย

แนวคิดเหล่านี้รวมถึงทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ ทฤษฎีปัจจัยภูมิคุ้มกันและจิตใจของเฮิร์ชเบิร์ก และทฤษฎีเอ็กซ์และทฤษฎีวายของ แม็คเกรเกอร์ต่อมาให้ความสำคัญกับพนักงานในองค์การมากขึ้นโดยมองว่าพนักงานเป็นทรัพยากรที่มีค่าขององค์การ แนวคิดนี้เรียกว่าแนวคิดเชิงทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Approach) ขณะที่การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์การเพื่อให้พนักงานเกิดความพึงพอใจ รูปแบบการสื่อสารในแนวคิดนี้เกิดขึ้นได้ทุกทิศทางและทุกรูปแบบ แนวคิดนี้รวมถึงแนวคิดกรอบโครงสร้างในการบริหารของเบลคและมูตัน ระบบการบริหารของไลเคิร์ตแบบที่ ๔ และทฤษฎี Z ของอูชิและให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงในระบบย่อยหนึ่ง ๆ จะส่งผลกระทบต่อระบบย่อยอื่น ๆ และระบบใหญ่ในที่สุด นอกจากนั้น องค์การยังมีวัฒนธรรมของตนเองซึ่งประกอบขึ้นมาจากวัฒนธรรมย่อยของพนักงานและระบบย่อยต่าง ๆ^{๕๒}

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมหรือภาวะผู้ตามได้กล่าวไว้ว่าทฤษฎีนี้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการส่วนใหญ่อย่างมาก เนื่องจากนักวิชาการคิดว่าหากองค์การมีภาวะผู้นำที่ดีก็จะพลอยมีภาวะผู้ตามดีไปด้วย เป็นการมองค่อนข้างแคบเพราะนอกจากจะมองปรากฏการณ์เพียงด้านเดียว การที่นักวิชาการให้ความสำคัญแก่การมีส่วนร่วมหรือภาวะผู้ตามนั้น พอสรุปเหตุผลหลายประการด้วยกัน คือประการแรกนักวิชาบางคนอาจจะไม่แน่ใจว่าองค์การมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใดที่จะต้องให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมคืออะไรกันแน่ ประการที่สอง หากผู้นำยอมให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมแล้วผู้ตามเหล่านั้นได้แก่ใครบ้างผู้ตามทั้งหมดหรือเฉพาะผู้ตามที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้นำเท่านั้นและประการสุดท้าย หากผู้นำยอมให้ผู้ตามเข้า

^{๕๑}นนท์ กอแก้วทองดี, **คู่มือการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้นำประชาชนตำบล เรื่องเวทีประชาคมพร้อมใจเลือกตั้ง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ๒๕๔๓), หน้า ๕๖.

^{๕๒}สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๓.

มามีส่วนร่วมแล้ว ผู้ตามควรจะไปมีส่วนร่วมมากขึ้นเพียงใด และลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วม เช่นนั้นสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตามอย่างไร

หากมองโดยหลักการพื้นฐานทางทฤษฎีของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ๑๐ ประการที่ควรคำนึงถึงหรือตั้งไว้เป็นหลักการที่สำคัญ ๆ ได้แก่

๑. เชื่อว่ามนุษย์ต่างมีความคิดและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน
๒. เชื่อว่าทุกคนไม่ได้ชั่วตั้งแต่เกิดโดยเหตุที่เขาอาจจนอยู่นั้นมิใช่จากกรรมเก่า
๓. ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ เพราะถ้ามีการใช้เทคโนโลยีโดยที่มนุษย์ไม่มาร่วมคิด ร่วมกันรู้ หรือเข้าใจเพียงพอก็อาจไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควรหรือตรงข้ามกลับใช้เพื่อทำลายเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองหรือสิ่งแวดล้อมได้
๔. เชื่อว่าชาวชุมชนต่างๆ มักมีภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนในระดับหนึ่งบางเรื่องที่ชาวชุมชนยึดถือจึงต้องค่อยๆ ให้ปรับตัวผสมผสานกับวิทยาการภายนอก
๕. ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ถ้าได้รับโอกาสที่จะร่วมคิด ร่วมเข้าใจ และร่วมจัดการ (Active partner) เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การที่มนุษย์บางกลุ่มปฏิเสธเทคโนโลยีอย่างสิ้นเชิง ก็เป็นไปตามระดับการเข้าใจในเทคโนโลยีนั้นอย่างถูกต้องหรือไม่ และมีกลวิธีปรับความเข้าใจนั้นมาสู่ระดับที่แต่ละฝ่ายยอมรับได้เพียงใด ซึ่งต้องให้ได้รับโอกาสที่จะเข้าใจ และยอมปรับให้เหมาะสมกับตนอย่างเหมาะสม
๖. การมีส่วนร่วมยังมีเพิ่มขึ้น เมื่อมีสภาพที่เหมาะสมต่อไปนี้
 - ๖.๑ ประชาชนในท้องถิ่นได้รู้สึกว่าเขาได้ควบคุมโชคชะตาของตนเองแทนที่จะเป็นบุคคลอื่นที่ “เขาไม่รู้จักรัก” หรือที่ “เขาไม่ไว้วางใจ” ที่บอกวามช่วยเหลือ แต่บ่อยครั้งไม่ได้ช่วยจริงจัง
 - ๖.๒ ผู้ที่จะเข้าร่วมต้องมีอิสรภาพ ได้รับความเสมอภาคและได้รับความจริงใจให้เข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้นการมีส่วนร่วมจะเกิดอย่างเต็มที่และจริงจังเมื่อบุคคลนั้น ๆ ไม่ถูกบังคับให้จำยอมเข้าร่วมและที่สำคัญคือต้องเข้าร่วมด้วยโดยเท่าเทียมกับผู้มาร่วมด้วยทุกคนอีกทั้งโครงการให้ความจริงใจด้วย
 - ๖.๓ ผู้ที่จะเข้าร่วมต้องมีความสามารถพอที่จะมีส่วนร่วมได้ กิจกรรมหลายเรื่องประชาชนทั่วไปอาจมีส่วนร่วมด้วยได้ แต่ที่เป็นกิจกรรมเฉพาะ เช่น การแพทย์ การก่อสร้างอาคารสูง การทหาร ฯลฯ หากประชาชนเข้าร่วมด้วยอาจไม่ได้ผลหรืออาจเกิดความเสียหาย
 - ๖.๔ มีการสื่อสาร ๒ ทางเพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมได้รับข้อมูลอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ หากผู้มีส่วนได้-เสีย ได้รับข้อมูลไม่ถูกต้องและครบถ้วน หรือสื่อสารได้ไม่ดีพอก็จะไม่เข้าใจได้ดีพอว่าโครงการจะทำให้เกิด ผลดี-ผลเสีย อย่างไรเพียงใดอาจนำไปสู่การไม่ยอมรับโครงการได้
 - ๖.๕ ประชาชนมีส่วนร่วมรับทราบ-ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจะทำให้ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการมากยิ่งขึ้น การร่วมงานกันตั้งแต่เริ่มต้น จนสิ้นสุดการตัดสินใจในโครงการนั้นๆ ในระยะยาวจะเกิดผลดียิ่งขึ้นกว่าการที่จะให้ร่วมด้วยเพียงบางส่วนหรือเข้าไป
 - ๖.๖ ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่โครงการและต่อโครงการนั้น ๆ และเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย
 - ๖.๗ การมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่ทำให้ประชาชนเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปจนเกินกว่าผลตอบแทนที่เขาประเมินว่าจะได้รับ

๖.๘ เมื่อเข้ามามีส่วนร่วมแล้วจะไม่กระทบกระเทือนสถานภาพในหน้าที่การงานหรือทางสังคมให้ลดน้อยลง

๖.๙ มีกลวิธีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างโครงการและผู้มีส่วนได้เสีย

๖.๑๐ การมีส่วนร่วมต้องนึกถึงใจของผู้อื่นให้มากมิใช่เอาแต่ใจเราฝ่ายเดียว^{๕๓}

จากทฤษฎีการมีส่วนร่วมกล่าวโดยสรุป การที่จะทำให้อุตสาหกรรมชุมชนเกิดการพัฒนาและส่งผลให้เกิดความยั่งยืน สามารถแบ่งออกได้เป็น ๕ ประเด็นใหญ่ ๆ ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ข้อมูล (Inform) เป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นการสื่อสารทางเดียว แต่เป็นระดับที่สำคัญ เพราะเป็นการเริ่มต้นที่ส่วนราชการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการอื่น ๆ ต่อไป

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปรึกษาหารือ (Consult) เป็นการรับฟังความคิดเห็นโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น บอกข้อปัญหาและข้อเสนอแนะต่างๆ กับส่วนราชการ

๓. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้ามาเกี่ยวข้อง (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องในกระบวนการกำหนดนโยบาย การวางแผนงาน/โครงการ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ อาจดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการที่มีตัวแทนภาคประชาชนเข้าร่วม

๔. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ความร่วมมือ (Collaborate) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในบทบาทหรือฐานะหุ้นส่วนหรือภาคีในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย

๕. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมอำนาจประชาชน (Empower) เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม ของประชาชนซึ่งเป็นระดับของการมอบอำนาจการตัดสินใจให้ประชาชนเป็นผู้กำหนด

๒. การประยุกต์ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมถือเป็นยุทธวิธีที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของกระบวนการสร้างความเข้าใจและส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสันติสุขที่เหมาะสม โดยความสมัครใจที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทั้งระยะสั้นระยะยาวต่อเนื่องในเรื่องของการจัดการทรัพยากรชุมชนแล้ว ย่อมทำให้เกิดความพึงพอใจ และไม่มี ความขัดแย้งในชุมชน ย่อมทำให้กระบวนการนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และนโยบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่กำหนดไว้ได้โดยง่าย และการจัดการเกี่ยวกับการสร้างสันติสุขจะสำเร็จได้ก็ด้วยความร่วมมือของประชาชนในการช่วยกันดำเนินกิจกรรมทุกอย่างให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้เขาได้เป็นผู้ตัดสินใจทำงานลงมือทำงานอย่างเต็มที่ อันเป็นการสร้างความรู้สึกมั่นใจในตนเอง ภูมิใจในความสามารถ และผลงานตลอดจนความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ มีความชื่นชม และรักในการทำงานร่วมกันเป็นทีมมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ต้องอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการที่ประชาชนมีความสมัครใจที่จะเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงมีการจัดสรร และแบ่งปันผลประโยชน์จากการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมภายใต้การเห็นพ้องต้องกันของทุกฝ่าย ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมโดยรอบ โดยการมีส่วนร่วมนี้ประชาชนจะแสดงบทบาทได้ ๒ ลักษณะ คือ

^{๕๓} นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔ - ๑๕.

๑. การมีส่วนร่วมโดยตรง หมายถึง ประชาชนมีบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ โดยตรง ทั้งการแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ พิจารณา ตัดสินใจ และการปฏิบัติโดยตรงเต็มศักยภาพภายใต้ขอบเขตของกติกาที่ถูกกำหนดไว้

๒. การมีส่วนร่วมผ่านตัวแทน หมายถึง การส่งผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนหรือกลุ่มของตน เช่น การให้หัวหน้าครัวเรือนเข้าไปเป็นคณะกรรมการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ร่วมกับเครือข่าย

สรุปการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ต้องอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการที่ประชาชนมีความสมัครใจที่จะเข้ามามีส่วนในการดำเนินกิจกรรม เพราะฉะนั้นผู้ดูแลกิจกรรมหรือดำเนินงานควรมีความเสมอภาคเท่าเทียมและควรมีการให้สิทธิ์ของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมอย่างเท่าเทียม โดยไร้ซึ่งอคติหรือการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม

๒.๕ แนวคิดเรื่องการบริหารและการจัดการชุมชน

การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยคนอื่น ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการชุมชน เป็นแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างเรื่องการบริหารจัดการ (Management) ที่ใช้ในองค์กรต่าง ๆ ทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา ฯลฯ และแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของชุมชน ดังนั้น เมื่อมีการอยู่ร่วมกันของสมาชิกจำนวนมากในชุมชน จำเป็นต้องมีกฎระเบียบเพื่อจัดการชุมชนให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมตามบริบท และเงื่อนไขของแต่ละชุมชน สมาชิกของชุมชนย่อมมีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารงานหรือกิจกรรมทุกอย่างของชุมชนที่เกิดขึ้น การบริหารจัดการชุมชนที่ดำเนินไปอย่างเหมาะสมจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถพัฒนาแก้ไขปัญหา และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน^{๕๔}

โกวิท พวงงาม^{๕๕} กล่าวถึง การจัดการชุมชน เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ มีความสามารถในการวางแผนและโครงการ สามารถจัดกระบวนการหรือเตรียมการ เพื่อดำเนินการตามแผนงานและโครงการได้ มีทักษะในการดำเนินการตามแผนและโครงการ และสามารถทำการประเมินผลได้ด้วยตนเอง หลักการจัดการชุมชนเป็นหลักการสำคัญที่สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอีกด้วย^{๕๖}

ในการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นนั้นชุมชนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงศักยภาพของตนเองเสียก่อนเพื่อนำทุนที่มีนั้นมาใช้ในการบริหารจัดการภายในชุมชนของตนเอง โดย อานันท์ กาญจนพันธ์^{๕๗} กล่าวว่า สังคมต้องตระหนักเสียก่อนว่าทุกสังคมมีฐาน หรือต้นทุนทางสังคมอยู่ก่อนแล้วทุกสังคมในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ศีลธรรม ศิลปะ และภูมิปัญญา เป็นต้น การสูญเสียต้นทุนทางวัฒนธรรมเหล่านั้นไป ก็จะทำให้สังคมนั้นล้มละลายทางด้านศีลธรรมและด้านอื่นๆ ตามมาด้วย ดังนั้น

^{๕๔}อินสอน บัวเขียว, *สาระสำคัญการบริหารงานชุมชน*, (กรุงเทพฯ : พิราบ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕.

^{๕๕}โกวิท พวงงาม. *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน*, เอกสารประกอบการสอนวิชา พช.๔๑๖ : การจัดการตนเองของชุมชน. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (มปป.).

^{๕๖}อ้างแล้ว, โกวิท พวงงาม, *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*, หน้า ๕๓.

^{๕๗}อานันท์ กาญจนพันธ์, *ศักยภาพชุมชนและการพัฒนา : กรอบความคิด และแนวทางการวิจัยด้านการพัฒนาสังคม*, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐๐-๒๐๗.

ประเด็นในการแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาบนมิติวัฒนธรรม จึงไม่เพียงแต่เป็นการทำให้โลกทันสมัยเท่านั้น หากแต่อยู่ที่กระบวนการต่าง ๆ ๔ ประการ คือ

๑. การเสริมสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Space) คือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง หรือที่เรียกว่าการเสริมสร้างต้นทุนทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาความรู้ภูมิปัญญาวัฒนธรรม และคุณค่าทางทรัพยากร อื่น ๆ โดยการสร้างสำนึกร่วมในการเป็นเจ้าของ และให้พร้อมที่จะร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างสรรค์สังคมท้องถิ่นตัวเอง เพราะหากพัฒนา หรือเสริมสร้างต้นทุนทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ก็จะเป็นพลังของชุมชนท้องถิ่นในการแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาได้ในอนาคต

๒. การเสริมสร้างประชาสังคม (Civil Society) คือ การดึงมวลชน หรือ การผลักดันให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมตรวจสอบและได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองให้ก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กัน เพราะทุกคนจะรู้สึกได้ว่าได้รับความเป็นธรรมเสมอเหมือนกัน ชุมชนท้องถิ่นก็จะสามารถปกป้องสิทธิพื้นฐานของตนได้ และโดยที่ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ

๓. การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน คือ ความต่อเนื่องจากการเสริมสร้างประชาสังคม การที่ประชาสังคมจะเข้มแข็งได้นั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่สำคัญ คือองค์กรชุมชนต้องมีความเข้มแข็งเพื่อจะได้ทำหน้าที่ในการตรวจสอบ และปกป้องสิทธิของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนจะมีส่วนช่วยเสริมให้ท้องถิ่นมีศักยภาพมากขึ้น ในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและการแสวงหาทางเลือกในการพัฒนา ตลอดจนถึงจะเป็นกำลังพื้นฐานในระบบประชาธิปไตยแบบประชาธิปไตยในระดับรากหญ้าต่อไป

๔. การเคารพสิทธิในความแตกต่างหลากหลายทางพหุสังคม (Plural Society) คือ การเคารพสิทธิ หรือ ความแตกต่างหลากหลาย หรือที่เรียกว่า พหุสังคม คือสิ่งที่ผู้คนในสังคมมีความแตกต่างกันนั่นเองไม่ว่าจะเป็น ความแตกต่างด้านชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ภาษา ความเชื่อระบบการผลิตฐานทางเศรษฐกิจ โดยการเคารพสิทธิของความคงอยู่และมีอยู่ในความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน (สิทธิมนุษยชน) สิ่งเหล่านี้จะเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการพัฒนาในสังคมที่มีลักษณะเป็น “พหุสังคม” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยที่มีความแตกต่างหลากหลาย เพราะสังคมยังมีความแตกต่างหลากหลายมากเท่าใด ยิ่งต้องเน้นในระบบคุณค่าของความเป็นคนโดยการเคารพสิทธิของกันและกัน

นอกจากนี้ นภาพกรณ์ หะวานนท์^{๕๘} ได้นำเสนอแนวทางการบริหารจัดการชุมชนโดยสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ศักยภาพของชุมชนในการจัดการระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับระบบการผลิตเพื่อการค้า คือ มีกลไกในการระดมเงินทุนของชุมชนเพื่อเป็นสินเชื่อให้กับสมาชิกในชุมชนมีการจัดการระบบการผลิตสามารถลดต้นทุนการผลิต ในเรื่องการใช้เครื่องมือ หรือเครื่องทุ่นแรงในการผลิต ความสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า การเพิ่มแหล่งรายได้ให้มีความหลากหลาย

^{๕๘}นภาพกรณ์ หะวานนท์, **ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐). หน้า ๓๕-๓๙.

๒. ด้านสังคม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการที่จะจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนให้สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมชุมชนไม่ว่าปัญหานั้นจะเกิดจากสมาชิกในชุมชนหรือเกิดจากคนภายนอกชุมชน เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแรงเกาะเกี่ยวที่คนในชุมชนมีต่อกัน และสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพชุมชนในการสร้างให้สังคมชุมชนดำรงตนอยู่ได้ (Self - Contained) อย่างมั่นคง มีสันติสุข มีความสามัคคี อันเป็นรากฐานของความเข้มแข็งของชุมชน

๓. ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง มีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ชุมชน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญาและความภาคภูมิใจในชุมชน ชุมชนมีความสามารถในการปรับตัว จนสามารถสร้างความเข้มแข็งขึ้นมาได้ในลักษณะต่าง ๆ กัน

๔. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการจัดระบบดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์และเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถสร้างระบบการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนได้

จรัส สุวรรณมาลา^{๕๙} ได้แสดงถึงหลักการบริหารจัดการท้องถิ่นไว้ว่า การบริหารจัดการท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ จะต้องอยู่บนหลักการสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. หลักผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) กิจกรรมใดเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ภายในท้องถิ่นแห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่มีผลกระทบทั้งในทางบวกหรือลบต่อผู้คนในท้องถิ่นอื่นก็ให้ถือว่ากิจกรรมนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐบาลท้องถิ่น แต่ถ้ากิจกรรมใดที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของชาติโดยรวมหรือเป็นกิจกรรมที่กระทบต่อผลประโยชน์ของผู้คนหลายพื้นที่ (หลายท้องถิ่น) ก็ให้ถือเป็นกิจกรรมเหล่านี้ได้ แม้จะทำได้ก็อาจจะก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างชุมชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้การประสานประโยชน์และรักษาความเป็นธรรมในสังคมเป็นหน้าที่ของรัฐบาลระดับชาติโดยตรง

๒. หลักความรับผิดชอบในการจัดบริการต่อสาธารณชน (Public Accountability) กิจกรรมใดที่ต้องสนองตอบความต้องการของหน่วยชุมชนระดับใดก็ควรมอบให้หน่วยการปกครองระดับนั้นเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนได้ดีที่สุด แต่ถ้าเป็นกิจกรรมที่ต้องตอบสนองความต้องการของหน่วยชุมชนที่สูงขึ้นไป หรือเป็นกิจกรรมที่มุ่งสนองตอบปัญหาและความต้องการของผู้คนทั้งประเทศหรือปัญหาของชาติโดยรวม ก็ควรมอบให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่สูงขึ้นไปตามความเหมาะสม

๓. หลักประสิทธิภาพในการจัดการ (Management Efficiency) การจัดทำกิจกรรมใด ๆ ควรต้องประหยัด ถ้าสามารถใช้เงินจำนวนน้อยที่สุดเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้คนได้จำนวนมากที่สุดก็นับว่าเป็นการดี

๔. หลักความสามารถของท้องถิ่น (Local Capability) ตามแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นประการหนึ่งที่นิยมปฏิบัติกันมาในนานาประเทศถือว่าการดำเนินกิจกรรมสาธารณะทั้งหมดเป็นหน้าที่ของหน่วยการปกครองท้องถิ่นระดับล่างสุดเสมอ หน่วยการปกครองในระดับสูงขึ้นไปจะเลือกดำเนินกิจกรรมสาธารณะใด ๆ ก็ต่อเมื่อท้องถิ่นระดับล่างไม่มีศักยภาพที่จะดำเนินการได้ หรือ

^{๕๙}จรัส สุวรรณมาลา, ปฏิรูประบบการคลังไทยกระจายอำนาจสู่ภูมิภาคท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๔-๔๐.

ถึงแม้จะดำเนินการได้ก็อาจจะเกิดปัญหากระทบกับท้องถิ่นอื่น ๆ หรืออาจเป็นผลเสียหายต่อประเทศชาติและสังคมโดยรวมเท่านั้น สำหรับทฤษฎีการบริหารนั้นถือว่า การกระจายอำนาจ (ซึ่งหมายถึงการแบ่งหน้าที่ แบ่งทรัพยากร แบ่งอำนาจการตัดสินใจให้หน่วยงานระดับล่าง) จะประสบความสำเร็จ (ในที่นี่หมายถึงการส่งเสริมให้เกิดความริเริ่มการให้หน่วยงานระดับล่างมีความคล่องตัว และสามารถสนองตอบต่อสถานการณ์ภายนอกได้อย่างรวดเร็ว) ก็ต่อเมื่อหน่วยงานระดับล่างมีศักยภาพเพียงพอที่จะรับการกระจายอำนาจจากหน่วยงานระดับสูงลงมาเท่านั้น การกระจายอำนาจที่ปราศจากความพร้อมของหน่วยงานรับการกระจายอำนาจย่อมนำมาซึ่งความล้มเหลว

นอกจากหลักการดังกล่าวข้างต้นแล้ว การบริหารจัดการชุมชนนั้นยังประกอบด้วยหลากหลายทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมภายในของชุมชน รวมถึงภูมิปัญญา ที่จะต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นของตนเอง โกวิท พวงงาม^{๖๐} ได้เสนอวิธีการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านทรัพยากรชุมชน ทนชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ว่า ท้องถิ่นนั้นต้องอาศัยการเรียนรู้ที่เป็นระบบครอบคลุม อีกทั้งยังต้องอาศัยประสบการณ์ของชุมชนที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์จนสามารถพัฒนาเป็นความรู้ได้ในระดับหนึ่ง เพราะการจัดการชุมชนในมิติทรัพยากร ทน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เป็นการจัดการในรูปแบบที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับคนในชุมชนกับชีวิตทุกชีวิต กับธรรมชาติทุกสรรพสิ่ง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนดำรงอยู่อย่างเป็นระบบ ในลักษณะของระบอบชีวิตที่ยังอยู่ด้วยกันเป็นข่ายใย ดังนั้นหลักการจัดการของชีวิตทุกระบบ จึงต้องจัดแบบแผนให้สอดคล้องกับแบบแผนของวัฒนธรรม แบบแผนของระบบนิเวศ แบบแผนของชุมชน

การจัดการนั้นต้องคำนึงถึงหลักความเป็นจริงของชุมชนด้วย เพราะการจัดการชุมชนในประเด็นต่าง ๆ นั้นต้องทำความเข้าใจธรรมชาติของชุมชนว่า ชุมชนนั้นไม่ได้มีลักษณะที่แน่นอนตายตัว เพราะชุมชนมีหลายมิติที่ซับซ้อน ชุมชนมีลักษณะที่เป็นองค์รวมไม่แยกส่วน ดังนั้น การจัดการทรัพยากรชุมชน ทนชุมชน วัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสรุปแนวทางการจัดการโดยมีวิธีการจัดการที่สำคัญในหลายแบบ ดังต่อไปนี้

๑. วิธีการจัดการแบบองค์รวม (Holistic Management) เป็นกระบวนทัศน์ที่พยายามอธิบายถึงรูปแบบและวิธีการจัดการที่ต้องพิจารณาทุกมิติอย่างรอบด้าน

๒. วิธีการจัดการแบบบูรณาการ (Integrated Management) เป็นวิธีการจัดการในลักษณะที่เป็นระบบซึ่งต้องอาศัยองค์ความรู้ที่เป็นสหวิทยาการ (Multidisciplinary) และใช้วิธีคิดแบบองค์รวมเข้ามาผสมผสานเพื่อทำให้สามารถกำหนดรูปแบบการจัดการเชิงบูรณาการได้อย่างชัดเจน เป็นการนำเอาความรู้ทั้งภายในชุมชน และปัจจัยเสริมสนับสนุนภายนอกมาผสมผสาน เพื่อช่วยในการจัดการ

๓. วิธีการจัดการแบบพลวัต (Dynamic Management) เป็นวิธีการจัดการที่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนให้เหมาะสม โดยเฉพาะระบบนิเวศในชุมชนที่ทำให้มีการรักษาสภาพสมดุลอย่างเป็นระบบ สามารถควบคุมวงจรชีวิตดิน น้ำ ป่า ด้วยตัวของมันเองได้

๔. วิธีการจัดการแบบเชิงซ้อน (Nested Management) เป็นวิธีการจัดการชุมชนแบบหลากหลายระดับ หลากหลายมิติ ซึ่งเป็นวิธีการจัดการที่ไม่ผูกขาดกับคน ๆ เดียว หรือความเป็น

^{๖๐}อ้างแล้ว, โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, หน้า ๔๐๕-๔๐๘.

เจ้าของคนเดียว แต่เป็นวิธีการจัดการที่มีความสัมพันธ์กับหลายส่วน หลายระดับ ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับองค์กร รวมทั้งการจัดการในระบบการทำงานเกษตร

๕. วิธีการจัดการแบบเครือข่าย (Networks Management) เป็นวิธีการจัดการที่อาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนที่มีลักษณะภาคีความร่วมมือซึ่งต้องผนึกกำลังทุกส่วนเข้าด้วยกันโดยมีการกำหนดเป้าหมายร่วม มีการวางยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการร่วมกัน รวมทั้งการใช้ทรัพยากรร่วมกันในการจัดการ ทั้งนี้เพราะเมื่อพิจารณาถึงระบบชุมชน จะพบว่าระบบของชุมชนทั้งหมดมีการติดต่อเชื่อมโยงกันและกัน (Interconnected)

๖. วิธีการจัดการแบบกระบวนระบบ (Systemic Management) แนวคิดการจัดการนี้เป็นผลมาจากทฤษฎีระบบกับลักษณะของชุมชนยุคใหม่ที่ผสมผสานกัน ดังนั้นวิธีการจัดการแบบนี้จึงเป็นวิธีการที่ต้องคำนึงถึงบริบทสถานการณ์ สิ่งแวดล้อม (Context) ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน (Input) ซึ่งต้องพิจารณาให้รอบด้านทุกขั้นตอนตั้งแต่สภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงปัจจัยภายใน เช่น สภาพพื้นที่ อาณาเขต การประกอบอาชีพ ประชากร กลุ่มองค์กร ชุมชน สถาบันในชุมชน และความสัมพันธ์ภายในชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอก เช่น กระแสโลกาภิวัตน์ รัฐบาล หน่วยงานราชการ รวมทั้งกระบวนการจัดการซึ่งเป็นวิธีการจัดการที่ต้องพิจารณาถึงบริบท ปัจจัย และความสัมพันธ์ส่วนอื่น ๆ อาทิเช่น กระบวนการมีส่วนร่วม ภาคีความร่วมมือ ทูตทรัพยากร ฯลฯ นอกจากนั้น อาจพิจารณาถึงผลลัพธ์ (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) ที่เป็นผลสืบเนื่องจากวิธีการดังกล่าวข้างต้น

ดำรง วัฒนา, สุริยะ วิริยสวัสดิ์ และสุชาดา วัฒนา^{๒๑} ได้เสนอตัวแบบที่เหมาะสมของการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดี (Good Local Governance) ประกอบด้วยเครือข่าย (Network) ความร่วมมือของภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชนและประชาสังคม ที่มีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

๑. มีการจัดระบบบริหารจัดการตามหลักการบริหารจัดการที่ดี หรือ หลักธรรมาภิบาล ซึ่งประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักของความร่วมมือ หลักของความรักใคร่และหลักของความคุ้มค่า เพื่อเป็นกฎเกณฑ์และกลไกที่ดีในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน โดยแต่ละภาคส่วนควรมีคุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

๑.๑ ภาครัฐ มีการปรับบทบาทหน้าที่ โครงสร้าง และกระบวนการทำงานของหน่วยงาน และกลไกการบริหารให้เป็นกลไกการบริหารทรัพยากรของสังคมที่มีความโปร่งใส ซื่อตรง เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสมรรถนะสูงในการนำบริการของรัฐที่มีประสิทธิภาพไปสู่ประชาชน มีค่านิยม ทศนคติและวิธีการทำงานที่ถือเอาประโยชน์ของประชาชนเป็นจุดมุ่งหมายในการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับประชาชนได้อย่างราบรื่น

๑.๒ ภาคธุรกิจเอกชน มีกติกาการทำงานที่โปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซื่อสัตย์ และเป็นธรรมกับลูกค้า มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีระบบการตรวจสอบที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานการให้บริการสามารถร่วมทำงานกับภาครัฐและประชาชนอย่างราบรื่น ภาคประชาชน ทั้งระดับปัจเจกชนและระดับกลุ่มประชาคม ตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพื่อ

^{๒๑} ดำรงค์ วัฒนา, สุริยะ วิริยสวัสดิ์ และสุชาดา วัฒนา, ระบบการบริหารจัดการท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗-๑๘.

เป็นพลังของประเทศที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการของการบริหารจัดการที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล

๒. ความสัมพันธ์ของเครือข่ายต่างๆในท้องถิ่นในการจัดบริการสาธารณะ (Public Services) ที่มีความหมายครอบคลุมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ (Non-State Actors) เช่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมโดยแต่ละภาคส่วนจะมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กันอย่างต่อเนื่อง มีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence) เพราะแต่ละภาคในท้องถิ่นมีความต้องการที่จะแลกเปลี่ยนทรัพยากรและเป้าหมายกันอยู่ตลอดเวลา โดยมีรากฐานจากการเชื่อใจกัน (Trust) และการใช้กฎเกณฑ์ที่มีอยู่ร่วมกันเพื่อการต่อรองและตกลงกัน และความสัมพันธ์ดังกล่าวมีความเป็นอิสระจากรัฐในระดับหนึ่ง เนื่องจากเครือข่ายดังกล่าวไม่ใช่สิ่งที่รัฐสร้างขึ้น แต่เป็นการก่อตัวขึ้นมาเองโดยอิสระและสัมพันธ์กันในแนวราบ เหตุที่รัฐไม่มีอำนาจเหนือเครือข่ายจึงทำให้รัฐไม่สามารถชี้ทิศทางของเครือข่ายได้ทั้งหมด (Imperfectly) แต่จะใช้วิธีทางอ้อมในการกระตุ้นและส่งเสริม เช่น ปรีกษาหาข้อตกลง การสนับสนุนงบประมาณให้ทำหน้าที่เสริม เป็นต้น

๓. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ ศักยภาพและขีดความสามารถ บุคลากร มาตรฐานทางจริยธรรมและศีลธรรมที่สอดคล้องและเหมาะสมกับการให้บริการสาธารณะในท้องถิ่นตามหลักบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักของความร่วมมือ หลักของความรักใคร่ชอบและหลักของความคุ้มค่า การกระจายอำนาจและการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่ระบบการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

๓.๑ มีการจัดแบ่งภารกิจที่ชัดเจนระหว่างราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น และระหว่างท้องถิ่นด้วยกันเอง โดยทั้งสามส่วนจะต้องมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสม สนับสนุนซึ่งกันและกัน

๓.๒ ท้องถิ่นควรมีฐานภาษีที่พอเพียง หรือมีเงินโอนที่พอเพียง หรือสามารถใช้ประโยชน์จากระบบภาษีที่มีอยู่ เพื่อเป็นการรับประกันขีดความสามารถด้านการเงินของท้องถิ่น และขณะเดียวกัน ระบบเงินโอนหรือเงินอุดหนุนควรช่วยแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างท้องถิ่นหรือระหว่างภาคต่างๆ

๓.๓ ระบบการเงิน การบริหารของท้องถิ่นมีความเป็นอิสระ (Autonomous) โดยมีการกำหนดแหล่งรายได้ หรือเงินโอน/เงินอุดหนุนที่แน่นอนและคาดการณ์ได้ ท้องถิ่นมีอำนาจเต็มในการใช้รายได้ของท้องถิ่น และท้องถิ่นมีการบริหารงานที่ยืดหยุ่น

๓.๔ ท้องถิ่นมีระบบการรับประกันความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Public Accountability) ในรูปของการกำหนดความโปร่งใสและมาตรฐานด้านศีลธรรม รวมทั้งความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และผู้ใช้บริการ

๓.๕ ท้องถิ่นควรมีการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาและบริการที่มีผลต่อคนจนและผู้ด้อยโอกาส

๓.๖ ท้องถิ่นมีการพัฒนาขีดความสามารถในเชิงสถาบัน โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานการพัฒนาทักษะและความชำนาญการ การสร้างแรงจูงใจแก่บุคลากร การต่อต้านการคอร์รัปชัน และการใช้เทคนิคการบริหารจัดการสมัยใหม่

๓.๗ ท้องถิ่นสามารถผสมผสานการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการในกระบวนการวางแผน กลไกการกำหนดราคา และการจัดบริการ

๓.๘ ท้องถิ่นมีการกำหนดมาตรฐานการบริการที่มีประสิทธิภาพและยุติธรรม

๓.๙ ท้องถิ่นสามารถพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันในการจัดบริการโดยกำหนด หลักเกณฑ์ในการประมูล การบริหารสัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๑๐ ท้องถิ่นมีการพัฒนากระบวนการจัดทำ งบประมาณ ระบบบัญชี การตรวจสอบ การประเมินก่อนดำเนินโครงการ การติดตามและประเมินผล การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ และเครื่องมือในกระบวนการสรรหาและพัฒนาบุคลากร

๓.๑๑ ท้องถิ่นมีกลไกและระบบการตรวจสอบโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้ง หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน สื่อมวลชน ประชาชน เครือข่ายประชาชนในท้องที่ เพื่อให้เกิดการ ถ่วงดุล (Check and Balance)

๔. มีการก่อตัวและสร้างเครือข่ายภายในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยภาคีต่างๆ ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งรวมทั้งชุมชนดั้งเดิม ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา เพื่อเป็นภาคีในการพัฒนาท้องถิ่น โดยการสนับสนุนของภาครัฐ เช่น การให้คำปรึกษา สนับสนุน เทคนิควิชาการ เทคโนโลยี งบประมาณ สำหรับการทำหน้าที่แทนภาครัฐ เป็นต้น

แนวคิดเรื่องการบริหารและจัดการชุมชน มีแนวคิดหรือแนวทางที่สำคัญคือ การจัดการ ตนเองของชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งมีความหมายคือ ชุมชนท้องถิ่น = ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค จัดการตนเอง = บริหารจัดการทุน (คน องค์กรชุมชนทรัพยากร ฯลฯ) เพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนา ชุมชนตนเองไปสู่เป้าหมายอย่างยั่งยืน ชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึก สาธารณะ รู้เป้าหมายเชื่อมั่นวิถีและ พลังชุมชน มีความสามารถในการจัดการชุมชนและจัดความสัมพันธ์กับภาคี ใช้แผนการจัดการความรู้ และทุนชุมชนแก้ไขปัญหา และพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างเป็นระบบ เพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิง โครงสร้างและการพัฒนาอย่างยั่งยืน^{๖๒} ซึ่งมีแนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ ดังนี้

วิธีการ กระบวนการชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

วิธีการ กระบวนการที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการตนเองได้ มีวิธีการ และกระบวนการดังนี้^{๖๓}

๑. ใช้ผู้นำชุมชน คนรุ่นใหม่ และกระบวนการกลุ่ม พุดคุยสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้าง จิตสำนึก อุดมการณ์ ทำความเข้าใจเป้าหมายร่วมของชุมชน และใช้หลักความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามารวมกัน โดยเริ่มต้นการรวมตัวจากกลุ่มเล็กๆ ขยาย เป็นเครือข่าย และภูมิภาค

^{๖๒} อุดมศรี ศิริลักษณ์พร, รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน และไพฑูริย์ นิมฉลิม, “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง : ความหมายและตัวชี้วัดจากความเห็นของผู้นำชุมชน” ใน วารสารข่าวชุมชน อัมพร แก้วหนู บรรณาธิการ, ฉบับที่ ๑๓๐ มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔, หน้า ๕-๑๐.

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน หน้า ๘

๒. สำรวจปัญหา ศึกษาข้อมูลชุมชนและวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง จัดทำผังแผนที่การใช้ทรัพยากรร่วมของตำบล และปรับปรุง/ปรับแผนของชุมชนให้เป็นแผนที่มีชีวิต เป็นแผนที่พัฒนาของตำบลที่สามารถทำได้จริง

๓. กำหนดประเด็นปัญหาร่วมที่เกิดขึ้นจากข้อมูลจริงในพื้นที่ด้านทรัพยากร สวัสดิการ การจัดการที่ดิน ที่อยู่อาศัย กลุ่มอาชีพ ฯลฯ ยกระดับเป็นเป้าหมายร่วม เป็นเครื่องมือของชุมชน ท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา สร้างการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงภาคี

๔. ใช้สภาองค์กรชุมชนที่เป็นของทุกคน ทุกขบวนชุมชนในตำบลเชื่อมโยงคนในตำบล และภาคีร่วมพัฒนาและเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงาน ในพื้นที่ตำบล จังหวัด กำหนดทิศทาง เป้าหมายทำแผนและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยตนเอง

๕. สร้างพื้นที่รูปธรรม ให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ ที่สามารถให้ชุมชนอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ เข้ามา เรียนรู้ได้ โดยพัฒนาองค์ความรู้ ชุมชนที่หลากหลาย ขยายองค์ความรู้ ยกระดับสู่หลักสูตรชุมชน

๖. ประสานภาคีสร้างระบบการทำงานร่วมกันของท้องถิ่นอำเภอ สร้างกลไกร่วมระดับ ตำบล

๗. กรณีชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองระดับจังหวัดนอกจากดำเนินการตามวิธีข้างต้น ต้อง มีแผนการพัฒนาระดับเมืองร่วมกันจัดวางบทบาทให้ชัดเจนระหว่างท้องถิ่น ภาคี และชาวบ้าน และ เชื่อมโยงการทำงานชุมชนกับมิติการทำงานด้านอื่นๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่อาทิ ชนเผ่า ฯลฯ โดยใช้กลไกการ ดำเนินงานระดับจังหวัด

๘. ใช้สถานการณ์ปัญหาร้อน ปัญหาร่วม เป็นเครื่องมือรวมกลุ่มคน จัดกระบวนการ เรียนรู้ จุดประกายความคิดให้กับคนในชุมชนขยายการทำงานให้ครอบคลุมเชิงพื้นที่ และเปิดเวที นำเสนอข้อมูลกับคนในชุมชนส่วนใหญ่

๙. นำข้อมูลที่มีอยู่แล้วในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ พัฒนาระบบข้อมูล สำรวจข้อมูลชุมชนที่ สำคัญ ใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือศึกษาความรู้เชิงลึกของชุมชน และจัดทำตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนา ชุมชน

๑๐. จัดทำแผนงานโครงการ แก้ไขปัญหา บูรณาทุนภายในชุมชน บูรณาการแผนงาน ร่วมหลายภาคส่วนในท้องถิ่น โดยจัดระบบการทำงาน/มีกลไกร่วมพัฒนา เน้นองค์กรชุมชนเป็นหลัก ในการปฏิบัติหน่วยงาน/ภาคี เป็นผู้สนับสนุน

๑๑. พัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นเก่า และสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ให้มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการ แก้ไขปัญหาและพัฒนา และใช้แผนชุมชน เป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนใน ชุมชน

๑๒. นำบทเรียนชุดองค์ความรู้ของชุมชน สื่อสารสู่สาธารณะและบรรจุเป็นหลักสูตร การศึกษาในโรงเรียนประจำหมู่บ้าน/ชุมชน

สรุปการบริหารและการจัดการชุมชนเป็นแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างเรื่องการบริหารจัดการ ที่ใช้ในองค์กรต่าง ๆ ทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรม เป็นการ ดำเนินงานโดยการอยู่ร่วมกันของสมาชิกจำนวนมากในชุมชน จึงต้องนำกฎระเบียบเข้ามาเพื่อจัดการ ชุมชนให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมตามบริบท และเงื่อนไขของแต่ละชุมชน สมาชิกของชุมชนย่อมมี

ส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารงานหรือกิจกรรมทุกอย่างของชุมชนที่จัดขึ้น และเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถพัฒนาแก้ไขปัญหา และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

๒.๖ แนวคิดเรื่องการสร้างเครือข่าย

คำว่า “เครือข่าย” มีความหมายแตกต่างกันไปตามมุมมองของแต่ละบุคคล แต่จากการวิเคราะห์เครือข่ายรูปแบบต่าง ๆ กลุ่มเครือข่ายนี้ ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วม”เป็นมโนภาพที่เห็นว่า สามารถสร้างความเข้าใจในเบื้องต้นได้โดยง่าย คือ ภาพข่ายใยแมงมุม ซึ่งแสดงให้เห็นการถักทอโยงใยกัน ของเส้นใยที่พาดผ่านกันไปมาหลายเส้น หลากทิศทาง ดังนั้น ความหมายอย่างง่าย สำหรับคำว่า เครือข่าย คือ "การเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมาย" การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง ระบบที่ปฏิบัติการอยู่เข้าด้วยกัน เช่น การเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์เข้าเป็นเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง บทบาทของบุคคล/องค์กรต่าง ๆ ภายใต้อุปสรรคร่วมใด ๆ ของภาคีสมาชิก ซึ่งถ้าหากพิจารณาถึงลงไปอีกหน่อย ในความเป็นบุคคลหรือองค์กร ก็จะพบความแตกต่างของระบบการทำงาน (ของบุคคล) และความแตกต่างของระบบการทำงาน (ขององค์กร) ที่ปรากฏออกมา ตามการปฏิบัติตัว และตามบทบาทภารกิจที่มีลักษณะเฉพาะ ของแต่ละบุคคล/องค์กร การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย จึงเท่ากับการเชื่อมโยงหลาย ๆ ระบบย่อย (ที่ต่างมีลักษณะจำเพาะของระบบ) ให้รวมกันขึ้นมาใหม่ เป็นอีกหนึ่งระบบของหน่วยสมาชิกทุกหน่วย ที่เข้ามารวมกัน

๑. ความเป็นมาของเครือข่าย

พื้นฐานของการเชื่อมโยงระบบ ระหว่างบุคคล/องค์กร เป็นเครือข่าย ก็คือ การรวบรวมความหลากหลาย เข้ามาเป็นหนึ่งเดียวกัน ให้เกิดมีความเป็นเอกภาพ คำว่า เอกภาพนี้ เป็นกระบวนการดำเนินงานเครือข่ายที่มีเป้าหมายร่วมกัน เป้าหมายที่ตรงกันนี้เองที่นำไปสู่ความหลากหลายมาบรรจบ เชื่อมโยงกันได้ ผลจากการรวบรวมกันนี้ ย่อมก่อให้เกิดพลังในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้โดยเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ลักษณะทางโครงสร้างสังคม และวิถีชีวิตของผู้คน มีความหลากหลายขึ้นกว่าเก่าก่อน ได้ก่อให้เกิดความสลับซับซ้อนของปัญหามากขึ้น เป็นเงาตามตัวเช่นกัน

การแก้ไขปัญหาวิธีคิด วิธีปฏิบัติในลักษณะวิธีการที่เคยทำกันมาแต่เดิมนั้น จึงมีประสิทธิผลน้อยลงเรื่อย ๆ จนแทบจะกล่าวได้ว่า ไร้ประสิทธิผลไปเลย สำหรับปัญหาในขณะนี้ ดังนั้น วิธีคิด วิธีปฏิบัติ ในการแก้ปัญหา จึงต้องปรับเปลี่ยนไป โดยที่เห็นได้เด่นชัดก็คือ ถ้าการแก้ไขปัญหา ยังคงยึดอยู่บนพื้นฐานที่ให้หน่วยงานของรัฐเป็นตัวจักรสำคัญแล้วก็คงยากที่จะประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง เนื่องจากเราจะพบกับปัญหาสำคัญ อันเนื่องมาจากความเป็นระบบราชการของรัฐ คือ

๑. การแยกส่วนกันในการทำงาน
๒. ความติดขัดล่าช้า จากระเบียบขั้นตอนการปฏิบัติ
๓. การทำงานตามสายการบังคับบัญชา ที่อาศัยการสั่งการในแนวดิ่ง
๔. เป็นการรวมศูนย์อำนาจ

ในขณะที่ เครือข่าย เป็นการเริ่มต้นด้วยการสร้างเป้าหมายร่วมกัน ของภาคีสมาชิก ซึ่งแม้ว่าสมาชิกที่เกี่ยวข้องจะมีบทบาทหน้าที่ความถนัดต่าง ๆ กัน แต่เมื่อทุกคนได้เข้ามารับรู้ใน

เป้าหมาย หรือปัญหาร่วมกันแล้ว สมาชิกแต่ละส่วน ก็จะได้ปรับ และแสดงบทบาทตามศักยภาพ/ความถนัดของตน เพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายของเครือข่าย ได้อย่างตรงต่อสภาพที่แท้จริง โดยมีต้องรอการสั่งการใด ๆ จากผู้กำหนดนโยบายในสายงานบังคับบัญชาซึ่งส่วนใหญ่ก็มักจะมิได้รู้ หรือเข้าใจในสภาพปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่

ดังนั้น เครือข่ายจึงเป็นรูปแบบการทำงาน ในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกัน ในแนวราบ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วยการระดมสรรพกำลัง อันรวมถึงคน สติปัญญา ความสามารถ และทรัพยากรในการทำงานเพื่อเอาชนะอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนของระบบงานราชการ ดังกล่าวข้างต้น และเป็นแนวทางที่ตรงกันกับแนวคิดของการพัฒนาปัจจุบันที่ให้ยึดพื้นที่ประสานภารกิจและร่วมทรัพยากร (Area, Function, Participation) เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนา

การเกิดเครือข่าย เครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างก็มีจุดเริ่มต้นหรือถูกสร้างมาได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน ซึ่งได้สรุปเป็นหลัก ๆ ไว้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑) เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ

เครือข่ายนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนมีความคิดตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกัน หรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน มารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสานไปจนถึงร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า ในการดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิกอันเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มเอง เครือข่ายเช่นนี้ มักเกิดในพื้นที่ชุมชนที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มารวมกันเป็นกลุ่มเป็นชมรมก่อนต่อเมื่อมีการเพิ่มขึ้นของสมาชิกมีการขยายพื้นที่ดำเนินการออกไป หรือมีการขยายเป้าหมาย (วัตถุประสงค์) ของกลุ่มมากขึ้น กลุ่มก็มักจะพัฒนาขึ้นมาเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดความครอบคลุมต่อความต้องการของสมาชิก เครือข่ายเช่นนี้ มักมีเวลาการก่อร่างสร้างเครือขายนาน แต่เมื่อเกิดแล้วก็จะมีคามเข้มแข็งยั่งยืน และมีแนวโน้มที่เครือข่ายจะขยายตัวเพิ่ม เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อเริ่มก่อตั้ง ซึ่งตัวอย่างเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายอินแปงที่จังหวัดสกลนคร เป็นเครือข่ายที่เริ่มต้นจากครอบครัว เพียงไม่กี่ครอบครัว ในการมุ่งปลดภาระหนี้สิน จนกระทั่งปัจจุบันนี้ได้เกิดการขยายเครือข่ายออกไปสู่หลายอำเภอในจังหวัดข้างเคียงและยังขยายวัตถุประสงค์ของเครือข่ายออกไปได้อีกหลายประการ

๒) เครือข่ายจัดตั้ง

เครือข่ายจัดตั้งนี้ มักจะมีความเกี่ยวข้องกับนโยบาย หรือการดำเนินงาน ของภาครัฐ อยู่เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ก็เป็นไปตามแนวคิดเดิม ที่อาศัยกลไกของรัฐผลักดันให้เกิด รูปธรรมของงาน โดยเร็ว และโดยมากเข้าไว้ก่อน ภาคิสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมิได้มีพื้นฐานความต้องการ ความคิดความเข้าใจที่ตรงกันมาก่อน การรวมตัวกันจึงเป็นลักษณะชั่วคราวชั่วคราว เป็นการเฉพาะกิจ ไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไปที่สุด ยกเว้นว่าเครือข่ายจะได้รับการชี้แนะที่ดีอย่างที่ควร จนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริงได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มจะยังคงรักษาสถานภาพเครือข่ายไว้ได้ แต่แนวโน้มเครือข่ายก็มักจะลดขนาดลง เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อเริ่มก่อตั้ง

๓) เครือข่ายวิวัฒนาการ

เครือข่ายวิวัฒนาการนี้ เป็นอีกรูปแบบการกำเนิดเครือข่าย ที่มีได้เป็นไปโดยธรรมชาติแต่แรกเริ่ม และก็ได้ถูกจัดตั้งโดยตรง แต่จะเป็นไปในลักษณะของกระบวนการพัฒนา

ผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์การ มารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการที่จะสนับสนุนกัน และเรียนรู้ไปด้วยกันก่อน โดยอาจจะยังมิได้มีเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ร่วมเฉพาะใด ๆ อย่างชัดเจนนัก หรือในอีกลักษณะหนึ่ง ถูกจุดประกายความคิดจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการได้รับฟัง หรือการได้ไปเห็นเครือข่ายอื่น ๆ แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกันสร้างพันธมิตรสัญญา เป็นเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือพัฒนาตนเองบ้าง เครือข่ายที่ว่านี้ แม้ว่าจะมิได้เกิดจาก แรงกระตุ้นภายในโดยตรงแต่แรก แต่ถ้าหากสมาชิกมีความตั้งใจจริง ที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดีได้รับการกระตุ้น สามารถร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนได้ โดยสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกแล้ว เครือข่ายนี้ก็จะสามารถพัฒนาตนเองต่อไปจนสร้างเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งเหมือนเครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติได้เช่นเดียวกัน เครือข่ายวิวัฒนาการที่กำลังพัฒนาตนเองอยู่ในขณะนี้ มีตัวอย่างมากมาย เช่น เครือข่ายประชาคมหมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น

๒. ความหมายของเครือข่าย

เครือข่าย หมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันและกัน ลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นได้^{๖๔} หรือ หมายถึง ชุดของการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างบุคคลที่ก่อให้เกิดสายใยผูกพันในครอบครัว เพื่อนและคนรู้จักในช่วงชีวิตของคน^{๖๕} ความสัมพันธ์ทางสังคมก่อให้เกิดเครือข่ายรวมและเครือข่ายรวม โดยที่เครือข่ายนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักเกณฑ์เดียวกับเครือข่ายรวมหลักเกณฑ์นี้อาจตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ เครือญาติ การเมือง หรือระบบย่อยอื่น ๆ ของสังคม เครือข่ายรวมเปรียบเสมือนระบบสังคมใหญ่ และเครือข่ายย่อยเปรียบเสมือนระบบสังคมย่อย ในการศึกษาเครือข่ายเราอาจศึกษาเครือข่ายได้^{๖๖}

เครือข่าย หมายถึง สายใย ของความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลคนหนึ่งกับบุคคลอื่น ๆ หลาย ๆ คน เช่น รู้จักผ่านคนอื่น เครือข่ายทางสังคมจึงมีหลายระดับของความชิดใกล้และความห่าง เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ช่วยให้เห็นพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลในสังคมที่มีความผูกพันซึ่งกันและกันในหลาย ๆ ด้าน^{๖๗} เครือข่าย หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งมีทั้งบุคคลภายในครอบครัวและภายนอกครอบครัวเพื่อให้ความช่วยเหลือบุคคลหนึ่งในสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเผชิญอยู่^{๖๘} เครือข่ายในสังคมจะคล้ายเครือข่ายในสมองโครงสร้าง

^{๖๔}Mitchell, C.J., *Social network in urban situation*, (Manchester : University Press, ๑๙๘๙), p. ๒.

^{๖๕}Popenoe, D., *Neighborhood, city and metropolis: An integrated reader in urban sociology*, (New Jersey : Prentice-Hall, ๑๙๘๓), pp. ๑๑๓-๑๑๔.

^{๖๖}พิมพ์วิทย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทีณี บุญชะลิกษ์, *การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม*, (นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔๙-๓๕๑.

^{๖๗}ชาติชาย ณ เชียงใหม่, *การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน*, (กรุงเทพ : สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

^{๖๘}Brandt, P. A., and Weinert, C. *PRQ: Pchychometric update*. Unpublicshed manuscript. (Washington D.C. : University of Washington, ๑๙๘๕), p. ๒๓๒.

สมองจะทำให้เกิดการเรียนรู้ อันจำเป็นสำหรับการมีชีวิตรอด โครงสร้างทางสังคมจะมีวิวัฒนาการไปเหมือนโครงสร้างทางสมองขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมทางสังคม จากสังคมใช้อำนาจไปเป็นสังคม เรียนรู้การที่เกิดสังคมเรียนรู้ นั้นโครงสร้างทางสังคม ต้องปรับเปลี่ยนจากโครงสร้างอำนาจในแนวดิ่งไปเป็นเครือข่ายสังคม หรือสังคมกัลยาณมิตร หรือเครือข่ายสังคมการเรียนรู้สังคมต้องสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องจึงจะสามารถปรับตัวให้อยู่ในดุลยภาพได้และชุมชนจะต้องร่วมคิดร่วมทำในทุกพื้นที่ในทุกองค์กรและในทุกเรื่องจะครอบคลุมสังคมทั้งหมดและมีการเชื่อมโยงกันระหว่างชุมชนเป็นเครือข่ายชุมชนจากเล็กไปใหญ่จนเป็นเครือข่ายในชุมชนหรือตาข่ายในสังคม^{๖๙} เครือข่ายเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลในชุมชนบุคคลระหว่าง ชุมชน กลุ่มกับกลุ่ม ชุมชนกับชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายคือ กระบวนการเรียนรู้การระดม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระดมแลกเปลี่ยนปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ และรวมพลังเพื่อต่อรองกับกลุ่ม อื่น ๆ ในสังคม^{๗๐}

เครือข่าย หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลาย ๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการ และมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น^{๗๑} เครือข่ายหมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดหมายเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปฏิรูปการศึกษาโดยกลุ่มเครือข่ายนี้ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน^{๗๒}

เครือข่าย คือแนวคิดที่มาจากกรณีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้คนในสังคมที่มารวมตัวกันเป็นกลุ่ม องค์กร และเครือข่าย เพื่อการพัฒนา การแก้ไขปัญหา และการสร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทั้งต่อปัจเจกบุคคลและสังคมโดยเป็นคำที่นำมาใช้ในแวดวงการพัฒนาสังคม อันกล่าวถึงระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย นับตั้งแต่ในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรม การ

^{๖๙}ประเวศ วสี, ธรรมชาติของสรรพสิ่งการเข้าถึงความจริงทั้งหมด, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทโอ. เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

^{๗๐}เสรี พงศ์พิศ, ภูมิปัญญาชาวบ้าน : กับการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิหมู่บ้านอมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๗๑}นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๗.

^{๗๒}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเดีย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘.

สื่อสาร การร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีโครงสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลาย และมีการกระจายตัวไปตามหน่วยย่อยหรือปัจเจกบุคคลในสังคม โดยเครือข่ายนั้นเริ่มต้นจากการอธิบายความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ช่วยเหลือพึ่งพา จนกระทั่งสามารถสร้างพลังและอำนาจต่อรอง และต่อมาก็มีการขยายความสัมพันธ์นั้นไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น โดยมีการเชื่อมโยงกับองค์กร เครือข่ายพันธมิตรอื่น ๆ ^{๗๓}

เครือข่าย หมายถึงความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดของคนในสังคมที่กลุ่มบุคคลมีต่อกัน โดยคุณลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้ เครือข่ายทางสังคมนี้ประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมด การเรียนรู้ของบุคคล หรือกลุ่มองค์กรใดก็ตาม ย่อมสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเครือข่ายสังคมรูปแบบต่าง ๆ เช่นความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เพื่อน และความสัมพันธ์ในฐานะของบุคคลหรือองค์กรที่มีปัญหา มีกิจกรรมที่ปฏิบัติทางสังคมร่วมกันที่จะทำให้ชุมชนสามารถดำรงได้ ^{๗๔}

เครือข่าย คือการเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือองค์กร ที่สมัครใจจะแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิเชื่อถือนี้อาหารซึ่งกันและกัน และมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน ^{๗๕}

เครือข่ายคือรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคลกลุ่มหรือหลายองค์การหลายๆ องค์การ ที่ต่างก็มีทรัพยากรเป้าหมายมีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเองบุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลานานพอสมควรแม้ว่าจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตามแต่ก็จะมี การวางรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อได้เป็นการเข้าร่วมเป็นองค์การเครือข่ายแม้ว่าองค์การเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกันเช่นมีเป้าหมายร่วมกันมีประโยชน์ร่วมกันองค์การเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์การเท่านั้น ^{๗๖}

๓ ทฤษฎีเครือข่าย

^{๗๓}พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร, พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๕๕.

^{๗๔}ชาติชาย ณ เชียงใหม่, “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับพฤติกรรมทางการเมืองของชาวนาในภาคเหนือ”. รบกับหมู่บ้านในไทยศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๒๐๙-๒๑๔.

^{๗๕}อาภรณ์ ภูวิทย์พันธุ์, Competency Based HRM/HRD, (กรุงเทพมหานคร : เอชอาร์ เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

^{๗๖}กาญจนา แก้วเทพ, เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓.

๑. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน(Exchange Theory) อธิบายถึงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ดังนั้นเหตุผลหลักที่จะทำให้เครือข่ายเกิดขึ้นได้โดยสมัครใจก็คือแต่ละฝ่ายมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่ายซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะประสานกันหรือเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

๒. แนวคิดการรวมพลัง (Synergy) เป็นการผนึกกำลังในลักษณะที่มากกว่าหนึ่งบวกหนึ่งเท่ากับสองแต่ต้องเป็นหนึ่งบวกหนึ่งมากกว่าสอง หมายความว่า การรวมพลังกันทำงานนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าหรือเข้มข้นมากกว่าการที่แต่ละองค์กรจะทำงานโดยโดดเดี่ยว

๔. หลักการของเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์^{๗๗)} กล่าวถึง หลักการที่สำคัญของเครือข่ายมี ๗ ประการ

๑. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) การที่สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และมีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) การมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะช่วยดำเนินการไปด้วยกัน จะช่วยให้ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายมีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างกัน

๓. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (mutual interests/benefit) การที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกันเพื่อประสานผลประโยชน์และความต้องการซึ่งผลประโยชน์ และความต้องการนั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดให้รวมเป็นเครือข่าย

๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (all stakeholder participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ดังนั้น สมาชิกในเครือข่ายจึงควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียมกันและในฐานะหุ้นส่วนของเครือข่าย และควรสานต่อความสัมพันธ์ในแนวราบ

๕. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship) การที่สมาชิกในเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมสร้างกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยที่ใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การเสริมสร้างต่อกันนั้นเกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่าย ซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่ร่วมเป็นเครือข่าย

๖. การพึ่งพิงร่วมกัน (interdependence) การเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่ายเนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงาน และมีความรู้ประสบการณ์ที่แตกต่าง ดังนั้น จึงมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

^{๗๗)} อ่างแล้ว, หน้า ๓๖-๔๓.

๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (interaction) การที่สมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย

๕. องค์ประกอบของเครือข่าย

ส่วนองค์ประกอบของเครือข่ายนั้น สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น^{๗๘} ได้กำหนดองค์ประกอบของเครือข่ายตามลักษณะการก่อเกิดได้เป็น ๒ ประเภทได้แก่

๑. เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายที่เรียนรู้กิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นใน ช่วงแรกๆ ซึ่งเครือข่ายพวกนี้เกิดขึ้นได้ใน ๒ รูปแบบ คือรูปแบบธรรมชาติซึ่งเมื่อชุมชนใดสามารถ พัฒนาการแก้ไขปัญหาของชุมชนของตนได้ ชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงจะเข้ามาศึกษาเรียนรู้และนำ รูปแบบและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเอง ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งเป็นเครือข่ายการจัดตั้ง รูปแบบนี้เกิดจากองค์กรพัฒนาต้องการขยายพื้นที่ปฏิบัติงานของตนเอง จะใช้ชุมชนเดิมที่มีประสบการณ์และบทเรียนในกระบวนการพัฒนาแล้วเป็นสถานที่ศึกษาดูงาน และเวทีแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ให้กับชุมชนที่องค์กรพัฒนาเข้าไปดำเนินงานใหม่ ๆ

๒. เครือข่ายอำนาจต่อรอง เครือข่ายนี้เชื่อว่ากิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่อยู่ในวงจำกัดเฉพาะพื้นที่หมู่บ้านของตน จะไม่มีพลังที่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาที่แท้จริง ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ปัญหาแล้วพบว่า ปัญหาที่ชุมชนต่างๆ เผชิญอยู่นั้นไม่ได้เกิดจากชุมชนสร้างมาเอง หากแต่ชุมชนนั้น ถูกกระทำจากระบบภายนอกการจะแก้ไขปัญหาจึงจำเป็นต้องสร้างให้เกิดพลังอำนาจในการต่อรอง จึงสามารถแก้ไขปัญหาที่แท้จริง การสร้างเครือข่ายจึงเป็นรูปแบบหนึ่งซึ่งใน ระยะแรกการจัดตั้งเครือข่าย จะตั้งตามปัญหาหรือกิจกรรมของการเลือกอาชีพ เช่นเครือข่ายผสมผสาน เครือข่ายกลุ่มสตรีทอผ้า เครือข่ายปัญหาป่าไม้-ที่ดิน เป็นต้น ต่อมาสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ กลับไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐอย่างแท้จริง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาก็ปิดความรับผิดชอบ เครือข่ายต่าง ๆ ที่มีอยู่จึงต้องร่วมกันผลักดัน ให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาไปพร้อม ๆ กันดังปรากฏการณ์มีอบที่พบในสังคมปัจจุบัน อย่างไรก็ตามเครือข่ายสองประเภทนี้มีข้อสังเกต คือ

๒.๑ เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายที่ขาดการต่อเนื่องและขาดพลังเพราะไม่มีเป้าหมายร่วมที่ชัดเจน

๒.๒ เครือข่ายอำนาจต่อรองมักจะสร้างขึ้นเพื่อให้สาธารณะเห็นว่าเป็นกลุ่มที่เห็นแก่ตัวเป็นกลุ่มที่มีนักการเมืองสนับสนุนเป็นเครื่องมือของนักการเมืองทำให้ขาดความชอบธรรมในการดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหาของตนเองเนื่องจากสาธารณะไม่มีข้อมูลเพียงพอ

๒.๓ เครือข่ายอำนาจต่อรองจะต้องได้รับการต่อต้านจากผู้สูญเสียผลประโยชน์และถ้าโดยเหตุผลแล้วผู้สูญเสียผลประโยชน์ไม่สามารถรู้ด้วยเหตุผลก็จะใช้ความรุนแรง เพื่อสลายอำนาจการต่อรองของเครือข่าย

๖. การประยุกต์ใช้แนวคิดเครือข่าย

^{๗๘}สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น, องค์กรชุมชน : กลไกเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แปลน พรินต์จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๖๘-๖๙.

การประยุกต์ใช้แนวคิดเครือข่าย เพื่อขยายวงความสัมพันธ์ให้กว้างขวางขึ้น นำไปสู่การขยายกิจกรรม ขยายความช่วยเหลือเกื้อกูลที่มีต่อกันตลอดจนพัฒนาศักยภาพของแต่ละองค์กรให้แสดงบทบาททั้งผู้ให้และผู้รับอย่างเหมาะสม สร้างกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันผ่านทางการติดต่อกันโดยตรงระหว่างบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้าร่วมเครือข่าย เป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางวัตถุแก่กัน และยังเป็นการแบ่งปันทรัพยากรให้แก่กลุ่มที่ด้อยโอกาสกว่าเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลระหว่างองค์กร เป็นแหล่งสำหรับการทำงานสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของตนเองและยังทำให้เกิดการรวมหมู่ที่มีพลังอิทธิพลมากกว่าองค์กรเดียวอย่างมากมาย เป็นเวทีสำหรับการปฏิบัติงานรวมในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การสร้างแหล่งสะสมทุนเพื่อการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ ในอนาคต และเป็นการรวมตัวกันนำประเด็นปัญหาร้องเรียนสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือนำไปสู่การเสนอหรือผลักดันนโยบายที่เหมาะสมมาก กว่าเดิม^{๗๙}

ชินสัค สุวรรณอัจฉริย^{๘๐} ได้อธิบายความสำคัญของเครือข่ายทางสังคม ไว้ดังนี้

๑. ทำให้เกิดการปรับตัวที่มีเหตุผลบนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด คือ การใช้พฤติกรรมที่มีเหตุผล หากทุกคนได้ควบคุมทรัพยากรและให้ความสนใจ ทรัพยากรและเหตุการณ์เมื่อนั้นเครือข่ายทางสังคมจะกำหนดชนิดของทรัพยากรที่ทำให้เครือข่ายเข้าถึงกันได้ ดังนั้นเครือข่ายทางสังคมจึงกำหนดความสามารถในหน้าที่ของตนเองออกมา โดยช่วยให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตนเองวางไว้แม้ว่าจะขาดปัจจัยต่าง ๆ ได้

๒. ช่วยให้เกิดการแพร่กระจายของการนำเอาเครือข่ายมาใช้ในทางปฏิบัติ ได้แก่การถ่ายทอดประสบการณ์การทำงาน ในทางปฏิบัติและความเข้าใจในหน้าที่การงาน ช่วยให้เกิดความคล่องตัวในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหา เป็นช่องทางของข้อมูลที่เกี่ยวข้องเครือข่ายทางอาชีพและการค้า กิจกรรมที่สามารถสร้างพฤติกรรมการปรับใช้ในการทำงาน โดยสามารถเข้าถึงมาตรฐานสากลที่กำหนดไว้

๓. สร้างความน่าเชื่อถือ ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ได้อย่างง่าย และสะดวก สร้างหลักประกันความเสี่ยงในการตัดสินใจ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ทำให้รู้สึกว่ามีความปลอดภัย ไม่มีความเสี่ยงเกิดขึ้น กลไกของความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้น และนำไปสู่ความมั่นคงในธุรกิจได้

๔. เป็นช่องทางอย่างหนึ่งในการระดมทรัพยากร (แรงงาน ทุน ข้อมูล) เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เนื่องจากในปัจจุบันการช่วยเหลือกันนั้นสามารถกำหนดบทบาทจากความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ดังนั้น หากมีทรัพยากรเครือข่ายอยู่จะสามารถใช้เป็นช่องทางในรูปแบบต่าง ๆ สร้างวัฒนธรรมร่วมกัน เพื่อก่อให้ธุรกิจเกิดความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น เป็นผลให้สามารถลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการได้

๕. สามารถกำหนดความเป็นอิสระของกลุ่มตนเองและสามารถต่อรองใน เรื่องการกระจายอำนาจและทรัพยากร กล่าวคือ การพัฒนาศักยภาพของตนเองนั้นมีข้อจำกัด จึงหลีกเลี่ยง

^{๗๙} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, หน้า ๑๗.

^{๘๐} ชินสัค สุวรรณอัจฉริย, เครือข่ายทางสังคม (Social Network), (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒-๑๗.

ไม่ได้ที่จะต้องประสานกิจกรรม หรือสร้างความร่วมมือกันในการทำงานตาม ความสามารถและหน้าที่ ที่ตนเองครอบครองอยู่ ดังนั้น หากได้รับการจัดสรรหน้าที่การทำงานตาม ความสามารถที่มีอยู่ในลักษณะ ของเครือข่ายอาชีพ ก็จะทำให้เกิดความสำเร็จ มีความได้เปรียบใน การแข่งขัน และ เข้าถึงทรัพยากร ได้ง่าย

๖. เป็นแนวร่วมใหม่ที่จะช่วยแก้ปัญหาในกรณีที่ภาครัฐไม่มีประสิทธิภาพใน การจัดการ (เช่น ร่วมด้วยช่วยกัน เครือข่ายอนุรักษ์มรดกต่าง ๆ) เนื่องจากความสัมพันธ์ส่วนตัวนี้ สามารถสร้าง เครือข่ายให้เกิดขึ้นได้ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญที่จะแสดงอิทธิพลและนำมาสู่การตัดสินใจร่วมกัน

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาของ สมยศ ปัญญา^{๘๑} และคณะ เรื่อง วิสาหกิจชุมชนกับแนวทางการ พัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นการดำเนินกิจกรรมเชิงธุรกิจขนาดเล็กที่ดำเนินการร่วมกัน แบบกิจกรรมรวมหมู่ โดยสมาชิกของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง กิจกรรมที่ดำเนินการมักคิดค้นขึ้นมาในแต่ละ ชุมชนแล้วนำพัฒนาต่อยอด ขยายกิจการทั้งในด้านการผลิตและการตลาดเพื่อยกระดับการพึ่งตนเอง และเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชน การผลิตเพื่อกิน เพื่อใช้หรือเศรษฐกิจชุมชน จึงเป็นลักษณะของความ พอเพียงสำหรับชุมชนที่เป็นทางออกในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจอย่างหนึ่งในสังคมยุคปัจจุบัน

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืน ประกอบด้วย ๘ ขั้นตอน ดังนี้ ๑) การประเมิน ทบทวนผลงานที่ผ่านมา เพื่อหาแนวทางแก้ไขหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ๒) การพัฒนาสินค้าและบริการ อย่างสม่ำเสมอ ๓) การควบคุมและรักษาคุณภาพมาตรฐาน ๔) การผลิตต้องไม่กระทบต่อทรัพยากร สิ่งแวดล้อม อาชีพและวิถีชีวิตของชุมชน ๕) ความซื่อสัตย์ในการบริหารกองทุน ความโปร่งใสและ ตรวจสอบได้ ๖) การศึกษาดูงานเพิ่มเติม ๗) การสร้างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ การผลิต และ การตลาดภายในและภายนอกชุมชน ๘) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็นต้นแบบสำหรับการเรียนรู้ ของสมาชิกและกลุ่มผู้สนใจ

ปัญญา เทพสิงห์ และ ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร^{๘๒} ศึกษาเรื่อง แนวทางการฟื้นฟู ชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จากการศึกษพบว่า จะพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องมองชุมชนทุกมิติ ใน แ่งเศรษฐกิจต้องสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะการรื้อฟื้นจากนายทุน กระแสโลกาภิวัตน์ ให้คนตั้งกลุ่มหรือองค์กรของตนเอง ร่วมทำความสำเร็จน้อยๆ และพัฒนาขยายให้ใหญ่ขึ้น ในแง่ ธรรมชาติให้ชุมชนสร้างระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ให้คนพัฒนาตนเองร่วมกับสิ่งแวดล้อม สร้างอิสรภาพและความสุขโดยไม่เบียดเบียนธรรมชาตินัก ในแง่สังคมต้องคำนึงถึงรากฐานของชุมชน ค้นหาทุนชุมชน รวมถึงวิถีมโนทัศน์จากรากเหง้าประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมแต่ละชุมชน ในแง่ การศึกษาไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการศึกษาในระบบจากครูอาจารย์เท่านั้น แต่หาในห้องถิ่น จากปราชญ์ ชาวบ้าน มีผู้รู้ท้องถิ่นเป็นคนถ่ายทอด ในแง่จิตสาธารณะต้องสร้างจิตสาธารณะให้คนทำงานเพื่อ

^{๘๑}สมยศ ปัญญา, พิงพร ศรีแก้ว และจิราภรณ์ คล้อยปาน. วิสาหกิจชุมชนกับแนวทางการพัฒนาที่ ยั่งยืน. วารสารบัณฑิตแสงโคกคำปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๙): (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙). หน้า ๗๓-๘๘.

^{๘๒}ปัญญา เทพสิงห์ และ ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. แนวทางการฟื้นฟูชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์. ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๒ (พ.ค. - ส.ค. ๕๖). หน้า ๔๓-๖๔.

สังคมมากขึ้น กล้าหาญทางจริยธรรม ให้คนที่พัฒนาจริยธรรมแล้วเป็นคนกลางประสานงาน ในแง่เทคโนโลยีไม่ควรใช้อย่างประมาท เทคโนโลยีมีอยู่ในภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำอย่างไรให้ประสานกัน สร้างเทคโนโลยีการผลิตให้เกิดการหมุนเวียน และให้คนอยู่กับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีดังนี้ ๑) ต้องสร้างจิตสำนึก และฐานความคิดใหม่ ที่มองมนุษย์ โลก และธรรมชาติมีระบบเดียวกัน ๒) เชื่อมั่นในศักยภาพของตน การยึดคนเป็นศูนย์กลางไม่ใช่ข้อเสียเสมอไป ถ้าคนนั้นมีคุณธรรมเป็นที่ตั้ง ๓) รู้จักเหตุและผลของปัจจัยธรรมชาติ รู้เห็นธรรมชาติตามความจริงที่เรียกว่าปัญญา ๔) รู้จักตนเอง และเจริญสติ เพื่อหลักพันต้นหา เลี้ยงบริโภควัตถุที่ไร้ของเขต ๕) ดำเนินชีวิตให้เกิดการพัฒนาทางจิตวิญญาณ หาประสบการณ์ทางจิตวิญญาณกับธรรมชาติ ที่จะให้ความสุข

เกศินี ประทุมสุวรรณ และ ไพรพัฒน์ พันศิริ^{๔๓} ศึกษาเรื่อง วิสาหกิจเพื่อสังคมบนฐานทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ๑) ศักยภาพการประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคมบนฐานทุนวัฒนธรรม ๒) สถานภาพความรู้ของคณะทำงานและภาคีเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจเพื่อสังคม และ ๓) แนวทางการยกระดับขีดความสามารถของวิสาหกิจเพื่อสังคมบนฐานทุนวัฒนธรรมอันนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน กลุ่มตัวอย่าง คือ โครงการวิสาหกิจเพื่อสังคมจำนวน ๔ โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มีพื้นที่ดำเนินงานอยู่ในกรุงเทพฯ เชียงใหม่ขอนแก่น และสงขลา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประเมินตนเองและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษา พบว่า ทุกโครงการมีศักยภาพทุนวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากและมีการนำไปใช้อย่างบูรณาการกับทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ และทุนกายภาพ ส่วนศักยภาพการประกอบการ โดยภาพรวม พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางสำหรับสถานภาพความรู้ที่มีต่อวิสาหกิจเพื่อสังคมของผู้รับผิดชอบโครงการ คณะทำงาน และภาคีเครือข่าย พบว่า มีความรู้ในระดับปานกลาง แนวทางการยกระดับขีดความสามารถของวิสาหกิจเพื่อสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาให้ผู้รับผิดชอบโครงการและคณะทำงานมีระบบความคิดและทักษะการเป็นผู้ประกอบการโดยการสนับสนุนองค์ความรู้ผ่านการฝึกอบรม การให้คำปรึกษาและการบ่มเพาะธุรกิจ

ปิยะนุช เงินคล้าย, วงพิกตร์ ภูพันธ์ศรี, และวิณา พิงวิวัฒน์นิกุล^{๔๔} ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น และเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงพรรณนา เก็บข้อมูลจากเอกสารผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นมี ๒ ระดับ ในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมมีทั้งระดับประชาชน ระดับการ

^{๔๓} เกศินี ประทุมสุวรรณ และ ไพรพัฒน์ พันศิริ. วิสาหกิจเพื่อสังคมบนฐานทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ๔๑(๓), ๒๕๖๔. หน้า ๘๘-๑๐๑.

^{๔๔} ปิยะนุช เงินคล้าย, วงพิกตร์ ภูพันธ์ศรี, และวิณา พิงวิวัฒน์นิกุล. ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น. วารสารวิจัยรามคำแหง (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). ๒๓(๑), ๒๕๖๓. หน้า ๑๑-๒๐.

ปกครองท้องถิ่น และระดับอื่นๆ เช่นโครงสร้างของกฎหมาย วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นต้น แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น มีทั้งบทบาทในภาครัฐ ได้แก่ การออกแบบช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และบทบาทภาคประชาชน ส่งเสริมให้ประชาชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม

อุดร หลีกทอง^{๔๕} ศึกษาเรื่อง แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพหุวัฒนธรรม การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะและสภาพทั่วไปของชุมชนพหุวัฒนธรรม ๒) เพื่อค้นหากระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพหุวัฒนธรรม และ ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะและสภาพทั่วไปของชุมชนพหุวัฒนธรรมในปัจจุบัน และกระบวนการหรือแนวทางสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) จากประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด และข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation observation) เพื่อนำมาซึ่งข้อมูลและข้อเสนอแนะให้แก่ชุมชนพหุวัฒนธรรม อื่นๆ สามารถนำมาปรับประยุกต์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เหมาะสมกับชุมชนของตนได้ผลการศึกษาพบว่า ๑) ลักษณะเฉพาะของชุมชนพหุวัฒนธรรม ทั้ง ๓ ชุมชน มีลักษณะเฉพาะด้านการนับถือศาสนา และความเชื่อในลัทธิต่างๆ ได้แก่ ชุมชนกุฎีจีน (คริสต์) ชุมชนวัดกัลยาณมิตร (พุทธและลัทธิขงจื้อ) และชุมชนกุฎีขาว (อิสลาม) ๒) สภาพทั่วไปของชุมชนทั้ง ๓ ชุมชน คล้ายคลึงกัน คือ เป็นชุมชนเมือง สภาพบ้านเรือน ที่พักอาศัยหนาแน่น เป็นชุมชนที่มีพื้นที่บางส่วนติดกับแม่น้ำลำคลอง ๓) ลักษณะความเป็นพหุวัฒนธรรมในชุมชน ชุมชนทั้ง ๓ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณมิตร และชุมชนกุฎีขาว เป็นชุมชนที่ก่อเกิดจากการรวมของคนที่มีเชื้อชาติ ศาสนา และความเชื่อ ที่แตกต่างกัน และอพยพมาตั้งรกรากในย่านเดียวกัน ได้แก่ ไทย แขก จีน ฝรั่ง ญวน เป็นต้น และ ๔) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของทั้ง ๓ ชุมชน และค้นพบแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ๗ แนวทาง ดังนี้ ๑. การพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน ๒. การสร้างองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ๓. การออกแบบกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ๔. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ๕. การสร้างองค์กรเครือข่ายภายในชุมชน ๖. กองทุนชุมชน ๗. กฎ กติกา และข้อบัญญัติ แนวทางทั้ง ๗. ประการนี้สามารถไปประยุกต์กับชุมชนทั่วไปได้ตามความเหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพของชุมชนนั้นๆ

^{๔๕}อุดร หลีกทอง,แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพหุวัฒนธรรม.วารสารสารสนเทศ ๑๔(๒) , ๒๕๕๘. หน้า ๓๗-๔๕.

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตที่ศึกษาบูรณาการมาจากแนวคิดสังคม พหุวัฒนธรรม แนวคิดแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเรื่องความร่วมมือ แนวคิดเรื่องการจัดกาชุมชน และแนวคิดเรื่องการสร้างเครือข่าย โดยมุ่งเน้นเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development (R&D)) ใน จังหวัดปัตตานี ทั้งในระดับนโยบาย และพื้นที่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี เพื่อพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี และเพื่อเสริมสร้าง เครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๑.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

๓.๔ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

๓.๘ สรุป

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development (R&D)) ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ที่เชื่อมโยงกับการบูรณาการจากแนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเรื่องความร่วมมือ และแนวคิดเรื่องการจัดกาชุมชน ภายใต้บริบทการเป็นพื้นที่ความขัดแย้งเชิงรัฐศาสตร์ ซึ่งครอบคลุมทั้งในระดับนโยบาย พื้นที่ และความร่วมมือของชุมชนภาคอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี นอกจากนี้ยังใช้แนวคิดเรื่องการสร้างเครือข่าย เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีอีกด้วย ซึ่งผลการศึกษาวิจัยทั้งหมดจะพัฒนาเป็นคู่มือการสร้างรูปแบบกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีต่อไป มีสาระโดยสรุปในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. การศึกษาการวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) เพื่อค้นหาข้อมูลความรู้เพื่อทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑.๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๒) ทำการศึกษาวิเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่เกี่ยวกับค่านิยม จารีตประเพณี วัฒนธรรม ภาษา และศาสนา ของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๓) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบกระบวนการและรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒. การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการบริหารจัดการชุมชน วัฒนธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม ค่านิยม จารีตประเพณี ของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า คือ

๒.๑) ทำการสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐ ภาคชุมชน และผู้นำภาคเครือข่าย ในจังหวัดปัตตานี จำนวน ๖ คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒.๒) ทำการจัดกิจกรรมความยั่งยืนของอุตสาหกรรมชุมชน ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ๓) การพัฒนาความร่วมมือ

๒.๓) ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดปัตตานี จำนวน ๑๕ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๒.๔) ทำการสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยการจัดเวทีสัมมนาและจัดนิทรรศการแสดงผลงานผลิตภัณฑ์ชุมชนการนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

๓. การประชุมสัมมนาในเชิงวิชาการ (หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ) เพื่อเป็นการสนับสนุนให้ผู้นำภาครัฐ ภาคชุมชน และผู้นำภาคเครือข่าย ในจังหวัดปัตตานี ที่มีการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เนื่องจากการศึกษาวิจัยในลักษณะของการศึกษาการสร้างรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่ในการศึกษา โดยมีเกณฑ์ดังนี้

๑. เป็นกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๒. เป็นกลุ่มชุมชนที่มีการขับเคลื่อนงานที่อยู่ท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๓. เป็นกลุ่มชุมชนที่มีการดำเนินงานในรูปแบบภาคอุตสาหกรรม ซึ่งคณะผู้วิจัยกำหนดในลักษณะของพื้นที่ ดังนี้

๑. กลุ่มสตรีสันติสุข ต.คลองมานิง อ.เมือง จ.ปัตตานี

๒. กลุ่มกลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

๓. กลุ่มจักสานไม้ไผ่บ้านท่ามะนาว ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงกำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

๑) ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน นักวิชาการ จังหวัดปัตตานี จำนวน ๖ คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๒) ตัวแทนกลุ่มอาชีพในจังหวัดปัตตานี จำนวน ๓ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน รวม ๑๕ คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็น ๑. ตัวแทนจากกลุ่มสตรีสันติสุข ต.คลองมานิง อ.เมือง จ.ปัตตานี จำนวน ๕ คน ๒. ตัวแทนจากกลุ่มกลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี จำนวน ๕ คน ๓. ตัวแทนจากกลุ่มจักสานไม้ไผ่บ้านท่ามะนาว ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี จำนวน ๕ คน

๓) ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดปัตตานี จำนวน ๑๕ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

๑) แบบสัมภาษณ์ (Interview Guideline) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับผู้นำภาครัฐ ผู้นำชุมชนและผู้นำเครือข่าย ในจังหวัดปัตตานี จำนวน ๖ คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (urposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒) การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทน จังหวัดปัตตานี จำนวน ๓ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน รวม ๑๕ คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๓) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดปัตตานี จำนวน ๑๕ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๔) ทำการสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยการ จัดเวทีสัมมนาและจัดนิทรรศการ การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่ามาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ กำหนดกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลใน ๓ ลักษณะ อันได้แก่ กระบวนการหรือ แนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ทางวิชาการและข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวม ข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสัมภาษณ์เจาะลึก โดยกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางของกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามข้อขั้นตอน ดังนี้

๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจาก สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

สำหรับกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชา และข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ทางสถาบันอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้ง แหล่งข้อมูลจากส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะแหล่งข้อมูลทางเว็บไซต์ที่ปรากฏบนอินเทอร์เน็ต เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับทุติยภูมิ (secondary data) ประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ รายงานการศึกษาวิจัย และผลงานวิจัยประเภทต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบหรือสร้างแบบ สัมภาษณ์เจาะลึกรวมทั้งเพื่อนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล ในการวิจัยในส่วนต่อไป

๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก

สำหรับแนวทางประการสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in- depth interview) นั้น ทางผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางประการสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการ ขอความร่วมมือจากองค์กรหรือบุคคลที่เป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ เพื่อขอ สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชน ตลอดจนบุคคลที่ มีส่วนสำคัญในกระบวนการในการจัดการชุมชน บุคคลที่เป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้นำทาง ความคิดของประชาชน

อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึกนั้น ทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการ บันทึกรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการจดบันทึกข้อมูลและการบันทึกเสียงของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้ สัมภาษณ์ โดยการขออนุญาตจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนทำการบันทึกเสียงหาก ได้รับอนุญาต เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการตรวจสอบและตรวจทานความถูกต้องย้อนกลับในภายหลัง ได้

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ในการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์เชิงพื้นที่ที่ได้จากการสังเกต (Observations) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๑) วิเคราะห์แนวคิด ความหมายที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

๒) ศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้ได้กรอบความคิดที่นำไปสู่การสร้างกรอบคำถามเพื่อนำไปสู่การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓) นำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ไปจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้านพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทน จังหวัดปัตตานี จำนวน ๓ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน รวม ๑๕ คน

๔) วิเคราะห์ผลสรุปที่ได้จากการฝึกอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในรูปแบบการประเมิน (Pretest-Posttest) และผลสรุปจากตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ (SWOT Analysis) ในเชิงพื้นที่หรือหมู่บ้านชุมชนที่เป็นตัวแทนในจังหวัดปัตตานี

๕) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้ทั้งจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลวิเคราะห์บริบทเชิงปัญหาและข้อเท็จจริงที่รวบรวมได้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และจากการฝึกอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ นำเข้าสู่การประชุมสนทนากลุ่มเฉพาะกับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดปัตตานี จำนวน ๑๕ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๖) นำปัญหาและข้อเสนอแนะที่ได้ จัดเวทีสัมมนาและจัดนิทรรศการ การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน ในการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย เป็นการนำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบฐานข้อมูล ภาพถ่ายกิจกรรม และการพรรณนาความประกอบการบรรยาย ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเชิงพื้นที่ เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการที่จะส่งต่อก่อให้เกิดการพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงคุณภาพและศักยภาพบนพื้นฐานแห่งชุมชนและสังคมที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ที่จะนำไปสู่การเชื่อมต่อความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ทั้งในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กรที่สนใจในโอกาสต่อไป

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี การนำเสนอประกอบการอธิบายร่วมกับแนวคิด ตัวย่อบาย เพื่อให้ได้ข้อมูลครบทุกมิติ

รวมทั้งการหาแนวทางความร่วมมือของชุมชนภาคอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งผลการศึกษาวิจัยทั้งหมดจะพัฒนาเป็นคู่มือการสร้างรูปแบบกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีต่อไป

๓.๘ สรุป

การศึกษาวิจัย “ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี” เป็นการศึกษาโดยใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสนทนากลุ่ม ด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้นำภาครัฐ ภาคชุมชน และผู้นำภาคเครือข่าย ในจังหวัดปัตตานี รวมทั้งตัวแทนกลุ่มอาชีพในจังหวัดปัตตานีที่มี การดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีการเลือกพื้นที่ในการศึกษาวิจัยโดยการพิจารณาจากรวมกลุ่มของคนในชุมชนโดยการนำเอาทรัพยากรภายในชุมชนมาสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นรายได้ให้แก่ชุมชน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตที่ศึกษาบูรณาการมาจากแนวคิดสังคม พหุวัฒนธรรม แนวคิดแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม แนวคิดเรื่องการจัดการชุมชน และแนวคิดเรื่องการสร้างเครือข่าย โดยมุ่งเน้นเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development (R&D)) ใน จังหวัดปัตตานี ทั้งในระดับนโยบาย และพื้นที่ แล้วทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายผลการวิจัยตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

แนวความคิดการแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยใช้ระบบเศรษฐกิจที่ได้ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในพื้นที่นั้นทำให้ประชาชนได้มีการรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเป็น อุตสาหกรรมชุมชน ผลผลิตสินค้าออกจำหน่ายทำให้มีรายได้เลี้ยงชีพดูแลครอบครัว ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง อุตสาหกรรมชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจฐานรากที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ช่วยลดปัญหาความยากจนในชุมชนชนบทได้ ซึ่งทำให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง แต่เพื่อให้อุตสาหกรรมชุมชน มีศักยภาพในการดำเนินธุรกิจได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน สามารถแข่งขันได้ในตลาดทุกระดับ พร้อมทั้งเป็นการพัฒนาให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจยุคปัจจุบัน อุตสาหกรรมจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งด้านการผลิต การบริหารจัดการ ด้านการจำหน่าย ด้านการเงิน รวมทั้งด้านการเชื่อมโยงเครือข่ายในห่วงโซ่อุปทานเพื่อเสริมสร้างพลังในการแข่งขันในระดับสากล ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับความต้องการ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งประกอบด้วย ผู้ประกอบอุตสาหกรรมชุมชนที่ได้รับการ ที่ปรึกษาเครือข่าย ผู้ประกอบการค้า และหน่วยงานภาครัฐที่เป็นหน่วย ร่วมดำเนินงานผ่านกระบวนการประเมินศักยภาพและ จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของอุตสาหกรรมชุมชน ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาดังนี้

๔.๑ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนภาคอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี

๔.๑.๑ ข้อมูลจังหวัดปัตตานี

ปัตตานี มีสถานภาพเป็นจังหวัด เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.๒๔๗๖ ก่อนสมัยสุโขทัย ปัตตานีเป็นอาณาบริเวณส่วนหนึ่งของอาณาจักร “ลังกาสุกะ” หรือที่ปรากฏในเอกสารจีน คือ อาณาจักร “หลังยาซว” ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๖ ศูนย์กลางการปกครองของลังกาสุกะอยู่ที่ปาราวัน (Parawan หมายถึง พระราชวัง) ในเขตอำเภอยะรังในปัจจุบัน โดยมีเมือง “โกตามหลิฮัล” เป็นเมืองหลวงและเป็นศูนย์กลางการปกครอง ต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ บริเวณชายทะเลแถบกรือเซะ – บานาหมูป่า “ปะตานี” เกิดขึ้น มีเรือสินค้าชาติต่าง ๆ มาจอดแวะพักเป็นจำนวนมาก ศูนย์กลางความเจริญแห่งใหม่และพระราชวังจึงย้ายมาอยู่ที่ “ปะตานี” และเรียกเป็น “ปาตานี” และ “ปัตตานี” ในเวลาต่อมา หลังจากปี พ.ศ.๒๓๘๘ ศูนย์กลางการปกครองย้ายมาอยู่ที่จะบังติกอติดกับแม่น้ำปัตตานี ในปัจจุบัน ส่วนศูนย์กลางการค้าในระยะแรกอยู่ที่ใกล้ปากแม่น้ำบริเวณหัวตลาด เมืองปัตตานีแห่งใหม่จึงเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาจนกระทั่งบัดนี้

จังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดหนึ่งในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอารยธรรมเจริญรุ่งเรือง มาเป็นเวลานาน เนื่องด้วยสภาพภูมิศาสตร์

ของปัตตานีมีความเหมาะสมมาตั้งแต่ในอดีต โดยเฉพาะทำเลที่ตั้งที่ติดทะเล มีอ่าวที่สามารถบังคลื่นลม และเป็นที่พักจอดเรือเพื่อค้าขายหรือซ่อมแซม มีเส้นทางบกและทางแม่น้ำ ที่สามารถเชื่อมต่อกับฝั่งตะวันตกด้านมหาสมุทรอินเดียมาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงสามารถติดต่อค้าขายทางทะเลกับเมืองท่าอื่น ๆ บนคาบสมุทรมาลายูและภูมิภาคใกล้เคียงได้โดยสะดวก ประกอบกับปัตตานีมีทรัพยากรธรรมชาติ อุดมสมบูรณ์ เช่น สินแร่ เครื่องเทศ ของป่า และพืชพันธุ์ธัญญาหารอื่น ๆ รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของสินค้าจากนานาประเทศ ทำให้ปัตตานีมีชื่อเสียงด้านการค้ามีความเจริญรุ่งเรือง และรับเอาอารยธรรมจากชนชาติต่าง ๆ มาผสมผสานจนเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดปัตตานี ตั้งอยู่ภาคใต้ของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ ๑,๐๕๕ กม. มีเนื้อที่ประมาณ ๑,๙๔๐.๓๕ ตร.กม. หรือ ประมาณ ๑,๒๑๒,๗๒๓ ไร่ มีอาณาเขต ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง

ทิศเหนือ ติดต่อกับอ่าวไทย

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตอำเภอเมืองยะลา อำเภอรามัน จังหวัดยะลา และเขตอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอ่าวไทย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตอำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

สภาพภูมิประเทศ แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ ประกอบด้วย พื้นราบชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณ ๑ ใน ๓ ของพื้นที่จังหวัด ได้แก่ ทางตอนเหนือและทางตะวันออกของจังหวัดมีหาดทรายยาว และเป็นที่ราบชายฝั่งกว้างประมาณ ๑๐ - ๓๐ กิโลเมตร พื้นที่ราบลุ่ม บริเวณตอนกลางและตอนใต้ของจังหวัด มีแม่น้ำปัตตานีไหลผ่านที่ดินมีความเหมาะสม ในการเกษตรกรรมและพื้นที่ภูเขา ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนน้อยอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอโคกโพธิ์ อำเภอกะป้อ และทางตะวันออกของอำเภอสายบุรี

ลักษณะอากาศทั่วไป จังหวัดปัตตานี อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมที่พัดประจำฤดูกาล ๒ ชนิด คือ ฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือหรือฤดูหนาว จะมีลมจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นลมเย็นและแห้งจากประเทศจีนพัดปกคลุมประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยตอนบนตั้งแต่ ภาคกลางขึ้นไปมีอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้งทั่วไป แต่ภาคใต้ตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ลงไปกลับมีฝนตกชุก เพราะลมมรสุมนี้ พัดผ่านอ่าวไทยจึงพัดพาเอาไอน้ำไปตกเป็นฝนทั่วไป ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปอากาศจึงไม่หนาวเย็นดังเช่นภาคอื่น ๆ ที่อยู่ทางตอนบนของ ประเทศ และจังหวัดปัตตานีซึ่งอยู่ทางด้านฝั่งตะวันออกได้รับอิทธิพลของลมนี้เต็มที่จึงมีฝนตกอยู่ในเกณฑ์ปานกลางและมีอากาศเย็นเป็นครั้งคราว ลมมรสุมอีกชนิดหนึ่งคือลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดผ่านมหาสมุทรอินเดีย จึงพาเอาไอน้ำและความชุ่มชื้นมาสู่ประเทศไทย แต่เนื่องจากเทือกเขาตะนาวศรีด้านตะวันตกซึ่งปิดกั้นกระแสลมเอาไว้ จึงทำให้บริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออกและจังหวัดปัตตานีมีฝนน้อยกว่าภาคใต้ ฝั่งตะวันตกซึ่งเป็นด้านรับลมมรสุม

ภาพที่ ๕ แผนที่จังหวัดปัตตานี

ข้อมูลจาก <http://www.pattani.go.th/content/general>

๔.๑.๒ ข้อมูลชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี

จังหวัดปัตตานีได้จัดทำ การขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้มาตรฐาน เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานคุณภาพตามที่หน่วยงานภาครัฐกำหนด มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) คือ ข้อกำหนดด้านคุณภาพที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นที่เชื่อถือ เป็นที่ยอมรับ และสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อยกระดับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด และสอดคล้องกับนโยบาย OTOP โดยในแต่ละผลิตภัณฑ์ก็จะมีข้อกำหนดที่แตกต่างกันออกไป

ประโยชน์ที่ได้รับจากมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ

๑. ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน มีความเข้าใจ และมีความรู้ในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ
๒. สินค้าที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
๓. สินค้าเป็นที่น่าเชื่อถือ และเป็นที่ต้องการของตลาด
๔. สามารถนำผลิตภัณฑ์เข้าคัดสรร OTOP Product Champion (ระดับดาว)
๕. ได้รับการสนับสนุนเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า สมอ. ได้มีโครงการจัดทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อรองรับการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือระดับพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควรซึ่งวัตถุประสงค์ของโครงการที่สำคัญคือ

๑. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้รับการรับรองและแสดงเครื่องหมายการรับรอง

๒. ส่งเสริมด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย

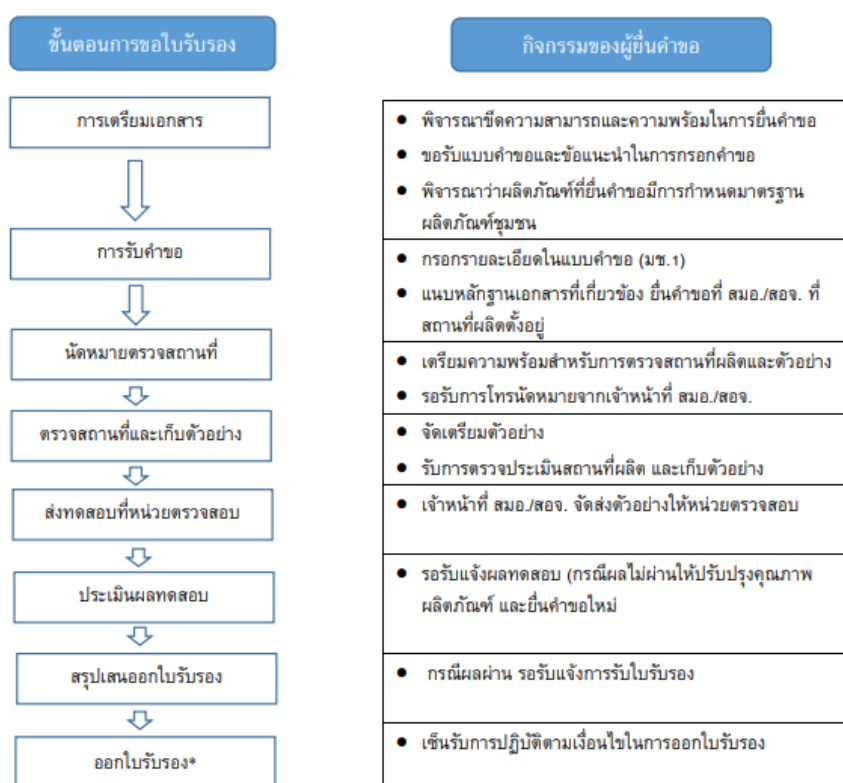
๓. สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน

๔. เน้นให้ชุมชนมีการพัฒนาแบบยั่งยืน

๕. สนับสนุนนโยบายสำคัญของรัฐบาล โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชน

๖. ให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์มีการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ สร้างงาน สร้างรายได้

การขอใบรับรองแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

ภาพที่ ๖ ขั้นตอนการขอใบรับรองแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

จังหวัดปัตตานี มีกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน ๑๓๕ กลุ่ม^{๘๖} โดยผู้วิจัย ได้คัดเลือกกลุ่มอุตสาหกรรมชุมชน จำนวน ๓ กลุ่ม คือ

ลำดับ	ชื่อ ที่อยู่	ชื่อผลิตภัณฑ์ (มผช.)	รายละเอียด ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการ รับรอง
๑	กลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ตำบลท่า ข้าม อำเภอบะนาระ จังหวัด ปัตตานี	ผลิตภัณฑ์สานจากไม้ไผ่	ผลิตภัณฑ์สานจากไม้ ไผ่
๒	กลุ่มยาริงบาติก ๑ ม.๑ ซ.- ถ.- ต.หนองแรด อ.ยะ หริ่ง จ.ปัตตานี ๙๔๑๕๐	ผ้าบาติก	ผ้าบาติก
๓	กลุ่มสตรีสันติสุข ๖๗/๒ ม.๒ ซ.- ถ.- ต.คลองมานิง อ.เมือง จ.ปัตตานี ๙๔๐๐๐	กระเป๋าผ้า	กระเป๋า

ตารางที่ ๑ ชุมชนอุตสาหกรรม

๔.๒ รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายใน พื้นที่

จังหวัดปัตตานี

๔.๒.๑ การดำเนินงานของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๔.๒.๑.๑ กลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ตำบลท่าข้าม อำเภอบะนาระ จังหวัดปัตตานี

๑) บริบทชุมชนบ้านทุ่ง

^{๘๖} กองบริหารมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน. สืบค้นเมื่อ วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๖๕ จาก <https://tcps.tisi.go.th/public/certificatelist.aspx?province=๙๔&provincename=>

ชุมชนบ้านทุ่ง มีทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่ประมาณ ๑๑๖ ครัวเรือน ชาวบ้านบริเวณนี้ตั้งถิ่นฐานมาประมาณ ๓ ช่วงอายุคน หรือประมาณ ๓๐๐ ปี จึงมีฐานต้นทุนทรัพยากรคือพื้นที่นากับตาลโตนด อดีตหมู่บ้านค่อนข้างกันดาร เส้นทางสัญจรเป็นเพียงคันนาแคบ ๆ ยังไม่มีถนนหนทาง ใช้รถจักรยานในการเดินทาง เพราะรถยนต์ไม่สามารถสัญจรได้ ช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๗ องค์การบริหารส่วนตำบลได้ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน จัดทำโครงการสร้างถนนสายบ้านทุ่งไปสู่ถนนใหญ่ด้วยระยะทางประมาณ ๓ กิโลเมตร โดยปกติวิถีชีวิตของคนบ้านทุ่ง ไม่นิยมออกไปสู่สังคมภายนอก จึงยึดอาชีพทำนาและป็นตาลโตนดมาตั้งแต่บรรพบุรุษแต่บริบทพื้นที่โดยรอบจะมีการปลูกต้นไผ่บริเวณริ้วบ้าน บริเวณคันนา เพื่อจะได้นำลำต้นไผ่ไผ่มามัดกับต้นตาลโตนดในการปั่นขึ้นโป และลำต้นไผ่ไผ่ยังมีประโยชน์ในการใช้ทำกระบอกน้ำตาลสด

๒) ความเป็นมาของกลุ่ม

ในชุมชนบ้านทุ่งในอดีตมีอาชีพทำนาและอาชีพทำผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด เช่น น้ำตาลสด ลูกตาลสด น้ำตาลโตนด ซึ่งสามารถมีผลผลิตเป็นช่วงฤดูกาล ทำให้มีเวลาว่างในช่วงนอกฤดูกาล จึงได้มีแนวคิดที่จะหารายได้เสริมจากทรัพยากรของท้องถิ่นเพื่อให้แม่บ้านหรือผู้ที่ต้องการหารายได้เสริมได้ทำงานอยู่ในชุมชนของตนเอง จึงได้เล็งเห็นถึงต้นไผ่ที่มีอยู่จำนวนมากในชุมชนบ้านทุ่ง ซึ่งต้นไผ่นอกจากจะมีประโยชน์นำมาใช้เป็นวัสดุอุปกรณ์อาชีพป็นตาลโตนดแล้ว บรรพบุรุษในอดีตได้นำประโยชน์จากต้นไผ่มาเป็นเครื่องจักสาน เพื่อใช้สอยในวิถีชีวิตประจำวันของคนบ้านทุ่ง

“ตรงนี้มันมีพื้นฐานอยู่แล้ว ประกอบกับเรามีแรงบันดาลใจในเรื่องนี้ จากที่ตั้งไม้ไผ่ลำนี้ก็จะกระด้างสองลูก ลูกละ ๑๐๐ เอง แต่ถ้าเราทำแค่นี้ แต่ว่ามันสวยก็ได้ลูกละ ๒๐๐ อยู่ ก็เริ่มมีความคิดใหม่ว่าจะทำยังไงให้ขายได้ ก็เดินไปขอพัฒนาชุมชน”^{๘๗}

นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง มองเห็นคุณค่าในส่วนนี้ จึงได้เรียนรู้ ศึกษา เก็บข้อมูล จึงได้รู้ว่าการหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นงานจักสานที่มีความจำเป็นในวิถีชีวิตประจำวันในชุมชน เช่น กระดังใช้พัดข้าว กะเฌอใช้ทูลข้าวเปลือกบนศีรษะ กระดังใช้ตักน้ำผึ่งแวน เครื่องใช้สอยในครัวเรือน และเครื่องมือในการจับปลา เช่น ไทร ซ่อน สุ่มปลา ไทรโชนใส่ปลา ซึ่งเป็นมรดกที่มีคุณค่าของชุมชน จึงมีแรงบันดาลใจต้องการสืบสาน อนุรักษ์ และประยุกต์งานสานให้มีความละเอียด ประณีต การผสมผสาน และศึกษาตลาดขายต่าง ๆ นำมาผลิตเครื่องจักสานให้มีความหลากหลายในการใช้งานและสร้างเครือข่ายการทำงานให้คนในชุมชนได้มีอาชีพเสริม

“.....ก็มาทำกระดังเคียวน้ำผึ่ง ก็เป็นวงๆที่อยู่ เขาตั้งบนกระทะไม่ให้น้ำหวานมันล้นคะ...มีคนเป็นอยู่คนเดียว ไปสั่งก็ไม่ได้คิว ที่อื่นมาเอาก็รอคิวกัน ก็รอ แล้วรอทำไม ทำไมเราไม่ทำเองเลย บ้านใครบ้านมันทำ เริ่มจากการทำเองทำใช้ ตอนนั้นมันไม่มีครูใจ พาไม้ไผ่ไป ไม้ไผ่ที่ลอกออกจากกระบอก เวลารองน้ำหวานมันจะหนา เขาจะเอาเปลือกออกเอาเปลือกส่วนนั้นแหละ พอไปหาเขาก็จะ

^{๘๗} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่

สอนให้ เราก็กลับมาทำหลายๆอัน แล้วก็ไปหาไปทีละวัน ก็จะเสร็จไปเรื่องหนึ่ง จากนั้นคนไหนจะทำก็สอน เขาจะซื้อ แต่เราไม่ขายเราจะสอนให้”^{๘๘}

ภาพที่ ๓) สมาชิกกลุ่มบ้านผลิตสินค้า

การอนุรักษ์เครื่องจักสานไม้ไผ่ ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมที่บรรพบุรุษได้คิดค้นไว้ในชุมชนทั้งด้านประกอบอาชีพ เครื่องใช้สอยในครัวเรือน ภาชนะใช้สอย เครื่องมือจับปลา เป็นต้น เช่น กระด้ง กะเฉอะ ถาด รองแก้ว ไทร ซ่อน สุ่มปลา โดยเครื่องจักสานที่โดดเด่น คือลวดลายดอกพิกุล นอกจากนั้นยังมีการเพิ่มมูลค่าเครื่องจักสานไม้ไผ่ ด้วยการผสมผสานกับวัสดุอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น เครื่องจักสานผสมผสานกับย่านลิเภา เครื่องจักสานผสมผสานกับย่านต่อให้ มีการประยุกต์เครื่องจักสานไม้ไผ่ตามรูปแบบเป็นที่ต้องการของตลาดและกลุ่มลูกค้าทั่วไป เช่น โคมไฟ ตกแต่งกระถางดอกไม้ของชำร่วย เป็นต้น ซึ่งต่อมาได้มีการนำทรัพยากรของท้องถิ่นด้านอื่น ๆ มาผลิตเป็นสินค้าที่สามารถเสริมรายได้ให้แก่ชุมชน เช่นการ นำฟางข้าว มาผลิตเป็นเป้ายิงธนูส่งออกไปยังประเทศอินโดนีเซีย และญี่ปุ่น การนำย่านต่อให้ มาผลิตเป็นบ้านแมว ซึ่งปัจจุบันมีหน่วยงานเอกชนนำเส้นในพลาสติกมาให้กับกลุ่มผลิตเป็นบ้านแมว เป็นต้น

“ทำของใช้งานในบ้านเราก่อน กระด้ง กระด้งอะไร ลูกใหญ่ๆอะไรแบบนี้คะ ลูก ๕๐ บาท ๑๐๐ บาท อะไรอย่างนี้ ที่นี้เราเริ่มคิดแล้วว่าทำไมต้องรอให้คนมาสั่ง เราอยากได้ตั้ง ช่วงนั้นเราไม่มีเงิน ที่นี้ทำงานเยอะก็จริงนะ รายได้ไม่มี แต่เขามีข้าวกิน เขาคิดกันอย่างนี้เรื่องปลาเรื่องอะไรเขาคิดกันหากินได้”^{๘๙}

๓) วัตถุประสงค์การผลิตสินค้า

^{๘๘} สัมภาษณ์ นางเจ๊ะกอร์เยาะ ยามม,กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๕

^{๘๙} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๕

การผลิตสินค้าของกลุ่มบ้านทุ่งมีวัตถุดิบในการผลิตจำนวน ๒ รูปแบบ คือ ๑) วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียง เช่น ย่านต่อไห่ ไม้ ฟางข้าว เป็นต้น และ ๒) วัตถุดิบจากผู้ส่งสินค้า โดยผู้ส่งสินค้า นำวัตถุดิบการผลิตและรูปแบบมาให้กลุ่มเป็นผู้ผลิตตามคำสั่ง จากการศึกษาพบว่า วัตถุดิบการผลิตส่วนใหญ่จะเป็นวัตถุดิบการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง

(๑) ย่านต่อไห่ ย่านต่อไห่ เป็นพืชชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายกับเชือกหวาย มีความเหนียว คงทน ในอดีตชาวบ้านนำมาทำเป็นเชือกผูกสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย จากการสังเกตและภูมิปัญญาของชาวบ้าน จึงคิดหาวิธีที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ มีการศึกษาภูมิปัญญาด้านการจักสาน โดยนำเอาเชือกต่อไห่มาพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ตะกร้าใส่ของไปตลาด ตะกร้าใส่ผลไม้กระเช้าใส่สิ่งของ ใส่ส่วนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบ้านทุ่ง นำมาผลิตเป็นบ้านแมว ซึ่งเป็นที่สนใจต่อผู้เลี้ยงแมว ส่งผลให้ทางกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น

ภาพที่ ๘ ผลิตภัณฑ์จากย่านต่อไห่

(๒) ไม้ ไม้เป็นวัตถุดิบหลักของการผลิตสินค้าโดยไม้เป็นพืชที่ประชาชนในพื้นที่ปลูกเพื่อใช้ประโยชน์ ในการใช้ทำ “พะอง” (ลำไม้ไผ่ที่ลิดแขนงเหลือไว้พอให้เท้าเหยียบได้ ใช้พาดขึ้นต้นไม้สูง เช่น มะพร้าว ตาล หรือเก็บรังนกแอ่น) ในการทำอาชีพขึ้นตาลนำน้ำหวานมาผลิตเป็นน้ำตาลโตนด (น้ำตาลแว่น) และทำเครื่องใช้ภายในครัวเรือนอยู่แต่เดิม ชาวบ้านในแต่ละครัวเรือนจึงปลูกไว้ใช้ประโยชน์มาแต่เดิม

“ที่นี่มันอาชีพทำโหนดด้วย บ้านนี้จะไม่ฆ่าไม้ไผ่ เขาจะตัดไม้ไผ่ใช้ประโยชน์ เขาจะไม่ฆ่ามัน อย่างน้อยบ้านนึ่งก็ ๔๐๐ กอ ในหมู่บ้านนี้ทำ ๓๕ คน ในบ้านนึ่งต้องมี ๔ กออย่างน้อย เขามีดั้งเดิมมาแล้ว”^{๙๐}

^{๙๐} สัมภาษณ์ นางสาวประดับ แซ่ตัน, กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม

ภาพที่ ๙ ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

(๓) ฟางข้าว พื้นที่ชุมชนบ้านทุ่ง มีพื้นที่ทำนาแทบทุกครัวเรือน ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่จะมีอาชีพหลัก คือ การทำนา ถึงแม้ว่าจะมีอาชีพอื่น ๆ เช่น รับราชการ ทำตาลโตนด แต่ชาวบ้านจะมีการทำนาไว้รับประทานรวมทั้งขายซึ่งแต่เดิมฟางข้าวจะไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไร เมื่อกลุ่มได้มีการศึกษาดูงาน และมีหน่วยงานมอบโจทย์การทำเป้ายิงธนูให้กับกลุ่มทางกลุ่มจังหวัดอุตรดิตถ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และได้นำฟางมาลองผลิตจนนำมาทดลองใช้ ซึ่งได้ผลดีกว่าวัตถุดิบอื่น ๆ จึงได้ผลิตจำหน่ายให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ

“ชาวบ้านเขาขายฟาง เขาใช้รถเกี่ยว ฟางตอนนี้ทำโรงแล้ว ทุกที่ทำโรงไว้ ๒ โรงมันไม่พอ เขาเลี้ยวหัวด้วย ก็ต้องทำเพิ่มอีกโรงหนึ่ง มันไม่พอไร รับซื้อจากชาวบ้าน จะมีคนอื่นมาสั่งต่ออีกที่นำไปทำเส้น คนที่เขาทำเส้นขายเขาก็ซื้ออีก” (สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๕)

ภาพที่ ๑๐ ผลิตรัณฑ์จากฟางข้าว

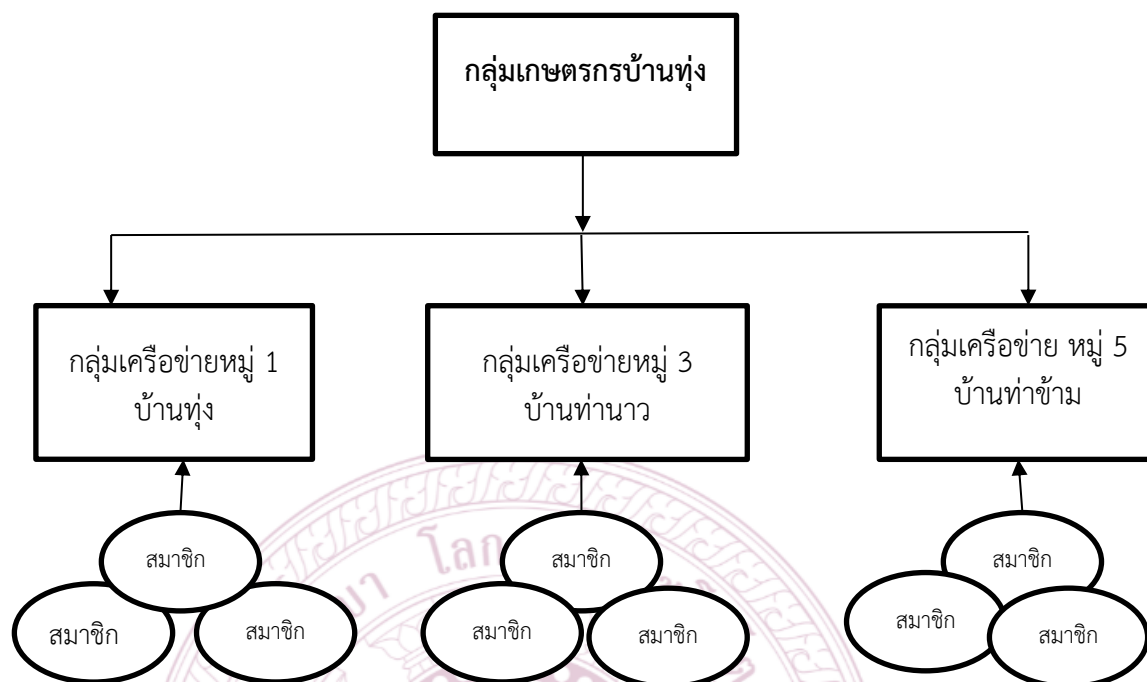
๔) รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

(๑) ภาวะผู้นำกับการบริหาร

การบริหารกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง เป็นรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มโดยการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่เข้ามาร่วมงานกันและมีการแบ่งหน้าที่โดยมีตำแหน่งประธานกลุ่มคือ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง ซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการประสานงานกับหน่วยงานข้างนอก บริหารจัดการกลุ่ม จัดหาตลาด ติดต่อลูกค้า จัดแบ่งรายได้ให้แก่สมาชิกในกลุ่ม และเป็นผู้ที่คิดริเริ่มในการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา เพื่อจะสร้างผลิตรัณฑ์ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยที่ใช้ต้นทุนคือความรู้ที่ตนเองมีคือ ความรู้ด้านการสร้างผลิตรัณฑ์จากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นทรัพยากรทางด้านธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนอยู่แล้วส่วนหนึ่ง และในการบริหารกลุ่มนั้นได้มีโครงสร้างการบริหารแบบไม่เป็นทางการ เป็นการรวมตัวของคนในชุมชนและมีการจัดการแบ่งหน้าที่กันโดยการพูดคุย และมีลักษณะของการดำเนินงานแบบสัญญาใจกัน คือหากคนได้รับงานไปทำแล้วก็ต้องมีความรับผิดชอบ หากมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานก็มาพูดคุย และคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งในกลุ่มนั้นจะมีนางสมปอง อัดอินโหม่ง เป็นผู้นำและคอยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งชี้ได้ว่ากลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งได้ดำเนินมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๖ นั้นเป็นเพราะในกลุ่มได้มีผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์ที่ดีและมีรูปแบบการบริหารที่ให้ความสำคัญกับสมาชิกทุกคน ซึ่งจะมีกลุ่มเครือข่ายอีกจำนวน ๒ กลุ่ม ในแต่ละกลุ่มก็จะมีสมาชิกเป็นของตัวเองโดยมีหัวหน้ากลุ่มคอยจัดการกลุ่ม

การบริหารงานที่มีคำสั่งผลิตสินค้า จากหน่วยงานรัฐหรือเอกชน นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง จะเป็นผู้ดำเนินการแบ่งภาระงานให้กับสมาชิกในกลุ่มและสมาชิกเครือข่าย ซึ่ง นางสาวสมปอง จะเรียนรู้จากประสบการณ์ว่ากลุ่มใด หรือสมาชิกคนใดมีความสามารถหรือมีความเหมาะสมกับงานชนิดใด ก็จะมีการแบ่งภาระงานให้กับผู้นั้น จากนั้นก็จะนัดรับงานและตรวจงาน โดย นางสาวสมปอง จะเป็นผู้ตรงงานและรวบรวมงานเพื่อนำส่งให้กับผู้สั่งผลิตเมื่อได้รับเงินมาก็จะนำมาชี้แจงให้กับสมาชิกและจัดสรรรายได้ให้แก่สมาชิก โดยมีการหักเปอร์เซ็นต์ไว้ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นเงินกองกลางใช้ดูแลชุมชน ดูแลสมาชิกในกลุ่ม และใช้บริหารจัดการกลุ่ม

การบริหารงานที่ไม่มีคำสั่งผลิต การดำเนินงานของกลุ่มจะมีการผลิตสินค้าต่าง ๆ เป็นประจำโดย นางสาวสมปอง จะเป็นผู้มอบหมายงานให้กับสมาชิกในกลุ่ม และสมาชิกเครือข่าย และ น.ส.สมปองฯ จะคอยรวบรวมจดบันทึกผลิตรัณฑ์ของสมาชิกแต่ละคน เมื่อมีงานแสดงสินค้าต่าง ๆ หรือมีสนใจจะซื้อสินค้า น.ส.สมปองฯ จะเป็นผู้นำไปขาย พร้อมสมาชิกที่มีเวลาว่าง เมื่อจำหน่ายได้ก็จะบันทึกว่าขายของสมาชิกท่านใดไปในราคาเท่าไร เมื่อแล้วเสร็จก็จะชี้แจงรายรับและจ่ายเงินให้แก่สมาชิกเจ้าของผลิตรัณฑ์เป็นรายขึ้น โดยมีการหักไว้ส่วนหนึ่งเพื่อบริหารจัดการกลุ่ม

ภาพที่ ๑๑ ผังการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง

(๒) การประชุมวางแผน

การบริหารของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง อีกอย่างหนึ่งที่เป็นรูปแบบของความยั่งยืนของกลุ่มที่ได้มีมาจนถึงวันนี้ นั่นคือการร่วมกันประชุม ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งที่ทางกลุ่มได้มีข้อคิดหา หรือ การลงมตร่วมกันในการดำเนินงานของกลุ่ม ถึงกลุ่มจะมีผู้นำคือประธานที่สามารถจะตัดสินใจได้ แต่ทางกลุ่มก็ได้ให้ความสำคัญและได้เห็นถึงความสำคัญของสมาชิกภายในกลุ่ม ในการร่วมกันปรึกษาหารือ ในการร่วมกันตัดสินใจหากต้องการที่จะผลิตตัวสินค้าตัวใดตัวหนึ่ง ก็จะประชุมกันในลักษณะของงาน ความเป็นไปได้ในการจัดทำ หรือการหาวัตถุดิบในการสร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นนั้น หรือมีปัญหาอะไรที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มก็จะมี การพูดคุยกัน พร้อมทั้งจะแก้ไขปัญหาไปด้วยกัน และเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นภายในกลุ่มและภายในชุมชนที่กลุ่มได้ตั้งขึ้น สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนางสาวสมปอง อัดอินโหม่งว่า

“การที่จะทำให้กลุ่มเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ก็จะมีการลงมตในการสร้างผลิตภัณฑ์ สมมติเราลงมตมันก็จะได้ทราบ ได้ถามปรึกษากันว่าเราจะเอาไหมแบบนี้ เหมือนนี้ตอนนี้นะเรามีแบบนี้มาเนี่ยก็กระเป๋างเนี่ย แรก ๆ เนี่ยคือมีเป๋ามาขายกระเป๋างเราจะทำกันไหม แล้วเรามีฟาง แล้วเราจะเก็บฟางได้ไหม เพราะถ้าทำแล้วเนี่ยถ้าสำเร็จขึ้นมา ปีหน้าเราต้องมีเก็บฟางไว้ ต้องทุน ต้องสต็อก คือก็ต้องตกลงกับลูกค้าว่าปีหน้าจะทำให้ดี แล้วก็มีเยอะกว่านี้ เราต้องตกลงกับเขาได้ ก็ทำสัญญาเป็นนักธุรกิจเลยนะต้องคุยแบบนักธุรกิจว่าเราต้องมาปรึกษากันว่า อย่างน้อย ๆ ต้องมาสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันก่อน คือต้องสัญญากันเลยว่าตกลงทำไหม คนนี้ทำนะ คนนี้ทำนะ ก็ต้องได้

ก่อน อย่างน้อยต้องมีคนทำก่อน เพื่องานของกลุ่มจะได้สำเร็จ ส่วนงานจะสวยงามอย่างไรนั้นค่อยมาดูกันอีกครั้ง หรือนัดวันที่จะส่งงานกัน ก็ทำเป็นลักษณะของการพูดคุยปรึกษาหารือกัน”^{๙๑}

(๓) การบริหารด้านการตลาด

การบริหารด้านการตลาดของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งนั้น จะมีการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อการจัดการจำหน่ายผลิตของอุตสาหกรรมชุมโดยได้แบ่งการผลิตและจัดจำหน่ายไว้ด้วยกัน ๓ รูปแบบคือ

(๓.๑) การผลิตสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรบ้านทุ่งนั้น ได้จัดการผลิตตามคำสั่งหรือตามความต้องการของลูกค้า ซึ่งได้จัดตั้งตามความต้องการของตนเองซึ่งทางกลุ่มก็จะจัดตามคำสั่งนั้น ซึ่งจะเป็นการส่งลูกค้าต่าง ๆ ที่ได้เห็นผลิตภัณฑ์ และมีความต้องการให้ทางกลุ่มได้จัดการผลิตให้ตนเองตามความต้องการ

(๓.๒) การผลิตตามความต้องการหรือคำสั่งจากหน่วยงานของทางภาครัฐหรือองค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งการผลิตประเภทนี้จะพินิจลักษณะของการที่จะได้นำสินค้าของที่ระลึกในนามหน่วยงานบ้าง หรือนำไปใช้เพื่อเป็นการส่งเสริมกลุ่มให้มีรายได้จากทางหนึ่ง

(๓.๓) การผลิตเพื่อนำสินค้าไปจำหน่ายหรือแสดงสินค้า ซึ่งเป็นรูปแบบของการผลิตสินค้าเพื่อไปจำหน่ายในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลิตที่ทางกลุ่มได้ตกลงกันว่าจะทำผลิตภัณฑ์ประเภทไหนไปจำหน่าย หรือนำไปจัดแสดงเป็นผลิตภัณฑ์ประจำตำบลในงานต่าง ๆ เช่น งานประกวดผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP เป็นต้น

การบริหารด้านการตลาดของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มเกิดความยั่งยืนและดำเนินงานมาเป็นเวลาหลายปี ซึ่งต่างจากหลากหลายกลุ่มที่สร้างขึ้นมาแล้ว แต่ก็ไม่สามารถที่จะดำเนินงานต่อไปได้ เพราะไม่มีผู้นำที่ดีหรือระบบการจัดการด้านการตลาดที่ดี แต่การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งนั้น กลับดำเนินงานได้จนถึงทุกวันนี้ได้เพราะทางกลุ่มนั้น ไม่ได้หวังเพียงแค่ปริมาณของทางภาครัฐที่จะลงมาคอยดูแล แต่กลับทางสร้างสรรค์ผลิตของชุมชนให้เป็นที่ต้องการของรัฐ และคนทั่วไป

(๔) การบริหารแบบการมีส่วนร่วม

(๔.๑) การมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง มีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าที่มาจากชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก การนำวัตถุดิบของชุมชนได้รับความร่วมมือจากกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น การผลิตเป้ายิงธนู ซึ่งต้องใช้ฟางข้าวจำนวนมาก ซึ่งได้รับความร่วมมือจากกลุ่มปลูกข้าวของชุมชน โดยทาง น.ส.สมปองฯ จะคอยประสานให้กลุ่มปลูกข้าวแจ้งสมาชิกให้ดำเนินการรวบรวมฟางข้าวไว้เพื่อเป็นวัตถุดิบการผลิต ซึ่งนางสมปอง อัดอินโหม่ง ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

^{๙๑} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม

“เมื่อเราได้รับสั่งให้จัดผลิตภัณฑ์ป๋ายิงธนู ก็ได้มีการปรึกษากับสมาชิกภายในกลุ่ม และวางแผนถึงการจัดหาวัตถุดิบ ไม่ว่าจะเป็น ฟาง หรือ เชือก เป็นต้น ก็ได้มีประสานไปยังกลุ่มที่เขาปลูกข้าวภายในชุมชน เพื่อจะได้พูดคุยเกี่ยวกับการนำฟางมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์”^{๙๒}

(๔.๒) การมีส่วนร่วมของประชาชน และสมาชิกในกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง มีสมาชิกสองรูปแบบคือ สมาชิกประจำและสมาชิกแบบครั้งคราว กล่าวคือ แต่เดิมประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านทุ่ง สามารถทำงานด้าน หัตถกรรม การจักสาน เป็นทุนเดิม เมื่อก่อตั้งกลุ่มขึ้นมา ก็จะมีผู้ที่สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกซึ่งสามารถทำงานได้ประจำมีฝีมือการทำงานดีเมื่อว่างงานก็จะเข้ามาร่วมผลิตสินค้าให้แก่กลุ่ม สมาชิกประเภทที่สอง คือ สมาชิกที่ไม่มีความสามารถมาร่วมกิจกรรมของกลุ่ม แต่มีความรู้ความสามารถในการผลิต เมื่อกลุ่มมีคำสั่งซื้อเป็นจำนวนมาก หรือต้องนำสินค้าไปร่วมจัดแสดงในงานต่าง ๆ ประชาชนในชุมชนที่มีความสามารถก็จะรับงานไปทำที่บ้าน หรือหากชิ้นงานนั้นเป็นชิ้นงานที่ใหม่ทางสมาชิกในกลุ่มก็จะไปสอนให้กับผู้สนใจในการรับงานไปทำเพื่อให้มีรายได้เสริม และกลุ่มก็สามารถผลิตสินค้าได้ทันตามคำสั่งซื้อ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการร่วมมือของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่งว่า

“การทำงานร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่มนั้นไม่ได้เน้นให้ทุกคนต้องมาทำงานในสถานที่ของกลุ่ม เพราะเรารู้ดีว่าสมาชิกทุกคนนั้นมีงานหลักและบางคนไม่มีเวลาที่จะร่วมกันทำผลิตภัณฑ์ในสถานที่ของกลุ่ม เลยได้มีการแบ่งงานกันโดยการให้สมาชิกในกลุ่มได้รับงานที่ตนเองถนัดนำไปจัดทำที่บ้านของตนเอง ซึ่งสมาชิกเองก็จะให้เวลาที่ว่างในการจัดทำ และได้มีการนัดเวลามาส่งหรือมาดูงานที่แต่ละคนได้ทำ หากงานชิ้นใดหรือส่วนใดที่กลุ่มไม่ถนัดก็จะไปพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ในชุมชนที่เป็นเครือข่ายกันอยู่แล้ว”^{๙๓}

(๕) การถ่ายทอดองค์ความรู้

การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นจากการที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์และสังเกตพบได้ว่าปัจจัยอย่างหนึ่งที่สำคัญในการทำให้กลุ่มได้มีการพัฒนาและเกิด ความยั่งยืนมาจนถึงวันนี้ได้นั้นก็คือ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การผลิต ภัณฑ์ต่าง ๆ การสร้างกำลังใจแก่กัน การสร้างการตลาด การซื้อตรงต่อเวลา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดกันอย่างเป็นทางการบ้างไม่เป็นที่ทางการบ้างเช่น เรื่องขององค์ ความรู้ด้านการสร้างผลิตภัณฑ์ ก็จะมีการให้ความรู้แก่สมาชิกภายในกลุ่มได้เรียนรู้และมีการให้คำแนะนำ เพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มได้ปฏิบัติและเข้าใจในการทำงาน เพราะทางกลุ่มได้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจในการสร้างสรรค์ผลงานว่าสมาชิกทุกคนจำเป็นต้องนำงานไปทำที่บ้าน ฉะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกทุกคนต้องมีความรู้ความเข้าใจ อีกทั้งไม่ปิดกั้นในการที่หากจะมีสมาชิกคนใดได้มีแนวคิดหรือความคิดสร้างสรรค์ขึ้นมา ก็สามารถที่จะนำเสนอและพูดคุยกันได้และสิ่งหนึ่งที่ทางกลุ่มได้มีการถ่ายทอดให้สมาชิกภายในกลุ่มต้องทำให้ได้คือการ ตรงต่อเวลา ในการนัดส่งงานให้กับลูกค้า หากการส่งงานให้กับ

^{๙๒} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม

^{๙๓} สัมภาษณ์นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง,อ้างแล้ว

ลูกค้าล่าช้าหรือช้าเกินไป จะทำให้ลูกค้าจะมีความรู้ สึกที่ไม่ดีและอาจจะไม่มาส่งผลิตกับกลุ่มอีกก็เป็นไปได้ซึ่งในการถ่ายทอดองค์ความรู้นี้ทาง นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“ ทางกลุ่มของเราก็กลับมาพยายามทำ ทำได้ใหม่ มันก็ทำได้ทีละอย่าง ละอย่างก่อนต้องฝึกเองหมดเลย ในช่วงแรก ๆ เราก็ไม่มีครูช่วงนั้น ต้องพยายามฝึกฝนกันเอง เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้ทำงานของเราตอบสนองต่อความต้องการของคนที่สนใจ ซึ่งแต่ละคนก็มีความต้องการที่หลากหลายไม่เหมือน เรียนรู้ลองผิดลองถูกแล้วมันจะได้ใหม่ทำแบบนี้ แบบนั้น แต่คือใช้พื้นฐานเดิมคือรูปแบบเก่านั้นแหละ เราก็ทำให้มันละเอียดขึ้นและได้มีการเสริมความรู้ความรู้ความเข้าใจจากหน่วยงานภายนอกที่มีเข้ามาถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ อีกทางหนึ่ง ทางกลุ่มก็ได้รูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาเรื่อย ๆ จากที่ลูกค้านั้นแหละเป็นผู้ที่สะท้อนเข้ามา การให้ความรู้แก่สมาชิกภายในกลุ่มนั้น วันเดียวหนูก็สอนอยู่สอนฟรีด้วย มาอยู่ ๒ ปี เสรีก็เอางานไปทำที่บ้าน ไม่ต้องมาทำที่นี่ แต่ตอนฝึกต้องมาที่นี่ก่อน ก็จะใช้วิธีนี้ในการถ่ายทอดความรู้ ถ้าเป็นโรงเรียนก็จะขอเข้าไปสอน ครูก็จะสนับสนุน เรื่องของงานจัดสานด้วย แต่ละโรงเรียน ถ้าเป็นโรงเรียนบ้านท่าข้ามก็จะเป็นมีเด็กเอาไปส่งประกวด มีการฝึกเป็นกลุ่มอยู่เรื่อย ๆ แล้วก็ผู้ปกครองลูก ๆ ก็จะเป็นหมด”^{๙๔}

(๖) ความเป็นพหุวัฒนธรรม

รูปแบบสุดท้ายของการดำเนินงานของกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง คือการทำให้ความเป็นพหุวัฒนธรรม ซึ่งทางผู้วิจัยได้เห็นเชิงประจักษ์ว่า สมาชิกของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งนั้น ได้มีหลากหลาย ทั้งด้านศาสนา ก็จะได้เห็นว่าทั้งพี่น้องชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมที่ได้มาทำงานร่วมกันมาทำกิจกรรมร่วมกัน และยังมีเด็กเยาวชนที่สนใจในการสร้างสรรค์งานด้านผลิตภัณฑ์ที่มาจากไม้ไผ่ได้มาร่วมกันทำงานภายในกลุ่ม ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นกายของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายในชุมชน และทางกลุ่มก็ได้ให้ความสำคัญของสมาชิกโดยเท่าเทียมกัน ถือได้ว่าทุกคนนั้นเป็นหน่วยหนึ่งของชุมชนเป็นผู้หนึ่งที่มีความสำคัญของกลุ่ม การทำงานร่วมกันก็ไม่มีปัญหาอะไร และได้เห็นว่ากลุ่มนี้แหละได้มีกิจกรรมที่ให้คนชุมชนได้มีงานทำ และได้มีกิจกรรมร่วมกัน มีโอกาสที่จะได้สร้างความเข้าใจร่วมกัน เรียนรู้วิถีชีวิตร่วมกัน โดยมีกิจกรรมของชุมชนเป็นแกนกลาง เมื่อชุมชนเข้มแข็งแล้วก็จะส่งต่อกลุ่มที่อยู่ในชุมชนเกิดความยั่งยืน เพราะมวลสมาชิกของกลุ่มก็ดี หรือคนที่อยู่ชุมชนก็ดี ได้เห็นว่ากลุ่มเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน สร้างรายได้ให้แก่คนในคนในชุมชน ก็จะมีการช่วยกันดูแลและสนับสนุนกลุ่มจนทำให้เกิดความยั่งยืนมาได้จนวันนี้ และต่างคนต่างให้เกียรติซึ่งกันและกัน ให้ความเคารพซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง ว่า

“ถ้าเป็นชุมชนเข้มแข็งจะมีความสุข ทำไมชุมชนนี้ถึงไม่ขัดแย้ง ชุมชนนี้มันไม่มีการฆ่ากันในชุมชน ทำไมชุมชนนี้มีวัฒนธรรมที่เขาไปทำร่วมกัน เช่น งานแต่งงานทำไมคนมุสลิมที่นี้กับไทยพุทธเขาไปร่วมกันได้ทั้งหมด เขาแบ่งปันกันเวลามีอะไร มันมีเรื่องศาสนา เรื่องความเชื่อเข้ามาด้วย มันต้องเจาะให้ลึกคะ แต่หนูรู้คร่าว ๆ ว่าที่นี่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย แล้วเราไม่ก้าวก่ายในเรื่องของวัฒนธรรม อันไหนที่เราทำร่วมกันได้ก็จะมา ก็เหมือนกับนิวัดที่นี้คนมุสลิมก็เข้าวัดได้ เวลาทำงาน

^{๙๔} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, อ้างแล้ว

ก่อสร้างทำอะไรก็มุสลิมไปทำให้ แล้วก็คือกิจกรรมแข่งเรืออะไรอย่างนี้ ทอดกฐินเขาไปทอดกฐิน เขาไปร่วมกิจกรรมได้ แข่งเรือก็ร่วมได้ ทำไมคนเหล่านี้ที่นี้เขาอยู่ร่วมกันได้”^{๙๕}

๕) ความร่วมมือกับองค์กรภายนอกและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ

การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดปัตตานี ดังนี้

(๕.๑) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในรูปแบบของการสนับสนุนวิชาการ การนำความรู้จากการวิจัยมาสนับสนุนการผลิตของกลุ่ม และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ พร้อมงบประมาณในการส่งเสริมให้กลุ่มมีผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ รวมไปถึงการส่งนักศึกษาเข้ามาดูงานและร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่ม ทำให้กลุ่มเกิดการพัฒนามีองค์ความรู้ใหม่ ๆ ช่วยต่อยอดการผลิตสินค้าของกลุ่มได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ ๑๒ เจ้าหน้าที่จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
สาธิตการใช้เครื่องซีลสุญญากาศ

(๕.๒) อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ได้รับความร่วมมือจากอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี ในรูปแบบการอบรมให้ความรู้ด้านการผลิต การขอใบรับรองมาตรฐานสินค้าชุมชน และได้สนับสนุนการตลาด นำสินค้าของชุมชนไปร่วมจำหน่ายในหลายพื้นที่

(๕.๓) พัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ได้รับความร่วมมือจากพัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี ในรูปแบบการส่งเสริมองค์ความรู้ในการผลิต สนับสนุนการศึกษาดูงานนอกสถานที่ และสนับสนุนการตลาดโดยการจัดงานแสดงสินค้าและให้กลุ่มเข้าร่วมทั้งในระดับจังหวัดและในระดับประเทศ

^{๙๕} สัมภาษณ์ นางสาวฮับเสาะ กาเซ็ง, กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๓

(๕.๔) สำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี ในรูปแบบของการส่งเสริมการประกอบอาชีพ ของเกษตรกร การสนับสนุนงบประมาณในการประกอบอาชีพของกลุ่มเกษตรกร การสนับสนุน กระบวนการผลิต

(๕.๕) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดปัตตานี การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์จังหวัดปัตตานี ในมิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มสตรี ให้การสนับสนุนการอบรม อาชีพองค์ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ การส่งเสริมการตลาด การมอบปัจจัยการผลิต

๔.๒.๑.๒ กลุ่มยาริงบาติก ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

๑) บริบทตำบลหนองแรด

ตำบลหนองแรดเป็นพื้นที่ลุ่ม มีทรัพยากรธรรมชาติ คือ คลองยามี ซึ่งไหลผ่านทั้ง ตำบลหนองแรด ประชากรที่มีบ้านเรือนอยู่ริมลำคลองจึงได้ใช้ประโยชน์จากคลองยามี โดยส่วนหนึ่ง จะประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น เลี้ยงปลาในกระชัง และการจับสัตว์น้ำ บางส่วนมีงาน รับจ้างลอกใบจาก (ใบจากนำมาผึ่งกับยาเส้นใช้สูบเหมือนบุหรี่) นอกจากจะทำการเกษตรและ รับจ้างทั่วไปในชุมชนแล้ว ประชาชนในตำบลหนองแรดยังมีการไปประกอบอาชีพในประเทศเพื่อบ้าน ทำให้ในชุมชนมีเด็ก คนชรา อาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่

“ฉีกใบจาก ทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงปลา ผู้หญิงแถวนี้หมายถึงว่ารุ่นเดียวกับหนูหรือแก่กว่า เขาจะฉีกใบจาก ได้วันละประมาณ ๖๐ ได้นะ.....บางคนรับจ้าง ในพื้นที่ข้างนอกพื้นที่บ้าง บางคนก็ไป มาเลย”^{๙๖}

๒) ความเป็นมาของกลุ่ม

กลุ่มยาริงบาติก มีนางสาวฮัสสือเมาะ ดอมา เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการจัดตั้งกลุ่ม โดย นางสาวฮัสสือเมาะ ดอมา เป็นครูสอนด้านศิลปะ จึงอยากจะนำความรู้ที่มีอยู่มาพัฒนาชุมชน โดยการ นำศิลปะมาประยุกต์ใช้ในการผลิตผ้าบาติก โดยนำลายช่องลมของบ้านโบราณมาประยุกต์ใช้ในการ ผลิตผ้า ซึ่งได้รับความนิยมจากข้าราชการ และหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานสั่งผลิตผ้าบาติก จากนั้นจึงได้ชักชวนชาวบ้านให้มาช่วยงานในการผลิตผ้าขึ้น

“ที่สะใภ้แกมีความรู้ทางศิลปะ แกเป็นครู บ้านย่าแกอยู่ที่นี้แกเลยรับมรดก จึงเห็นว่า ที่นี้ทำงานศิลปะได้ เอาแบบบ้านโบราณ มีธรรมชาติมาปรับใช้ได้ จึงทำจนเป็นที่รู้จักกับครูหรือ ราชการอื่น ๆ บ้าง”^{๙๗}

ต่อมานางสาวฮัสสือเมาะฯ มีภารกิจในการสอนและได้ย้ายไปอาศัยในจังหวัดยะลา ส่งผลให้กลุ่มหยุดดำเนินการไปช่วงระยะหนึ่ง เมื่อนางอาลิเยาะ มาหมัด ซึ่งเป็นน้องสะใภ้มีความ สนใจในศิลปะและย้ายภูมิลำเนาจากกรุงเทพฯ มาอาศัยอยู่ในตำบลหนองแรด จึงคิดจะรื้อฟื้นกลุ่มผ้า

^{๙๖} สัมภาษณ์นางอาลิเยาะ มาหมัด, กลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

^{๙๗} สัมภาษณ์นางอาลิเยาะ มาหมัด, กลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

บาติกขึ้นโดยการแนะนำของนางสาวฮัสสือเม๊ะฯ โดยเริ่มจากลายง่าย ๆ จนเป็นลายที่มีความซับซ้อนมากขึ้น

“พอแกย้ายไปยะลาที่นี้บ้านว่างหนูก็เลยมาอยู่ก็ได้เข้ามาทำต่อโดยแกก็สอนให้ทำ จับมือทำ จากง่าย ๆ ซึ่งเราก็คือชอบงานศิลปะแบบนี้อยู่แล้ว เลยไม่ยากพอทำได้เลยชอบ”^{๙๘}

เมื่อนางอาลีเยะ มาหมัด มาดำเนินงานต่อ จึงมีการติดต่อประสานงานหน่วยงานราชการเพื่อทำการเรียนรู้ด้านการตลาด การผลิต และการพัฒนากลุ่ม จนกระทั่งกลุ่มได้รับการยอมรับและรับรองจากอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี และได้เป็นส่วนหนึ่งของ OTOP จังหวัดปัตตานี

๓) วัตถุประสงค์การผลิตสินค้า

๑. สี กลุ่มยาริงบาติก จะใช้สีธรรมชาติ ซึ่งทางมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา เป็นผู้สนับสนุน และมีบางส่วนซื้อตามท้องตลาดที่มีจำหน่ายทั่วไปในท้องถิ่น

“แต่เรื่องของเทียนก็มีจากราชภัฏให้ เขาก็ส่งเสริม บางทีเขาก็ให้สี ให้ผ้า อาชีวะก็เอาผ้ามาให้ เราก็ดูเด็ก ๆ สอนนักศึกษาเขาทำผ้าบาติก.....เราจะใช้สีจากธรรมชาติ ยิ่งได้จากสีที่มีอยู่ในชุมชนแล้วก็จะดี โดยหน่วยงาน มอ.เขาก็วิจัยแล้วก็ส่งเสริมให้เราใช้ของธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น เขาก็ฝึกเราทำสีด้วย”^{๙๙}

๒. ผ้า ผ้าที่จะทำบาติกให้สวยงาม จะต้องไม่หนาจนเกินไป ไม่มีแปงและสารเคมีตกค้างผิว เมื่อเขียนเทียนน้ำเทียนจะซึมผ่านอีกด้านหนึ่งได้ไม่เต็มที่ให้กับสีได้ไม่เท่าที่ควร ผ้าที่เหมาะสมกับการทำผ้าบาติก ควรใช้ผ้าที่ทำจากเส้นใยธรรมชาติ เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าลินิน ผ้าไหม ผ้าرامي ผ้าชาติน ผ้าเรยองผ้าลอน ผ้าที่มีใยสังเคราะห์เจือปนจะทำให้ย้อมสีติดไม่ดีเท่าที่ควร โดยผ้าดังกล่าวบางส่วนจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและหาซื้อผ้าจากตลาดในท้องถิ่น

“วัสดุหรือ ท้องถิ่น ผ้าก็ซื้อมาจากในปัตตานีละคะ มีร้านขายผ้าอยู่ หนูก็เอามาจากอาจารย์ที่ราชภัฏ สีนํ้ายา เทียนอะไรอย่างนี้ก็มาจากท้องถิ่นหมดเลย”^{๑๐๐}

๔) รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

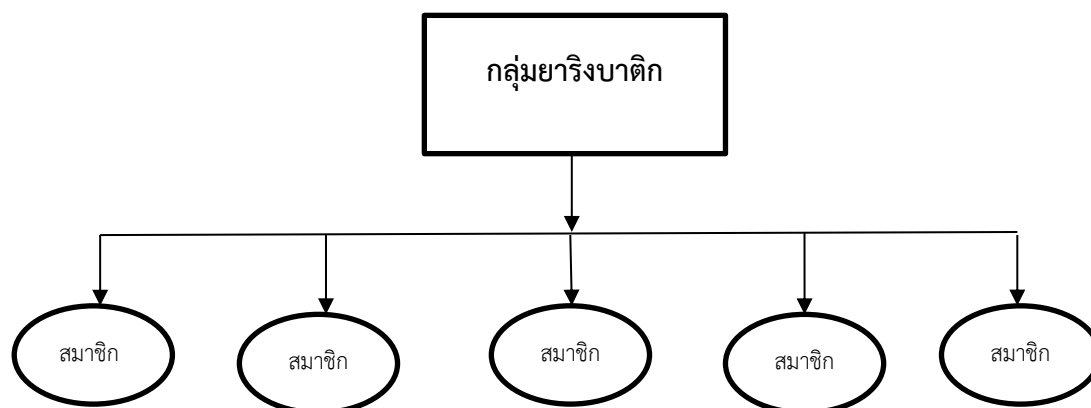
(๔.๑) ภาวะผู้นำกับการบริหาร

การบริหารจัดการกลุ่มยาริงบาติก เป็นรูปแบบการบริหารแบบไม่เป็นทางการ คือ กลุ่มยาริงบาติก มี นางสาวฮัสสือเม๊ะ ดอมา เป็นประธานกลุ่ม โดยมี นางอาลีเยะ มาหมัด เป็นสมาชิกและผู้ดูแลกลุ่ม สมาชิกภายในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นประชาชนในชุมชนหนองแรด ซึ่งลักษณะของสมาชิกเป็นการร่วมผลิตรับงานไปทำที่บ้าน หรือมีบางส่วนจะมาร่วมผลิต ณ ที่ทำการกลุ่ม โดยการจัดสรรรายได้ให้แก่สมาชิกจะแบ่งจ่ายเป็นรายชิ้นงาน นอกจากนี้ทางกลุ่มยังกระจายรายได้ให้แก่คนในชุมชน เช่น เด็กนักเรียนหลังเลิกเรียนได้มาช่วยลงสี ชาวบ้านหาฟืนมาจำหน่ายให้ทางกลุ่ม ทำให้เกิดมีรายได้ในชุมชน จากการศึกษาพบว่า ประธานกลุ่มจะมีบทบาทในการบริหารจัดการกลุ่มในทุกส่วน เช่น การออกแบบลาย การจัดวางลาย การซื้อวัตถุดิบ การจัดทำหน่วย การวางแผนการตลาด ฯลฯ

^{๙๘} สัมภาษณ์นางอาลีเยะ มาหมัด,อ้างแล้ว

^{๙๙} สัมภาษณ์นางอาลีเยะ มาหมัด,อ้างแล้ว

^{๑๐๐} สัมภาษณ์นางอาลีเยะ มาหมัด,อ้างแล้ว

ภาพที่ ๑๓ ผังการบริหารจัดการกลุ่มยาริงบาติก

(๔.๒) การบริหารการตลาด

การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยาริงบาติก มีรูปแบบการทำการตลาดที่ส่งเสริมการตลาด ดังนี้

- การจัดจำหน่ายที่ทำการกลุ่ม

กลุ่มยาริงบาติก มีที่ทำการกลุ่มอยู่ที่ ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีความโดดเด่นที่มีลายผ้าเป็นเอกลักษณ์โดยนำลวดลายจากท้องถิ่น เช่น ลายจากวงยะหริ่ง ลายจากท้องทะเล เป็นต้น ส่งผลให้มีหน่วยงานเอกชน ราชการ เข้ามาศึกษาดูงาน และเผยแพร่ข้อมูลในหลายรูปแบบ เมื่อมีชื่อเสียงก็จะมีข้าราชการจากหน่วยงานต่าง ๆ มาชมผ้าที่ทำการกลุ่มและมีการจัดจำหน่ายภายในกลุ่มได้ในระดับหนึ่ง

ของ นางรอปียะ มามะ กล่าวว่า

“เราไปดูลายจากบ้านเก่า ๆ ในยะหริ่ง ซึ่งในยะหริ่งเรามีวงยะหริ่งอยู่ เราก็ไปเอายามา ดูแล้วดัดแปลงเป็นลายผ้า ส่วนบ้านเราก็ดิดีล้าคล่องยามู มีป่าชายเลน มีสัตว์มาก มีทะเลสวย เราก็เอายาพวกนี้แหละมาทำผ้า” ^{๑๐๑}

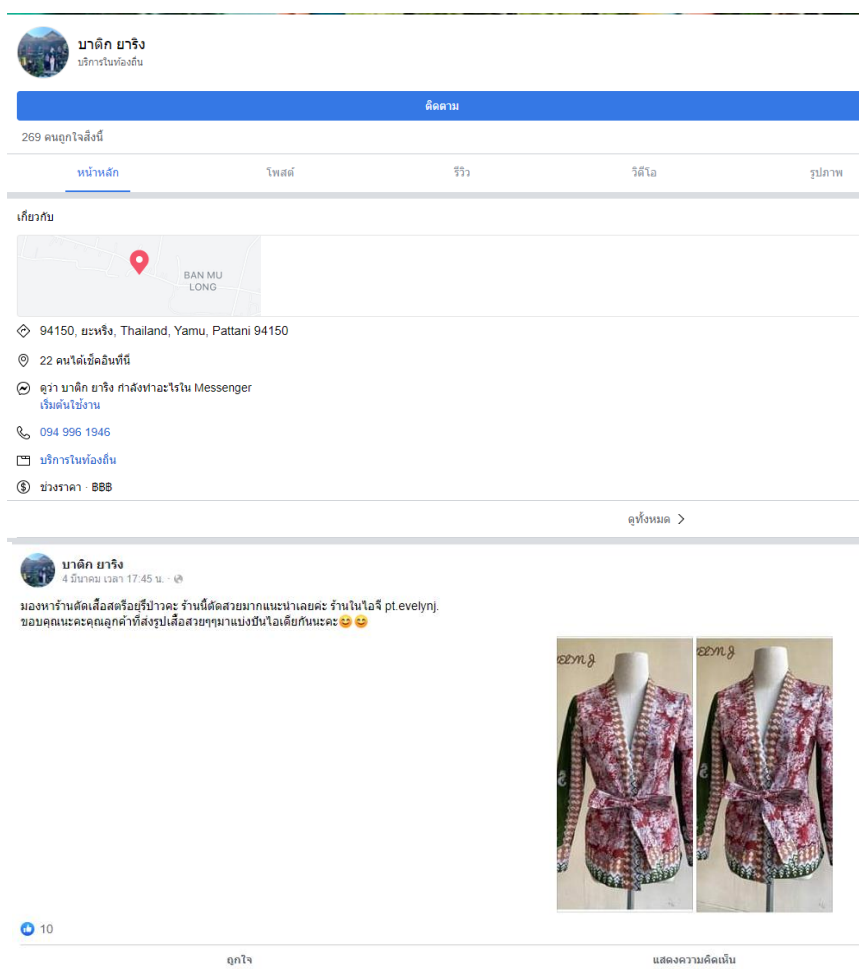
- การตลาดออนไลน์

ปัจจุบันการทำการตลาดแบบออนไลน์สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ในระดับหนึ่ง ผู้คนที่จะมาซื้อก็จะเป็นคนในจังหวัดปัตตานี หรือจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งไม่ตอบโจทย์การตลาดในปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อให้กลุ่มได้กระจายสินค้าให้ได้ทั่วประเทศ และให้คนได้รู้จักกลุ่มยาริงบาติกมากขึ้น ทางประธานกลุ่มจึงได้จัดทำเพจเฟซบุ๊กขึ้น เพื่อเผยแพร่สินค้าให้เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วประเทศ

^{๑๐๑} สัมภาษณ์นางรอปียะ มามะ, กลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

จากการศึกษาพบว่า การตลาดออนไลน์สามารถทำให้กลุ่มยาริงบาติกเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น มีการสั่งซื้อสินค้าของทางกลุ่มเพิ่มขึ้น ส่งผลดีต่อรายได้ของกลุ่มที่มีเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ดังคำสัมภาษณ์ของ นางอาลีเยาะ มาหมัด กล่าวว่า

“ตอนเราทำผ้าขายตามงานต่าง ๆ ก็พอมีคนรู้จักบ้าง มาช่วงโควิดไม่มีตลาดไปขายเลย เราจึงทำเพจขึ้นมา แล้วเอาผ้าสวย ๆ ไปลงไว้ให้คนดู พอคนเห็นเขาชอบเขาก็สั่ง ที่นี้สั่งได้จากทั่วประเทศ ตลาดเราจึงใหญ่ขึ้น ไม่ใช่เฉพาะคนตานีเห็น คนทั่วโลกเห็นแล้วก็เห็นได้ตลอดเวลาไม่มีปิด” ๑๐๒

ภาพที่ ๑๔ เพจเฟซบุ๊กกลุ่มยาริงบาติก

- การจัดจำหน่ายในงานแสดงสินค้า

การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยาริงบาติกอีกหนึ่งรูปแบบคือการนำผลิตภัณฑ์จัดจำหน่ายในงานแสดงสินค้าที่มีการจัดโดยหน่วยงานราชการทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ เช่น งานกาชาดประจำจังหวัด งาน OTOP เป็นต้น

๑๐๒ สัมภาษณ์นางอาลีเยาะ มาหมัด, กลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

- การส่งผลิตภัณฑ์เข้าร่วมประกวด

แนวคิดการส่งเสริมการตลาดของกลุ่มยาริงบาติกอีกประการคือ การส่งชิ้นงานเข้าประกวดในระดับต่าง ๆ โดยหากผ้าบาติกได้รับรางวัลก็จะเป็นการประชาสัมพันธ์กลุ่มและผ้าของกลุ่มไปในระดับหนึ่ง ซึ่งกลุ่มยาริงบาติกได้เข้าร่วมการประกวดผ้าลายพระราชทาน “ผ้าลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ” ซึ่งผ้าจากกลุ่มยาริงบาติกได้รับการคัดเลือกเป็น ๑ ใน ๕๐ ผ้าที่ได้เข้าร่วมประกวด ซึ่งเมื่อได้รับเกียรติให้เข้าร่วมประกวดจึงได้มีการประชาสัมพันธ์สู่สังคมที่กว้างขึ้น ได้ไปร่วมงานกับหน่วยงานระดับประเทศ ส่งผลให้ผ้าจากกลุ่มยาริงบาติกได้มีคำสั่งซื้อจากทั่วประเทศเพิ่มมากขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ของ นางอาชีเยะ มาหมัด กล่าวว่า

“เราได้รับคัดเลือกให้เป็นผ้าไปประกวดผ้าลายขอพระราชทานระดับประเทศ เราปลาบปลื้มมาก ทำให้มีคนรู้จักผ้าเรามากขึ้น หน่วยงานราชการก็รู้จักมากขึ้นพากันมาสั่งผ้าไปตัดเพื่อใช้ในงานต่าง ๆ ของจังหวัด ตอนนี้เราได้รับคัดเลือกเป็น ๑ ใน ๕๐ ผ้าที่ดีได้เข้าไปประกวดรอบต่อไป เราได้เข้าเฝ้าพระองค์หญิง ท่านใจดีช่วยซื้อเรา เจ้าหน้าที่ตามเสด็จก็ช่วยซื้อ แล้วก็ยังมีทีมงานของท่านมาช่วยเราออกแบบผ้า เอาผ้าเราไปตัดเราจึงได้เป็นที่รู้จักมากขึ้นจากการเข้าประกวดครั้งนี้”^{๑๐๓}

ภาพที่ ๑๕ เข้าเฝ้าฯ ในงานประกวดผ้าลายขอพระราชทาน

(๔.๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน

การดำเนินงานของกลุ่มยาริงบาติก ได้รับการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชน เนื่องจากสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน เยาวชนในพื้นที่ได้ สามารถสรุปได้ ดังนี้

- กลุ่มแม่บ้านภายในชุมชน

ประชาชนในชุมชนหนองแรด ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพประมง เกษตรกรรม รับจ้าง และประชาชนบางส่วนไปรับจ้างภายนอกชุมชนรวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน ส่งผลให้ในชุมชนหนองแรดมีผู้สูงอายุ สตรี และเด็ก อาศัยอยู่ในชุมชน รายได้ส่วนใหญ่ก็ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ทางกลุ่มยาริงบาติก จึงได้ชักชวนให้กลุ่มสตรีในชุมชนที่ว่างจากการทำงาน มาฝึกอาชีพและมาช่วยกันทำ

^{๑๐๓} สัมภาษณ์นางอาชีเยะ มาหมัด, กลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

ผาบาคิก โดยมีการแบ่งงานกันทำ เช่น การเขียนลายเทียน การลงสี เป็นต้น โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มแม่บ้านในชุมชนเป็นอย่างดี

“เมื่อก่อนเราไม่รู้จะทำอะไร เราทำนา ทำสวน รับจ้างบ้าง บางคนก็ไปมาเลย์ เราอยู่บ้านก็แค่นี้ เมื่อก่อนรายจ่ายมากจึงต้องหาอะไรทำ พอมีกลุ่มเราก็ได้มาทำ ก็เขาให้ช่วยทำไรก็ได้ทำหมด เขียนลายเทียนบ้าง ทาสีบ้าง หาพื้นมาต้มผ้าบ้าง เราทำหมด ได้ทำงานอยู่ใกล้บ้านด้วย”^{๑๐๔}

- กลุ่มเยาวชนในชุมชน

ในชุมชนหนองแรด มีเด็กและเยาวชนในวัยเรียนจำนวนมาก ซึ่งในสถานการณ์โควิดทำให้รายได้ของครอบครัวลดลง และเยาวชนในชุมชนต้องเรียนออนไลน์อยู่กับบ้าน ทำให้มีเวลาว่าง ประธานกลุ่มยาริงบาคิก จึงได้ชักชวนให้เยาวชนในชุมชนทั้งชายและหญิงมาฝึกการทำผาบาคิกเพื่อหารายได้เสริมและประกอบเป็นอาชีพในอนาคต โดยมีเยาวชนบางส่วนให้ความสนใจและเข้าร่วมกับกลุ่มยาริงบาคิกในกระบวนการผลิตที่สามารถจะทำได้ ดังคำสัมภาษณ์ของ นางสาวอาสียะ มาหมัด กล่าวว่า

“ตอนนี้เด็กเรียนเขาเรียนออนไลน์กัน เห็นเขาว่าง ๆ ก็เลยชวนให้มาช่วยทำงานต่าง ๆ ที่เรามีให้ทำ งานง่าย ๆ เพื่อให้เขาได้เรียนรู้และมีเงินใช้จ่าย ให้เขามาช่วยทั้งชายทั้งหญิงนั้นและ กลุ่มนั้นแหละที่อยู่รอบ ๆ บ้าน ให้ทำสี ลงสี เขียนเทียน พวกอย่างง่าย ๆ เราก็สอนเขาให้ทำเป็น”^{๑๐๕}

(๔.๔) การสร้างเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์

การผลิตสินค้าของชุมชนนั้นโดยทั่วไปแล้ว ประชาชนโดยทั่วไปมีฝีมือและเรียนรู้การผลิตมาจากบรรพบุรุษ ส่งผลให้ในภาคใต้รวมถึงภาคอื่น ๆ มีการส่งเสริมสินค้าชุมชนและผลิตขึ้นมาใช้เองเป็นจำนวนมาก ผาบาคิกก็เช่นกัน ในพื้นที่ภาคใต้หรือแม้แต่ในจังหวัดปัตตานี ก็มีหลายกลุ่มมีการผลิตที่หลากหลายแบบ กลุ่มยาริงบาคิกเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่จึงต้องสร้างเอกลักษณ์เป็นของตนเองให้มีความโดดเด่นแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อจะได้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ทางกลุ่มยาริงบาคิกจึงได้เรียนรู้การสร้างสรรค์ผลงานแบบสามมิติ เลียนแบบธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจะเห็นว่าการของกลุ่มใช้ลวดลายธรรมชาติจากป่าชายเลน ซึ่งเป็นสิ่งที่เห็นอยู่ในชุมชนหนองแรด การใช้ลวดลายจากชายคา หรือช่องลมจากบ้านเก่า หรือวงยะหรีง ที่มีอยู่ในอำเภอยะหรีง มาประยุกต์เป็นลวดลาย จึงทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและโดดเด่นจากผาบาคิกกลุ่มอื่น ๆ

๕) ความร่วมมือกับองค์กรภายนอกและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ

- มหาวิทยาลัยและหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่

กลุ่มยาริงบาคิก ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยและหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่ ในลักษณะการสนับสนุนองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมคุณภาพของผลิตภัณฑ์และสนับสนุน

^{๑๐๔} สัมภาษณ์นางสาวปาริดา อาดำ, กลุ่มยาริงบาคิก ต.หนองแรด อ.ยะหรีง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

^{๑๐๕} สัมภาษณ์นางอาสียะ มาหมัด, กลุ่มยาริงบาคิก ต.หนองแรด อ.ยะหรีง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

เช่น การออกแบบการตัดเย็บ การออกแบบลวดลาย เป็นต้น งานวิจัยนำสีที่ใช้ในการผลิตมาให้กับกลุ่มยาริงบาติก ซึ่งจะส่งผลดีให้กับผลิตภัณฑ์ที่จะมีความคงทน สีสันสดใส มีอายุการใช้งานที่ยาวนาน ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค

- พัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี

กลุ่มยาริงบาติก ได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี พัฒนาชุมชนอำเภอยะหริ่ง โดยลำดับแรก พัฒนาชุมชนจะเข้ามาส่งเสริมการรวมกลุ่มของสมาชิกให้พร้อมต่อการผลิต และให้องค์ความรู้ด้านการผลิต การตลาด ซึ่งทางพัฒนาชุมชนจะมีทีมที่ปรึกษาคอยให้คำปรึกษา แก่กลุ่มและสมาชิกตลอดเวลา ร่วมส่งเสริมการตลาดให้กับกลุ่มเพื่อนำสินค้าไปจัดจำหน่ายในงานแสดงสินค้าต่าง ๆ รวมไปถึงการหางบประมาณในการสนับสนุนกลุ่มยาริงบาติกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การหาวัสดุ อุปกรณ์ รวมถึงวัตถุดิบในการผลิต การส่งเสริมให้กลุ่มได้เป็นส่วนหนึ่งของ OTOP จังหวัดปัตตานี ทำให้เป็นที่รู้จักของประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่มากขึ้น

- อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี

กลุ่มยาริงบาติก ได้รับการสนับสนุนจากอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี ในลักษณะของการสนับสนุนงบประมาณในการผลิตสินค้า การจัดหาวิทยากรช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงการสนับสนุนการขึ้นทะเบียนรับรองสินค้าคุณภาพของอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี ทำให้กลุ่มเป็นที่รู้จักและได้รับความเชื่อถือจากผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น

- หน่วยงานราชการในจังหวัดปัตตานี

กลุ่มยาริงบาติก ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ภายในจังหวัดปัตตานี เนื่องจากนโยบายของภาครัฐและจังหวัดปัตตานี ส่งเสริมให้มีการสวมใส่ผ้าไทยหรือผ้าท้องถิ่นทุกวันศุกร์ และจากการที่ทางกลุ่มยาริงบาติกได้รับรางวัลหลายหน่วยงานรวมถึงได้รับคัดเลือก ๑ ใน ๕๐ ผ้าลายขอพระราชทานระดับประเทศ จึงทำให้เป็นที่รู้จักต่อหน่วยงานราชการและได้มีการสั่งซื้อผ้าลายขอพระราชทานไปตัดเป็นชุดเพื่อใส่ในวันสำคัญต่าง ๆ และในทุกวันศุกร์ ตามนโยบายของทางหน่วยงานราชการ

๔.๒.๑.๓ กลุ่มสตรีสันติสุข บ้านคลองมานิง ตำบลคลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัด

ปัตตานี

๑) บริบทของชุมชนบ้านคลองมานิง

ตำบลคลองมานิง เป็นคำที่เพี้ยนมาจากภาษามลายู “ฆลองมานิง” มีความหมายว่า คลองที่สำหรับ อาบน้ำ ของประชาชนในตำบลและใกล้เคียง เดิมในตำบลคลองมานิง มีน้ำ ลำคลอง ที่ใช้เป็นเส้นทางสัญจรเดินเรือทางการเกษตร ต่อมาลำคลองดังกล่าวตื้นเขิน เรือจึงล่มและเกยตื้น และเป็นส่วนหนึ่งน้ำเป็นวังวน เมื่อเรือล่มทุกคนในเรือหันมาเล่นน้ำที่วังวนนั้น เมื่อผู้คนผ่านมาผ่านไปเห็นก็พูดกันต่อ ๆ มา จนเป็นที่มาของภาษามลายูว่า “ฆลองมานิง จนถึงปัจจุบันนี้

สภาพสังคมและเศรษฐกิจ ตำบลคลองมานิงมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบกลุ่ม และมีน้ำลำคลองตลอดสายใช้สำหรับอุปโภค ด้านประมงน้ำจืด และทำการเกษตรผสมผสาน ประชาชนในตำบลคลองมานิง ส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพ ทำนา, ปลูกพืชไร่, ปลูกผัก, เลี้ยงสัตว์, ธุรกิจส่วนตัว (ค้าขาย) และนอกจากนี้ยังประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและอื่น ๆ

ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ตำบลคลองมานิงเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาที่ใช้การติดต่อสื่อสารซึ่งใช้ภาษาพื้นบ้าน ภาษามาลายูเป็นหลักในการใช้ชีวิตประจำวัน นับถือศาสนาอิสลาม ประเพณียึดหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม เป็นบทบัญญัติและปฏิบัติของอิสลาม มีแหล่งปฏิบัติและประกอบศาสนกิจของศาสนา

๒) ความเป็นมาของกลุ่ม

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ตำบลคลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เริ่มขึ้นในปี ๒๕๕๓ โดยนางสาวสุพัตรา คำตัน เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่ม ซึ่ง นางสาวสุพัตรา คำตัน เดิมทีเป็นคนต่างพื้นที่เมื่อมีครอบครัวได้ย้ายตามครอบครัวเข้ามาในพื้นที่ตำบลคลองมานิง โดยมองเห็นศักยภาพของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งประชาชนในพื้นที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปตามโรงงานบ้าง ทำการเกษตรบ้าง โดยส่วนใหญ่จะมีผู้หญิงอยู่กับเด็ก ๆ ซึ่งผู้หญิงในพื้นที่จะมีฝีมือการตัดเย็บเสื้อผ้าเป็นทุนเดิม มีทรัพยากรในชุมชนหลากหลาย จึงคิดก่อตั้งกลุ่มขึ้นโดยปรึกษากับหน่วยงานภาครัฐหลาย ๆ หน่วยงานถึงกระบวนการการตั้งกลุ่ม จึงได้รวบรวมสมาชิกเพื่อจัดตั้งกลุ่มขึ้น การดำเนินงานในระยะแรกเป็นการผลิตผ้าเพื่อตัดเย็บเป็นสินค้าชิ้นเล็ก ๆ เช่น กระเป๋าผ้า หมวก เป็นต้น ต่อมาเมื่อกลุ่มได้รับการส่งเสริมจากหลายหน่วยงานจึงได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายมากขึ้น และดำเนินงานจนมาถึงปัจจุบัน

“ตอนนั้นมีเพื่อนก็เลยไปคุยอะไรอย่างนี้ ก็พอดีชาวบ้านของพวกก็จะในตำบลคลองมานิง เขามีอุตสาหกรรมการตัดเย็บ หมวกอามิเนอะ แล้วก็ชุดรายอ เขาก็ว่าอยากตัดชุดใส่เอง เพราะว่าเขามีพื้นฐานในการตัดเย็บอยู่แล้ว เราก็ออเค เพราะว่าเรามีพื้นฐาน ทุกคนก็มีจักรอยู่แล้ว เราไม่ต้องไปหา ไม่ต้องไปลงทุนซื้ออะไรเยอะ เราก็คุยกับชาวบ้านว่าเราไม่ต้องหากลุ่ม ไม่ต้องลงทุน ก็คุยกันก็ไปของบให้ทางเกษตรให้ทาง อบต อสม ให้ลงงบการตัดเย็บเสื้อผ้า ก็ต่อยอดไปเรื่อยๆ มีการตัดเย็บเสื้อผ้าใส่เอง ชุดรายออะไรอย่างนี้ เพราะว่าไม่ต้องไปลงทุนอะไรเยอะไง จักรก็มีอยู่แล้วแค่ลงทุนอย่างอื่นเล็กน้อย หลังจากนั้นก็มีการจัดกลุ่ม ก็หลังจากนั้นก็จัดกลุ่ม สัก ๑๕ หรือ ๒๐ คน”^{๑๐๖}

๓) วัตถุประสงค์การผลิตสินค้า

๓.๑ สีย้อมผ้าจากธรรมชาติ

การผลิตสินค้าของกลุ่มสตรีสันติสุขมุ่งเน้นให้ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากทางกลุ่มได้ใช้สินค้าที่มาจากธรรมชาติ โดยสีที่ใช้ผลิตสินค้านั้น จะใช้สีจากธรรมชาติ เช่น คราม พวงแสด เป็นต้น ซึ่งจะใช้พืชที่มาจากธรรมชาติผลิตเป็นสีเพื่อย้อมผ้า หลายชนิดสามารถหาได้จากท้องถิ่น ส่วนครามต้องสั่งซื้อมาจากภาคอีสาน โดยปัจจุบันมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทดลองส่งเสริมการผลิตในท้องถิ่น

^{๑๐๖} สัมภาษณ์นางสาวสุพัตรา คำตัน, กลุ่มสตรีสันติสุข ต.คลองมานิง อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๔

ภาพที่ ๑๖ สีย้อมผ้าจากครามธรรมชาติ

๒) ผ้า

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสตรีสันติสุข จะใช้ผ้าที่ทอมาจากเส้นใยธรรมชาติ ซึ่งในพื้นที่ไม่มีการผลิตเส้นใยในลักษณะนี้ จึงจำเป็นต้องสั่งซื้อมาจากนอกพื้นที่ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ หรือ กรุงเทพฯ เป็นต้น

ภาพที่ ๑๗ ผ้าสำเร็จรูปจากการผลิตในชุมชน

๔) รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

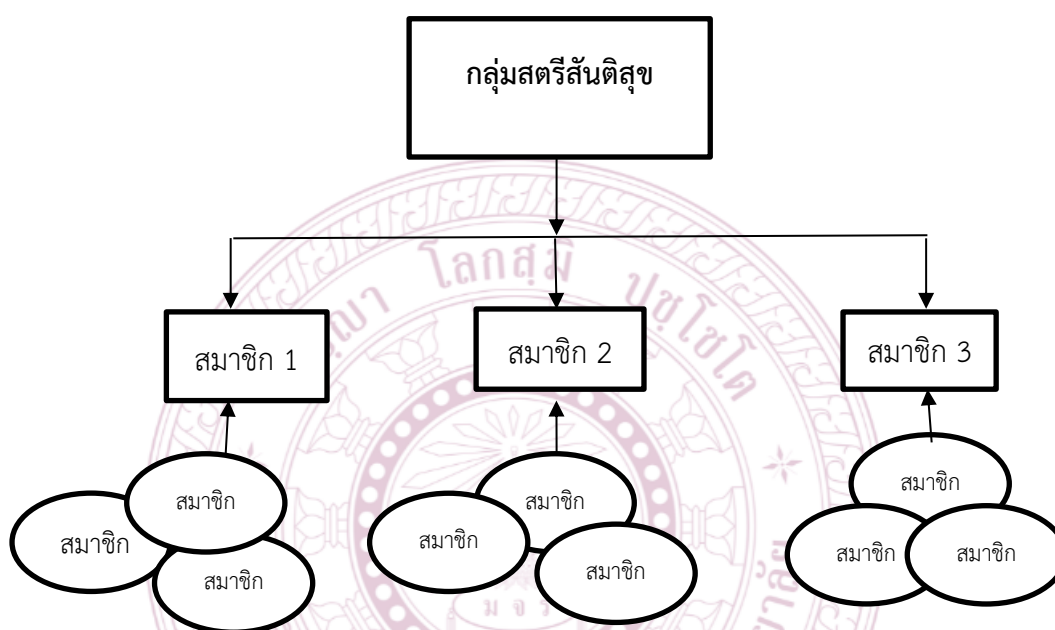
การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข มีรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนี้

(๔.๑) การบริหารจัดการกลุ่ม

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข มีการบริหารงานองค์กรแบบไม่เป็นทางการ คือมี นางสาวสุพัตรา คำตัน เป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มและมีหน้าที่เป็นประธานกลุ่มมีสมาชิกภายในกลุ่มจำนวน ๘ คน เป็นสมาชิกที่ดำเนินงานร่วมกับกลุ่มตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่ม การบริหารจัดการโดยการ

พบปะพูดคุย ประชุมกัน และร่วมระดมทุนในการผลิตสินค้า หากมีคำสั่งซื้อเป็นจำนวนมากก็จะให้สมาชิกภายในกลุ่มไปหาซื้อเครื่องใช้ภายในชุมชนเป็นผู้ร่วมผลิตสินค้า

“ก็จะเองก็ไม่สามารถไปหาชาวบ้านได้เองทั้งหมด ก็ต้องให้น้องที่เป็นเครือข่าย ๘ คน ไปหาเครือข่ายของเขานีกี่หนึ่ง ก็จะเป็นพวกกระเป๋ ถ้าจะเป็นพวกออเดอร์พันใบอป ทุกคนก็จะหาเครือข่าย ก็คือชาวบ้าน แต่ถ้าปกติก็จะมีเครือข่ายทางยะลาที่มี ทางต่างอำเภอก็มีคะ”^{๑๐๗}

ภาพที่ ๑๘ ผังการบริหารงานกลุ่มสตรีสันติสุข

สมาชิกทั้ง ๘ คนนั้นมีศักยภาพในการผลิตเมื่อมีงานจำนวนมากต้องฝึกฝนให้ผู้เข้ามาร่วมงานใหม่และคอยตรวจสอบงานซึ่งผู้ร่วมผลิตจะได้รับค่าตอบแทนเป็นรายชิ้น ทำให้การผลิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็วตรงเวลา

“แต่ศักยภาพบางคนก็แบบว่าเป็นเด็กใหม่นะ ตัดเย็บยังไม่สวย ยังไม่เนียบ งานยังไม่เรียบร้อย คนเก่าเราไม่ต้องพูดถึงแล้ว เขาทำงานกับเรามาเป็น ๑๐ ปี เราไว้ใจเขาได้ แต่ๆพอคนเก่าไปสร้างเครือข่ายก็จะเป็นคนใหม่มาทำ มันจะเป็นปัญหาตรงนั้นแหละคะ แต่เราก็กั๊ก คือ เวลาไปส่งงานเราก็จะเขียนในถุงว่าเป็นของใคร ไม่เอามาส่งแล้วตั้งไว้ คือถุงนั้นเขียนชื่อเลย ถุงนั้นเขียนชื่อไว้แล้วก็มันจะได้กั๊ก”^{๑๐๘}

(๕.๒) การจัดการตลาด

- การรับผลิตจากคำสั่งผลิต

^{๑๐๗} สัมภาษณ์นางสาวสุพัตรา คำตัน, อ่างแล้ว

^{๑๐๘} สัมภาษณ์นางสาวสุพัตรา คำตัน, อ่างแล้ว

การผลิตสินค้าของกลุ่มในระยะแรก ๆ จะเป็นการผลิตตามคำสั่งซื้อของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อนำไปแจกให้กับผู้เข้าร่วมงานหรือเข้าร่วมโครงการที่ทางหน่วยงานที่ได้จัดขึ้น

“เป็นออเดอร์มา ส่วนมากสมัยก่อนจะไม่ให้เป็นตัวเงินเลย ไม่มีบเป็นตัวเงินในกลุ่มของกะ ส่วนมากจะเป็นออเดอร์ แล้วก็เงินที่จัดอบรม ทำกิจกรรม ให้วัสดุ ให้ผ้า ก็จะเป็นการแปรรูปอะไรแบบนี้มากกว่า.....เพราะเวลาเขาไปแจกวันเอดส์โลก กลัวเขาไปเอา ก็เลยต้องใส่ถุงผ้า ถุงผ้าใส่ลูกอมใส่อะไรเข้าไปอะไรอย่างนี้ ล็อตแรกที่เราได้ตั้งคือ ๔๐๐ ใบ ใบละ ๒๐ บาท”^{๑๐๙}

ซึ่งในปัจจุบันการรับผลิตจากคำสั่งผลิตเป็นงานประจำของกลุ่มที่จะต้องดำเนินงานให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นประจำ ทำให้สมาชิกได้มีรายได้และมีงานแจกจ่ายให้กับสมาชิกภายในกลุ่มเป็นประจำ

- การจัดจำหน่ายในงานแสดงสินค้า

กลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน เมื่อมีกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ กลุ่มสตรีสันติสุขได้จะได้รับเชิญให้ไปร่วมนำสินค้าของทางกลุ่มไปแสดงและจำหน่ายภายในงาน ทั้งภายในจังหวัดปัตตานี และภายนอกจังหวัดปัตตานี เช่น งานศิลปวัฒนธรรม งาน OTOP งานกาชาด เป็นต้น

- การจัดจำหน่ายที่ทำการกลุ่ม

กลุ่มสตรีสันติสุข มีที่ทำการกลุ่มอยู่ที่ ตำบลคลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี สร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มด้วยการทำผ้ามัดย้อมที่ใช้สีจากธรรมชาติ ทำให้เป็นที่สนใจของผู้ที่ชื่นชอบธรรมชาติและความเป็นท้องถิ่นส่งผลให้มีหน่วยงานเอกชน ราชการ เข้ามาศึกษาดูงาน และเผยแพร่ข้อมูลในหลายรูปแบบ เมื่อมีชื่อเสียงก็จะมีข้าราชการจากหน่วยงานต่าง ๆ มาชมผ้าที่ทำทำการกลุ่มและมีการจัดจำหน่ายภายในกลุ่มได้ในระดับหนึ่ง

ภาพที่ ๑๙ สินค้าของกลุ่มสตรีสันติสุขจัดจำหน่ายภายในที่ทำการกลุ่ม

- การตลาดออนไลน์

^{๑๐๙} สัมภาษณ์นางสาวสุพัตรา คำตัน,อ้างแล้ว

การจัดการตลาดในปัจจุบันต้องทำให้คนรู้จักในจำนวนมาก และสามารถทำการตลาดได้ตลอดเวลา กลุ่มสตรีสันติสุขจึงได้จัดทำเพจเฟสบุ๊คขึ้นมาโดยได้รับการสนับสนุนจากนักศึกษาฝึกงานของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ทำให้ร้านค้าของกลุ่มสตรีสันติสุขเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วประเทศ และได้มีคำสั่งซื้อจากทั่วประเทศเข้ามา ซึ่งเป็นผลดีต่อกลุ่มเป็นอย่างมาก

“เฟสบุ๊คแต่ก่อนเป็น แต่ก่อนคนไม่ค่อยเล่นเท่าไรเรื่ ก็ทำเอง ทำเล่นๆไปอย่างนั้นแหละ หัดเล่นๆ แต่พอช่วงหลังๆ น้อง มอ ปัตตานี จะทุกปีเขาก็จะมีการเข้ามา แล้วถามว่า เวลานั้นจะจบทำวิจัยก็จะเข้ามา มันก็จะจูนกันมาทุกปี การสื่อสารบ้าง ก็ทำรองเท่าจากขยะ ของ มอ ก็ตอนนั้นก็ทำอยู่น้องเขาทำ ก็ทำหลายอย่างมาก ทุกปีก็จะมีน้องเขาเข้ามาช่วยบ้าง ก็ทำมีโปรเจก เลยดีใจทยให้น้องเขาไป แล้วก็น้องเขาจะช่วยตอบกลับมาด้วย มันเป็นงานที่เราไม่ต้องไปจ้างคนอื่น มันจะมีน้องจาก มอ มาวิจัย วิจัยเสร็จเขาก็ถามว่าอยากให้เราช่วยอะไรบ้าง ก็เลยเพจมีอยู่แล้ว แต่ว่าเรื่องการติดตามก็คือก็ใช้น้องเขานี้แหละ ให้ไปโปรโมต โปรโมตกดไลน์ กดแชร์คนจะได้รู้”^{๑๑๐}

ภาพที่ ๒๐ เพจเฟสบุ๊คกลุ่มสตรีสันติสุข

^{๑๑๐} สัมภาษณ์นางสาวสุพัตรา คำตัน,อ้างแล้ว

ภาพที่ ๒๑ การทำการตลาดออนไลน์ผ่านเพจเฟซบุ๊กส์

(๔.๓) การมีส่วนร่วม

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข แบบมีส่วนร่วม โดยมีนางสาวสุพัตรา คำตัน เป็นผู้นำของกลุ่ม โดยให้สมาชิกภายในกลุ่มได้มีส่วนร่วม ใช้หลักการพูดคุย ความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน โดยให้ทุกคนได้ร่วมกันเป็นหุ้นส่วนของกลุ่ม

“โดยที่ก็จะจะเป็นประธาน แล้วก็นำเสนองานให้กับแต่ละองค์กร แต่ละกับหน่วยงาน ราชการว่าเราทำนั้น นี่ นั่นนะจากนั้นมันก็เริ่มมีงานเข้า เราก็ประชุมกลุ่มกัน แล้วก็ลงทุนกัน”^{๑๑๑}

จากการสัมภาษณ์ พบว่ากลุ่มสตรีสันติสุขใช้หลักความไว้วางใจ และการประชุมพูดคุยกันภายในกลุ่ม ให้ทุกคนได้เป็นเสมือนเจ้าขององค์กร

“ก็คือเราไว้วางใจซึ่งกันและกัน เราคุยกันมากกว่า มีอะไรก็บอกกันไปเลย” ^{๑๑๒}

๕) ความร่วมมือกับองค์กรภายนอกและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐใน จังหวัดปัตตานี ดังนี้

๑. พัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนจังหวัด ปัตตานี ในรูปแบบขององค์ความรู้ในการผลิต การสนับสนุนที่ปรึกษา การให้การอบรมการผลิตต่าง ๆ

^{๑๑๑} สัมภาษณ์นางสาวสุพัตรา คำตัน, อ่างแล้ว

^{๑๑๒} สัมภาษณ์นางสาวพาริดา ยะโก๊ะ, กลุ่มสตรีสันติสุข ต.คลองมานิง อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ของกลุ่ม และการสนับสนุนการตลาดโดยการนำกลุ่มสตรีสันติสุขเข้าร่วมงานแสดงสินค้าทั้งในระดับจังหวัดและในระดับประเทศ

๒. อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับการสนับสนุนจากอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี ในรูปแบบของการส่งเสริมให้กลุ่มได้ขอใบรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการผลิต การอบรมต่าง ๆ และการสนับสนุนการตลาดโดยการนำกลุ่มสตรีสันติสุขเข้าร่วมงานแสดงสินค้าทั้งในระดับจังหวัดและในระดับประเทศ

๓. วัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับการสนับสนุนจากวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานีในรูปแบบของการส่งเสริมให้ข้าราชการในจังหวัดสวมใส่ผ้าไทย และแนะนำให้ข้าราชการมาซื้อผลิตภัณฑ์จากทางกลุ่ม และช่วยส่งเสริมการตลาดในกลุ่มของวัฒนธรรมจังหวัดระดับประเทศ

๔. องค์การบริหารส่วนตำบลคลองมานิง

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองมานิง เป็นหน่วยงานแรก ๆ ที่เห็นถึงความสำคัญของการก่อตั้งกลุ่ม โดยให้การสนับสนุนในรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่ม

๕. หน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่ เช่น การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดปัตตานี ให้การสนับสนุนส่งเสริมและมาอบรมให้สมาชิกได้เรียนรู้การผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูป มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จะส่งเสริมด้านองค์ความรู้ วิจัยผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์และสนับสนุนให้นักศึกษาเข้ามาช่วยการจัดทำตลาดผ่านระบบออนไลน์ให้กับกลุ่ม เป็นต้น

๔.๒.๒ รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์และวิเคราะห์การดำเนินงานกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรม พบได้ว่ารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี สามารถสรุปได้ คือ ๑)รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม ๒)รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม ๓)รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และ ๔)รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๒.๒.๑ รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม

๑) รูปแบบผู้นำทางปัญญา

การที่คนมารวมเป็นกลุ่มย่อมต้องมีผู้นำในกลุ่มเพื่อคอยดูแลให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อนไปได้ มีความเป็นธรรมในการดูแล รวมทั้งเป็นผู้ริเริ่มในสิ่งที่ถูกต้อง ลักษณะผู้นำที่ดีย่อมนำพาให้กลุ่มไปได้ดี ผู้นำชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เป็นผู้นำที่มีอุทิศตนเป็นแบบอย่างที่สามารถนำพากลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย มุ่งผลประโยชน์ของกลุ่มและสมาชิกภายในกลุ่มเป็นที่ตั้ง มีผู้นำ

เป็นศูนย์รวมจิตใจ ผู้นำที่เสียสละและมีความคิดริเริ่ม มีความมุ่งมั่นจะทำให้กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมมีความเข้มแข็ง สามารถจัดสรรทรัพยากรของชุมชนให้เหมาะสมต่อการดำเนินการได้เป็นอย่างดี

๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม

การรวมกลุ่มดำเนินงานกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มดำเนินงานของกลุ่มผลิตสินค้าภายใต้ชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีความสามัคคี ร่วมคิดร่วมทำ พึ่งพาอาศัยกันในชุมชน รู้จักและพึ่งพาอาศัยกันอยู่สม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าในพื้นที่จะมีความแตกต่างทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมแต่ในสังคมท้องถิ่นนั้น ชาวบ้านจะมีการช่วยเหลือกันเป็นปกติ เมื่อมาดำเนินกิจกรรมร่วมกันทุกคนก็เข้ามาร่วมแรงร่วมใจ ร่วมความคิด ร่วมลงทุน เกิดการค้าขายสินค้าในชุมชนโดยมีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่มีผลผลิตนำออกมาจำหน่าย ก่อให้เกิดรายได้ที่หมุนเวียนกันในชุมชนส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพปกติ ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง อีกทั้งผลผลิตในชุมชนที่เกินความต้องการในชุมชนก็สามารถนำออกมาจำหน่ายภายนอกชุมชนได้อีกด้วย

๓) รูปแบบการพึ่งพาตนเอง

ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานี เป็นรูปแบบการพึ่งพาตนเอง โดยชุมชนอุตสาหกรรมจะมีต้นทุนวัตถุดิบที่เกิดขึ้นจากชุมชน หรือท้องถิ่นของตนเอง เช่น มีพืชที่เป็นพืชท้องถิ่นในการนำมาเป็นวัตถุดิบของการผลิต มีการปลูกพืชพันธุ์ที่จะนำมาใช้ในการผลิตระยะยาวให้ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสร้างความยั่งยืนของวัตถุดิบที่จะนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนอุตสาหกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นหลักประกันถึงต้นทุนวัตถุดิบที่ไม่ต้องพึ่งพาจากที่อื่น รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้การรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการไม่ได้ถูกปิดกั้น เพียงแต่ไม่พึ่งพาแต่การสนับสนุนของหน่วยงานราชการแต่เพียงอย่างเดียว การรับความช่วยเหลือในความรู้เพื่อต่อยอดการผลิตเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐาน ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้นเช่นกัน

๔) รูปแบบริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน

การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี โดยการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นของตนเอง ดังนั้น สินค้าหรือผลผลิตของชุมชนดังกล่าวจึงไม่ได้หาได้ทั่วไป แม้ว่าจะเป็นสินค้าแบบเดียวกันแต่ก็จะแตกต่างที่ความเป็นลักษณะเฉพาะตัวไป มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มาตรฐานแต่ยังคงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตนเองไว้ เช่น กลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง นำภูมิปัญญาด้านการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ซึ่งแต่เดิมจะทำขนาดใหญ่ ไม่มีลวดลายที่ซับซ้อน ทางกลุ่มจึงได้พัฒนาโดยการทำผลิตภัณฑ์ให้มีขนาดเล็กลงแต่มีลวดลายที่สวยงาม ทำให้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้, กลุ่มสตรีสันติสุข นำภูมิปัญญาด้านการมัดย้อมมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าที่โดดเด่นด้านลวดลายท้องถิ่น, กลุ่มยาริงบาติก นำภูมิปัญญาด้านลวดลายท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ทำเป็นลายผ้าบาติก เป็นต้น

๕) รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสืบทอดภูมิปัญญา

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานีที่ได้ทำการศึกษาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้เวลา ใช้ความสามารถเฉพาะตัว เป็นงานศิลปะและงานฝีมือที่ต้องใช้ความ

ละเอียดอ่อน ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้และสืบทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ จึงสามารถจะสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มได้สืบทอดงานได้ต่อไป

๔.๒.๒.๒ รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม

๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้นำดำเนินการ

การดำเนินงานของกลุ่มซึ่งนำโดยคนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนร่วมกันไม่ใช่เป็นลักษณะที่เจ้าของกิจการหรือคนคนเดียวเป็นเจ้าของ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูล มีลักษณะที่เกิดจากมีคนในชุมชนได้ริเริ่มที่ดำเนินกิจการจากความรู้ที่สืบทอดกันมา ทำกันภายในครัวเรือนก่อน จากนั้นเป็นการขยายกิจการโดยจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชน การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนส่งผลให้เกิดความรักความสามัคคีกันภายในชุมชน มีการช่วยเหลือ พบปะพูดคุยกันของคนในชุมชน ถึงแม้ในชุมชนมีความหลากหลายทั้งทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม และการจัดตั้งกลุ่มเพื่อจุดประสงค์ช่วยเหลือคนในชุมชนนั้นสามารถสลายความหวาดระแวงกันได้ ทำให้สังคมชุมชนเกิดความสันติสุข

๒) การแบ่งปันผลกำไรสู่ชุมชน

การสร้างควมยั่งยืนของชุมชนและสังคมโดยกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมในชุมชนนั้นนอกจากจะดำเนินงานโดยคนในชุมชน ใช้วัตถุดิบส่วนใหญ่ที่มีอยู่ภายในชุมชนแล้ว การนำผลกำไรบางส่วนกลับสู่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสังคมในอีกรูปแบบหนึ่ง จากการศึกษาพบว่า การแบ่งปันผลกำไรของการดำเนินงานของกลุ่ม มีหลายรูปแบบ เช่น การแบ่งงานให้กลุ่มผู้พิการในชุมชนทำ และนำเงินมอบให้ผู้พิการเป็นค่าตอบแทน ทำให้ผู้พิการมีรายได้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

๔.๒.๒.๓ รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

๑) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน

การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน ไม่ได้เกิดจากการเลียนแบบงานของผู้อื่นที่มีอยู่ทั่วไปตามท้องตลาดที่มีเหมือนกันในทุกภูมิภาค แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเป็นการค้นคิดอะไรใหม่ๆ จากคนในชุมชนหรือหน่วยงานที่คอยสนับสนุน วิจัย สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมทั้งการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพที่ดีจนมีความแตกต่างจากสินค้าในท้องถิ่นอื่น จะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนของการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นได้

๒) การเสริมรายได้ให้กับสมาชิกและคนภายในชุมชน

การดำเนินงานของกลุ่มเมื่อมีคุณภาพและแตกต่างมีนวัตกรรมเป็นของตัวเอง มีสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ ส่งผลดีให้การขายสินค้าของกลุ่มทำให้สมาชิกภายในกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น ได้มีงานทำนอกจากงานประจำ เกิดรายได้หมุนเวียนภายในชุมชน

๔.๒.๒.๔ รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

๑) การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการผลิต

การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมทั้งสามกลุ่มพบว่า การผลิตสินค้าได้นำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการผลิตในหลายองค์ประกอบ เช่น การใช้สีย้อมผ้าจากคราม การใช้ไม้ไผ่ในการสานตะกร้า ใช้ฟางข้าวผลิตเป็นเป้ายิงธนู เป็นต้น การนำวัสดุธรรมชาติเหล่านี้มาใช้นั้น เป็นการ

สร้างความปลอดภัยให้กับผู้บริโภคและเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับกลุ่มผู้บริโภคที่แพ้สารเคมี ซึ่งวัสดุธรรมชาติหลายอย่างเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหากไม่นำมาใช้ก็จะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่มีวัสดุบางอย่างใช้แล้วหมดไปการจะหามาใช้นั้นนั้นจำเป็นต้องใช้เวลา ดังนั้น จึงมีการปลูกเสริมหรือทดแทนเพื่อให้มีวัสดุมาใช้ในการผลิตครั้งต่อไปให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

๒) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า

การนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาใช้ส่วนใหญ่ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองมาใช้นั้นหลายอย่างเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปลูกขึ้นทดแทน อย่างไรก็ตามทางกลุ่มได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและใช้อย่างมีคุณค่า สร้างความยั่งยืนให้กับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

๔.๒.๓ สรุปองค์ความรู้เรื่องรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

ภาพที่ ๒๑ องค์ความรู้เรื่องรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๔.๓ กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

การสร้างกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ได้รวบรวมข้อมูลและความต้องการของสมาชิกของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้วิจัยได้สร้างโครงสร้างขึ้นจากการใช้ข้อมูลพื้นฐานซึ่งผลการศึกษาจากเอกสาร ผลการศึกษาภาคสนาม

ในขั้นที่ ๑ มากำหนดเป็นหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์เนื้อหา และเทคนิคหรือกิจกรรมการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ ได้ผ่านการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องนี้และได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแผนประชุมปฏิบัติการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมรวมไปถึงสมาชิกในกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่เป้าหมาย ในการจัดทำแผนพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ต่อไป

ขั้นที่ ๑ ผลการกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์และขอบเขตของกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ ๑ ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มอาชีพ การสร้างความยั่งยืน การมีส่วนร่วม จากเอกสาร หนังสือ ตำราวารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศรวมถึงแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ และตรวจสอบยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ สรุปผลได้ดังนี้

ประเวศ วะสี^{๑๓๓} อธิบายว่า ก่อนเริ่มกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนนั้นควรส่งเสริมให้ประชาชนซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชน มีลักษณะ ดังนี้

๑. จิตใจที่มีธรรมะ ขยันหมั่นเพียร และสันโดษ
๒. แบบแผนการผลิตแบบยั่งยืน ทำการเกษตรแบบผสมผสาน
๓. เสริมสร้างความสมดุลทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
๔. พึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจชุมชน ลดการพึ่งพิงภายนอกชุมชน
๕. มีวิถีชีวิต สถาบันบ้าน วัด โรงเรียน และวัฒนธรรมชุมชนแบบช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยซึ่งกัน

และกัน

ขั้นตอนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ดังนี้^{๑๓๔}

ขั้นตอนที่ ๑ การเตรียมคนในชุมชน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาให้เป็นผู้มีจิตสำนึก มีความรู้ ความเข้าใจ ในการกำหนดประเด็นปัญหา การพัฒนาทางเลือก เพื่อดำเนินกิจกรรมและการบริหารจัดการให้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การพัฒนาวิสัยทัศน์ การถ่ายทอดความรู้ โดยเน้นที่ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นแกนนำของ ชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งผู้นำชุมชนควรมีลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ ๑. เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้ลึก รู้กว้าง รู้ไกล สามารถนำเสนอทางเลือกในการพัฒนาได้ ๒. เป็นผู้มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา และวางแผนแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะ ยาวได้ ๓. มีความคิดรอบด้านและบูรณาการไปสู่การปฏิบัติได้ ๔. เป็นผู้มีความสามารถในการจดจำ ใฝ่รู้ มีการจัดระบบการเรียนรู้ และแสวงหาความรู้ที่ดี ๕. เป็นผู้มีความสามารถในการบริหารจัดการ และการประสานงานกับผู้อื่น ๖. เป็นผู้มีความตั้งใจจริง มีความเสียสละ เพื่อส่วนรวม ๗.เป็นผู้มีความสามารถในการพูดโน้มน้าวให้ผู้อื่นทำงานได้ และมีความสามารถสูงในการนำเสนอ ทางเลือกในการแก้ปัญหา และในการพัฒนาชุมชนที่มีความหลากหลาย ๘. เป็นผู้มีความเข้าใจชีวิต เข้าใจโลก เข้าใจธรรม และ

^{๑๓๓} ประเวศ วะสี. (2541). เศรษฐกิจชุมชน ทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. หน้า 136

^{๑๓๔} โกวิท พวงงาม. (2562). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: ธรรมสาร. หน้า 225-226

รู้เท่าทันต่อสถานการณ์ภายนอกชุมชน ๘. เป็นผู้มีสามารถในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ควบคุมตนเองได้ และยอมรับฟังคำ วิพากษ์วิจารณ์ด้วยใจที่เป็นธรรม ๙. เป็นผู้ได้รับการยอมรับจาก ประชาชนในชุมชน ๑๐. เป็นผู้มีอุดมการณ์ เชื้อมั่น และยึดมั่นในหลักการ

ขั้นตอนที่ ๒ การกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนและการพัฒนาทางเลือก เพื่อดำเนิน กิจกรรมโดย เน้นกระบวนการดังนี้ ๑. กระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน โดยให้ความสำคัญเรื่อง การมีส่วนร่วม และทรัพยากรที่ มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนา ๒. การพัฒนาทางเลือกเพื่อ ดำเนินกิจกรรม โดยการพบปะพูดคุย การรวมกลุ่มสนใจและการจัดตั้ง คณะทำงานเพื่อดำเนิน กิจกรรม

ขั้นตอนที่ ๓ การดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชนในกรณีที่เป็นปัญหา และกรณีที่มีความ สนใจ ร่วมกันของประชาชนในชุมชน ทำให้มีการรวมพลัง มีการจัดกิจกรรมร่วมกันภายใต้ ความสัมพันธ์ในแนวราบ เรียนรู้ สรุปร่วมกันและพัฒนาไปเป็นเครือข่ายความร่วมมือโดยการ วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง ๗ ประการ ได้แก่ ๑. โครงสร้างทางสังคมแบบ แนวนอน ซึ่งประชาชนแต่ละคนมีความเท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างกว้างขวาง ๒. มีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง แบ่งออกได้ ๓ ด้าน คือ ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และ ด้านการสะสมและกระจายส่วนเกิน ประชาชนมีสิทธิและ อำนาจในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากร มีรูปแบบ การผลิตที่ตอบสนองความต้องการของคนเป็น หลัก เน้นการพออยู่พอกิน ไม่ทำลายธรรมชาติ มีการแบ่งปัน ทำบุญ และชำระภาษี ๓. มีค่านิยมตาม หลักธรรมของศาสนา มีอุดมการณ์ในการใช้ชีวิต มีความเชื่อมั่นเรื่องการทำ ความดี มีความเคารพ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ๔. มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต การสืบสาน ภูมิปัญญาดั้งเดิมจาก ครอบครัว วัด สถาน ประกอบการ โดยสังเกต ฟัง ถาม ทดลองทำ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งเป็นการ เรียนรู้ที่นำมาปฏิบัติจริง ๕. มีกลุ่มผู้นำตามธรรมชาติอย่างหลากหลายตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น และมี การทำงานในรูปการ ปรีชา หรือ แสวงหาความร่วมมือในการแก้ปัญหา ๖. มีระบบความสัมพันธ์ที่ แน่นแฟ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน มีระบบความมั่นคง และ สวัสดิการชุมชน สมาชิกใน ชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ผ่านระบบครอบครัว เครือญาติเพื่อนฝูง มีกฎเกณฑ์ แบบ แผนการ ดำเนินชีวิตร่วมกัน ความสัมพันธ์ของประชาชนแน่นแฟ้นและมีพลังในการจัดการ แก้ไขปัญหาได้ดี ๗. ระบบการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่อง ตลอดเวลา เช่น การผ่านสื่อทุกรูปแบบ การพบปะในวิถีชีวิต และใน การทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ปรีชาหาหรือกัน เพื่อนำไปสู่การปรับตัวของ ชุมชน ได้อย่างรวดเร็ว และทันเหตุการณ์

ขั้นตอนที่ ๔ กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งผ่านกระบวนการร่วมมือของชุมชนชน โดยผ่าน กิจกรรมหลัก คือ ๑. กระบวนการพัฒนาศักยภาพของประชาชนเพื่อให้มีความสามารถเผชิญ ปัญหาวิกฤต ด้วยการ รวมกลุ่มกิจกรรม ให้ความสำคัญต่อการปรับวิถีคิด วิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ ของรัฐ และบุคคลภายนอก ชุมชน จากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหา ของชุมชน ๒. ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพและ เศรษฐกิจ ชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟู อนุรักษ์และจัดการ ทรัพยากร ธรรมชาติ ชุมชน การค้นหาศักยภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดทำแผนความต้องการ ของชุมชน และการสร้าง ประชาคมภายในชุมชน และการสร้างเครือข่ายของชุมชน

องค์ประกอบที่ทำให้กระบวนกลุ่มมีประสิทธิภาพ มีดังนี้^{๑๑๕}

๑. การมีอุดมการณ์ มีวิสัยทัศน์ คือการที่คนในกลุ่มมีแนวคิดเดียวกัน หรือมองเห็นอนาคตข้างหน้าร่วมกัน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์และการรวมตัวของกลุ่ม ให้อยากปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนจนสุดความสามารถ เพื่อจะบรรลุอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ที่มีร่วมกัน โดยไม่แตกแยก

๒. การมีเป้าหมายเดียวกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน จะทำให้สมาชิกในกลุ่มมีทิศทางดำเนินงานที่สอดคล้องกันเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น เน้นให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของกลุ่มมากกว่าทรัพย์สินหรือสิ่งมีค่าทางวัตถุ เพื่อจัดข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นภายหลัง

๓. การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการ เป็นเงื่อนไขที่ทำให้สมาชิกมีสำนึกความเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม และตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน เกิดการรับรู้ ตัดสินใจและร่วมลงมือปฏิบัติในนามของกลุ่ม หากดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความโปร่งใส เปิดเผย และมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม จะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง

๔. กิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มมีความเหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิก มีแผนงานที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้าน ไม่เป็นการส่งเสริมหรือสร้างความขัดแย้ง และมีการเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง สามารถบริหารจัดการได้ภายในกลุ่มโดยไม่ต้องพึ่งพิงปัจจัยต่าง ๆ จากภายนอก ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน

๕. มีบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความรัก เอื้ออาทร สมานฉันท์และสามัคคีความรักและความสมานฉันท์จะเป็นเหตุให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง

๖. ระบบการสื่อสารของกลุ่มควรเป็นแนวราบไม่ใช่แนวตั้ง เนื่องจากจะทำให้เกิดความรู้สึกเท่าเทียมกัน และยอมให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ ไม่เหมือนถูกบังคับมีความรัก

๗. ผู้นำ สมาชิกของกลุ่มและคนทั่วไปในชุมชน

- มีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง มีภาวะผู้นำ เสียสละ มีวิสัยทัศน์

- สมาชิกกลุ่มในกลุ่ม พร้อมทั้งจะจัดการกับปัญหาหาของตนเองและชุมชน ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งทางความคิด การวางแผน การตัดสินใจ และการติดตามประเมินผล โดยปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างดีเชื่อในความสามารถของเพื่อนสมาชิก มีความไว้วางใจกัน โดยสมาชิกในกลุ่มยอมรับข้อเสนอแนะ คำวิจารณ์ ข้อมูล และการติชมซึ่งกันและกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือกันและกันเสมอ

- คนทั่วไปในชุมชน หรือกลุ่มคนที่คอยเฝ้า ติดตาม วิพากษ์วิจารณ์ที่พร้อมจะเข้าร่วมหรือสนับสนุนกลุ่ม

๘. มีงบประมาณดำเนินงานที่เพียงพอ ซึ่งในระยะแรกอาจต้องระดมเงินจากสมาชิกกลุ่ม หรือขอรับการสนับสนุนจากภายนอกเพื่อใช้ในกิจกรรมแรกเริ่ม

ส่วนที่ ๒ ศึกษาความคิดเห็นของสมาชิกภายในกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่เป้าหมายเกี่ยวกับ

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นางสาววัลลภลักษณ์ นุรักษ์, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่

สภาพปัจจุบันและปัญหาการสร้างคามเข้มแข็ง ความยั่งยืน และแนวทางสร้างคามเข้มแข็ง ความยั่งยืนให้กับกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม โดยการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษา สรุปได้ว่า

- สภาพปัจจุบันและปัญหาการสร้างคามเข้มแข็ง ความยั่งยืน

การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินงานเป็นกลุ่มอาชีพซึ่งส่วนใหญ่จะดำเนินงานโดยกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุในชุมชน ปัญหาการสร้างคามเข้มแข็งและยั่งยืนเกิดจากปัญหาการสืบทอด โดยสมาชิกรุ่นใหม่จะเข้ามาร่วมงานจำนวนน้อยและส่วนใหญ่จะเข้ามาแบบชั่วคราว จึงอาจทำให้ประสบปัญหาในอนาคต ดังคำให้สัมภาษณ์ของสมาชิกกลุ่มดังนี้

“เราต้องยอมรับก่อนว่า เรารวมกันเพื่อประกอบอาชีพ แต่ตอนนี้เด็ก ๆ เขาไม่เอาแล้ว เขามีความรู้เขาก็เลยไปทำงานกันข้างนอก ไม่นานทำงานฝีมือแบบนี้มันน่าเบื่อแล้ว แต่พอถึงช่วงที่เขากลับมาอยู่บ้านเหมือนโควิดแบบนี้ เขาไม่รู้จักทำอะไรต้องมาเรียนรู้ แต่ถ้าเราสอนเขาตั้งแต่เด็กเขาจะได้มีอาชีพเสริมของเขา แต่ตอนนี้หายากคนจะมาเอางานอาชีพไปทำ”^{๑๑๖}

“สภาพตอนนี้เราทำงานกันแบบคนแก่ทำงาน ทำเพราะต้องอยู่บ้าน แต่คนรุ่นใหม่เขาไปเรียนข้างนอก ทำงานข้างนอก ไม่กลับมาแล้วในชุมชน กลับมาก็มาเยี่ยมคนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ที่บ้าน ปัญหาตอนนี้ก็คือคนสืบทอดงานของเรา พยายามสอนเขานั่นแหละ แต่เขาก็ไม่สนุกเลยไม่ทำกัน”^{๑๑๗}

“คนที่ทำก็คนแก่ๆ แล้ว หรือไม่กี่ผู้หญิง เพราะเราทำงานเสริมนอกจากดูแลบ้าน ดูลูกผู้ชายเขาทำงานข้างนอกเราต้องเฝ้าบ้าน บางคนทำเพราะอยู่บ้าน แต่ถ้าเขาได้งานเขาก็ไม่ทำแล้ว”^{๑๑๘}

“ไม่มีคนทำนี้แหละ ปัญหา ไม่รู้ถ้าหมดรุ่นนี้แล้วใครจะมาทำต่อเพราะเขามีของใช้ที่ทำง่าย ๆ เขาใช้ของอื่นหมด ก็จะมีคนชอบไม่มากหรอก”^{๑๑๙}

สภาพปัญหาอีกประการ คือ ไม่มีผู้สืบทอดตำแหน่งประธานกลุ่ม เนื่องจากการดำเนินงานของกลุ่มอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีประธานกลุ่มในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ หรือแม้แต่การติดต่อกับบริษัทในการผลิตสินค้า แต่ยังไม่มีการสืบทอดการเป็นประธานกลุ่มได้ ทำให้กลุ่มเกิดปัญหาในอนาคต

“ทุกอย่างอยู่ที่ประธานกลุ่ม เขาจะมาติดต่ออะไรประธานก็ต้องรับไว้ทุกอย่าง ที่นี้แหละจะหาคนมาสืบทอดงานต่อหายาก คนจะเป็นประธานต้องประสานกับคนอื่นได้ มีความคิดริเริ่ม และมีความเป็นผู้นำด้วย แต่ไม่มีใครอยากทำ”^{๑๒๐}

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ นางฟาติมะฮ์ อยู่หมื่นไวย, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ นางสุกัญญา บุญประสม, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นางสาวฮัสสือเมาะ ดอมาะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ นางสาวตูแวเนาะ ตูแวลลอ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

“กลุ่มนี้เกิดขึ้นเพราะเราร่วมกันทำ แต่ก็ต้องมีคนหนึ่งเป็นคนที่คอยดูแลทุกอย่าง ประสานงานทุกอย่าง ทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม จะหาคนทำงานแบบนี้ต้องฝึกกันเยอะ ตอนนี้ยังไม่รู้ว่าต่อไปจะเป็นยังไง เพราะไม่รู้ใครจะมาเป็นต่อ”^{๑๒๑}

“ก็จะสืบทอดงานมาจากญาติ เหมือนเป็นคนในครอบครัว เขาเห็นว่าทำได้เขาเลยชวนมาทำตรงนี้ ก็จะชอบด้วย แต่อนาคตนี้แหละ คนในครอบครัวไม่รู้ใครจะทำต่อ สมาชิกในกลุ่มก็มองไม่เห็นว่าจะทำได้”^{๑๒๒}

- แนวทางสร้างความเข้มแข็ง ความยั่งยืน

แนวทางการสร้างความเข้มแข็ง ความยั่งยืนให้กับกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ประเด็นที่หนึ่ง คือ การสร้างผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของกลุ่ม โดยการสืบทอดเจตนารมณ์ของกลุ่มแบ่งเป็นการหาสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม และการหาผู้สืบทอดความเป็นผู้นำกลุ่ม

“การจะสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กลุ่มนะเหรอ ก็คิดว่า ต้องหาคนสืบทอดทั้งคนสืบทอดแบบสมาชิก และคนสืบทอดความเป็นผู้นำกลุ่ม การเรียนรู้เรื่องการสร้างกลุ่มนี้แหละจะช่วยให้ น่าจะจัดให้สมาชิกได้เรียนรู้การทำกลุ่มให้เข้มแข็งนี้แหละจะช่วยให้”^{๑๒๓}

“ต้องฝึกคนในกลุ่มนี้ให้เข้าใจว่า เราควรทำอะไร ที่จะทำให้กลุ่มเข้มแข็ง ฝึกคนที่มียุให้มีความเข้มแข็งทั้งความรู้ในการทำกลุ่ม การประสานงาน การพัฒนาตนเองในทุกด้าน และการฝึกทักษะงานของเขาด้วย”^{๑๒๔}

แนวทางการสร้างความเข้มแข็ง ความยั่งยืนให้กับกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ประเด็นที่สอง คือ การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน ระหว่างกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี กับหน่วยงานราชการต่าง ๆ รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในรูปแบบต่าง ๆ

“ต้องทำให้กลุ่มเข้มแข็ง ต้องให้มีพี่เลี้ยงคอยดูแล เพราะหลายเรื่องไม่เข้าใจเขาจะได้มาช่วย หรือถ้ามีความรู้ใหม่ ๆ เขาได้เอามาบอกเราในการพัฒนากลุ่มด้วย”^{๑๒๕}

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นางสาวสุพัตรา คำตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นางสาวฮัสสือเมาะ ดอมาะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ นางสาวฮาซียะ เปาะจิ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ นางสาวนุรซิม ดอเลาะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

“พี่ว่า เราควรร่วมกันในหลาย ๆ กลุ่มช่วยกันพัฒนาสินค้าให้เป็นของตนเอง ๆ เช่นที่มีผ้า กลุ่มอื่นมีตะกร้า กลุ่มโน้นมีของอื่น ก็ทำยังไงให้แบ่งกันทำงาน แล้วเอามารวมกันเป็นสินค้าของ ปัตตานีเรา เหมือนแบ่งงานกันทำ”^{๑๒๖}

“สร้างเครือข่ายก็ช่วยได้นะ ทำให้เราได้มีกลุ่มอื่น ๆ ไว้ช่วยเหลือกัน นอกจากหน่วยงาน ราชการแล้ว ก็มีกลุ่มพี่เลี้ยงให้คำปรึกษา หรือช่วยผลิตสินค้าถ้ากลุ่มเราทำไม่ทันหรือให้เขานำของเรา ไปผสมกับสินค้ากลุ่มอื่นจะได้ช่วยเหลือกลุ่มอื่นๆด้วยในตัว”^{๑๒๗}

ส่วนที่ ๓ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากส่วนที่ ๑ และ ส่วนที่ ๒ มากำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์และขอบเขตของกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัด ปัตตานีได้ดังนี้

เป้าหมาย

เป้าหมายสำคัญในการดำเนินกิจกรรมฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชน อุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ครั้งนี้คือ การพัฒนาฝีมือการสร้าง ความยั่งยืนของชุมชน อุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

หลักการ

๑. เป็นกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี
๒. เป็นกิจกรรมส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม
๓. เป็นกิจกรรมส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันเรียนรู้การบริหารกลุ่มให้เกิดความยั่งยืน
๔. เป็นกิจกรรมส่งเสริมการสร้างความร่วมมือภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

๑. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี
๒. เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม
๓. เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันเรียนรู้การบริหารกลุ่มให้เกิดความยั่งยืน
๔. เพื่อส่งเสริมการสร้างความร่วมมือภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

ขอบเขตของกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ สมาชิกภายในกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

ขั้นที่ ๒ ผลการออกแบบกิจกรรม

ผลการออกแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัย นำเสนอแนวคิดการออกแบบกิจกรรม ดังนี้

หลักการ

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นางสาวประดับ แซ่ตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ นางสาวสุพัตรา คำตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

แนวคิดการแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยใช้ระบบเศรษฐกิจที่ได้ให้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในพื้นที่นั้นทำให้ประชาชนได้มีการรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเป็น อุตสาหกรรมชุมชน ผลิตสินค้าออกจำหน่ายทำให้มีรายได้เลี้ยงชีพดูแลครอบครัว ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอุตสาหกรรมชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจฐานรากที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ช่วยลดปัญหาความยากจนในชุมชนชนบทได้ ซึ่งทำให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง แต่เพื่อให้อุตสาหกรรมชุมชน มีศักยภาพในการดำเนินธุรกิจได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน สามารถแข่งขันได้ในตลาดทุกระดับ พร้อมทั้งเป็นการพัฒนาให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจยุคปัจจุบัน อุตสาหกรรมจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งด้านการผลิต การบริหารจัดการ ด้านการจำหน่าย ด้านการเงิน รวมทั้งด้านการเชื่อมโยงเครือข่ายในห่วงโซ่อุปทานเพื่อเสริมสร้างพลังในการแข่งขันในระดับสากล ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับความต้องการ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งประกอบด้วย ผู้ประกอบอุตสาหกรรมชุมชนที่ได้รับการ ที่ปรึกษาเครือข่าย ผู้ประกอบการค้า และหน่วยงานภาครัฐที่เป็นหน่วย ร่วมดำเนินงานผ่านกระบวนการประเมินศักยภาพและ จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของอุตสาหกรรมชุมชน จากฐานข้อมูลกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ปี ๒๕๖๔ จังหวัดปัตตานี มีจำนวน ๖๔๒ หมู่บ้าน หมู่บ้านหลายแห่งรวมกันเป็นชุมชน ซึ่งเป็นฐานรากของสังคมไทย

ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมอบรม เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยส่งเสริมการทำกิจกรรมด้านเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนบนความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และประชาชนในพื้นที่ให้เกิดความร่วมมือในการสร้างสังคมเข้มแข็งและสันติสุขในจังหวัดปัตตานี และในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

โครงสร้างกิจกรรม

โครงสร้างกิจกรรมฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย ๓ กิจกรรม ใช้เวลาในการจัดกิจกรรม จำนวน ๘ ชั่วโมง โดยกำหนดให้มีการทดสอบความรู้ก่อนเข้าอบรม และทดสอบความรู้หลังการอบรม ดังนี้

กิจกรรมอบรม	องค์ความรู้	กิจกรรมและกระบวนการดำเนินการฝึกอบรม	การวัดและประเมินผล
การทดสอบความรู้ก่อนการเข้าอบรม		ทดสอบ	ทดสอบ
การสร้างเสริมความเข้มแข็งของกลุ่ม บนความหลากหลายในพื้นที่ เช่น ความหลากหลายทาง	การนำความหลากหลายในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ให้เกิดความเข้มแข็งและพัฒนาเศรษฐกิจของ	กิจกรรมที่ ๑ การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม (๒ ชั่วโมง)	

ศิลปะวัฒนธรรม ความหลากหลายของศาสนา ความหลากหลายของผู้คน ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ	ชุมชน	๑. ฟังบรรยายประกอบสื่อ ๒. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ๓. สรุปแนวปฏิบัติที่ดี	
การบริหารจัดการกลุ่มในยุค New normal เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	การนำแนวคิด ทฤษฎี ด้านความยั่งยืน ประยุกต์ใช้กับการบริหารกลุ่มเพื่อให้เกิดความยั่งยืน	กิจกรรมที่ ๒ รูปแบบการกลุ่มให้เกิดความยั่งยืน(๓ ชั่วโมง) ๑. ฟังบรรยายประกอบสื่อ ๒. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ๓. สรุปแนวปฏิบัติที่ดี	
การสร้างความร่วมมือภายใน และภายนอกชุมชน	การสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของกลุ่ม	กิจกรรมที่ ๓ รูปแบบการกลุ่มให้เกิดความยั่งยืน(๓ ชั่วโมง) ๑. ฟังบรรยายประกอบสื่อ ๒. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ๓. สรุปแนวปฏิบัติที่ดี	
ทดสอบหลังการอบรม		ทดสอบ	ทดสอบ
สรุป กิจกรรมอบรมเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จำนวน ๘ ชั่วโมง			

ตารางที่ ๒ กิจกรรมการฝึกอบรม

ขั้นที่ ๓ ผลการดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม

การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยนำขั้นตอนที่ ๑ และขั้นตอนที่ ๒ มาวิเคราะห์กำหนดกิจกรรมตามความต้องการของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน และการสร้างเครือข่ายภายในภายนอกกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยดำเนินการกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

กิจกรรมที่ ๑ การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม บนความหลากหลายในพื้นที่ เช่น ความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรม ความหลากหลายของศาสนา ความหลากหลายของผู้คน ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ

กิจกรรมที่ ๒ การบริหารจัดการกลุ่มในยุค New normal เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

กิจกรรมที่ ๓ การสร้างความร่วมมือภายใน และภายนอกชุมชน

ขั้นที่ ๔ การประเมินผลการจัดกิจกรรม

จากการนำกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย และการประเมินจัดกิจกรรมแล้วนั้นผู้วิจัยได้นำผลจากข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยากร และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนี้

๑. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในการผลิตสินค้า โดยการนำข้อดีข้อกลุ่มต่าง ๆ มาร่วมวิเคราะห์และนำมาผลิตสินค้าโดยการแบ่งงานกันตามความถนัดของกลุ่มนั้น ๆ

“ต้องลงมือทำบ้างจะได้เรียนรู้การผลิต นำแบบมาอันนิ่งแล้วแบ่งกันทำตามกลุ่มว่าจะเอามารวมกันได้อย่างไร เราทำอย่างนี้ กลุ่มอื่นทำอย่างนี้ ตามความถนัดของกลุ่มตนเอง แล้วเอามาเป็นสินค้าหนึ่งอย่างรวมกันจะได้สร้างสินค้าที่มีการร่วมมือกัน”^{๑๒๘}

“อยากให้มีการลงมือทำสินค้าร่วมกัน เพราะเราก็มีสินค้าของตัวเองแล้ว ถ้าจะร่วมมือกันทำสินค้าก็ทำตอนมีกิจกรรมนี้แหละจะได้เป็นแบบ เป็นแนวคิดให้เราทำงานตามที่เรานัดแต่เป็นของขึ้นเดียวกันของจังหวัดเรา”^{๑๒๙}

๒. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการฝึกเรื่องภาวะผู้นำ โดยฝึกให้สมาชิกในกลุ่มทดลองการเป็นผู้นำกลุ่ม การติดต่อประสานงาน เพื่อทำการสืบทอดกลุ่มในอนาคต

“ต้องมีการฝึกให้ทุกคนออกไปแสดงความคิดเห็น การพูด การเจรจา เพราะเขาไม่กล้ากัน ต้องให้มีการเป็นผู้นำ ลองเป็นดู”^{๑๓๐}

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ รัตนมณี, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นางสมปอง อัดอินโหม่ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ นางสาวอชิไฉะ สาแม้ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

“ฝึกการเป็นประธานกลุ่มดู จะได้ว่าเขาต้องทำอะไรบ้าง การออกแบบของต่าง ๆ ที่เราจะผลิตให้สมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็นว่าจะผลิตอะไรออกมาเป็นของกลุ่ม ต่อไปถ้าไม่มีประธานคนนี้แล้วคนอื่นจะได้ทำต่อ ไม่ใช่พอประธานตายกลุ่มหายเลย”^{๑๓๑}

๓. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันคิดออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ

“อยากให้มีการฝึกการออกแบบเรียนการออกแบบของ ออกแบบสินค้า พวกเรื่องคู่มือ เทคนิคต่าง ๆ จัดเอามาใช้ทำสินค้าให้ดีขึ้น”^{๑๓๒}

“การออกแบบก็สำคัญ น่าจะให้มีการเรียนด้วย ตอนนี้เราทำตามแบบเก่าที่คนเฒ่าคนแก่เขาทำมา พวกลายก็ของเก่า แต่ถ้าได้ฝึกออกแบบลาย ลองทำดูจะได้มีของใหม่ ๆ บ้าง”^{๑๓๓}

๔. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการเรียนรู้แบบสัญจรไปตามกลุ่มต่าง ๆ เพื่อได้เรียนรู้วิธีการผลิต เทคนิคการผลิตต่าง ๆ เพื่อจะได้นำมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มอื่น ๆ

“กิจกรรมการสอนการผลิต เทคนิคการผลิตสินค้าที่ทันสมัย เทคโนโลยีในการผลิตสินค้า หรือการทำตลาดผ่านระบบออนไลน์ก็จะช่วยให้กลุ่มยั่งยืนได้”^{๑๓๔}

๕. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีกิจกรรมสนทนากลุ่ม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการแสดงออกของสมาชิกในกลุ่ม

“การทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันที่ผ่อนคลายการอบรมน่าจะทำให้ได้รู้จักกันมากขึ้น ทำให้สนิทกันเร็วจะได้กล้าพูดกล้าแสดงออกด้วย”^{๑๓๕}

“เราอบรมอย่างเดียว น่าจะออกไปทำกิจกรรมข้างนอก ไปเล่นกีฬา กับกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในปัตตานี จะได้มีเพื่อนมากขึ้นด้วย”^{๑๓๖}

“มีกิจกรรมที่ทำให้เราได้ช่วยเหลือกันทำกิจกรรมที่ทำให้เราได้พูดคุยกันมาก ๆ จะได้รู้จักกัน พอรู้จักกันก็กล้าจะคุยกล้าจะเสนอความคิดเห็นด้วย”^{๑๓๗}

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ นางสาวฮัสสือเมาะ ดอมาะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นางสาวสุพัตรา คำตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นางฟาติมะฮ์ อยู่หมื่นไวย, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ รัตนมณี, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ รัตนมณี, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ นางสาวนุริชัม ดอเลาะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

๔.๔ การเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

กระบวนการทำงานที่เริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ กลุ่มคนไม่กี่คนในบางพื้นที่ บางท้องถิ่น และขยายเป็นหน่วยใหญ่จนกลายเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชุมชนและในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านการพัฒนาสังคม การศึกษาเรียนรู้ และการประสานผลประโยชน์ ในชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย ดังนี้

๔.๑ ลักษณะเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีที่มีอยู่ในปัจจุบัน

๑. เครือข่ายภายในชุมชนอุตสาหกรรม เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เป็นการดำเนินงานเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

“เรารวมตัวกันทำกิจกรรมที่มีเป้าหมายเหมือนกัน คือ การทำผลิตภัณฑ์เพื่อขาย เริ่มจากเราทำของชิ้นเล็ก ๆ วัสดุอุปกรณ์ เราก็เอามาจากท้องถิ่น คือ ไม้ไผ่ พอทำไปนาน ๆ ก็มีคนเข้ามา ร่วมกันมากขึ้น และมีหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือเราด้วย”^{๑๓๘}

“มีผู้หญิงในชุมชนว่างงาน จึงคิดว่า จะทำอะไรให้ผู้หญิงในชุมชนเรามีรายได้เพิ่มมากขึ้น และได้ใช้เวลาว่างให้มีประโยชน์ มีกิจกรรมได้ทำร่วมกัน”^{๑๓๙}

“ในกลุ่มมีเครือข่ายในหลายหมู่บ้าน เราช่วยกันทำงาน แบ่งงานกันไปทำที่บ้าน บางทีก็มารวมตัวกันที่กลุ่ม แต่ส่วนใหญ่ทุกคนมีงานทำประจำ เช่น ทำสวน ทำนา แต่เราก็หารายได้เสริมได้ที่บ้าน รับงานมาทำจะได้อยู่ดูแลบ้าน แต่ก็มีหัวหน้ากลุ่มมาตรวจมาคุ้ยตลอด”^{๑๔๐}

๒. เครือข่ายตามบทบาทหน้าที่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่าง ๆ ดังกล่าวมุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ ซึ่งในพื้นที่ชุมชนอุตสาหกรรมมีเครือข่ายภาครัฐ เช่น อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี พัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี พาณิชย์จังหวัดปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นต้น

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ นางสาวฮาบีรา สาเมาะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ นางสาวรอชีเดาะ สาแม็ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ นางสาวประดับ แซ่ตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นายลาเตะ สาแล, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

“ในส่วนของอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี มีการกิจหลักในการรับรองมาตรฐานของสินค้า ให้ความรู้แก่ผู้ผลิตในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สินค้าของกลุ่มได้จดทะเบียนมาตรฐานสินค้า ซึ่งส่วนนี้จะเป็นภารกิจหลัก เพราะถ้ามีมาตรฐานสินค้าแล้วก็จะสามารถเข้าร่วมโอท็อปของจังหวัดได้ด้วย”^{๑๔๑}

“การดำเนินงานของพัฒนาชุมชน มีหน้าที่ในการจัดตั้งกลุ่ม และการเสริมสร้างกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือให้เกิดการพัฒนาของกลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดปัตตานี การนำสินค้าไปจัดแสดง หรือจัดจำหน่ายเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ถือได้ว่าเรามีเครือข่ายหลายส่วนเพราะเราต้องทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ด้วย”^{๑๔๒}

“ภารกิจหลักอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือการบริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคม การไปพัฒนากลุ่มอาชีพที่รวมกลุ่มอยู่แล้วก็เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย คือ การนำเอาองค์ความรู้ทางวิชาการในด้านต่าง ๆ ไปถ่ายทอดแก่ชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาและเกิดรายได้ เสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง มอ.ปัตตานี เรามีพื้นที่ดูแลหลายพื้นที่ จึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งต่อการพัฒนาท้องถิ่นของเรา”^{๑๔๓}

๔.๒ ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน สิ่งที่ได้รับนอกจากจะได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่มที่ได้วางไว้ ยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและการพัฒนากลุ่มอาชีพและชุมชน ความเป็นเครือข่ายยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

- เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมที่มีเครือข่ายการดำเนินงานนั้น สมาชิกในกลุ่มสามารถเรียนรู้จากวิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่ม ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น สามารถนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ โดยกระบวนการเรียนรู้ นอกจากสมาชิกภายในกลุ่มเกิดการเรียนรู้แล้ว ยังสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังกลุ่มอื่น ๆ หรือผู้ที่สนใจได้อีกด้วย

“การมีเครือข่ายหลาย ๆ ที่เช่นหน่วยงานราชการ เขาจะนำความรู้มาให้ เราก็ได้เรียนรู้สิ่งที่เขานำมาถ่ายทอด เวลาเกิดปัญหาเราก็ได้ช่วยกันแก้ปัญหาภายในกลุ่ม แต่หากแก้ไม่ได้เราก็สามารถปรึกษาหน่วยงานของภาครัฐที่เขาเข้ามาช่วยเหลือเรา ปัญหาที่มีไม่ก้อย่างหรอก แต่เราก็เรียนรู้แล้วก็แก้ปัญหากันไป”^{๑๔๔}

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ นางสาวฮับเสาะ กาเร้ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นายลาเต๊ะ สาแล, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ นางสาวอริเยาะ ยาแม, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นางสาวสุพัตรา คำตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

“เราทำงานมานาน เริ่มต้นจากทำของอย่างเดียว พอมีคนมาสั่งให้ทำสินค้า เราก็ต้องศึกษาวิธีการ เราต้องเรียนรู้ว่าจะต้องทำอะไร เช่น เป้ายิงธนูนี้ เราก็ต้องหาวิธีการมาแล้วทำคนเดียวไม่ได้ ต้องแบ่งงานกันไปทำ ทำแล้วก็ต้องเอามาทดลองว่าใช้ได้ดีไหม ถ้ายังใช้ได้ไม่ดีนั้นก็แก้ไขปรับปรุง ให้มันใช้ได้ดีขึ้น ซึ่งตอนนี้เราพัฒนาผลิตภัณฑ์จนเป็นที่ยอมรับมีบริษัทส่งไปขายต่างประเทศ มันทำให้เราเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของเราเอง เกิดจากการปฏิบัติอย่างยาวนาน”^{๑๔๕}

- เกิดประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมมักจะเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นหลากหลาย ดังนั้น ประธานกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ปัญหาและหาแนวทางการแก้ปัญหาให้ได้เร็วที่สุดและทันทั่วถึง เพื่อจะทำให้กลุ่มตั้งอยู่ได้อย่างยั่งยืน และเกิดการพัฒนาคุณภาพของสินค้าให้ตรงตามความต้องการของตลาด การมีเครือข่ายจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะคอยดูแลให้คำปรึกษาแก่กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม และนำองค์ความรู้ประสบการณ์ที่มีไว้เป็นบทเรียนเพื่อเป็นกรณีศึกษาให้แก่อื่น ๆ ได้อีกด้วย

“ในส่วนของปัญหาในกลุ่มเองก็มีตั้งแต่การหาวัตถุดิบ การผลิตที่ไม่ได้มาตรฐาน คนทำไม่เพียงพอต่อการสั่งซื้อและเวลาในการส่งสินค้า การแก้ปัญหาเราก็ช่วยกันแต่ในฐานะประธานกลุ่มต้องเป็นผู้นำคอยคิดให้มาก จะได้แก้ปัญหาได้เร็วขึ้น พอหลังๆ ปัญหาที่มีคล้าย ๆ เดิม แต่เรามีประสบการณ์แล้วก็ใช้ประสบการณ์ที่เราทำมาแก้ปัญหานั้นได้และตอนนี้ก็ได้ไปประชุมสัมมนาในเวทีต่าง ๆ เราก็เล่าให้คนอื่นฟังว่าเราเจออะไรมาบ้างเพื่อให้คนอื่น ๆ ได้เรียนรู้ร่วมกัน”^{๑๔๖}

“ประธานกลุ่มมีความสำคัญที่จะเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของกลุ่ม ต้องชน สู้กับปัญหา แต่เรามีที่ปรึกษาหลายคน แต่ที่สำคัญต้องได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในกลุ่มด้วย บางทีลูกค้าสั่งสินค้ามาแต่เรามีคนช่วยทำน้อยเราก็ต้องหาวิธีแก้ปัญหาเพื่อให้ทำให้เสร็จทันส่งลูกค้า”^{๑๔๗}

“แรก ๆ มีปัญหาเยอะ หนูเข้ามาก็ต้องเรียนรู้วิธีทำให้ชำนาญ เพราะเวลาเขาสั่งสินค้ามาเราต้องทำให้ได้หลายรูปแบบให้ตรงตามความต้องการของเขา พอเราฝึกชำนาญเราก็สามารถสอนคนอื่นได้ด้วย พอทำนาน ๆ ปัญหาเรื่องส่งสินค้าไม่ทันก็ไม่มีแล้วเพราะเราสามารถแก้ปัญหาได้ช่วยกันแก้ปัญหาช่วยกันคิดร่วมกัน พอผ่านปัญหาดรจนันมาแล้วก็สามารถพัฒนาสินค้าได้ไปเรื่อย ๆ ให้ดีขึ้นได้”^{๑๔๘}

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นางสมปอง อัดอินโหม่ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ นางฟาติมะฮ์ อยู่หมื่นไวย, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ นางสาวสุพัตรา คำตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นางสมปอง อัดอินโหม่ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

“เรื่องปัญหา ก็มีเยอะมากมาย มีมาเรื่อย ๆ แต่ก็ต้องแก้ไปเรื่อย ๆ เหมือนกัน ปัญหาไม่ซ้ำกันเลย ทำไปแก้ไขไป จนเราแข็งแรงขึ้น ทำให้เป็นที่รู้จักของหลายหน่วยงาน เขาก็เลยมาช่วยเราอีกแรงหนึ่งทำให้เรามีที่ปรึกษาช่วยพัฒนาสินค้า ช่วยเหลืองบประมาณได้อีกด้วย”^{๑๔๙}

- เกิดการพึ่งพาตนเอง การได้รับความร่วมมือของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมและเครือข่ายความร่วมมือต่าง ๆ ส่งผลให้กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมเกิดความเข้มแข็งและสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาระดับความสามารถของกลุ่ม ทำให้กลุ่มสามารถเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด เมื่อกลุ่มเกิดความเข้มแข็งก็จะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชนและสังคมในภาพรวม

“หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาเข้ามาช่วยให้คำปรึกษา แต่การพัฒนามันอยู่ที่เราขยันทำขยันคิด แต่มันจะต้องเริ่มจากเรานับแรก สิ่งที่เราทำได้ให้มากที่สุดคือพึ่งพาตนเอง ตอนเราตั้งกลุ่มเราคิดร่วมกันในชุมชน แรกๆเกิดปัญหาเราก็ช่วยกันแก้ พอตอนนี้มีหน่วยงานมาเป็นที่ปรึกษาคอยช่วยเหลือในด้านต่างๆ แต่ถ้าเราไม่พัฒนาเราไม่ขยันทำไม่ขยันคิดก็เหมือนกันคอยรอรับอย่างเดียว เราจึงต้องพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด เมื่อสุดทางจริง ๆ เราก็ค่อยไปปรึกษาหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรงนี้ที่เขาคอยช่วยเรามา”^{๑๕๐}

“เราทำงานมาแบบร่วมกันในชุมชน คิดกันเอง ทำกันเองเรื่อย ๆ จนถึงวันนี้ แรกๆ ก็ไม่มีใครมาช่วย เราทำเราพัฒนา แบบค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไป ล้มลุกคลุกคลานกันมา ทำให้เราได้เรียนรู้และมันคงขึ้น หน่วยงานเพิ่งเข้ามาดูแลช่วยเหลือทีหลัง แต่ก็ดีที่เขาช่วยเพราะเมื่อกลุ่มใหญ่ขึ้น ก็ต้องมีคนคอยช่วยเหลือดูแลบ้าง ไม่งั้นเราก็โตอย่างช้า ๆ ถ้ามีหน่วยงานของรัฐเข้ามาแนะนำช่วยเหลือก็จะโตเร็วขึ้นเป็นที่รู้จักของคนอื่นเร็วขึ้นเหมือนกัน พอเราขายได้เยอะๆ จากการนำสินค้าไปขายตามงานต่างๆ ที่หน่วยงานราชการเชิญไปขาย ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ทุกอย่างเราต้องเข้มแข็งด้วยตัวเองด้วยไม่ใช่พึ่งพาคนอื่นตลอดเวลา”^{๑๕๑}

- เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี เกิดจากการเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นของตนแล้วนำมาพัฒนาให้เกิดมูลค่าขึ้น ดังนั้น การนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้จำนวนมากจึงอาจจะก่อให้เกิดการขาดแคลนหรือเกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มอีกด้วย กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ได้เล็งเห็นปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า จึงได้ร่วมมือกันดูแลทรัพยากรในท้องถิ่นของตนในทุกมิติ ทั้ง ดิน น้ำ ป่าไม้ อากาศ ให้มีความอุดมสมบูรณ์

“การผลิตสินค้าของกลุ่มบ้านทุ่งเรานั้นส่วนใหญ่ใช้ของในชุมชนทั้งนั้น เช่น ไม้ไผ่ ฟาง เถาวัลย์ต่าง ๆ มีอยู่ในชุมชนเราอยู่แล้ว ทุกบ้านปลูกไว้เพราะเขาจะเอาไปพาดต้นตาลไว้ทำน้ำตาล

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นางสาวอชิเดาะ สาแม้ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นางสาวฮัสสือเมาะ ดอมะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

ปลูกไว้มาก ไม่มีหมดแน่นอน ยกเว้นว่าเขาจะไถทิ้ง ส่วนฟางข้าวเราก็ทำการตกลงกันว่าจะหาของจากชาวบ้านที่เขาทำนากันอยู่แล้ว ของพวกนี้เราไม่ต้องไปหามาจากไหนเลยมีอยู่ในชุมชน”^{๑๕๒}

“การทำผ้าของกลุ่มยาริงเรา มีผ้าที่เราไม่ได้ทำเองเราหาซื้อในจังหวัดนี้แหละ แต่พวกสีเราก็ได้รับการพัฒนาจาก มอ.เขามาช่วย ส่วนลวดลายเราก็ดูลายจากบ้านเก่า ๆ ในยะหริ่ง เช่นในวังยะหริ่ง แต่ที่สำคัญเราใช้ของไม่เป็นอันตรายต่อชุมชนเพราะการทำผ้าบาติกต้องใช้สี แต่สีที่เราใช้เป็นสีที่ปลอดภัยกับธรรมชาติ เราเน้นเรื่องการดูแลสิ่งแวดล้อมด้วย”^{๑๕๓}

“ตอนนี้กลุ่มของเรามีสนับสนุนจาก มอ. เพื่อการปลูกครามใช้เองลดการซื้อสีจากที่อื่น เราจึงทำการปลูกครามเพื่อไว้ใช้ ครามพวกนี้ก็มาจากธรรมชาติ เราใช้สีธรรมชาติ เพื่อความปลอดภัยของผู้ใช้ผ้า เพราะมันจะไม่มีสารเคมีตกค้างทั้งในการล้างสีที่ต้องใช้น้ำเยอะ และไม่ตกค้างในผ้าที่จะทำให้ผู้ใช้เกิดมะเร็งได้ ทาง มอ.เริ่มทำวิจัยเพื่อจะหาสีที่มาจากธรรมชาติ และสีจากท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ในการผลิตผ้าของกลุ่มเรา พอเราไม่ต้องซื้อสี เราก็ลดต้นทุนได้อีกด้วย”^{๑๕๔}

“เราอยู่ในชุมชน ของที่เอามาใช้ก็มาจากชุมชนของเรา แต่เราก็คิดว่าถ้ามันมีน้อยลงแบบไม่มีทดแทนเราก็ต้องปลูกใหม่ แต่ต้นไผ่นี้ปลูกมากทุกบ้าน แล้วมันโตเร็วด้วย เราจึงนำมาใช้ได้บ่อย หมุนเวียนไปตามบ้านต่าง ๆ บางทีสินค้าบางอย่างมันต้องใช้ไม้ไผ่อีกแบบที่ไม่มีในชุมชนเราก็ต้องหาพันธุ์มาปลูกจะได้เอามาใช้ไม่ต้องไปซื้อจากข้างนอก”^{๑๕๕}

- เกิดพลังของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม การมีเครือข่ายของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี สามารถก่อให้เกิดพลังและอำนาจในการต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ให้มีการจัดสรรทรัพยากรมายังกลุ่มหรือชุมชนท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนได้ง่ายขึ้น เนื่องจากการรวมกลุ่มนั้นเกิดพลังของการพัฒนา ความต้องการการพัฒนาของสมาชิกในกลุ่มซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น ๆ เมื่อการดำเนินงานของกลุ่มประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชนแล้ว หน่วยงานต่าง ๆ ก็ก็จะเห็นความสำคัญก่อให้เกิดการสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมเพิ่มมากขึ้น แม้แต่การต่อรองให้กำหนดนโยบายและงบประมาณเพื่อมาสนับสนุนกลุ่มในด้านต่าง ๆ ได้ด้วย

“การรวมกลุ่มกันของเราในชุมชนนี้ สิ่งแรกที่เราจะทำยังไงให้เรามีรายได้เพิ่มขึ้น ใช้เวลาวางที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์และสุดท้ายคือจะพัฒนาชุมชนของเราอย่างไร เพราะถ้าเราไม่ทำอะไรเลยก็ไม่มีการพัฒนา พอเรารวมกลุ่มกันเข้มแข็งคนภายนอกเห็นเขามาช่วยในหลายด้าน ที่นี้เราก็มีพลังของกลุ่มในการนำเสนอไปยังหน่วยงานภายในตำบล ในอำเภอของเรา ให้เขามาช่วยสนับสนุนพัฒนา

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ นางสาวสุกัญญา บุญประสม, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ นางสาวฮัสสือเมาะ ดอมาะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ นางสาวสุพัตรา คำตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ นางสาวประดับ แซ่ตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

ชุมชนของเรา เพราะจะเป็นหน้าเป็นตาให้กับชุมชน เพราะคนใหญ่โตเข้ามาในกลุ่มเราบ่อย เหมือนถนนนี้ อบรมเขาก็มาช่วยทำให้ แม้แต่อาคารนี้หน่วยงานของรัฐก็มาช่วยสร้างให้เป็นสำนักงานของเรา แต่ถ้าเราไม่มีกลุ่มเราจะเอาอะไรไปให้เขามาช่วยเราได้ เพราะต่างคนต่างทำ แต่พอมีกลุ่มนี้เราสามารถทำได้เยอะขึ้น คนมาช่วยเยอะขึ้น”^{๑๕๖}

“ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและให้กับกลุ่มของเรา ก็ทำให้ชุมชนของเราเข้มแข็งนะ หน่วยงานต่าง ๆ ก็ให้ความสนใจ เข้ามาช่วยเหลือหลายหน่วยงาน ทางหน่วยงานราชการก็เอากำหนดไว้ในแผนว่าจะช่วยเหลือกลุ่มเราในรูปแบบไหนบ้าง เขาก็มีงบ มีคนมาช่วยพัฒนา ช่วยดูแลเราได้มากขึ้น เวลาเราไปขอความช่วยเหลือ ขอคำปรึกษา เขาก็ช่วยเราได้มากขึ้น แต่ถ้าเราไม่ได้รวมกลุ่มเราทำคนเดียว ไม่รู้เขาจะช่วยเหลือเราอย่างไร เพราะเรื่องการทำกลุ่มนี้คงเป็นนโยบายของเขาด้วยเพื่อจะช่วยเหลือประชาชน”^{๑๕๗}

“ในบทบาทของพัฒนากร ของจังหวัดปัตตานี เราก็มีภารกิจหลักคือช่วยเหลือพัฒนากลุ่มต่าง ๆ ที่ได้เข้ามาจดทะเบียนกับเรา ดังนั้น เราก็จะมีนโยบายต่าง ๆ มีงบประมาณต่าง ๆ ที่จะคอยช่วยเหลือ เช่น การส่งพัฒนากรไปช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์ ไปช่วยเรื่องการจัดตั้งกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง เมื่อมีงานแสดงสินค้าที่ไหน ทางเราก็เชิญกลุ่มต่าง ๆ ที่มีผลิตภัณฑ์มาร่วมแสดงสินค้า และจำหน่ายสินค้าภายในงาน แต่หากไม่มีการจัดตั้งกลุ่มทำโดยเอกชนก็ไม่อยู่ในเงื่อนไขของหน่วยงานเราที่จะเข้าไปดูแลช่วยเหลือ”^{๑๕๘}

๔.๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน สามารถแบ่งได้ ดังนี้

๑. พัฒนาศักยภาพของแกนนำ/ประธานกลุ่ม การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ที่มีความหลากหลายในด้านทรัพยากร และมีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา ซึ่งในแต่ละกลุ่มมีสมาชิกที่มีความแตกต่างกันหรือแม้แต่วิธีการของกลุ่มของแต่ละชุมชนหรือในชุมชนเดียวกัน ก็มีความแตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชนนั้น ๆ การพัฒนาศักยภาพของแกนนำกลุ่มหรือประธานกลุ่มนั้นจึงมีความสำคัญ ที่จะทำให้เกิดความสามัคคีกันภายในกลุ่มและในกลุ่มเครือข่าย ในการพัฒนาศักยภาพนั้นควรให้ประธานกลุ่มเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของแต่ละศาสนา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ตั้งไว้

“ในพื้นที่สามจังหวัดเรา มีกันหลากหลายเชื้อชาติศาสนา การจะทำให้เราทำงานร่วมกัน ผู้นำเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน พัฒนากลุ่มอาชีพ ต้องมีการพัฒนาผู้นำในทุกมิติทั้งด้านการพัฒนา

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นางสาวสุพัตรา คำตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ นางสาวนุริชฌ์ ดอเลาะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ นางสาวฮาซียะ เปาะจิ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

การเรียนรู้เข้าใจแต่จริง ๆ แล้วชาวบ้านเราก็เข้าใจกันอยู่แล้ว แต่สำคัญ ๆ คือผู้นำนี้แหละต้องเป็นตัวตั้งตัวตีเป็นทุกอย่างให้กับกลุ่มต้องแก้ปัญหา ต้องติดต่อสื่อสารกับคนข้างนอก กับหน่วยงานราชการ กับลูกค้า อยู่ที่คุณนำหมด จึงต้องให้ความสำคัญต่อผู้นำให้มาก จะพัฒนาอะไรก็ต้องพัฒนาผู้นำด้วย”^{๑๕๙}

“การที่เราจะสร้างเครือข่ายให้แข็งแรงช่วยเหลือกันทำงานต่างๆ คนที่สำคัญคือ ประธานกลุ่ม เพราะเขาต้องเป็นทุกอย่าง เหมือนเขาเป็นตัวแทนของเรา เป็นตัวแทนของกลุ่ม การพัฒนาถ้าเขาเก่ง แล้วเขาก็จะมาสอนเราต่อ ประธานกลุ่มจะคอยตัดสินใจหลาย ๆ ด้าน ประธานสำคัญมาก”^{๑๖๐}

“คนที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มได้ คือ ประธานกลุ่ม พวกเราทำตามที่ประธานบอกเรา การติดต่อลูกค้า ติดต่อหน่วยงานราชการต่าง ๆ ก็ประธานทั้งนั้น ประธานเขาเก่ง ถ้าจะทำเครือข่ายของอาชีพในพื้นที่นี้ เราก็ต้องให้หัวหน้านั้นและไปเป็นตัวแทนพวกเรา”^{๑๖๑}

“ประธานกลุ่มถึงเขาจะเป็นพุทธ เราเป็นอิสลาม แต่ในการทำงานเราก็ช่วยเหลือกัน เพราะมันไม่เกี่ยวกับศาสนา เรามาทำงานประกอบอาชีพหาเงิน ไม่มีไรผิดเลย เราก็อยู่กันแบบพี่น้อง ประธานก็ช่วยเหลือเราอย่างเต็มที่ หางานมาให้ทำให้เราได้มีรายได้เพิ่ม”^{๑๖๒}

๒. กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน การรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินงานของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้มีความชัดเจนโดยให้สมาชิกภายในกลุ่มได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อที่จะให้สังคมภายนอกได้รับรู้และเพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มดำเนินงานไปตามวัตถุประสงค์นั้นให้เกิดผลสำเร็จ

“การจะทำให้เครือข่ายเกิดขึ้นอย่างเข้มแข็ง เราต้องมีวัตถุประสงค์ของงานให้ชัดเจนว่า เราจะทำอะไร ทำเพื่ออะไร มีเป้าหมายให้ชัดแล้วเราก็ต้องร่วมกันคิด ไม่ใช่คิดคนเดียวแล้วจะให้คนอื่นทำตามเรา เราต้องให้ทุกคนได้ช่วยคิด แล้วเราจะได้ทำไปด้วยกัน ถึงต่างคนต่างทำตามหน้าที่ ทำตามกลุ่มของตัวเอง แต่พอถึงเวลาเราก็ต้องร่วมมือกันเพื่อให้เกิดพลังการทำงาน”^{๑๖๓}

“จะทำอะไรก็ต้องมีวัตถุประสงค์ มีเป้าหมายของกลุ่ม ถ้าเราไม่มีเป้าหมายเหมือนเราไม่มีทางให้เดิน เราจะเดินแบบไม่รู้จบ แต่ถ้ามีวัตถุประสงค์แล้ว การทำเครือข่ายร่วมกันก็จะง่ายขึ้น ถ้าวัตถุประสงค์เหมือนกัน เราก็จะเข้าร่วมกันง่ายขึ้น เพราะคิดเหมือนกัน ถึงแม้ว่าเราทำสินค้าแตกต่าง

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ นางสาวฮัสสือเมาะ ดอมะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ นางสาวนุรซิม ดอเลาะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ นางสาวตูแวนะ ตูแวลอ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ นางสาวฮาซียะ เปาะจิ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ นางสาวฮาปึรา สามาะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

กัน แต่เราสามารถนำสินค้าของกลุ่มอื่นๆ มาประกอบกับสินค้าของเรา เกิดเป็นสินค้าตัวใหม่ได้ เราไม่ถนัดเราก็ให้กลุ่มที่ถนัดทำช่วยกันได้”^{๑๖๔}

“กลุ่มอาชีพของเรานั้น ถึงแม้ว่าเมื่อก่อนเราทำเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่พอเราทำนานเข้าก็รู้ว่าเราจะอยู่แบบโดดเดี่ยวไม่ได้เราต้องมีเครือข่ายการทำงาน แต่การทำงานเราต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเราจะไปร่วมกับใครวัตถุประสงค์ต้องตรงกัน”^{๑๖๕}

“แนวทางการสร้างเครือข่ายที่สำคัญคือการมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานที่ชัดเจนและทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในการคิด เพราะถ้าวัตถุประสงค์มีความชัดเจนคนที่มีความเห็นตรงกันก็จะเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ทั้งภาครัฐและภาคประชาชน เอกชน ก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้กลับกลุ่มอาชีพในพื้นที่ ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายนั้นต้องเกิดจากความต้องการของกลุ่มอาชีพด้วย ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐเข้าไปกำหนดทุกอย่าง หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาเท่านั้น”^{๑๖๖}

๓. การกระจายงานและแบ่งภาระหน้าที่ให้ชัดเจน การแบ่งงานออกเป็นส่วน ๆ แล้วให้สมาชิกแต่ละคนรับผิดชอบงานที่ตนเองถนัด จะทำให้เกิดความชำนาญในหน้าที่งาน ซึ่งเรียกว่า ความชำนาญเฉพาะอย่าง และจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต ดังนั้น การแบ่งงานในองค์การจึงเป็นการแบ่งงานทุกชนิดขององค์การให้อยู่ในรูปของกลุ่มงานต่างๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญเฉพาะอย่างและเกิดประสิทธิภาพ การสร้างเครือข่ายในชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีกลุ่มผลิตสินค้าที่มีความหลากหลาย และมีความถนัดที่แตกต่างกัน ดังนั้น หากการผลิตสินค้าที่มีการผลิตที่ต้องใช้ส่วนประกอบที่หลากหลาย รวมถึงความถนัดที่แตกต่างกัน จึงควรแบ่งงานกันตามความถนัดของกลุ่มนั้น ๆ แล้วจึงนำมาประกอบรวมกัน ก็จะทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

“การที่เราจะทำให้เครือข่ายของเราเข้มแข็งเราต้องแบ่งงานให้ชัดเจนว่ากลุ่มไหนทำอะไร ทำในสิ่งที่กลุ่มถนัด แล้วต่างกลุ่มก็แบ่งให้คนในกลุ่มได้ทำงานต่าง ๆ พอเราทำเสร็จแล้ว ก็เอามาประกอบรวมกันเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ที่ทุกคนทุกกลุ่มเข้าไปมีส่วนร่วมเพราะเรารู้อยู่แล้วว่า เราถนัดอะไร เราทำอะไรได้ เราก็จะทำสิ่งนั้นได้ดี พอเราร่วมกันคิดร่วมกันทำก็จะเกิดความร่วมมือกันระหว่างกลุ่ม ทำให้เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งได้”^{๑๖๗}

“เรื่องการทำงานของกลุ่มเราก็แบ่งงานกันทำตามความถนัด บางคนถนัดไม่เหมือนกัน เราฝึกให้ทุกคนทำเป็นทุกอย่าง แต่พอทำจริงบางคนก็ทำได้ดีในงานที่ตนเองถนัด เราก็จะให้เขาทำในสิ่งนั้น ถ้าหากเราจะทำเครือข่ายกันกับกลุ่มอื่น ๆ เราก็ต้องมาดูว่า สินค้าที่จะทำร่วมกัน กลุ่มไหนสามารถผลิตชิ้นส่วนใดได้บ้าง ก็ต้องมอบหมายให้กลุ่มนั้นทำ แล้วเราก็ค่อยมาประกอบรวมกันเป็นสินค้าใหม่

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ นางสาวฮัสสือเม๊ะ ดอมาะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ นางฟาติมะฮ์ อยู่หมื่นไวย, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ รัตนมณี, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ นางสาวสุพัตรา คำตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

ที่เกิดจากการรวมตัวกันของเครือข่ายอาชีพ สิ่งที่จะได้คือ การทำงานร่วมกัน ความเข้มแข็งของกลุ่ม และเครือข่าย เพราะที่ผ่านมาเราก็ไปร่วมกันแสดงสินค้าตามงานต่าง ๆ อยู่แล้ว เราก็รู้จักกัน ประชุมร่วมกันบ่อย แต่เราก็ไม่เคยได้ร่วมกันผลิตสินค้าในนามของเครือข่ายเลย ถ้าเราจะทำก็เป็นสิ่งที่ดี”^{๑๖๘}

๔. มีระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงร่วมกัน การสร้างเครือข่ายชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัด ปัตตานี ที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน จึงต้องมีระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่ทุกคนสามารถยอมรับได้ เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

“ในกลุ่มเราก็มีระเบียบ ข้อตกลงร่วมกัน ไม่ได้เคร่งครัดอะไรมาก แต่ก็ต้องมี ไม่งั้นเราทำงานลำบาก แต่ทุกคนก็เข้าใจตรงกัน และยอมรับในข้อตกลงนั้น ถ้ามีระเบียบแล้วเราก็เข้าใจตรงกันว่าสิ่งไหนทำได้ สิ่งไหนทำไม่ได้ พอทำแล้วจะได้รับผลอย่างไร ทั้งผลดีและผลเสีย อันนี้เรายอมรับ ถ้าเราทำเครือข่าย เราก็ต้องมีข้อตกลงด้วย แล้วเราก็ต้องให้ทุกคน หรือส่วนใหญ่ยอมรับข้อตกลงนั้น จึงจะทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น”^{๑๖๙}

“การทำงานร่วมกัน ของเราแน่นอนอยู่แล้วว่า มีข้อตกลงกัน ว่าถ้าทำงานหนึ่งชิ้น จะได้ค่าตอบแทนเท่าไร มีการกำหนดระยะเวลาที่ส่ง ถ้าส่งเกินกำหนดเวลาก็จะหักเงินไรพวกนี้ เราตกลงกัน ทุกคนก็ยอมรับ เพราะถ้าไม่มีกฎ ก็ทำงานกันอย่าง เราทำงานกับคนมาก ๆ ก็ต้องทำให้เป็นแนวทางเดียวกัน ยิ่งถ้าทำกับกลุ่มอื่นๆ เราก็ต้องตกลงร่วมกันก่อนทำงานจะได้เข้าใจตรงกันไม่มีความขัดแย้งกันภายหลัง”^{๑๗๐}

“ต้องมีระเบียบ มีแนวทางปฏิบัติให้ชัด เพราะทำงานกับหลายๆ กลุ่มที่มีความแตกต่างกัน คนทำงานถนัดไม่เหมือนกัน ต่างคนต่างอยู่คนละที่กันด้วย ถ้าไม่มีแนวทางการทำงาน ก็จะไม่สามารถร่วมกันทำงานได้ ต้องมีกฎระเบียบที่ชัดเจน ต้องชัดเจน แล้วทุกฝ่ายต้องยอมรับด้วย ไมอย่างนั้นก็ไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวกัน”^{๑๗๑}

“ที่เราทำงานก็มีกฎ แต่ไม่ได้เคร่งครัดนะ ยืดหยุ่นได้ มีประธานคอยดูแลอยู่ แต่ทุกคนก็จะรู้กันว่า เรามีข้อตกลงการทำงานกัน แต่ให้อิสระการทำงาน”^{๑๗๒}

๕. มีกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการทำงานร่วมกัน อย่างใกล้ชิดโดยสม่ำเสมอ เช่น การประชุมประจำปี การจัดเวทีชุมชนเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ นางสาวฮาบีรา สาเมาะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ นางสาวรอชีเดาะ สาแม็ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ นางสาวตูแวนะ ตูแวลอ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ นางสาวฮาซียะ เปาะจิ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

“การที่จะทำให้กลุ่มของเรา หรือเครือข่ายที่เราร่วมกันทำงานให้เข้มแข็ง เราต้องมีกิจกรรมที่
ทำร่วมกันบ่อย ๆ สื่อสารกันให้เข้าใจ พบปะกันบ้างในบางโอกาส เช่น การไปแสดงสินค้า หรือการ
ร่วมงานของหน่วยงานภาครัฐเราก็ได้เจอกันตลอด แต่แค่เราไม่ได้ทำงานร่วมกันแต่ถ้าเราได้ทำงาน
ร่วมกันเราก็ต้องมีการประชุมชนกัน” ๑๗๓

“ถ้าเราจะให้เกิดเครือข่ายอาชีพที่เข้มแข็ง เราต้องมีการพบปะพูดคุย หรือกันบ่อย ๆ
ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ แบ่งงานกันทำ แต่ต้องพูดคุยกัน” ๑๗๔

“การประชุม พบปะกันไม่ว่ากิจกรรมอะไรก็แล้วแต่ มันทำให้เกิดการสื่อสารที่เข้าใจกัน การ
ทำงานตรงนี้ ถ้าหากเราไม่สื่อสารกัน ก็จะทำงานร่วมกันยาก การทำเครือข่ายนั้น ต้องมีกิจกรรม
ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน จึงต้องมีการพูดคุยกัน ปกป้องหาหรือกัน อาจจะไม่ว่างนักแต่ก็ต้องมี ซึ่งที่ผ่าน
มาเราก็เจอกันนะตามงานต่าง ๆ การสัมมนาต่าง ๆ แต่การทำเครือข่ายที่ต้องทำงานร่วมกันเรายังไม่
เกิดขึ้น” ๑๗๕

“ในกลุ่มเราก็มีการทำงานกันที่บ้านบ้าง ทำที่กลุ่มบ้าง แต่ส่วนใหญ่เราจะแบ่งงานกันไปทำที่
บ้านเพราะได้อยู่กับครอบครัว แต่เราก็จะมีการมารวมกลุ่มกันบ้าง เพราะจะมีการชี้แจง การทำความเข้าใจ
ให้ตรงกัน” ๑๗๖

๖. มีการติดตามประเมินผลและการรายงานผล เป็นส่วนสำคัญที่กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมใน
พื้นที่จังหวัดปัตตานี ต้องมีการดำเนินการ เพื่อทบทวนสิ่งที่ทำไป ประเมินผลความสำเร็จของกิจกรรม
ของกลุ่มว่าในแต่ละปี มีข้อผิดพลาดอย่างไร เพื่อนำไปพัฒนากระบวนการทำงานในปีถัดไปได้

“ต้องมีการติดตามผลงาน ทบทวนการทำงาน ว่าในปีที่ผ่านมาเราทำอะไรไปบ้าง ทำแล้วเป็น
ยังไง ดีหรือไม่ดีตรงไหน เพราะจะได้นำข้อมูล เป็นแนวทางไปทำงานต่อไปหน้า จะได้ไม่ผิดซ้ำ จะได้
พัฒนางานของเราเอง ของกลุ่มของเราด้วย” ๑๗๗

“ที่ผ่านมามีการประชุมว่าในปีที่เราทำงาน ได้เงินเท่าไร เรามีอะไรที่ต้องปรับปรุง เพราะ
การทำงานก็ต้องมีข้อผิดพลาดอยู่แล้ว แต่จะทำยังไง ไม่ให้พลาดอีก หรือจะทำยังไงให้ดีกว่าเดิม ก็ต้อง
มาคุยกัน ปรับปรุงงานของเราเอง ปรับปรุงการทำงาน” ๑๗๘

๑๗๓ สัมภาษณ์ นางฟาทิมะฮ์ อยู่หมื่นไวย, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่
28 สิงหาคม ๒๕๖๕

๑๗๔ สัมภาษณ์ นางสาวอริเยาะ ยาแม, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28
สิงหาคม ๒๕๖๕

๑๗๕ สัมภาษณ์ นางสาวประดับ แซ่ตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28
สิงหาคม ๒๕๖๕

๑๗๖ สัมภาษณ์ นางสุกัญญา บุญประสม, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28
สิงหาคม ๒๕๖๕

๑๗๗ สัมภาษณ์ นางสาวสุพัตรา คำตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28
สิงหาคม ๒๕๖๕

๑๗๘ สัมภาษณ์ นางสาวฮัสสือเมาะ ดอมะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่
28 สิงหาคม ๒๕๖๕

“พอเรารวมกันเป็นกลุ่ม เราต้องสรุปงาน ให้ทุกคนได้รับรู้ร่วมกัน จากนั้นเราก็เสนอแนวคิด วิธีการทำงานใหม่ ๆ ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันในทุกเรื่อง เพราะเรารวมกันเป็นกลุ่มทุกความเห็น เป็นส่วนช่วยให้งานสำเร็จ พอสิ้นปี เรามาคูกันว่าเราจะพัฒนาอะไรได้อีก จะทำงานอะไรได้อีก แต่เราก็ต้องคุยกันเรื่องที่ผ่านมาว่าเราต้องปรับปรุงอะไรอีกด้วย เพื่อให้งานของเราได้มีการพัฒนา”^{๑๗๙}

๗. มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ การสืบทอดกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานีให้มีความเข้มแข็ง และยั่งยืน การสร้างผู้นำรุ่นใหม่โดยเน้นการถ่ายทอดกระบวนการคิด และการสร้างสรรค์ผลงานที่เกิดจากชุมชนเป็นที่ตั้ง และการสร้างสัมพันธภาพอันดีกับกลุ่มอื่น ๆ และหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายอย่างใกล้ชิด

“ไม่รู้ว่าหมดรุ่นกันนี้ จะมีคนทำต่อไหม แต่ก็พยายามนะให้มีเด็กรุ่นใหม่มาทำงานต่อ เราก็ฝึกเขาซะ เด็ก ๆ ที่ไม่เรียนหนังสือเราก็ให้เขามาช่วยงาน ฝึกให้เขาทำงานเป็นจะได้สืบทอดงานต่อ เหมือนกันนี้ก็สืบทอดมาจากพี่ของแฟน เราก็คนรุ่นใหม่ แต่เราชอบทำงานนี้ ถ้าเราทำเครือข่ายจะให้เข้มแข็งเราก็ต้องมีคนสืบทอดงานของเรา งานของกลุ่มที่เราได้ตั้งไว้ แต่ไม่รู้จะมีคนรักงานแบบนี้สักกี่คน”^{๑๘๐}

“คนรุ่นใหม่นี้แหละสำคัญที่จะมาสืบทอดงาน เพราะงานฝีมือแบบนี้มันต้องใช้เวลาทำงาน ละเอียดแต่เด็กรุ่นใหม่ไม่อยากทำ มันเสียเวลา แต่ถ้าจะให้เสนอก็คงต้องมีเด็ก ๆ เยาวชนนี้แหละต้องมาทำสืบทอดเราไม่เช่นนั้นมันก็หมดไปตามกาลเวลา”^{๑๘๑}

“เด็ก ๆ นี่ยากที่จะมาทำ เขาไปทำอย่างอื่นได้เงินเร็ว ไม่ต้องรอเวลา มีแต่คนแก่ๆ ที่อยู่บ้านทำกัน จะให้เด็กมาช่วยสืบทอด เป็นผู้นำ ก็ต้องเริ่มฝึก แต่หายาก ถ้ามีเด็ก ๆ คนรุ่นใหม่ ๆ มาทำงานตรงนี้ นำความคิดของเขามาพัฒนางานให้ทันสมัยได้ด้วย ก็จะทำให้กลุ่มของเราไปได้อีกนาน แต่ไม่รู้จะมีไหมนี้ส่วนมากไปทำงานในเมืองหมด ถ้ามีก็เจอดี ก็อยากให้มันจะได้สืบทอดงาน”^{๑๘๒}

“ถ้าจะให้ยั่งยืนนะ ต้องมีเยาวชนนี้แหละเข้ามาสืบทอดงาน เรียนรู้งานเก่า ๆ แล้วไปผสมกับงานใหม่ ๆ ที่เด็กชอบ จะเกิดผลงานใหม่ ๆ ขึ้นอีก เรานำของเก่ามาพัฒนาเป็นรูปแบบใหม่ มันจะทำให้เพิ่มรายได้ เพิ่มกลุ่มที่จะซื้อของเรา แล้วก็จะมีเครือข่ายใหม่ ๆ คนรุ่นใหม่เขาเก่งในการใช้เทคโนโลยีด้วย”^{๑๘๓}

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ นางสมปอง อัดอินโหม่ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ นางสาวสุพัตรา คำตัน, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ นางสาวฮัสสือเมาะ ดอมะ, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ นางสาวรอชีเดาะ สาแม็ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ นางสมปอง อัดอินโหม่ง, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ๒๕๖๕

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

การสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับกลุ่มตามหลักวิชาการ ได้แสดงไว้ดังนี้

๑. ideology อุดมการณ์ การมีอุดมการณ์ มีวิสัยทัศน์ คือการที่คนในกลุ่มมีแนวคิดเดียวกัน หรือมองเห็นอนาคต ช้างหน้าร่วมกัน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์และการรวมตัวของกลุ่ม ให้อยากปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนจนสุดความสามารถ เพื่อจะบรรลุอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ที่มีร่วมกัน โดย ไม่แตกแยก

๒. goal เป้าหมาย การมีเป้าหมายเดียวกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน จะทำให้สมาชิกในกลุ่มมีทิศทางดำเนินงานที่สอดคล้องกันเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น เน้นให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของกลุ่มมากกว่าทรัพย์สินหรือสิ่งมีค่าทางวัตถุ เพื่อขจัดข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นภายหลัง

๓. participation การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ในการบริหารจัดการ เป็นเงื่อนไขที่ทำให้สมาชิกมีสำนึกความเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม และตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน เกิดการรับรู้ ตัดสินใจและร่วมลงมือปฏิบัติในนามของกลุ่ม หากดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความโปร่งใส เปิดเผย และมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม จะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง

๔. need ความต้องการ กิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มมีความเหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิก มีแผนงานที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้าน ไม่เป็นการส่งเสริมหรือสร้างความขัดแย้ง และมีการเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง สามารถบริหารจัดการได้ภายในกลุ่มโดยไม่ต้องพึ่งพิงปัจจัยต่าง ๆ จากภายนอก ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กร ชุมชน

๕. harmonious สามัคคี มีบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความรัก เอื้ออาทร สมานฉันท์และสามัคคีความรักและความสมานฉันท์จะเป็นเหตุให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง

๖. communication การสื่อสาร ระบบการสื่อสารของกลุ่มควรเป็นแนวราบไม่ใช่แนวดิ่ง เนื่องจากจะทำให้เกิดความรู้สึกเท่าเทียมกัน และยอมให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ ไม่เหมือนลูกบังคับมีความรัก

๗. leader ผู้นำ

- มีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง มีภาวะผู้นำ เสียสละ มีวิสัยทัศน์

- สมาชิกกลุ่มในกลุ่ม พร้อมที่จะจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน ให้ความร่วมมือ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งทางความคิด การวางแผน การตัดสินใจ และการติดตามประเมินผล โดยปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างดีเชื่อในความสามารถของเพื่อนสมาชิก มีความไว้วางใจกัน โดยสมาชิกในกลุ่มยอมรับข้อเสนอแนะ คำวิจารณ์ ข้อมูล และการติชมซึ่งกันและกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือกัน และกันเสมอ

๘. Budget งบประมาณ มีงบประมาณดำเนินงานที่เพียงพอ ซึ่งในระยะแรกอาจต้องระดมเงินจากสมาชิกกลุ่มหรือขอรับการสนับสนุนจากภายนอกเพื่อใช้ในกิจกรรมแรกเริ่ม

รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี สามารถสรุปได้ คือ ๑)รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม ๒)รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม

๓)รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และ ๔)รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม

๑) รูปแบบผู้นำทางปัญญา ผู้นำริเริ่มในสิ่งที่ถูกต้อง ลักษณะผู้นำที่ดีย่อมนำพาให้กลุ่มไปได้ดี เป็นผู้นำที่มีอุทิศตนเป็นแบบอย่างที่สามารถนำพากลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย

๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม มีความสามัคคี ร่วมคิดร่วมทำ พึ่งพาอาศัยกันในชุมชน รู้จักและพึ่งพาอาศัยกันอยู่สม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าในพื้นที่จะมีความแตกต่างทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม

๓) รูปแบบการพึ่งพาตนเอง โดยชุมชนอุตสาหกรรมจะมีต้นทุนวัตถุดิบที่เกิดขึ้นจากชุมชน หรือท้องถิ่นของตนเอง

๔) รูปแบบริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของ โดยการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นของตัวเอง

๕) รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสืบทอดภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้เวลา ใช้ความสามารถเฉพาะตัว เป็นงานศิลปะและงานฝีมือที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน

รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม

๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ การดำเนินงานของกลุ่มซึ่งนำโดยคนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนร่วมกันไม่ใช่เป็นลักษณะที่เจ้าของกิจการหรือคนคนเดียวเป็นเจ้าของ

๒) การแบ่งปันผลกำไรสู่ชุมชน การนำผลกำไรบางส่วนกลับสู่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสังคมในอีกรูปแบบหนึ่ง เช่น การแบ่งงานให้กลุ่มผู้พิการในชุมชนทำ และนำเงินมอบให้ผู้พิการเป็นค่าตอบแทน ทำให้ผู้พิการมีรายได้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

๑) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน ไม่ได้เกิดจากการเลียนแบบงานของผู้อื่นที่มีอยู่ทั่วไปตามท้องตลาดที่มีเหมือนกันในทุกภูมิภาค แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

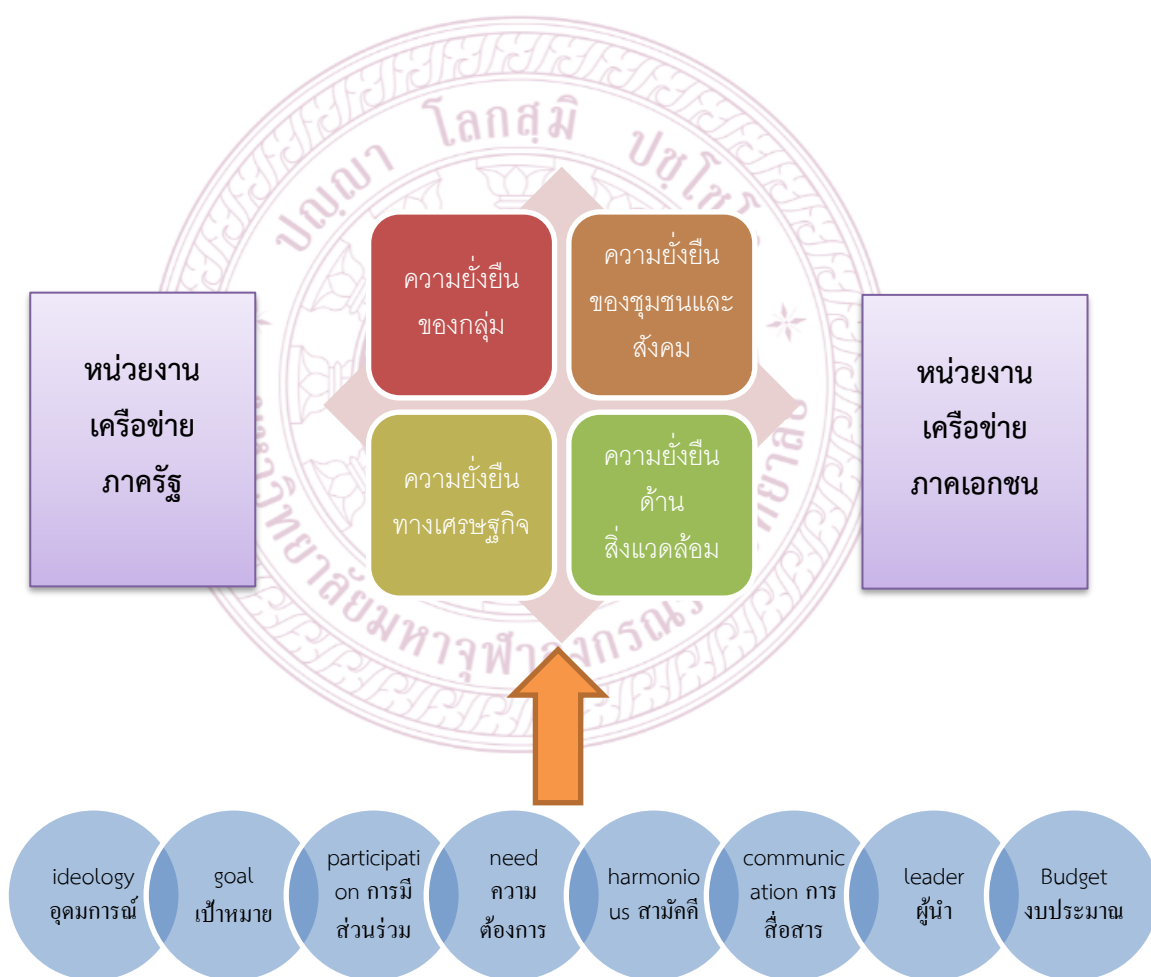
๒) การเสริมรายได้ให้กับสมาชิกและคนภายในชุมชน การดำเนินงานของกลุ่มเมื่อมีคุณภาพและแตกต่างมีนวัตกรรมเป็นของตัวเอง มีสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์

รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

๑) การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการผลิต การผลิตสินค้าได้นำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการผลิตในหลายองค์ประกอบ

๒) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า การนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาใช้ส่วนใหญ่ ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองมาใช้นั้นหลายอย่างเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปลูกขึ้นทดแทน อย่างไรก็ตามทางกลุ่มได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและใช้อย่างมีคุณค่า สร้างความยั่งยืนให้กับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

การสร้างความยั่งยืนให้ชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

ภาพที่ รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่ จังหวัดปัตตานี ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการศึกษาโดยใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มในการศึกษาวิจัย ครั้งนี้มุ่งศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตที่ศึกษาบูรณาการมาจากแนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม แนวคิดแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม แนวคิดเรื่องการจัดการชุมชน และแนวคิดเรื่องการสร้างเครือข่าย โดยมุ่งเน้นเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development (R&D)) ในจังหวัดปัตตานี ทั้งในระดับนโยบาย และพื้นที่ มีพื้นที่ในการวิจัย คือ ๑. กลุ่มสตรีสันติสุข ต.คลองมาเนิง อ.เมือง จ.ปัตตานี ๒. กลุ่มกลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี และ ๓. กลุ่มจักสานไม้ไผ่บ้านท่ามะนาว ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี ทั้งนี้สามารถสรุปสาระสำคัญ อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการวิจัย ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่ จังหวัดปัตตานี

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์และวิเคราะห์การดำเนินงานกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรม พบได้ว่ารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี สามารถสรุปได้ คือ ๑)รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม ๒)รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม ๓)รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และ ๔)รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม

๑) รูปแบบผู้นำทางปัญญา การที่คนมารวมเป็นกลุ่มย่อมต้องมีผู้นำในกลุ่มเพื่อคอยดูแลให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อนไปได้ มีความเป็นธรรมในการดูแล รวมทั้งเป็นผู้ริเริ่มในสิ่งที่ถูกต้อง ลักษณะผู้นำที่ดีย่อมนำพาให้กลุ่มไปได้ดี ผู้นำชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เป็นผู้นำที่มีอุทิศตน เป็นแบบอย่างที่สามารถนำพากลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย มุ่งผลประโยชน์ของกลุ่มและสมาชิกภายในกลุ่มเป็นที่ตั้ง มีผู้นำเป็นศูนย์รวมจิตใจ ผู้นำที่เสียสละและมีความคิดริเริ่ม มีความมุ่งมั่นจะทำให้กลุ่มชุมชน

อุตสาหกรรมมีความเข้มแข็ง สามารถจัดสรรทรัพยากรของชุมชนให้เหมาะสมต่อการดำเนินการได้เป็นอย่างดี

๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม การรวมกลุ่มดำเนินงานกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มดำเนินงานของกลุ่มผลิตสินค้าภายใต้ชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีความสามัคคี ร่วมคิด ร่วมทำ พึ่งพาอาศัยกันในชุมชน รู้จักและพึ่งพาอาศัยกันอยู่สม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าในพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมแต่ ในสังคมท้องถิ่นนั้น ชาวบ้านจะมีการช่วยเหลือกันเป็นปกติ เมื่อมาดำเนินกิจกรรมร่วมกันทุกคนก็เข้ามาร่วมแรงร่วมใจ ร่วมความคิด ร่วมลงทุน เกิดการค้าขาย สินค้าในชุมชนโดยมีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่มีผลผลิตนำออกมาจำหน่าย ก่อให้เกิดรายได้ที่หมุนเวียนกันในชุมชนส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพปกติ ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง อีกทั้งผลผลิตในชุมชนที่เกินความต้องการในชุมชนก็สามารถนำออกมาจำหน่ายภายนอกชุมชนได้อีกด้วย

๓) รูปแบบการพึ่งพาตนเอง ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานี เป็นรูปแบบการพึ่งพาตนเอง โดยชุมชนอุตสาหกรรมจะมีต้นทุนวัตถุดิบที่เกิดขึ้นจากชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง เช่น มีพืชที่เป็นพืชท้องถิ่นในการนำมาเป็นวัตถุดิบของการผลิต มีการปลูกพืชพันธุ์ที่จะนำในการผลิตระยะยาวให้ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสร้างความยั่งยืนของวัตถุดิบที่จะนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน อุตสาหกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นหลักประกันถึงต้นทุนวัตถุดิบที่ไม่ต้องพึ่งพาจากที่อื่น รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้การรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการไม่ได้ถูกปิดกั้น เพียงแต่ไม่พึ่งพาแต่การสนับสนุนของหน่วยงานราชการแต่เพียงอย่างเดียว การรับความช่วยเหลือในความรู้เพื่อต่อยอดการผลิตเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐาน ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้นเช่นกัน

๔) รูปแบบริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี โดยการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ เฉพาะถิ่นเป็นของตนเอง ดังนั้น สินค้าหรือผลผลิตของชุมชนดังกล่าวจึงไม่ได้หาได้ทั่วไป แม้ว่าจะเป็นสินค้าแบบเดียวกันแต่ก็จะแตกต่างที่ความเป็นลักษณะเฉพาะตัวไป มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มาตรฐานแต่ยังคงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตัวเองไว้ เช่น กลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง นำภูมิปัญญาด้านการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ซึ่งแต่เดิมจะทำขนาดใหญ่ ไม่มีลวดลายที่ซับซ้อน ทางกลุ่มจึงได้พัฒนาโดยการทำผลิตภัณฑ์ให้มีขนาดเล็กลงแต่มีลวดลายที่สวยงาม ทำให้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้, กลุ่มสตรีสันติสุข นำภูมิปัญญาด้านการมัดย้อมมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าที่โดดเด่นด้านลวดลายท้องถิ่น, กลุ่มยาริงบาติก นำภูมิปัญญาด้านลวดลายท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ทำเป็นลายผ้าบาติก เป็นต้น

๕) รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสืบทอดภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานีที่ได้ทำการศึกษาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้เวลา ใช้ความสามารถเฉพาะตัว เป็นงานศิลปะและงานฝีมือที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้และสืบทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่จึงสามารถจะสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มได้สืบทอดงานได้ต่อไป

รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม

๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ การดำเนินงานของกลุ่มซึ่งนำโดยคนในชุมชน เป็นหุ้นส่วนร่วมกันไม่ใช่เป็นลักษณะที่เจ้าของกิจการหรือคนเดียวเป็นเจ้าของ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูล มีลักษณะที่เกิดจากมีคนในชุมชนได้ริเริ่มที่ดำเนินกิจการจากความรู้ที่สืบทอดกันมา ทำกันภายในครัวเรือนก่อน จากนั้นเป็นการขยายกิจการโดยจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชน การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนส่งผลให้เกิดความรักความสามัคคีกันภายในชุมชน มีการช่วยเหลือ พบประพุดคุยกันของคนในชุมชน ถึงแม้ในชุมชนมีความหลากหลายทั้งทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม และการจัดตั้งกลุ่มเพื่อจุดประสงค์ช่วยเหลือคนในชุมชนนั้นสามารถสลายความหวาดระแวงกันได้ ทำให้สังคมชุมชนเกิดความสันติสุข

๒) การแบ่งปันผลกำไรสู่ชุมชน การสร้างความยั่งยืนของชุมชนและสังคมโดยกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมในชุมชนนั้นนอกจากจะดำเนินงานโดยคนในชุมชน ใช้วัตถุดิบส่วนใหญ่ที่มีอยู่ภายในชุมชนแล้ว การนำผลกำไรบางส่วนกลับสู่ชุมชนในรูปแบบต่างๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสังคมในอีกรูปแบบหนึ่ง จากการศึกษาพบว่า การแบ่งปันผลกำไรของการดำเนินงานของกลุ่ม มีหลายรูปแบบ เช่น การแบ่งงานให้กลุ่มผู้พิการในชุมชนทำ และนำเงินมอบให้ผู้พิการเป็นค่าตอบแทน ทำให้ผู้พิการมีรายได้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

๑) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน ไม่ได้เกิดจากการเลียนแบบงานของผู้อื่นที่มีอยู่ทั่วไปตามท้องตลาดที่มีเหมือนกันในทุกภูมิภาค แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเป็นการค้นคิดอะไรใหม่ๆ จากคนในชุมชนหรือหน่วยงานที่คอยสนับสนุน วิจัย สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมทั้งการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพที่ดีจนมีความแตกต่างจากสินค้าในท้องถิ่นอื่น จะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนของการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นได้

๒) การเสริมรายได้ให้กับสมาชิกและคนภายในชุมชน การดำเนินงานของกลุ่มเมื่อมีคุณภาพและแตกต่างมีนวัตกรรมเป็นของตัวเอง มีสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ ส่งผลดีให้กับการขายสินค้าของกลุ่มทำให้สมาชิกภายในกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น ได้มีงานทำนอกจากงานประจำ เกิดรายได้หมุนเวียนภายในชุมชน

รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

๑) การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการผลิต การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมทั้งสามกลุ่มพบว่า การผลิตสินค้าได้นำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการผลิตในหลายองค์ประกอบ เช่น การใช้สีย้อมผ้าจากคราม การใช้ไม้ไผ่ในการสานตะกร้า ใช้ฟางข้าวผลิตเป็นเป้ายิงธนู เป็นต้น การนำวัสดุธรรมชาติเหล่านี้มาใช้ขึ้น เป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับผู้บริโภคและเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับกลุ่มผู้บริโภคที่แพ้สารเคมี ซึ่งวัสดุธรรมชาติหลายอย่างเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากไม่นำมาใช้ก็จะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่มีวัสดุบางอย่างใช้แล้วหมดไปการจะหามาใช้ใหม่นั้นจำเป็นต้องใช้เวลา ดังนั้น จึงมีการปลูกเสริมหรือทดแทนเพื่อให้มีวัสดุมาใช้ในการผลิตครั้งต่อไปให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

๒) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า การนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาใช้ส่วนใหญ่ ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองมาใช้นั้นหลายอย่างเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปลูกขึ้นทดแทน อย่างไรก็ตามทางกลุ่มได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและใช้อย่างมีคุณค่า สร้างความยั่งยืนให้กับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

๕.๑.๒ กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

การสร้างกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ได้รวบรวมข้อมูลและความต้องการของสมาชิกของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้วิจัยได้สร้างโครงสร้างขึ้นจากการใช้ข้อมูลพื้นฐานซึ่งผลการศึกษาจากเอกสาร ผลการศึกษากลุ่มสนทนากลุ่ม ในขั้นที่ ๑ มากำหนดเป็นหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์เนื้อหา และเทคนิคหรือกิจกรรมการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ ได้ผ่านการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องนี้และได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแผนประชุมปฏิบัติการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมรวมถึงสมาชิกในกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่เป้าหมาย ในการจัดทำแผนพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ต่อไป

ขั้นที่ ๑ ผลการกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์และขอบเขตของกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ ๑ ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มอาชีพ การสร้างความยั่งยืน การมีส่วนร่วม จากเอกสาร หนังสือ ตำราวารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศรวมถึงแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ และตรวจสอบยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ

ส่วนที่ ๒ ศึกษาความคิดเห็นของสมาชิกภายในกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่เป้าหมายเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาการสร้าง ความเข้มแข็ง ความยั่งยืน และแนวทางสร้างความเข้มแข็ง ความยั่งยืนให้กับกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม โดยการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษา สรุปได้ว่า

- สภาพปัจจุบันและปัญหาการสร้าง ความเข้มแข็ง ความยั่งยืน การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินงานเป็นกลุ่มอาชีพซึ่งส่วนใหญ่จะดำเนินงานโดยกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุในชุมชน ปัญหาการสร้าง ความเข้มแข็งและยั่งยืนเกิดจากปัญหาการสืบทอดโดยสมาชิกรุ่นใหม่จะเข้ามาร่วมงานจำนวนน้อยและส่วนใหญ่จะเข้ามาแบบชั่วคราว จึงอาจทำให้ประสบปัญหาในอนาคต สภาพปัญหาอีกประการ คือ ไม่มีผู้สืบทอดตำแหน่งประธานกลุ่ม เนื่องจากการดำเนินงานของกลุ่มอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีประธานกลุ่มในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ หรือแม้แต่การติดต่อกับบริษัทในการผลิตสินค้า แต่ยังไม่มีการสืบทอดการเป็นประธานกลุ่มได้ ทำให้กลุ่มเกิดปัญหาในอนาคต

- แนวทางสร้างความเข้มแข็ง ความยั่งยืน ให้กับกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ประเด็นที่หนึ่ง คือ การสร้างผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของกลุ่ม โดยการสืบทอดเจตนารมณ์ของกลุ่มแบ่งเป็นการหาสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม และการหาผู้สืบทอดความเป็นผู้นำกลุ่ม ประเด็นที่สอง คือ การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน ระหว่างกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี กับ

หน่วยงานราชการต่าง ๆ รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในรูปแบบต่าง ๆ

ส่วนที่ ๓ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากส่วนที่ ๑ และ ส่วนที่ ๒ มากำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์และขอบเขตของกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีได้

ขั้นที่ ๒ ผลการออกแบบกิจกรรม

ผลการออกแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยนำเสนอแนวคิดการออกแบบกิจกรรม

ขั้นที่ ๓ ผลการดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม

การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยนำขั้นตอนที่ ๑ และขั้นตอนที่ ๒ มาวิเคราะห์กำหนดกิจกรรมตามความต้องการของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน และการสร้างเครือข่ายภายในภายนอกกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยการดำเนินกิจกรรมที่ได้วางแผนไว้

ขั้นที่ ๔ การประเมินผลการจัดกิจกรรม

จากการนำกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย และการประเมินจัดกิจกรรมแล้วนั้นผู้วิจัยได้นำผลจากข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยากร และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนี้

๑. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในการผลิตสินค้า โดยการนำข้อดีข้อกลุ่มต่าง ๆ มาร่วมวิเคราะห์และนำมาผลิตสินค้าโดยการแบ่งงานกันตามความถนัดของกลุ่มนั้น ๆ

๒. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการฝึกเรื่องภาวะผู้นำ โดยฝึกให้สมาชิกในกลุ่มทดลองการเป็นผู้นำกลุ่ม การติดต่อประสานงาน เพื่อทำการสืบทอดกลุ่มในอนาคต

๓. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันคิดออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ

๔. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการเรียนรู้แบบสัญจรไปตามกลุ่มต่าง ๆ เพื่อได้เรียนรู้วิธีการผลิต เทคนิคการผลิตต่าง ๆ เพื่อจะได้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มอื่น ๆ

๕. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีกิจกรรมสนทนากลุ่ม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการแสดงออกของสมาชิกในกลุ่ม

๕.๑.๓ การเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

กระบวนการทำงานที่เริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ กลุ่มคนไม่กี่คนในบางพื้นที่ บางท้องถิ่น และขยายเป็นหน่วยใหญ่จนกลายเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชุมชน

และในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านการพัฒนาสังคม การศึกษาเรียนรู้ และการประสานผลประโยชน์ ในชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย ดังนี้

๕.๑.๓.๑ ลักษณะเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีที่มีอยู่ในปัจจุบัน

๑. เครือข่ายภายในชุมชนอุตสาหกรรม เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เป็นกรดำเนินงาน

เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒. เครือข่ายตามบทบาทหน้าที่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่าง ๆ ดังกล่าว มุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ ซึ่งในพื้นที่ชุมชนอุตสาหกรรมมีเครือข่ายภาครัฐ เช่น อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี พัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี พาณิชย์จังหวัดปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นต้น

๕.๑.๓.๒ ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน สิ่งที่ได้รับนอกจากจะได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่มที่ได้วางไว้ ยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและการพัฒนาภูมิอาเซียนและชุมชน ความเป็นเครือข่ายยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

๑ เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมที่มีเครือข่ายการดำเนินงานนั้น สมาชิกในกลุ่มสามารถเรียนรู้จากวิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่ม ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น สามารถนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ โดยกระบวนการเรียนรู้นี้ นอกจากสมาชิกภายในกลุ่มเกิดการเรียนรู้แล้ว ยังสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังกลุ่มอื่น ๆ หรือผู้ที่สนใจได้อีกด้วย

๒ เกิดประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมมักจะเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นหลากหลาย ดังนั้น ประธานกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ปัญหาและหาแนวทางการแก้ปัญหานั้นให้ได้เร็วที่สุดและทันท่วงที เพื่อจะทำให้กลุ่มตั้งอยู่ได้อย่างยั่งยืน และเกิดการพัฒนาคูณภาพของสินค้าให้ตรงตามความต้องการของตลาด การมีเครือข่ายจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะคอยดูแลให้คำปรึกษาแก่กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม และนำองค์ความรู้ประสบการณ์ที่มีไว้เป็นบทเรียนเพื่อเป็นกรณีศึกษาให้แก่กลุ่มอื่น ๆ ได้อีกด้วย

๓ เกิดการพึ่งพาตนเอง การได้รับความร่วมมือของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมและเครือข่ายความร่วมมือต่าง ๆ ส่งผลให้กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมเกิดความเข้มแข็งและสามารถแก้ปัญหา

ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาระดับความสามารถของกลุ่ม ทำให้กลุ่มสามารถเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด เมื่อกลุ่มเกิดความเข้มแข็งก็จะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชนและสังคมในภาพรวม

๔. เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ผลผลิตของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี เกิดจากการเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นของตนแล้วนำมาพัฒนาให้เกิดมูลค่าขึ้น ดังนั้น การนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้จำนวนมากจึงอาจจะก่อให้เกิดการขาดแคลน หรือเกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มอีกด้วย กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ได้เล็งเห็นปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า จึงได้ร่วมมือกันดูแลทรัพยากรในท้องถิ่นของตนในทุกมิติ ทั้ง ดิน น้ำ ป่าไม้ อากาศ ให้มีความอุดมสมบูรณ์

๕. เกิดพลังของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม การมีเครือข่ายของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี สามารถก่อให้เกิดพลังและอำนาจในการต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ให้มีการจัดสรรทรัพยากรมายังกลุ่มหรือชุมชนท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนได้ง่ายขึ้น เนื่องจากการรวมกลุ่มนั้นเกิดพลังของการพัฒนา ความต้องการการพัฒนาของสมาชิกในกลุ่มซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น ๆ เมื่อการดำเนินงานของกลุ่มประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชนแล้ว หน่วยงานต่าง ๆ ก็จะเห็นความสำคัญก่อให้เกิดการสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมเพิ่มมากขึ้น แม้แต่การต่อรองให้กำหนดนโยบายและงบประมาณเพื่อมาสนับสนุนกลุ่มในด้านต่าง ๆ ได้ด้วย

๕.๑.๓.๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน สามารถแบ่งได้ ดังนี้

๑. พัฒนาศักยภาพของแกนนำ/ประธานกลุ่ม การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ที่มีความหลากหลายในด้านทรัพยากร และมีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา ซึ่งในแต่ละกลุ่มมีสมาชิกที่มีความแตกต่างกันหรือแม้แต่วิธีการของกลุ่มของแต่ละชุมชนหรือในชุมชนเดียวกัน ก็มีความแตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชนนั้น ๆ การพัฒนาศักยภาพของแกนนำกลุ่มหรือประธานกลุ่มนั้นจึงมีความสำคัญ ที่จะทำให้เกิดความสามัคคีกันภายในกลุ่มและในกลุ่มเครือข่าย ในการพัฒนาศักยภาพนั้นควรให้ประธานกลุ่มเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของแต่ละศาสนา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ได้ตั้งไว้

๒. กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน การรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินงานของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้มีความชัดเจนโดยให้สมาชิกภายในกลุ่มได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อที่จะให้สังคมภายนอกได้รับรู้และเพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มดำเนินงานไปตามวัตถุประสงค์นั้นให้เกิดผลสำเร็จ

๓. การกระจายงานและแบ่งภาระหน้าที่ให้ชัดเจน การแบ่งงานออกเป็นส่วน ๆ แล้วให้สมาชิกแต่ละคนรับผิดชอบงานที่ตนเองถนัด จะทำให้เกิดความชำนาญในหน้าที่งาน ซึ่งเรียกว่าความชำนาญเฉพาะอย่าง และจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต ดังนั้น การแบ่งงานในองค์กรจึง

เป็นการแบ่งงานทุกชนิดขององค์การให้อยู่ในรูปของกลุ่มงานต่างๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง และเกิดประสิทธิภาพ การสร้างเครือข่ายในชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีกลุ่มผลิตสินค้าที่มีความหลากหลาย และมีความถนัดที่แตกต่างกัน ดังนั้น หากการผลิตสินค้าที่มีการผลิตที่ต้องใช้ส่วนประกอบที่หลากหลาย รวมถึงความถนัดที่แตกต่างกัน จึงควรแบ่งงานกันตามความถนัดของกลุ่มนั้น ๆ แล้วจึงนำมาประกอบร่วมกัน ก็จะทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

๔. มีระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงร่วมกัน การสร้างเครือข่ายชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี ที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน จึงต้องมีระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่ทุกคนสามารถยอมรับได้ เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕. มีกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดโดยสม่ำเสมอ เช่น การประชุมประจำปี การจัดเวทีชุมชนเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน

๖. มีการติดตามประเมินผลและการรายงานผล เป็นส่วนสำคัญที่กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ต้องมีการดำเนินการ เพื่อทบทวนสิ่งที่ทำไป ประเมินผลความสำเร็จของกิจกรรมของกลุ่มว่าในแต่ละปี มีข้อผิดพลาดอย่างไร เพื่อนำไปพัฒนากระบวนการทำงานในปีถัดไปได้

๗. มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ การสืบทอดกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานีให้มีความเข้มแข็ง และยั่งยืน การสร้างผู้นำรุ่นใหม่โดยเน้นการถ่ายทอดกระบวนการคิด และการสร้างสรรค์ผลงานที่เกิดจากชุมชนเป็นที่ตั้ง และการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีกับกลุ่มอื่น ๆ และหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายอย่างใกล้ชิด

๕.๒ อภิปรายผล

ผลการวิจัยรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี คือ ๑)รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม ๒)รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม ๓)รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และ ๔)รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม สามารถอภิปรายผลดังนี้

การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานี สามารถสรุปรูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม คือ ๑) รูปแบบผู้นำทางปัญญา การที่คนมารวมเป็นกลุ่มย่อมต้องมีผู้นำในกลุ่มเพื่อคอยดูแลให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อนไปได้ ความเป็นธรรมในการดูแล รวมทั้งเป็นผู้นำริเริ่มในสิ่งที่ถูกต้อง ลักษณะผู้นำที่ดีย่อมนำพาให้กลุ่มไปได้ดี ผู้นำชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เป็นผู้นำที่มีอุทิศตนเป็นแบบอย่างที่สามารถนำพาให้กลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย มุ่งผลประโยชน์ของกลุ่มและสมาชิกภายในกลุ่มเป็นที่ตั้ง มีผู้นำเป็นศูนย์รวมจิตใจ ผู้นำที่เสียสละและมีความคิดริเริ่ม มีความมุ่งมั่นจะทำให้กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมมีความเข้มแข็ง สามารถจัดสรรทรัพยากรของชุมชนให้เหมาะสมต่อการดำเนินการได้เป็นอย่างดี ๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม การรวมกลุ่มดำเนินงานกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มดำเนินงานของกลุ่มผลิตสินค้าภายใต้ชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีความสามัคคี ร่วมคิดร่วมทำ พึ่งพาอาศัยกันในชุมชน รู้จักและพึ่งพาอาศัยกันอยู่สม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าในพื้นที่จะมีความแตกต่างทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมแต่ในสังคมท้องถิ่นนั้น ชาวบ้านจะมีการช่วยเหลือกันเป็นปกติ เมื่อมาดำเนินการกิจกรรมร่วมกันทุกคนก็เข้ามาร่วมแรงร่วมใจ ร่วมความคิด ร่วมลงทุน เกิดการค้าขายสินค้าในชุมชน

โดยมีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่มีผลผลิตนำออกมาจำหน่าย ก่อให้เกิดรายได้ที่หมุนเวียนกันในชุมชนส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพปกติ ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง อีกทั้งผลผลิตในชุมชนที่เกินความต้องการในชุมชนก็สามารถนำออกมาจำหน่ายภายนอกชุมชนได้อีกด้วย ๓) รูปแบบการพึ่งพาตนเอง ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานี เป็นรูปแบบการพึ่งพาตนเอง โดยชุมชนอุตสาหกรรมจะมีต้นทุนวัตถุดิบที่เกิดขึ้นจากชุมชน หรือท้องถิ่นของตนเอง เช่น มีพืชที่เป็นพืชท้องถิ่นในการนำมาเป็นวัตถุดิบของการผลิต มีการปลูกพืชพันธุ์ที่จะนำไปในการผลิตระยะยาว ให้ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสร้างความยั่งยืนของวัตถุดิบที่จะนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนอุตสาหกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นหลักประกันถึงต้นทุนวัตถุดิบที่ไม่ต้องพึ่งพาจากที่อื่น รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้การรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการไม่ได้ถูกปิดกั้น เพียงแต่ไม่พึ่งพาแต่การสนับสนุนของหน่วยงานราชการแต่เพียงอย่างเดียว การรับความช่วยเหลือในความรู้เพื่อต่อยอดการผลิตเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐาน ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น เช่นกัน ๔) รูปแบบริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี โดยการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ เฉพาะถิ่นเป็นของตนเอง ดังนั้น สินค้าหรือผลผลิตของชุมชนดังกล่าวจึงไม่ได้หาได้ทั่วไป แม้ว่าจะเป็นสินค้าแบบเดียวกันแต่ก็จะแตกต่างที่ความเป็นลักษณะเฉพาะตัวไป มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มาตรฐานแต่ยังคงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตนเองไว้ เช่น กลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง นำภูมิปัญญาด้านการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ซึ่งแต่เดิมจะทำขนาดใหญ่ ไม่มีลวดลายที่ซับซ้อน ทางกลุ่มจึงได้พัฒนาโดยการทำผลิตภัณฑ์ให้มีขนาดเล็กลงแต่มีลวดลายที่สวยงาม ทำให้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้, กลุ่มสตรีสันติสุข นำภูมิปัญญาด้านการมัดย้อมมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าที่โดดเด่นด้านลวดลายท้องถิ่น, กลุ่มยาริงบาติก นำภูมิปัญญาด้านลวดลายท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ทำเป็นลายผ้าบาติก เป็นต้น ๕) รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสืบทอดภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานีที่ได้ทำการศึกษาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้เวลา ใช้ความสามารถเฉพาะตัว เป็นงานศิลปะและงานฝีมือที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้และสืบทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่จึงสามารถจะสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มได้สืบทอดงานต่อไป

รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม ประกอบด้วย ๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ การดำเนินงานของกลุ่มซึ่งนำโดยคนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนร่วมกันไม่ใช่เป็นลักษณะที่เจ้าของกิจการหรือคนคนเดียวเป็นเจ้าของ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูล มีลักษณะที่เกิดจากมีคนในชุมชนได้ริเริ่มที่ดำเนินกิจการจากความรู้ที่สืบทอดกันมา ทำกันภายในครัวเรือนก่อน จากนั้นเป็นการขยายกิจการโดยจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชน การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนส่งผลให้เกิดความรักความสามัคคีกันภายในชุมชน มีการช่วยเหลือ พบปะพุดคุยกันของคนในชุมชน ถึงแม้ในชุมชนมีความหลากหลายทั้งทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม และการจัดตั้งกลุ่มเพื่อจุดประสงค์ช่วยเหลือคนในชุมชนนั้นสามารถสลายความหวาดระแวงกันได้ ทำให้สังคมชุมชนเกิดความสันติสุข ๒) การแบ่งปันผลกำไรสู่ชุมชน การสร้างความยั่งยืนของชุมชนและสังคมโดยกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมในชุมชนนั้นนอกจากจะดำเนินงานโดยคนในชุมชน ใช้วัตถุดิบส่วนใหญ่ที่มี

อยู่ภายในชุมชนแล้ว การนำผลกำไรบางส่วนกลับสู่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสังคมในอีกรูปแบบหนึ่ง จากการศึกษาพบว่า การแบ่งปันผลกำไรของการดำเนินงานของกลุ่ม มีหลายรูปแบบ เช่น การแบ่งงานให้กลุ่มผู้พิการในชุมชนทำ และนำเงินมอบให้ผู้พิการเป็นค่าตอบแทน ทำให้ผู้พิการมีรายได้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ๑) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน ไม่ได้เกิดจากการเลียนแบบงานของผู้อื่นที่มีอยู่ทั่วไปตามท้องตลาดที่มีเหมือนกันในทุกภูมิภาค แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเป็นการค้นคิดอะไรใหม่ๆ จากคนในชุมชนหรือหน่วยงานที่คอยสนับสนุน วิจัย สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมทั้งการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพที่ดีจนมีความแตกต่างจากสินค้าในท้องถิ่นอื่น จะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนของการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นได้ ๒) การเสริมรายได้ให้กับสมาชิกและคนภายในชุมชน การดำเนินงานของกลุ่มเมื่อมีคุณภาพและแตกต่างมีนวัตกรรมเป็นของตัวเอง มีสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ ส่งผลดีให้กับการขายสินค้าของกลุ่มทำให้สมาชิกภายในกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น ได้มีงานทำนอกจากงานประจำ เกิดรายได้หมุนเวียนภายในชุมชน

รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ๑) การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการผลิต การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมทั้งสามกลุ่มพบว่า การผลิตสินค้าได้น่าวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการผลิตในหลายองค์ประกอบ เช่น การใช้สีย้อมผ้าจากคราม การใช้ไม้ไผ่ในการสานตะกร้า ใช้ฟางข้าวผลิตเป็นเป้ายิงธนู เป็นต้น การนำวัสดุธรรมชาติเหล่านี้มาใช้นั้น เป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับผู้บริโภคและเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับกลุ่มผู้บริโภคที่แพ้สารเคมี ซึ่งวัสดุธรรมชาติหลายอย่างเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหากไม่นำมาใช้ก็จะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่มีวัสดุบางอย่างใช้แล้วหมดไปการจะหามาใช้ใหม่นั้นจำเป็นต้องใช้เวลา ดังนั้น จึงมีการปลูกเสริมหรือทดแทนเพื่อให้มีวัสดุมาใช้ในการผลิตครั้งต่อไปให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ๒) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า การนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาใช้ส่วนใหญ่ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองมาใช้นั้นหลายอย่างเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปลูกขึ้นทดแทน อย่างไรก็ตามทางกลุ่มได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและใช้อย่างมีคุณค่า สร้างความยั่งยืนให้กับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

สอดคล้องกับการศึกษาแนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๑๘๔} กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่เน้นให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และให้มีการดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และยุคต่อไป อย่างเท่าเทียมกันหลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือการสร้างสมดุลระหว่าง ๓ มิติของการพัฒนา อันได้แก่

๑. มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้ต่ำ

^{๑๘๔} กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖). หน้า ๑๒.

๒. มิติการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

๓. มิติการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากร ประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้

นอกจากนั้นแล้วแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จได้จะต้องพัฒนาคนให้มีจริยธรรม พระพรหมคุณาภรณ์^{๑๘๕} ได้สรุปให้เห็นว่า ปัญหาในการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่ประสบความสำเร็จนั้น เกิดจากกิเลส ๓ อย่าง ที่ขัดขวางจริยธรรม คือ ตัณหา มานะ และทิฐิ เราจึงต้องพัฒนาคนและเศรษฐกิจให้คู่ขนานไปกับการพัฒนาจริยธรรม ดังนั้น ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงขึ้นกับ ๔ ปัจจัย ได้แก่

๑. มนุษย์: ต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน

๒. สังคม: จัดระบบสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร ตลอดจนกิจการต่างๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ความเป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียน บรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาสและความสามารถต่างกัน

๓. ธรรมชาติ: วิธีการพัฒนาต้องยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและดำรงชีวิตให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ

๔. เทคโนโลยี : การพัฒนาเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ นำของเสียมาผลิตเวียนใช้ประโยชน์ใหม่ สังคมไทยต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเอง ต้องใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประติฐ์เสกสรรของมนุษย์อย่างไม่ประมาทและเพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตดีงาม สมบูรณ์ มีอิสรภาพและสันติสุข

ซึ่งแนวคิดดังกล่าวของท่านพระพรหมคุณาภรณ์ มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยใน ๒ ประเด็น คือ ด้านประเด็นทางสังคม และธรรมชาติ ท่านยังมีแนวคิดเพิ่มเติมด้านความยั่งยืนในเรื่องมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนาและด้านเทคโนโลยี ให้ทันสมัยเกื้อกูลต่อธรรมชาติ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้

๑. จากผลการวิจัยการดำเนินงานกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ส่วนใหญ่ประสบปัญหามาก แต่ยังขาดการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐในด้านต่างๆ เท่าที่ควร ถ้าหาก

^{๑๘๕} เรื่องเดียวกัน

ประธานกลุ่มได้ประสานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้สนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ กลุ่มอาจจะเติบโตได้เร็วสมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นก็จะเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชน

๒. จากผลการวิจัยสมาชิกกลุ่มควรจะได้รับส่งเสริมด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายอาจจะมีการผลิตสินค้าใหม่ ๆ เพิ่มจากเดิมที่มีอยู่และสามารถขยายตลาดให้กว้างขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นควรมีการกำหนดโครงการ และงบประมาณในการสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพของชุมชนและมีการสนับสนุนองค์ความรู้ให้กับชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับสมาชิกในชุมชน

๒. หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษาควรมีบูรณาการร่วมกันในการพัฒนากลุ่มอาชีพของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันไม่มีการบูรณาการร่วมกันต่างหน่วยงานก็ดำเนินของตนบางครั้งเกิดปัญหาจากการเข้าไปพัฒนาที่ซ้ำซ้อนและไม่เป็นไปตามความต้องการของชุมชน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. การวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาในเชิงการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการในชุมชนเพื่อจะได้รับข้อมูลข่าวสารจากหลายๆ ฝ่ายรวมทั้งแนวความคิดและปัญหาต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

๒. การวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการทำงานเป็นกลุ่มหรือเป็นทีม

๓ การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการวิจัยเชิงปริมาณควบคู่กันในประเด็นผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๒๗.กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖.
- กาญจนา แก้วเทพ. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : โดยถือนุรักษ์เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ :
สภาคทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘.
- โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- จรัส สุวรรณมาลา. ปฏิรูประบบการคลังไทยกระจายอำนาจสู่ภูมิภาคท้องถิ่น. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๘.
- ดำรง วัฒนา, สุริยะ วิริยสวัสดิ์ และสุชาติ วัฒนา. ระบบการบริหารจัดการท้องถิ่น. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔.
- ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ, รายงาน
วิจัย, นนทบุรี : มูลนิธิเอเชีย สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๒.
- นนท์ กอแก้วทองดี, คู่มือการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้นำประชาชนตำบล เรื่องเวทีประชาคมพร้อม
ใจเลือกตั้ง, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ๒๕๔๓.
- นภาพร หะวานนท์. ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๕๐.
- นิตยา กมลวิทนินศา. (๒๕๔๖). บริษัทไทยว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารเศรษฐกิจและสังคม,
๑๔(๒), ๑๔-๒๐.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน,
กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสการพิมพ์, ๒๕๔๗.
- ประเวศ วะสี. กระบวนทรรศน์ใหม่ในการพัฒนาประเทศไทย ท้องถิ่นเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ : บริษัท ที่
คิวพี จำกัด, ๒๕๒๒.
- _____. ประชาคมตำบล (พิมพ์ครั้งที่ ๒), กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๑.
- ประพัฒน์ปัญญาชาติรักษ์. การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องอยู่บนฐานทรัพยากรของตนเอง. วารสาร
เศรษฐกิจและสังคม, ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๒, (๒๕๔๖). ๙-๑๓.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. วิถีใหม่แห่งการพัฒนาวิถีวิทยา
ศึกษาสังคมไทย (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลดคิมทอง, ๒๕๔๙.

พระมหาประกาศิต ฐิตีปสิทธิกร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในจังหวัดนครปฐม”, วารสารวิชาการ มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : ๕๓-๖๒.

พัฒนา กิตติอาษา. **ท้องถิ่นนิยม**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ๒๕๔๖

ไพฑูรย์ เครือแก้ว. **สังคมชนบทไทยและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง. ๒๕๐๖.

วรารัตนา วัฒโย, **การจัดการองค์กรท้องถิ่น**, กรุงเทพมหานคร : พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๐.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์**. กรุงเทพฯ : ฟอว์เพช, ๒๕๔๙.

สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ ๕)**, (กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

สำนักงานจังหวัดปัตตานี ศาลากลางจังหวัดปัตตานี. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี**. เอกสารบรรยายสรุปจังหวัดปัตตานี, มปป.

สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์. **รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน, ๒๕๓๓.

สุรวุฒิ ปัดไธสง, “วัฒนธรรมชุมชน : เจาะไขความเข้มแข็งของชุมชน/หมู่บ้าน”, **พฤติกรรม ศาสตร์**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑, (๒๕๔๕) : หน้า ๑๑ – ๒๐.

อรทัย ก๊กผล และฉัตรระวี ปรีสุทธิญาณ, **บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า ๕๒ ด้านความโปร่งใส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน**, กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓.

อรัญ จิตตะเสน, **หลักการและวิธีการบริหารจัดการชุมชน**. ออนไลน์ <http://www.songkhlahealth.org/paper/๑๔๒๒>. วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๒.

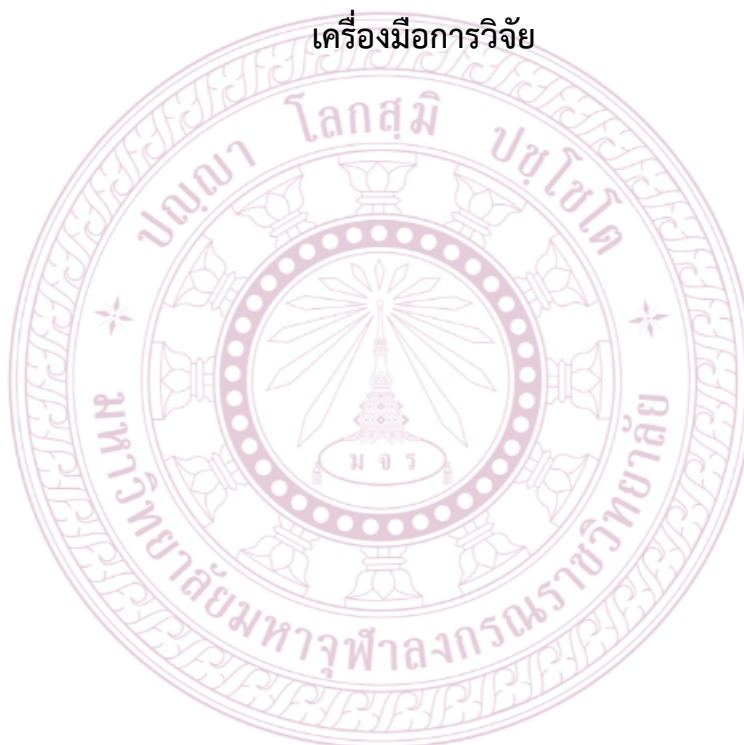
อานันท์ กาญจนพันธุ์. **มิติชุมชน วิธีคิดท้องถิ่น ว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔.

อุดมศรี ศิริลักษณ์พร, รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน และไพฑูรย์ นิมเฉลิม, “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง : ความหมายและตัวชี้วัดจากความเห็นของผู้นำชุมชน” ใน **วารสารข่าวชุมชน อัมพร แก้วหนู บรรณาธิการ**, ฉบับที่ ๑๓๐ มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔, หน้า ๕-๑๐.

อุดร หลีกทอง, “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพหุวัฒนธรรม” **วารสารสารสนเทศ**, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๘) : หน้า ๓๘-๔๕.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือการวิจัย

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี”

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ประกอบไปด้วย ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์ ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ กระบวนการ พัฒนาชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี และตอนที่ ๓

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี อันจะทำให้ชุมชนภาคอุตสาหกรรมของท่านเกิดความยั่งยืน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล.....

ตำแหน่งการทำงาน.....

ที่อยู่สถานที่ทำงาน.....

อายุ.....ปี นับถือศาสนา เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

บ้านที่อยู่อาศัย.....

หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

เบอร์โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้.....

E-mail.....ไลน์.....

วัน/เดือน/ปี ที่เข้าร่วม.....

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ กระบวนการ และความสัมพันธ์ของการพัฒนาชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๒.๑ ขอให้ท่านเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนภาคอุตสาหกรรมของท่านว่ามีความเป็นมาอย่างไร และท่านคิดชุมชนของท่านมีจุดอ่อนและจุดแข็งอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

๒.๒ ท่านคิดว่า ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรม ควรมีลักษณะหรือรูปแบบอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

๒.๓ ในการดำเนินงานด้านภาคชุมชนภาคอุตสาหกรรม ท่านคิดควรมีหน่วยงานของทางภาครัฐหรือบุคคลใดที่จะเป็นหลักในการทำให้ชุมชนภาคอุตสาหกรรมของท่านเกิดความยั่งยืนในพื้นที่ได้ เพราะเหตุใด

๒.๔ ท่านคิดว่าในการดำเนินกิจการด้านชุมชนภาคอุตสาหกรรมของท่าน สามารถเป็นต้นแบบของการพัฒนาชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่อื่น ๆ ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

๒.๕ ท่านมีรูปแบบหรือหลักการอย่างไรในการมีส่วนร่วมส่งเสริมชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลาย ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่าง)

๒.๖ ในการพัฒนาชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายของท่าน มีโครงการหรือกิจกรรมอะไรบ้าง ที่ชุมชนของท่านจัดเอง หรือ จัดร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือ หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้จัดให้ (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ) ภาคอุตสาหกรรม

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ที่จะทำให้ชุมชนภาคอุตสาหกรรมของท่านเกิดความยั่งยืน

๓.๑ ด้านการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืน

.....
.....
๓.๒ ด้านการพัฒนากิจกรรมของชุมชนภาคอุตสาหกรรมให้เกิดความยั่งยืน
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๓.๓ ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าของภาคชุมชนอุตสาหกรรม
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๓.๔ ด้านการสร้างเครือข่ายของชุมชนภาคอุตสาหกรรมชุมชน
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ขอกราบขอบพระคุณท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้สัมภาษณ์
คณะผู้วิจัย

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

ที่ MCUB๕๐๓๐.๒ ๑/๒๕๖๕

วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนสามัคคี สาย ข ซอย ๑๐ ตำบลสุหรัสมิแล

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้รับการจัดสรรงบประมาณโครงการวิจัย เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”(MCUB๕๐๓๐) ประจำปีงบประมาณ๒๕๖๕

เพื่อให้การดำเนินการของโครงการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขออนุญาตให้ทีมงานนักวิจัยได้สัมภาษณ์ท่าน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูลในการดำเนินงานวิจัย ในประเด็น นโยบายด้านอุตสาหกรรม การส่งเสริมชุมชนภาคอุตสาหกรรม การพัฒนาเกี่ยวกับชุมชนภาคอุตสาหกรรม การสนับสนุนชุมชน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านนักวิจัยจะได้รับเกียรติ

ยรติจากท่านหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้สัมภาษณ์ จึงขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายอำพร มณีเนียม)

ที่ MCU๖๕๐๓๐.๒ ๒/๒๕๖๕

วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนสามัคคี สาย ข ซอย ๑๐ ตำบลรูสะมิแล

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

fv มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พัฒนาการจังหวัดปัตตานี

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้รับการจัดสรรงบประมาณโครงการวิจัย เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”(MCU ๖๕๐๓๐) ประจำปีงบประมาณ๒๕๖๕

เพื่อให้การดำเนินการของโครงการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขออนุญาตให้ทีมงานนักวิจัยได้สัมภาษณ์ท่าน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูลในการดำเนินงานวิจัย ในประเด็น นโยบายด้านการพัฒนาชุมชน การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน การสร้างเครือข่ายระดับชุมชน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าทางนักวิจัยจะได้รับเกียรติจากท่านหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้สัมภาษณ์ จึงขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายอำพร มณีเนียม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

หากท่านมีข้อสงสัยประการใด ติดต่อโดยตรงได้ที่

นายไชยยุทธ์ อินบัว เลขานุการ เบอร์โทร ๐๙๘-๗๑๓-๐๒๙๑

ที่ MCU๖๕๐๓๐.๒ ๘/๒๕๖๕

วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนสามัคคี สาย ข ซอย ๑๐ ตำบลรูสะมิแล

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

สิงหาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติบุคลากรเพื่อเป็นวิทยากร

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันกัลยาณิวัฒนา

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้รับการจัดสรรงบประมาณโครงการวิจัย เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”(MCU ๖๕๐๓๐) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕

เพื่อให้การดำเนินการของโครงการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทางผู้วิจัยจึงได้จัด “กิจกรรมฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี” ในวันอาทิตย์ที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๕ ตั้งแต่เวลา ๑๓.๐๐ น. - ๑๖.๐๐ น. ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ถ.สามัคคีสาย ข ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี จึงเรียนมาอย่างท่านเพื่อขออนุมัติ นายประสิทธิ์ รัตนมณี บุคลากรในสังกัดของท่านมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ เรื่องการสร้างคามเข้มแข็งและยั่งยืนของกลุ่มตามกำหนดการที่ได้แนบมานี้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าทางโครงการวิจัยจะได้ร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

เรียนมาด้วยความนับถือ

(นายอำพร มณีเนียม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

หากท่านมีข้อสงสัยประการใด ติดต่อโดยตรงได้ที่

ดร.ไชยยุทธ อินบัว เลขานุการ เบอร์โทร ๐๙๘-๗๑๓-๐๒๙๑

ที่ MCU๖๕๐๓๐.๒ ๗/๒๕๖๕

วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนสามัคคี สาย ข ซอย ๑๐ ตำบลรูสะมิแล

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

สิงหาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอตว์บุคลากรเพื่อเป็นวิทยากร

เรียน อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้รับการจัดสรรงบประมาณโครงการวิจัย เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”(MCU ๖๕๐๓๐) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕

เพื่อให้การดำเนินการของโครงการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทางผู้วิจัยจึงได้จัด “กิจกรรมฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี” ในวันอาทิตย์ที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๕ ตั้งแต่เวลา ๑๓.๐๐ น. - ๑๖.๐๐ น. ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ถ.สามัคคีสาย ข ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี จึงเรียนมายังท่านเพื่อขอตว์คุณชวัลลักษณ์ นุรักษ์ นักวิชาการมาตรฐาน มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ เรื่องการสร้างเสริมความเข้มแข็งและยั่งยืนของกลุ่ม ตามกำหนดการที่ได้แนบมานี้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าโครงการวิจัยจะได้ร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

เรียนมาด้วยความนับถือ

(นายอำพร มณีเนียม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

หากท่านมีข้อสงสัยประการใด ติดต่อโดยตรงได้ที่

นายไชยยุทธ อินบัว เลขานุการ เบอร์โทร ๐๙๘-๗๑๓-๐๒๙๑

